

كوردی / Kurdî

مختصر کتاب
إحياء الآثار

مُنيرة بنت عبدالعزيز المقوشي

پونختی
کتیبی زیندو کردنه وه می شوینه وارہ کان

پوختی

کتنی زیندو و کردنه وه می شوینه واره کان

منیره بنت عبدالعزیز بن عبدالرحمن المقوشی

زنجیره ی بلا و کراوه کانی « برنامه تاصیل منهج السلف » (۶)
به خورایی دابهش ده کریت و نافروشیت

وه رگیلرانی
خوشنوس رمضان عزمی
(باوکی عبدالرحمن خوشناو)

به خیری کومه لیک له خیرخوازان چاپکراوه
خوای گهوره له خویمان و دایک و باوکیان و موسلمانه کان خوشبیت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على إمام المتقين نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

أما بعد:

باوه پېوون به گرینگی ناسینی ریازی سه له فی پیاوچا کان له وه رگرتن و فیروونی زانست و به لگه ی به هیز و سه لیتراو، له روانگه ی سه رنجدان بو گه وره یی کاریگه ری ئافره ت له سه ر پیگه یانندی نه وه کان، بیر کړنه وه ی دامه زرانندی (برنامج تأویل منهج السلف) هاته ئاراهه، وه کو به برنامه یه کی زانستی ئاراسته کراو رووه و ئافره تان به تایبه تی، هه لده ستیت به خویندنی ریازی پیاوچا کان به زانست و کردار.

بو یه هه ر له سه ره تای هه نگاوانی هه وه به برنامه که نه وه ستاوه - سو پاس و ستایش بو خوای گه وره و به رز - له به ریوه بردن و کړنه وه ی خول و سیمیناره کان به شیوازیکی روژانه یی، که له میدیاکانی «التواصل الإجتماعي» په خش ده کرین، به جوړیک به برنامه که هه لده ستیت به خویندنه وه و شه رح کړدنی کتبه کانی: ته فسیری قورثانی گه وره و مه زن و فه رمووده پیروژه کان و کتبه کانی بیروباوه ری پیشینان له نه هلی سوننه ت و جه ماعه ت.

بو جه خت کړدنه وه ش له وه ی که کتیب گرینگی زوری هه یه له سه ر بلاو کړدنه وه ی زانست؛ به برنامه که بایه خپکی زوری داوه له سه ر به ره م هپنان و چاپ کړدنی ریژه یه کی زور له دانراوه کان، بیگومان هم کتبه ش یه کیکه له بلاو کراوه کانی - ولله الحمد والمنة -.

بو یه داوا له خوای گه وره و به رز ده که ین که پاداشتی به خپری دانره که ی و نه وانه ش که به خپری خو یان هاو کاریان کړدووه له بلاو کړدنه وه و به چاپ گه یانندی.

به خته وهر ده بین که ئاگادارتان بکهینه وه له سه ر بلاو کراوه کانی بهرنامه
له ریگه ی بهرنامه ی تۆره کۆمه لایه تیه کان « برنامج التواصل الإجتماعي »،
ههروه ها پیشوازی له په یوه ندی (ئافره تان) ده که یین بۆ وانه و سیمیناره کانمان
له ریگه ی په خشی راسته وخۆ.

سه ره رشتیاری بهرنامه

ذکریات المسیعید

دولة الكويت-حرسها الله

((پیشہ کی))

الْحَمْدَ لِلَّهِ وَكَفَى، وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.
أَمَّا بَعْدُ:

بہ دلنیا بیہ وہ گرنگی و باہ خدان بہ شویند وارہ کان، ہہ ولدانیش لہ پینا و
زیندو و کردنہ وہ یان لہ بابہ تہ ہہرہ گرنگہ کانہ لہ و سہردہ مہی ئیستامان،
ئہم گرنگیہ ش لہ لای ئیمہ ئہ وہ دہ گہ یہ نیت کہ: بہ لگہ نامہ کان پہ یوہ ست
بن لہ روانگہ ی شہر عہ وہ بہ لایہ نی عہ قیدہ، بہ لگہ ش لہ سہر ئہ مہ ئہ وہ یہ
کہ بؤ یہ کہ مجار ہاوبہ ش بریاردان لہ سہر پووی زہوی پوویدا بہ ہوی
زیندو و کردنہ وہی شویند وارہ کان بوو، ئہ ویش ئہ وہ بوو کہ لہ قہومی نوح
(ﷺ) پوویدا.

بؤ ئوممہ تہ کانی دوایش میراتگرتنہ وہ ہہ یہ لہ ئوممہ تانی پیشوو، ئہ و
بت و سہ نہ مانہ ی کہ قہومہ کانی تیاچوو ئہ یانپہرست گواسترانہ وہ بؤ نیو
دوورگہ ی عہرہ بی، ہہرہ کو لہ ئہ سہری (الصحيح الموقوف) دا ہاتووہ لہ
عبد اللہ ی کوری عہ باسہ وہ پہزای خویان لیبت.

لہ پیشبینی کردنم لہ سہر ئہ وہی کہ زیندو و کردنہ وہی شویند وارہ کان
کاریگہری ترسناکی دہ بیت لہ سہر ئاقیدہ، ہہ لسام بہ کورتکردنہ وہی نامہ ی
تامادہ کراوم بؤ بہ دہ ست ہینانی پلہ ی ماجستیر بہ ناوی: إحياء الآثار- دراسة
عقدية-؛ وہ کو ئاسانکاریہ ک بؤ خویند رانی بہرینز.

(تاماده کردن)

پیش نهوهی دهست بکهی به گهشته کهت به نیو ئەم کورتکراوهیه، پیم
خۆشه ئاماژهیهك به پروونکردنهوهی مه بهست له شوینه واره کان بکه م:
له زاراوهی زمانه وانیهه کاندا: پاشاوهی جیاوه کان له وهی که نه بینریت له
هه موو شته کان.

له زاراوهی زانایانی شه ریزان شوینه واره کان به وه ناسراوه که: هه رچییهك
ریوایهت کراوه له سوننهت له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) به (مرفوعاً)
به رزکراوهیی، یان (موقوفاً) به وه ستینراوهیی له هاوه له به پرزه کان په زای
خوایان لیبت. یان (مقطوعاً) به پچراوی له (التابعین) شوین که وتووون
په حمه تی خوایان لیبت.

به لام له زاراوهی پسپور و شاره زایانی شوینه واره کان: نهو جیاوه یهیه که
پیشینان جیان هیشتوووه بو دواي خوایان له میراته کانی فیکری بیت یان ماددی.
هه رچه نده شاره زایانی شوینه وار هاورا و کوک نین له سه ر پیناسه یه کی
یه کده نگه ده رباره ی زانستی شوینه وار: له بهر نهوهی په یدابووی سه دهی
پا بردووی بو ده کریت، ته نها نه وه نده یه که دیارترین مانا له بهر ده ستیان بیت
نه وه یه که زانستی شوینه وار میراتی ماددی هه ستیپیکراوه کان ده گرته وه، که
پیی ده ووتریت: نه رکیۆلۆجی « Archaeology ».

به هه مان شیوه میراتی مرؤفایه تی مه عنه وی و فکری و بیرو باوه ری و
رؤشنیری ده گرته وه، که پییی ده ووتریت: نه نرؤپۆلۆجی « Anthropology ».

جاله سهر ئه مه مه به ست له « زیندو و کړنده وهی شوینه واره کان » وه کو زار او هیه کی تیکه ه لکیشراو: بایه خ و گرنگیدانه به و پاشاوه یه ی که پیشینان جییان هیشتووه بو دوا ی خو یان له میراته ریوایه ت کراو و بینراوه کان، جا چ به پاریزگاری لیکردن و هیشتنه وهی بیټ، یان به دوا دا گه پان و دهره ینایه وه بیټ دوا ی ئه وهی که ویران بو بوو، ئینجا هه لسان به توژه نکرده وه و نو یکرده وه و ریځخستنیه وه.

ئهم زار او هیه ش به خو وه گری دوو فه رمانه:

۱- زیندو و کړنده وهی شوینه واره ریوایه ت کراوه کان به زانست و له بهرکردن و لیکو لینه وه و خویندن.

۲- زیندو و کړنده وهی شوینه واره بینراوه کان، که به خو وه گری چند مانایه که، له وانه ش ئه مانه ی خواره ون:

أ- زیندو و کړنده وهی به سهردانیکردنی به رده وام و جار له دوا ی جار.

ب- زیندو و کړنده وهی به هوی به دوا دا گه پان و هه لکه ندنی زهوی بو دهره ینای دوا ی ئه وهی که شراوه و داپوشراو بوو.

ج- زیندو و کړنده وهی به هوی گرنگی پیدایه وه، به توژه نکرده وه و چاک ریځخستن و نوی کړنده وهی و بیناکردن له سهری و ئاماده کردنی،

ئاسانکاریش بکریټ بو گه یشن پیه وه، ههروه ها جوان کردنی به گه چ و نه خش و نیگار و هاوشپوه یان.

زار او هیه شوینه واریش دابه ش ده کریټ به سهر چند جوړ و بایه خ پیدراویکی جیاواز.

جاله وهی که جوړ او جوړن، وه کو شوینه واره بایه خ پیدراوه کان: « ریوایه ت کراوه کان و بینراوه کان، ماددی و مه عنه ویه کان، جیگیر و ساخته کراوه کان، ماوه و ویران بووه کان.... جگه له مانه ش ».

نرخ و سەنگى شوپنەوارە كانىش جىاوازن، ھۆكارى زىندووكردنەوہيان و مامەلە كۆندى چواردەور لە گەلى بە گوپرەي جۆرى شوپنەوارە كە دەبىت، لەوانەيان ھەيە كە سەنگ و نرخە كەي بۆ:

۱- تىپەپوونى ماوہيە كى زۆر لە سەردەم بەسەر شوپنەوارە كە و دوورى دەگەپرتنەوہ، كە ئەمەيان پىسپۆر و شارەزايانى شوپنەوار چۆنيەتى پەفتار كۆند لە گەلى بۆ داناوہ.

۲- پەيوەندى شوپنەوارە كە بە كەسپكى ديار و تايەت.

۳- پىژدار كۆندى شەرع بۆي.

بە ھەلە تىنەگەين لەم دابەش كۆندە لەسەر پىياردان بە پوختەي بەھاي شوپنەوارە كە و نەبوونى شوپنەوارە كە، بەلكو مەبەست ئەوہيە كە شوپنەوارە كان لە بنەرەتدا بە شوپنەوار دەمىننەوہ، ھەر چەندە بەھا و سەنگىشيان جىاواز بىت .

سەرنج دەريش لەوہي كە رابوورد دەبىنى كە ماناي شوپنەوارە زاراوہبىيە كان لەلای ئەھلى ھەموو ھونەرپىك - لىرەدا مانا ديارىكراوہ كەيەتى - بەدەر نابىت لەم دوو مانا ديارىكراوہ، كە ئەوانىش:

۱- شوپنەواری فەرموودە پىوايەتكراوہ كان: ئەوہ دەگەيەن بىت كە ھەرچىيەك لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىوايەت كراوہ لە: قسە و گوفتار بىت يان كۆردار يان پىياردان يان سىفەتى خورەوشتى يان شىوہي بەدەيپىنراوى، بىگومان ئەمە مانا شەرعىيە كەيەتى.

۲- شوپنەواری ھەستىپىكراو و بىنراوہ كان: كە ئەويش مىراتە جىپاوہ كانى مرؤفايەتيە، ئەگەر فىكرى بىت يان ماددى، ئەمەش ماناي زاراوہ كەيەتى. لەمەودوا قسە كۆند لەسەر ئەم دوو بەشە دەبىت بە بايەخ پىدانى ئەھكامە شەرعىيە دارپىژراوہ كان لەسەرى، سەرەتا قسە لەسەر:

- ۱- شوینہ وارہ پھیوہستہ کان بہ پیغہ مہرہ وہ بہ ہموو جوڑہ کانی.
- ۲- شوینہ واری ٹومہ تہ تیاچوہ کان.
- ۳- شوینہ وارہ کانی بتپہرستی و نہ فامی.
- ۴- شوینہ واری گور و شوینگہ کان.

﴿ شوینه واره په یوه سته کان به پیغه مبه راپه تیه وه ﴾

که به خووه گری:

۱- شوینه واری فهرمووده ریوایه ت کراوه کان.

۲- شوینه واره داپراوه کان له جه سته ی پیغه مبه ری خوا- (ﷺ).

۳- شوینه واری تیا ه لسان و دانیشتنه کانی پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

۱- شوینه واری فهرمووده ریوایه ت کراوه کان:

مه به ست له شوینه واری فهرمووده ریوایه ت کراوه کان له زاراوه ی فهرمووده ناسه کان « اصطلاح المحدثین »، مانای هاوواتای سوننه ته کانی پیغه مبه ری خوا به (ﷺ)، جا مه به ست لییه وه: ئه و شوینه واره یه له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هاتووه له: قسه و گوفتار یان کردار یان بریاردان یان سیفته تی خوړه وشتی یان شیوه ی به دیه پتراوی.

به راستی ئه وه شیان گه وره ترین و پزدارترین به هاییکه له شوینه واره کان که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له دوا ی خو یه وه جیی هیشتووه؛ له هیچ پروویکه وه هاوشیوه ی شوینه واره کانی تر نیه؛ له بهر ئه وه ی سرووشیکه (وحي) له خوا ی گه وره و بهرز که سرووشی بو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) کردووه و فرمانیشی به شوین که وتنیه وه کردووه.

به دلنیا ییه وه به لگه کان هینده زورن له سه ر راستی و به لگه چه سپاندنی شوینه واری فهرمووده ریوایه ت کراوه کان و پیوستی زیندو و کردنه وه یان، له وان ه ش ئه مانه ی خواره وه ن که باسیان ده که یین:

- ۱- فرمان کردن له سهر گو پرایه لی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، په روه ردگاری پاك و پیروز و بهر زمان فرموویه تی: ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ [آل عمران: ۳۲].
- ۲- فرمان کردن به شوینکه وتنی حکمت: که ئه ویش سوننه ته کانی پیغه مبهری خوايه (ﷺ)، خوی گه وره و بهرز فرموویه تی: ﴿وَيَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ [البقرة: ۱۲۹].
- ۳- فرمان کردن به کار کردن به وهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) پییه وه هاتووه، خوی گه وره و بهرز فرموویه تی: ﴿وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ۷].
- ۴- فرمان کردن به گه رانه وه بو قورئان و سوننه له کاتی جیاواز و ناکوک بوون، به لینی هه ربه شهی تووندیش بو ئه وانهی سه ریچی فرمانه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده کهن، خوی گه وره و بهرز فرموویه تی: ﴿فَإِنْ نَزَعْنَاهُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [النساء: ۵۹].
- ۵- روونکردنه وهی پیوستیه تی په پیره و کردن به جوانی خوره وشته کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، خوی گه وره و بهرز فرموویه تی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ﴾ [الأحزاب: ۲۱].
- ۶- روونکردنه وهی پاداشتی ئه و که سهی شوینه واریک له شوینه وارده کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) زیندو ده کاته وه له فرمووده ریوایه ت کراوه کان، پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرموویه تی: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا وَوَزْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ

يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

واته: « هەر یه کیك سوننه تیکي چاك له ئیسلامدا ئەنجام بدات، پاداشته که ی بو هه یه، له گه ل پاداشتی ئەو که سه ش که کاری پێوه ده کات له دوای خو ی، به بی ئەوه ی له پاداشتی ئەوان که م بکاته وه، هەر یه کیکیش له ئیسلامدا سوننه تیکي خراب ئەنجام بدات، گوناھی خراپه که ی له سه ر ده نووسریت له گه ل گوناھی ئەو که سه ش که کاری پێده کات له دوای ئەو، به بی ئەوه ی شتیک له گوناھی ئەوان که م بکاته وه.»

شیخی ئیسلام ابن تیمیة ره حمه تی خوا ی لیبت، له (مجموع الفتاوی) (۴۷/۱۹) دا وتویه تی: «... له سه رمانه که شوینکه وته ی قورئان بین، ههروه ها له سه رمانه شوینکه وته ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بین، شوینکه وتنی هه ر یه کیکیشیان شوینکه وته بو ئەوه ی تریان؛ به دلناییه وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) قورئانی راگه یاندووه، قورئانیش فه رمانکاره به گوپرایه لی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، هه رگیز قورئان و پیغه مبه ریش (ﷺ) ناکوک و جیاواز نه بوینه.»

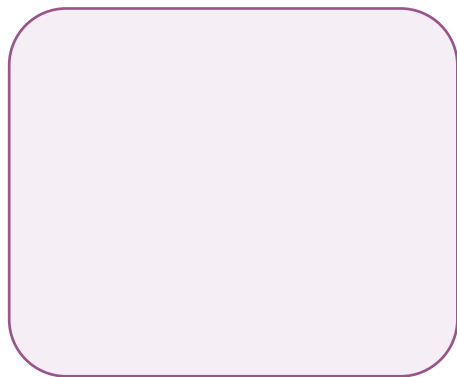
بو زیاتر خویندنه وه ش ده رباره ی سوننه ته کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و گرنگی پیدانی سه له فی پیاوچا کانیس پیه وه، حا لی ئەوانه ش که لیانه وه وه ریانگرتووه، تکایه بگه رپووه سه ر بنه رته تی کتیه که (۶۲/۴۵)، به هه مان شیوه کتیبی «الرد علی الشبهات المثارة حولها» (ل: ۳۸۲-۴۰۴).

(۱) أخرجه: مسلم كتاب الزكاة برقم (۱۰۱۷).

پوځته ی بابته:

به پراستی شوینه واری فهورموده ریوایه تکراره پاست و دروسته کان گوره ترین و پرژدارترین به هاییکه له شوینه واره کان که پیغه مبهری خوا (ﷺ) له دواى خوږه وه جیبی هیشتووه؛ له بهر نه وه ی سروشیکه (وحی) له خواى گه وره و بهرز که سروشی پیکردووه بو پیغه مبهره که ی (ﷺ)؛ له هیچ روویکه وه هاوشیوه ی شوینه واره کانى تریش نیه.

هه ر ده بیت هه ول بدریت له پیناو زیندو و کړنده وه ی شوینه واری فهورموده ریوایه تکراره پاست و دروسته کان به فیربوونى زانست و فیرکردن و له بهرکردن و پاراستن و کاریکړدنې؛ بو جیبه جی کړدنى شهرعى خواى خاوه ن عزیزه ت و جه لاله ت و شوین که وتنى سوننه تی پیغه مبهری خوا (ﷺ).

۲- شوینه‌واره دابراوه کان له جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ):-

مه‌به‌ستیش له شوینه‌واره دابراوه کان له جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا- (ﷺ):-
 ئه‌وه‌یه که له دوای وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ماوه‌ته‌وه له و شوینه‌وارانه‌ی
 به جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوون و دواتریش لیسی جیا‌بوونه‌ته‌وه و
 دابراون، یان ئه‌و شتانه‌ی به جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نووساون، یان
 ئه‌و شتانه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌کاری هیناون.

بیگومان دوای به‌دوادا‌چوونی ده‌قه شه‌رعییه‌کان بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که
 شوینه‌واره په‌یوه‌سته‌کان به جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌دوای وه‌فاتی
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌رده‌میگ ماوه‌ته‌وه، بۆ سۆ جوړ ده‌گه‌رپته‌وه:

جوړی یه‌که‌م: له‌و شتانه‌ی له جهسته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) دابراون
 و له‌دوای وه‌فاتی (ﷺ) ماونه‌ته‌وه وه‌کو: تاله‌ مووه‌کان و ئاره‌قه‌ی جهسته‌ی.

✽ مووه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ): باسی تاله‌ مووه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا
 (ﷺ) له هه‌ندیگ هاوه‌له به‌رپزه‌کان و شوین که‌وتوان په‌زای خویان لیبیت
 هاتوو، پاشان دوای سه‌ده‌ی سیی کوچی هیچ باسیکم ده‌ر باره‌یه‌وه نه‌زانوو و
 به‌رچاوم نه‌که‌وتوو له کتیه‌کانی میژوو و ژیانامه‌کان؛ له‌به‌ر پچرانی سه‌نهد و
 هه‌واله‌کانی له‌و کات و ساته‌ی رابووورد.

ته‌نها ئه‌وه‌نده هه‌یه که راست و دروست بیت دواکه‌سیگ که شتیگ
 له تاله‌ مووه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ی لا ماییت: ئیمامی ئه‌حمده‌ بووه
 ره‌حمه‌تی خوی لیبیت؛ خو ئه‌گه‌ر له‌دوای سه‌ده‌ی سییه‌مه‌وه ماییت، ئه‌و
 کاته باسی ده‌ستا و ده‌ست کردن و راگه‌یانندی دوا که‌سیگ ده‌کرا که به
 خو‌یه‌وه گرتوو؛

بۆیه له‌به‌ر گرنگیه‌تی ئه‌م شوینه‌واره و دانه‌پالی به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
 و شانازی پیوه‌کردنیه‌وه که حه‌قه بۆیان شانازی پیوه‌بکه‌ن، به‌لام کاتی که
 سه‌نه‌دی ده‌ستا و ده‌ست کردنی تاله‌ مووه‌کان و هه‌واله‌که‌ی پچرا؛ ئه‌مه‌ ئه‌وه

دهسه لیبیت له سهر نه مان و له دهست دانیه وه، به دلنیا ییه وه کوټایی و دوا ساتی مانه وهی له سه دهه کانی رابووردوو بوو، وَاللّٰهُ اَعْلَم.

✽ ټارهقه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ): باسی شوینه واری ټارهقه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له لای (اُم سُلیم) په زای خوای لیبیت هاتوته وه، کاتی که نه نه سی کورپی مالیک په زای خوای لیبیت وه فاتی نیزیک بووه وه وه سیه تی کرد که ټارهقه که ی به سهر تهرمه که یدا بکریټ.

پیگومان ټارهقه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) پچرا و نه ما به وه فاتی کوټایی هات؛ به هو ی پچرانی سهرچاوه که ی، له هیچ شوینه واریک له شوینه واره راست و دروسته کان به رچاوم نه که وتوو و نه مبینیوه که که سیک پاریزگاری له ټارهقه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کردیټ ته نها (اُم سُلیم) نه یټ په زای خوای لیبیت.

جوړی دووهم: له وهی بهر جهسته ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) که وتوو و پویشویه تی: وه کو بوړده و عمامه و نه نگوستیله و کهوش (سؤل، نه عل).

✽ بوړده ی پیغه مبهری خوا (ﷺ): باسی بوړده ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له هه ندیک هاوه له بهر پزه کان و شوینکه وتوو ان په زای خویان لیبیت هاتوو، کوټا باسیش دهر باره یه وه نه وه یه که له کتبی (البدایة والنهاية) (۳۷۹/۶) له الحافظ ابن کثیر په حمه تی خوای لیبیت هاتوو، له کو ی قسه کانی دهر باره ی کوټایی و دوا جاری بوړده ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) وتوو یه تی: «له دوا ی پروخانی ده ولته تی عه باسی که س نازانیټ چی به سهر هاتوو.» باسی دوا جار و کوټاییه که ی له گه ل باسی گوچانه که ی ده که یین.

✽ نه نگوستیله ی پیغه مبهری خوا (ﷺ): باسی نه نگوستیله ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) به وه هاتوو که له لای نه بو به کری الصدیق بوو، پاشان له لای عومه ری کورپی خه تباب بوو، دوا ی نه ویش له لای عوسمانی کورپی عه فان بوو په زای خویان لیبیت، هه تا کو دوا جار له دهستی عوسمانی کورپی عه فان په زای خوای لیبیت که وته نیو بیر ی ئه ریس (أریس).

بېګومان کونکي ته د دواجرې ته وه بوو که که و ته نيو بيري اريس،
 ته و بیره ی که له دواي هم پرود او ه ناو را به بيري (الخاتم)، به دلنیا یی ه وه
 هه نديک له هاوه له به پرېزه کان په زای خويان ليبيت هه ولياندا له نيو ناي
 بیره که ده ريهينن به لام نه ياندوزيه وه.

✽ که وشه کاني پيغمبهري خوا (ﷺ): باسي که وشه کاني پيغمبهري خوا
 (ﷺ) له هه نديک هاوه له به پرېزه کان و شوين که وتوان په زای خويان ليبيت
 هاتووه، کوتا باسيش ده رباره ی ته وه به که خاوه نی کتیی « فتح المتعال
 في وصف النعال » (ل: ۲۵۴) دا هاتووه که وتوويه تی « بېګومان پشکين و
 به دوا د اچوونی زورم بو ته و که وشه (سول، نه عل) پيروزه کرد له و سه رده مه ی
 خومان، به لام له هر که سيک پرسيارم ده کرد هه واليان نه ده زانی، گومانی
 ته وه ده به م که له گه ل فیتنه ی ته يموور له نگ له ناوچووييت و نه ماييت،
 کاتي له سالی (۸۰۳) کوچی ديمه شقی کاولکرد و ناگری تبه ردا... ته مه ش
 ده بيته به لگه له سه ر ته وه ی که که وشه کان له جه نگی ته يموور له نگ شوين
 بزربوون و نه مان، که س نازانيت بو کوي چوون و چيان به سه ر هات «.

جوړی سييه م: له و که ل و په لانه ی که پيغمبهري خوا (ﷺ) به کاری هيناون: وه کو
 زريپوش و گوچان (دارعسا) و شمشير و به رداخ يان جام و کلدان.

✽ زريپوشی پيغمبهري خوا (ﷺ): باسي زريپوشی پيغمبهري خوا (ﷺ)
 له هه نديک هاوه له به پرېزه کان و شوين که وتوان په زای خويان ليبيت هاتووه،
 دواي ته وه هه والی زريپوشه که نه زانراوه که چی به سه ر هاتووه.

✽ گوچانه که ی (دارعسا) پيغمبهري خوا (ﷺ): باسي گوچانه که ی
 له لای خه ليفه کانی ده وله تی عه باسي هاتووه، پاشان ونبووه له کاتي
 پروخانی ده وله تی عه باسي له سه ر ده ستي هولاکو، ته و هولاکويه ی که
 هه لسا به سووتاندنی بورده و گوچانه که و دواي ته وه ش خوله ميشه که ی
 فريدايه نيو پروباری ديجه.

له هیچ په کیک له کتیبه میژووی و ژیاننامه کان له دوای سده کانی په کم باسی شمشیر و جام و کلدان و عمامه و گوچان و زړپوش و جگه له مانه ش له شوینه واره کان بهرچاوم نه که وتوو و نه مدوزیوه ته وه، که نه مه ش - والله أعلم - ده بیته به لگه له سهر له ناوچوونیان یان ونبوونیان؛ له بهر پچرانی سه نهد و هه والیان له کتیبه میژووی و ژیاننامه کانی رابردوو، خو نه گهر بمابوونایه میراتگره که یان راگه یاندنی له سهر ددان، نه وانه ش که به شیکیان لیبانه وه پیگه بشتوو.

نه وهی جیبی سهر سورمانه! نه وهیه که زړپوشی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له گهل شمشیر و جام و کلدانه که ی و شتی تر له شوینه واره تایه ته کان به پیغه مبهری خوا (ﷺ) باسی بوون و مانه وه یان له هندی کتیبی زانایانی دواپی له نووسه رانی ژیاننامه و میژوو هاتوته وه، له گهل پچرانی سه نه دیان له پیش خو یان، نه مه ش به لگه یه له سهر نه بوونی راستیه تی سه لماندنی.

ناشکرایه که ناکری متمانه له سهر کتیبه نووسراوه کان دهر باره ی ژیاننامه و میژوو بکری؛ له بهر تیا بوونیان له گواستنه وهی فهرمووده ی راست و دروست (صحيح) و هه روه ها فهرمووده ی بی هیز و لاواز (الضعيف) ن.

«أَبُو الْفَرَجِ» په حمه تی خوا ی لیبت، له کتیبی: «السيرة الحلیبة» (5/1) دا وتوویه تی: «په نهان و شاراوه نیه که کتیبه کانی ژیاننامه کو که ره وهی فهرمووده ی راست و دروست (الصحيح) و بی هیز و لاواز (السقیم والضعيف) و راگه یاندن (البلاغ) و مورسه ل (المرسل) ن.»

نه ندازه ی راست و دروستی شوینه واره کانی پیغه مبهرایه تی پیروز که ده بیریبت له مؤزه خانه کان:

که میک پیش ئیستا نامازم به کوتایی و دوا جاری هه ندیک له شوینه واره بینراوه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کرد، نه وهی له شوینه واره ریوایه ت کراوه کاند هاتوو، که ده کری به م شیوه یه ی خواره وه کورتی بکه ینه وه:

۱- هه نديك شوينه وار پچران و كوتايان هات به هوي وه فوات كردني
 پيغمبهرى خوا (ﷺ)، به مردني پيغمبهرى خوا (ﷺ) رويشتن و بوونيان
 نه ما: وه كو دهست و ليك و تف و پاشاوهي دهستنوئز.

۲- هه نديك شوينه واريش له نيو گوره كاندا شارد رانه وه: وه كو بورده كه
 به كيك له هاوه له كان وه سيه تي كرد كه پيه وه كفن بكرت، گوچان و تاله
 مووه كانيش له گوردا نيتران.

۳- هه نديك شوينه واريش سووتينران: وه كو بوردهي (الايلىة) و گوچانه كه،
 كه هولاكو سووتاندني.

۴- هه نديك شوينه واريش ونبوون و نه مان: وه كو بوردهي (الكعبية) و تاله
 مووه كان و جووته كه وشه كه و زريپوش و نهنگوستيله كه، له دواي نه ماني
 (بنى أمية).

۵- هه نديك شوينه واريش دانه پاليان راست نيه: وه كو جام و گوچان و
 عمامه و كه وشه كان.

به گويره ي نه وه ي رابوورد له كوتايي هاتني نه و شوينه وارانهي كه
 جيگير بووني هه نديكيان به راست و دروستي هاتوته وه دواي تيه پر بووني
 ماويه كه له سه رده م، بومان روون ده بيته وه كه نه م شوينه واراننه تياچوون و
 رويشتن و نه مان؛ له كاتيكا هيج به لگه و ده ليليكي سه ليتراو نيه كه به لگه
 بيت له سه ر مانه وه ي شتيك له شوينه واره كانى پيغمبهرى خوا (ﷺ)؛ به لام
 نه وه ي سه يره و جيى سه رسورمانه، بانگه شه ي مانه وه و بووني هه نديكيان
 ده كريت له زور شوين و مؤزه خانه و مه زارگه كان!

نه وه ي گرنگه نه وه يه ليكولينه وه بكرت ده باره ي نه ندازه ي راست و دروستي
 هه نديك له و شوينه وارانهي نمائش كراون له مؤزه خانه كان، كه له هه نديك شوين و
 ناوچه كان به نه مانه ته پيروزه كان ناسراون: وه كو ددانه كانى پيغمبهر و كه وشه كان
 و په روي به خته وه ري و به رمالي پيغمبهر و به دهسته شمشيريك له شمشيره كانى

پېغەمبەرلەي تى و تىر و كەوانى پېغەمبەر و ئالاي پېغەمبەر، چەندان شوپنەوارى ترى هەندىك له پېغەمبەرانىش - على نبينا وعليهم أفضل الصلاة والتسليم -، له گەل هەندىك شوپنەوارى هاوہ له بەرپزە كانىش پەزاي خوايان لىيىت.

له هەموو سەير و سەمەرە كانى ئەم شوپنەوارانە مانەوہى پاشاوەي ئاوى خۆشۆردنى پېغەمبەرى خوايە (ﷺ) هەتاكو ئەو سەدەيەي پانزەي ئەمپرومان!

خۆئەگەر گریمان پاشاوەي ئاوى دەستتۆزەكەي لەدواي وەفات كردنيەوہ (ﷺ) ماوہتەوہ، هەرگىز مانەوہكەي ماوہيەكي زۆر ناخايەنيت؛ لەبەر ئەوہى سروشتى شلەمەنى وايە بەرەو وشكبوون و بوون بە هەلم و پزآن دەبيتەوہ، هەرۆهەئا ئەو ئاوە كۆتايى پيدىت لە بەكارهينانى لەلايەن ئەوانەي بە ميرات بۆيان ماوہتەوہ، بە تايبەتى ئەوانەي خاوەنى بەشيك لە شوپنەوارى پېغەمبەرى خوان (ﷺ) پەنھانى ئەكەن بۆ خۆيان و نايەن بە كەسانى تر.

بەهەمان شپۆە مانەوہى كەوشەكانى و نمايشكردنى لە هەندىك مۆزەخانەكان دوورە لە راستى، لە جەنگى تەيموور لەنگ باسى ونبوونى هاتووه، لەدواي ئەمە باسى مانەوہى براوہتەوہ و كۆتايى پى هاتووه.

بېگومان روون و ئاشكرايە كە تەمەنى پيستە و مانەوہى بۆ كاتىكى ديارىكراوہ، هەرۆهكو پسپۆرى ميژوونووس ئەحمەد تەيموور لە كتيى «الآثار النبوية» (ل: ۱۲۶) دا قسەي هەندىك كەسانى شارەزا لە بوارى خۆشكردنى پيستە لە خاوەن پيشەكانى نەقل كردووه دەربارەي ئەو دوو كەوشەي دراوونەتە پال پېغەمبەرى خوا (ﷺ)؛ وتويانە: «ئەگەر لە پيستەي خۆش نەكراو بيت لەبەرى دەخوريت و وورده وورده تيكەدەچيت، خۆئەگەر لە پيستەي خۆشكراوى (السبتى) بيت كە بى مووه، بۆن دەگريت و ووشك دەبيت و پاشان لەت لەت دەبيت، هەرۆهەئا ئەگەر لە پيستەي (الإفرنجى العنان) بيت، بەهەمان شپۆە بۆن دەگريت و پاشان لەت لەت دەبيت، هيچ شوپنەوارىك نيه لەسەر مانەوہيان تاكو ئيستا، جا هەر يەكيك بانگەشەي شتيك لەمە بكات، كەسى بليمت و هۆشمەند باوهرى پى ناكات.»

قسه کردنیش دهر باره‌ی شوینه‌واره‌کانی تر یه‌که: که ئه‌ویش له‌وه‌ی گه‌یشتووہ به‌دهستی هاوه‌له‌کان و شوین که‌وتووآن و دوای ئه‌وانیش له‌خه‌لیفه‌کان و گه‌وره‌پیاوان، سه‌رده‌میك پاراستووایانه و گرنگیان پییداوه، به‌لام دوای ئه‌وه‌ی کاره‌سات و ناخوشی و فیتنه‌جار له‌دوای جار به‌سه‌ر موسلمانانه‌کاندا هاتووہ بۆته‌هۆی ونبوون و له‌ده‌ستدانیان، هه‌روه‌ها پچرانی سه‌نه‌دی ده‌ستاو ده‌ست کردن و نه‌گه‌یشتنی هه‌والیان له‌سه‌رده‌مانی رابردوو، په‌نگه‌ئه‌مه‌ش به‌لگه‌بیته‌سه‌ره‌نه‌مان و ونبوونیانه‌وه، له‌وکاته‌دا به‌راستی تویره‌ری به‌دواداچوو بۆی دهرده‌که‌ویته‌و ده‌زانیته‌که‌بانگه‌ش‌ه‌ی مانه‌وه‌ی شوینه‌واره‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی ئیمه‌بانگه‌ش‌ه‌یه‌کی راست نیه، به‌لکو ساخته‌یه و دووره له‌هه‌موو به‌لگه‌و ده‌لیلکی چه‌سپاو و جیگیر.

به‌دنیاییه‌وه فه‌رموو ده‌ناس و شاره‌زا له‌بواری شهرع‌ه‌مادی کوپری ئیسه‌حاقی ئه‌زدی په‌حه‌مه‌تی خوای لیبیت، (ت: ۷۶۲هـ) له‌کتیبه‌که‌یدا «ترکه‌النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» ئاماژه‌ی بۆ کردوو و وتوو یه‌تی: پیژه‌ی ئه‌و شوینه‌واره هه‌سته‌پیکرا و بینراوانه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌دوای خۆی جییه‌یشتووہ گه‌لی ده‌گه‌من، به‌پشت به‌ستنی له‌سه‌ر ئه‌و فه‌رموو ده‌یه‌ی که ئیامی بوخاری په‌حه‌مه‌تی خوای لیبیت، له‌سه‌حه‌که‌ی هیناویه‌ته‌وه له‌عه‌مری کوپری حاریت په‌زای خوای لیبیت، وتوو یه‌تی: «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ مَوْتِهِ دَرَهْمًا وَلَا دِينَارًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً وَلَا شَيْئًا، إِلَّا بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ، الَّتِي كَانَ يَرْكَبُهَا، وَسِلَاحَهُ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا لِابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً»^(۱).

واته: «پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌کاتی وه‌فاتی هه‌چی له‌دوای خۆیه‌وه جی نه‌هیشته: نه‌دهره‌میك، نه‌دیناریك، نه‌به‌نده‌یه‌ك، نه‌که‌نیزه‌کیك، نه‌هه‌چ شتیك، ته‌نها بارگیره‌سپیه‌که‌ی نه‌بیته‌که‌بۆ سواری به‌کاری ئه‌هینا له‌گه‌ل چه‌که‌که‌ی و پارچه‌زه‌وییه‌ك که گپرای به‌خیر (سه‌ده‌قه) بۆ (کاروان سه‌رایان)».

(۱) البخاری: (۳۵۶/۵) برقم ۲۷۳۹-۲۸۷۳-۲۹۱۲-۳۰۹۸-۴۴۶۱، واللفظ من هذه المواضع.

ئەمەش بە لگە یە کی پوون و پراست و دروستە که جهخت لەسەر جیھێشتنی
کەمی شوینە وارە هەستی پیکراوہ کان دە کات کہ پیغە مبهری خوا (ﷺ) لەدوای
خۆی جیھێشتووہ.

بە پووختی و کورتی: بە پراستی بوونی شوینە وارە بینرا و هەستی پیکراوہ کانی
پیغە مبهری خوا (ﷺ) لەو سەردەمە ی ئیمەدا، تەنھا بانگە شە یە کی بی
بە لگە یە لە دوو لایە نەوہ:

✽ جا لە لایە نی شەری:

هەر دە بیّت شوینە وارە بینرا و هەستی پیکراوہ کہ جیگیر و چەسپا و بیّت بە
سە نە دە گە یە نەرە پراست و دروستە کان (أسانید متصله صحیحه)، تە ئکیدیش
لەسەر پراستی دانە پالی ئەم شوینە وارە بو پیغە مبهری خوا (ﷺ) بکریتە وە،
دەقا و دە قیش هاوشیوہی ئەو شوینە وارە پیاویەت کراوہ بیّت؛ لەوہی کہ
ئە حکامە شەریعیە کان لەسەری دابنریت، لە گە ل بنەمای بایەخ پیدراو؛
هەر وہ کو چۆن ئەو فەرموودە یە پیاویەت دە کریت لە پیغە مبهری خواوہ
(ﷺ) قەبول ناکریت مە گەر سە نە دە کہ ی گە یە نەر بیّت (متصل السند) لە
متانە پیکراو و دادپەرور، بە هەمان شیوہ شوینە واری بینراویش! ئەمەش
ئەم ئوممە تە ی پی جیا کراوہ تە وە لە ئوممە تانی تر، بە وە ی کہ: ئوممە تی
ئیسنادن.

ئیمامی عبد اللہ ی کوری موبارە ک پەحمە تی خوای لی بیّت و توویە تی:
«الإِسْنَادُ مِنَ الدِّينِ، وَلَوْ لَا الإِسْنَادُ لَقَالَ مَنْ شَاءَ مَا شَاءَ»^(۱).

واتە: «ئیسناد پە یوہ ست و بە ستراوہ یە بە ئایینە وە، خۆ ئە گەر ئیسناد
نە بووایە ئەوا هەر کە سیک ئە وە ی ویستی لەسەر بووایە ئە یووت.»

(۱) أخرجه مسلم في مقدمة صحيحه.

❖ بەلام لەلايەنى ھەوال گەياندەنەكە:

بەدلتيايەوھە پسيپور و شارەزايانى شوينەوارەكان ھيچ گرنكى و بايەخيەك بەو شوينەوارە ئەندامىيە نادەن لەو پارچە شوينەوارانەى كە والو كراوھن و ئەگەرى تووشبوونيان ھەيە بە كاريگەرى كەش و ھەوا و تيكچوون، لە كاتى دۆزىنەوھى نە پاريزرايىت بە ريگەيەكى زانستىي پاست و دروست، ھەروھەا ھەنگاوەكانى زانستيشى لەسەر جيەجى نە كرايىت بو زانينى ئەندازەى تەمەنى شوينەوارەكە.

پوون و ئاشكرايە كە پارچە شوينەوارىك لە ماددەيەكى ئەندامىي والو كراوھ ئەگەر ھەوا لىي بدات پيس دەبيت؛ بۆيە بە ھيچ شيوھيەك ناپەخسى كە تەمەنى پاست و دروستى بزانى، ھەروھەا ئەندازەى ماوھى مانەوھى بە ريگەى زانستى نوئ لەلاى پسيپورانى شارەزا لە شوينەوارەكان: كە ئەندازەى زانينەكەى بە ھوى ھاوتا توخمى تيشكدەر (النظائر المشعة) دەبيت، كە بە كاردىت بو شيكردنەوھى نمونەيەك لەو شوينەوارە ئەندامىيە كە ئەويش بە توخمى (الكربون المشع) ھ « Radiocarbon Dating » كە بە: « C14 » ھىماى بو دەكات، ئەم پيوانەيەش لەلاى پسيپورانى شارەزا لە شوينەوارەكان بە نويترين و چاكترين ريگەى ديارىكردنى ميژووى ژمارەيى دەردەخات بو تەمەنى شوينەوارەكە، ئەمەش چاكترين ريگەيە كە متانەى پى بكەن؛ لەبەر دەرخستن و وردىينى ئەنجامەكەى،

ھەروھەا نيزىكى لە پاستى پىكانىوھە بە گويرەى بوچوونى خويان.

جالەسەر ئەمە بيت بيگومان ئەو شوينەوارانەى دراوونەتە پال ييغەمبەرى خوا (ﷺ) لەلاى پسيپورانى شارەزا لە شوينەوارەكان گرنكى و بايەخيەن پىنادريت؛ لەبەر ئەوھى بە ريگەيەكى پاست و دروست نە پاريزراوھ؛ بەلكو بە پيچەوانەوھە بووھ و دراوونەتە بەر ھەواو و ريگە پىدراوويش بووھ بو ھەموو كەسيەك كە دەستى لىيدات و ماچى بكات و خوى پى پىروژ بكات.

ئەمەش نكوئیکردنه بۆ هەموو سەلماندنیک، نە بە ڕیگەکانی شەرعی و نە بە زانستە تاقیکراوە نوێیەکان، لەدوای ئەوەش توێژەر دەربارەیی حەقیقەت و پراستییه کە ی دڵنیا دەبیت کە ساخته یە و دوورە لە پراستی، لەگەڵ نادروستی دانەپالایشی بۆ پیغەمبەری خوا (ﷺ).

ئەوانە ی دەیانەوێت چاوبخشیین و بەدواداچوون بکەن لەسەر قسە ی زانیان لە فەرمووده ناس و تووێژەر و هەندیک لە میژوونووسان و زانیانی شارەزا لە بواری شوینەوارەکان، با بگەرێنەووە بۆ کتیبە ئەصلە کە (ل: ۳۸).

حوکمی زیندوکردنه وی شوینەوارە دابراوەکان لە جەستە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) و ئەوەش کە پییەووە گەیشتوو:

بە گوێرە ی ئەو ی کە رابوورد بۆمان دەر دەکەوێت کە ئەو شوینەوارانە ی لە جەستە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) دابراوان دوو حالەتیان بۆ هە یە:

حالەتی یە کەم: ئەو ی لە سەر دەمی هاو لە بە ڕیزەکان پەزای خویان لیبیت و شوین کە وتووان و ئەوانەش لەدوای ئەوانەووە هاتوون، لەوانە ی کە شتییک لە شوینەوارە جیگیرەکانیان پیگەیشتوووە کە دراوونەتە پالپیغەمبەری خوا (ﷺ) بە دڵنیاپییەووە، بیگومان بایەخ پیدان و پاراستنیان ڕیگە پیدراووە و دروستە.

بە پراستی شوینەوارە دابراوەکان لە جەستە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) تاییەتمەندی خۆیان هە یە کە خوی خاوەن عیززەت و جەلالەت پیغەمبەرە کە ی پییەووە تاییەت کردوووە بۆ جگە لە خۆی لە بەرە کەتی زاتی و هەستییکردنه وە.

بۆیە بریار و دان پیاوانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) لەسەر خۆ پیروژ کردنی هاو لەکان بە لیک ی دەمی و چلم و ئاوی دەست نوێژ شوێردنه کە ی و هە لگرتن و پاراستنیان بە لگە یە لەسەر شەرعیەتی ئەنجامدانی ئەم کارە، لەدوای دابراوی ئەم شوینەوارانە لیبی و مانەو یان لە پاش وەفاتی پیغەمبەری خوا (ﷺ).

ئەووی گرنگه ئاگاداربوونه لەسەر ئەووی بەراوردکردنی زیندوو کردنەووی شوینەوارەکانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) بە غەیری خۆی ناکریت لە پیاوچاکان؛ لەبەر ئەووی هاوئەله کان پەزای خویان لیبیت خویان بە هیچ یه کیک له پێزدارەکانیان پیروز نەدەکرد لەدوای پیغەمبەری خوا (ﷺ)، که ئەمەش کۆدەنگیان بوو لەسەر تاییه تکردنی پیغەمبەری خوا (ﷺ).

هەر وه کو الحافظ ابن رجب په حمه تی خوی لیبیت، له «مجموع رسائله» (۲۵۲/۱) ته ئکیدى لەسەر کردۆته وه و وتوویه تی: «بەهه مان شیوه خۆپیروز کردن به شوینەوارەکان کاتی که هاوئەله بەپێزەکان له گەل پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەنجامیان دەدا، بەلام له گەل یه کتر ئەنجامیان نەدەدا، شوین که وتووانیش له گەل هاوئەله بەپێزەکان ئەنجامیان نەدەدا هەر چەندە پێز و قەدریشیان بەرز بوو».

حاله تی دووهم: لەووی که له سەردەمی ئیستای ئیمەدا شوینەواری پیغەمبەری خوا (ﷺ) هەن، ئەمانه به هیچ شیوه یه ک ناتوانی بسەلمینری به راست و دروستی و بدرینه پال پیغەمبەری خوا (ﷺ)؛ بەلکو به لگه کان به لگه ی سەلمینراون لەسەر درۆ و ساخته ی دانەپالیان بو پیغەمبەری خوا (ﷺ)، نابی زیندوو بکرینه وه و پاریزگاریان لی بکریت، چ جای ئەووی خوشیان پی پیروز بکریت، بەلکو ئەووی واجب و پیویسته لەسەر موسلمان زیندوو کردنەووی شوینەوارەکانی پیغەمبەری خوا (ﷺ) له فەرمووده کانی و کردار و سوننه ته کانی، بەرده وام بیت و دەستیان پیوه بگری له ژيانی پۆزانه یدا.

ئائەمه یان زور له پیشتر و شایسته تر و چاکتره بو موسلمان هەر وه کو پیغەمبەری خوا (ﷺ) به مه وه ئاگاداری هاوئەله بەپێزەکانی کردۆته وه پەزای خویان لیبیت، کاتی (ﷺ) دووری خستنه وه له خۆپیروز کردن به شوینەوارە ههستیه کانی بو خۆپیروز کردن به شوینەوارە فەرمووده یه کانی.

ئەمەشیان ئەو کاته بوو که پیغەمبەری خوا (ﷺ) داوای ئاوی کرد بو دەست نوێژ و دەست نوێژی شۆرد، هاوئەله بەپێزەکان پەزای خویان لیبیت به په له دەست پیشخه ریان کرد بو ئاوی دەست نوێژه که ی، له ئاوه که یان خوارده وه و به دەم و

چاو و سہر و سینہ شیان دا کرد، جا کاتی کہ بینی ئەمەیان ئەنجامدا:
 پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: «إِنَّ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ أَنْ يُحِبَّكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، فَحَافِظُوا
 عَلَيَّ ثَلَاثَ خِصَالٍ: صَدَقَ الْحَدِيثَ، وَأَدَاءَ الْأَمَانَةِ، وَحُسْنَ الْجَوَارِ». حدیث حسن.

ئیمامی الشاطبی پەحمەتی خوای لیبیت، لە کتیبە کە «الإعتصام»
 (۴۸۵/۱) قسە لە سەر ئەم فەرموودە یە کردوو و وتوو یە تی: «بئگومان
 جەلەودانە بە هەست کردن که واز لە یە کەم بهینریت [واتە: خۆپیرۆز کردن
 بە شوینەوارە هەستی پیکراوە کانی]، هەول بەدات کە ئەو ی تەئکید ی لە سەر
 کراوە تەو و چاکترە لە فەرمانە داوا لیکراوە کان ئەنجامیان بەدات.»

زانای بلیمەت و فەرموودە ناس ناصر الدین الألبانی پەحمەتی خوای لیبیت،
 لە «فتاوی الإمارات» (۳۱:۷۶) قسە لە سەر ئەم فەرموودە یە کردوو و
 وتوو یە تی: «سەرنجی ئەم دلنەوایە نەرم و نیانە بدە لە پەخنە گرتن لە فەرمانیکی
 پەسەند کراو بۆ حوکمیکی ریزدارتر، پیغەمبەری خوا (ﷺ) پێی پێنە گرتن بە پێ
 پێگرتنیکی توند، بە لکو ئامادە کاری بۆ کردن بە شیوازیکی زۆر گەورە و مەزن
 و فەرمووی: چی وای لیکردن کە ئەمە بکەن؟ وتیان: خۆشەویستی خوای گەورە
 و پیغەمبەرە کە ی؛ لەم قسە شیان راستگۆ بوون، پاشان پێی فەرموون: ئەمە نابێتە
 بە لگە لە سەر خۆشەویستیان بۆ خوای گەورە و پیغەمبەرە کە ی! ئەو ی دەبێتە
 بە لگە بۆتان لە سەر ئەمە، ئەو یە کار بەو بکەن کە پیغەمبەری خوا (ﷺ) پێیەو
 هاتوو لە لای پەروردگار یەو سبحانە و تعالی.»

پێویستە ئاگادار کردنەو بەدریت لە سەر دروستیەتی خۆپیرۆز کردن بە
 شوینەوارە کانی پیغەمبەری خوا (ﷺ)، بە لام بۆ ئەم خۆپیرۆز کردنەش چەند
 مەرجیک هە یە، لە وانە:

۱- ئیمان و باوەریکی شەری قەبول کراو لە لای خوای گەورە و بەرز،
 جا هەر یە کیک موسلمانیکی راستگۆ نەبیت، خوای گەورە هیچ خیریکی بۆ
 ناهینە تەدی بەهوی خۆپیرۆز کردنیەو.

۲- د لڼیا بوون له سهره وهی که شوینه واره که له شوینه واره کانی پیغه مبهری خوايه (ﷺ)، له وهش که پروون و ناشکرایه شوینه واره کانی (ﷺ) له جلو بهرگ و تاله مووه کان و نه نگوستيله و گوچان و جگه له مانهش فهوتاون و نه ماون، هيچ که سپکيش ناتوانيت بسه لمينيت له مانه وهی شتيك ليپانه وه به ته واوی و د لڼیا بوونه وه. جا نه گهر بابه ته که تاواييت خو پيرو ز کردن بهم شوينه وارانه له م سهرده مهی ئيمه دا بوته فه رمانیکی مه حال.

به کورتی و پوختی له وهی که رابوورد ده گه پرينه وه سهر روانگه ی شهرعی دهرهق به موسلمان دهر باره ی ته شوينه واره بينراو و هه ستيپکراوانه ی دراونه ته پال پیغه مبهری خوا (ﷺ) له: تاله مووه کانی و بوړده و عمامه و جام و گوچان و ... جگه له مانهش:

یه که م: ده بيت موسلمان بيرو باوه ری واييت که پیغه مبهری خوا (ﷺ) پاش وه فات کردنيه وه ريژه يه کی که م شوينه واری له دواي خو ی جي هيشتو وه، ههروه کو له سوننه ته راست و دروسته کانداهاتو وه، ته وهش بزانييت که ته شوينه واره ده گمه نانه ی که پیغه مبهری خوا (ﷺ) له دواي خو ی جي هيشتو وه رووبه پرووی چند فه رمانیك بوونه ته وه، له وانه:

۱- به کارهينان و له گوړنان؛ ته ویش له بهر ته وهی ته و که سه ی ده بيته خاوه نی شوينه وارنک له شوينه واره کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، قرچوکی و په زیلی تيا ته کات و لای خو ی ته يگرېته وه به کاریده هينيت، يان وه سيهت ته کات که پييه وه کفن بکريت، يان له گه لپان ده خرېته نيو گوړه وه.

۲- بزربوون (ونبوون) و تیکچوون؛ به هو ی ته و به سهرهاتانه ی رووبه پرووی نوممه تی ئيسلام هاتوته وه له: شهر و جهنگه کان و کاره سات و فتنه و ناخوشيه کان.

دووم: ته بی موسلمان بانگه شه ی بوونی شوينه واره کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له لایه نی شوينه واره بينراو هه ستيپکراوه کان له و سهرده مهی ئيمه رت بکاته وه و قه بولی نه کات، له بهر ته وهی بانگه شه که يان دووره له هه موو به لگه و ده لیلیکی سه لمینراو، که

هر ده بیت شوینه واره بینرا و هه سټیکراوه که جیگیر بیت به سه نه دی گه به نهر و راست و دروست و ته ئکیدیش له سهر راستیه تی دانه پالی ته و شوینه واره بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) بکریته وه، به ته و او ته تی هاوشیوهی فهرمووده ریوایه تکراره کان بیت.

پوخته ی بابت:

- به راستی بانگه شه ی بوونی شوینه واره دابراوه کان له جهسته ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له و سهرده مه ی ئیستاماندا، بانگه شه یه کی دووره له به لگه و ده لیلی سه لمینراو، به لکو هه ژماری شوینه واره ساخته کراوه کانیا ن بو ده کریت.

- خو پیرۆز کردنی شهرعی له وهی گه یشتوو یان دابراوه له جهسته ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) تاییه ت بوو به هه لی سهرده می خو ی و نه انه ی دوا ی خو شیان به ریژه یه کی که م و ده گمه ن، نه وانه ی شتیک له شوینه واره که ی پیغه مبهری خویان (ﷺ) به ده ست هیناوه.

به لام نه هلی سهرده مان ی دوا یی بییه ش بوون و نه م پشکه یان به رنه که وت، هه ر چه نده نه مه یان به رنه که وت به لام به ره که تی زیندوو کړنده وه ی شوینه واره فهرمووده ریوایه ت کراوه راست و دروسته کانیا ن له ده ست نه داوه ده رباره ی سه قامگیر بوون له سهر ریبازه که ی و شوینکه وتنی سوننه ته کانی و گو پرایه لی کردنی فهرمانه کانی و خودوورگرتن له قه ده غه لی کراوه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ).

بو به دوا د اچوون و چا و خشاندن له سهر دیارترین
گومانه کان ده رباره ی شوینه واره دابراوه کان له جهسته ی
پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ده توانی کامیره ی
مؤبایله که ت بخه یته سهر نه م بارک ————— ۆده:

۳- شوپنەۋارى تىھەلسان و دانىشتنە كانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ):

« آثار مقامات النبي (ﷺ) »

مەبەست لە « مقام » لە زمانەوانىدا: ھەموو ئەو شوپنەنە دەگىتەۋە كە مروّف تىايدا ھەلساۋە يان دانىشتوۋە بۆ فەرمانىكى پىۋىست، ھەرۋە كو لە كىتابى: « لسان العرب » دا ھاتوۋە.

مەبەستىش لە « مقامات النبي (ﷺ) » لە زاراۋەدا: ئەو شوپنەنە كە بوونەتە شوپنەۋار بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە نىشتە جىۋون تىايدا، يان بەسەردا پۇششتى، تىادەركە وتىك بەبى مەبەست.

ھەزە كەم ئاگادار كۆرۈنەۋە يەك بەدەم لەسەر ئەو نمونانە ي باسيان دە كەم دەربارە ي « مقامات » و ناۋى ھەندىك لەو شوپنە و جىگايانە ي كە بوونەتە شوپنەۋار و پىغەمبەرى خواش (ﷺ) تىايدا ماۋەتەۋە، يان بەسەرىدا پۇششتوۋە بەبى مەبەست، ئەمەش لە پروانگە ي چىرۆكەۋە يە دەربارە ي قەۋمىك كە بەمەۋە ناۋيان ناۋە و سووريش بوۋىنە لەسەر جار لەدۋا ي جار بۆ سەردانى كۆردنى ئەم شوپنە، لە پروانگە ي پىرپار لەسەردان و دان پىانان نىە لەسەر پارزى بوونى فەزىل و پىزە كە ي يان جۇشدان و گىرنگى پىدانى بىت؛ بەلكو مەبەست بۆ سەرىپچى كار بەم ناۋە يە، ئەمەش زاراۋە يە كە بلاۋبۆتەۋە لە نىۋ خەلكى و دەنگى داۋەتەۋە، ھەرۋە كو زانايان لە كىتابە كانىندا باسى ئەم شوپنەنە يان ھىناۋەتەۋە بۆ پروونكۆرۈنەۋە ي ھوكمى مەبەستىان لە پروۋى سەردانى كۆردن و پەرسىتىش كۆرۈنەۋە، نەك لەبەر فەزىل و پىزە كە ي، ۋە نە لەبەر جىاۋازىيە كى تايبەتمەندكراۋ پىيەۋە.

نمونه له سهر شوینه واری ټه و شوینانه ی که پیغه مبهری خوا (ﷺ)
تیا یاندا دانیش توه و هه لساوه، له دوو حالت به ده رناییت:

۱- شوینه واری شوینه کان که له قورئان و فهرمووده ریوایه تکراره کان
باسیان هاتوته وه، له وانه:

أ- شوینه وار هه ن جیگیر و ماون هه تا کو ئیستا، وه کو: چیا ی ئو خود،
چیا ی (ثور)، چیا ی (حراء)، چیا ی (الرماة)، مزگه وتی (الخیف)، مزگه وتی
(مُزْدَلِفَةَ)، مزگه وتی (الجعرانة).

ب- هه ندیک شوینه وار ویران بوون و ئیستا نه ماون، وه کو: مینه ر، مالی عوتبانی
کوری مالیکی الأنصاري، بیري حاء، بیري ئه ریس ناسراو به بیري
(الخاتم)، بیري (بضاعة)، مالی ئه رقه رقمی کوری ئه رقه م و مزگه وته که ی،
ئه شکه وتی (المرسلات) و مزگه وته که ی.

۲- شوینه واری هه ندیک شوین هه ن جیگیر نین، به لکو هه والی بوونیان
پچراوه، شوینه واری بوونیشیان ماوه به که له سه رده م شاراوه بوو، پاشان زیندوو
کراونه ته وه له دوای سه ده له دوای سه ده ی تیاچوونیا نه وه، له سه رده مانی
دواتر نوژن کراونه ته وه، ئیستاش بانگه شه ی بوونیان ده که ن، وه کو: شوینی
له دایکبوونی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، مزگه وتی (البيعة)، (المساجد السبعة)،
مزگه وتی (الکوع) یان (الموقف)، بیري (غرس)، (مبک الناقه)، شوینی ټه و
قاچه ی دراوته پال پیغه مبهری خوا (ﷺ): له میسر و قودس و ئیستانبول
(القسطنطينية) و (الطائف). جگه له مانه ش له شوین و جیگای تر جاروبار
هه ندیک له دوای هه ندیکی تر باسیان ده که ن.

به دلنیا یی هه ټه م شوینه واران نه سه لمیتراره، به لکو له ده سته و کومه له ی
ساخته کراوه کانی میژوون که پیویسته دابمالدرین و دوور بخړینه وه، هه روه ها
په رده ش له سهر بوختانه که یان هه لبدیر ټه وه؛ له بهر ټه وه ی درو و هه لبه ستراون.

ئەو هی پئویسته ئاگادار کردنه وهی له سەر بدریت: به پاستی ئەو شوینانە هی که ماون و بوونیان ههیه تاکو ئیستا سەردانی کردنیان ناشه رعیه، نوێژ کردن و نیزیك بوونه وه لئی به مه بهستی خواپه رستی و ئومیدی به ره کهت خواستن تیایاندا دروست نیه، له بهر ئەو هی هاوشیوهی ئەوانی تره، هیچ جیاوازیه کی نیه له سەر غهیری خۆی، پوونکردنه وهی زیاتر له سهریه وه بهم شیوهیه ده بیته:

۱- مزگه وته کان، دابه ش ده کرین بو دوو به ش:

أ- باسکردنه که هی چه سپاو و سه لئینراوه و له شه رعیشدا باسی پێژداریه که هی کراوه، که ته نها ئەم چوار مزگه وته ن: المسجد الحرام، المسجد النبوي، المسجد الأقصى، مسجد قباء.

ب- باسکردنه که هی نه سه لئینراوه، له شه رعیشدا فه زل و پێزه که هی نه هاتوه، ئەو شوینانەن پێغه مبه ری خوا (ﷺ) به بی هیچ مه به ستیک نوێژی تیا کردوون، جا ئەم شوینانە له شه رعدا دروست نیه زیندوو بکرینه وه، یان دروستکردنی مزگه وت له سه ریان، یان تابهت کردنیان بو خواپه رستی؛ له بهر ئەو هی ئامانج له دروستکردنی مزگه وت کو کردنه وهی خه لکه بو نوێژ و عیبادهت تیایاندا، که ئەم کو کردنه وهیه مه به سته له شه ریه تدا، بوونی هه ندیک مزگه وتی له یه ک نیزیکیش له یه ک شویندا وه کو (المساجد السبعة) ئەم ئامانجه ناهێنیته دی؛ به لکو هۆکاره بو پهرته وازه بوون و دوورکه وتنه وه له مه به سته کانی شه ریهت، بو یه (المساجد السبعة) بو کو کردنه وه بنیات نه تراوه به لکو بو خۆپهروژ کردن به نوێژ و عیبادهت کردن تیایدا، که ئەمه ش بیدعه یه کی پوون و ئاشکرایه.

۲- چیاکان و ئەشکه وته کان: هه ژماری شوینه واریان بو ده کریت که تاکو ئەو سه رده مه ی ئیمه هه ر ماون، هیچ فه زلیکی بو نیه، ته نها چیا ی ئو حود نه بیته که باسی فه زله که هی جیگیره، له گه ل ئەوه شدا هیچ به لگه یه ک نیه که هانده ر بیته له سەر زیندوو کردنه وهی به سەردانی کردنیکی شه رعی، ئەم شوینانە دروست نیه به پهروژ بگیری و سه ریان بکه ون به مه به سته عیبادهت له لایان، داوای به ره که تیشیان له نه کریت، به لکو ئەوانه شوینه واریکی جوگرافین و هیچی تر.

۳- خانووبہرہ و جیگہ و ریگاگان: بہراستی ئہو شوینانہی کہ پیغہمبہری خوا (ﷺ) بہسہریاندا رویشتوہو، یان ئہو جیگایانہی لہسہری دانیشتوہو، یان تیایدا بہریکھوت ماوتہوہو بۆ تہنہا یہ کجاریش بیٹ، ہیچ تاییہ تمہندیہک و فہزلئیکی بۆ نیہ لہ شہرعدا، لہسہر سہردانیکردنہ کہشی پاداشت ناکرین، ہیچ جیاوازیہ کیشی نیہ لہ پرووی ریژداریہوہ لہ شوینہکانی تر، بہ ہیچ جوړیکیش دروست نیہ زیندوو بکریتہوہ، نابی سہردانیشی بکریٹ بہ مہبہستی شہرعی، ہیچ جیاوازیہ کی نیہ لہ گہل شوینہکانی تر ہاوشیوہی ئہوانہ.

۴- بیر و کانیاوہکان: باسی ہندیک لہ بیرہکان بہ چہسپاوی و جیگری لہ فہرموودہکانی پیغہمبہری خوا (ﷺ) داہاتوتہوہ، لہ گہل ئہوہشدا کہ جیگیرن ہیچ تاییہ تمہندیہ کی شہرعیان بۆ نیہ، ہہتا ئہ گہر بیریک دواوی تیگ چوونیشیہوہ نوژنہ بکریتہوہ؛ ہیچ فہزلئیکی لہ بہ کارہینانی ئاوہ کہی بۆ خواردنہوہ نیہ، جیاوازیسی نیہ لہ گہل بیرہکانی تر لہ پرووی ریژداریہوہ.

بیگومان لہ ہندیک لہ زانایانی دواوی و گرنگیدہران بہ شوینہوارہکان و بایہخدان بہ ئہو شوینانہی کہ پیغہمبہری خوا (ﷺ) بہبی مہبہست تییدا دانیشتوہو یان بہریککھوت بہویدا تیپہریوہ، ہہروہا ناوانی ہندیک شوینیش بہ شوینہکانی پیغہمبہرایہتی؛ بہہوی بہسہردا رویشتنی پیغہمبہری خوا (ﷺ) ہہرچہندہ بۆ تاویکیش بوویٹ، ہہروہا بنیاتنانی مزگہوتہکان نہک لہبہر پیویستی بہ مزگہوت بہلکو لہ پیناؤ ئہوہی کہ پیغہمبہری خوا (ﷺ) نوپڑی لہم شوینہ ئہنجامداوہ، لہ گہل ئہوہشدا ناوی بنین (مسجد نبوی) و بیروباوہریشیان واپیٹ کہ نوپڑکردن تیایدا فہزلی خوئی ہہیہ، بہہمان شیوہ ناوانی ہندیک لہ بیرہکان بہناوی بیری پیغہمبہر؛ بہہوی ئاویخواردنہوہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) یان دەستنوپڑ شورڈنی بہ ئاوہ کہی یان لہسہر دانیشتنی، جگہ لہمانہش لہ شوینہکانی تر، ہہمووی ئہم ریژدار کردن و ناوانانہ دروست نیہ؛ لہبہر ئہوہی ہیچ شتیکیان لہسہر نہہاتوتہوہ لہ پیاو چاکانی پیشین.

به لآم زیندو وکړنه وهى شوینه وارى ئه و شوینانه ی که پیغه مبهرى خوا (ﷺ) مه بهستى بووه، له گه ل شوینی ژياننامه ی پیغه مبهر بو خویندن و فیربوون و تیگه یشتنى جوړی رووداوه کان؛ له پیناوی زانستیک که ئه حکامه شه رعیه کانی له سهر بنیات بریت، ئانه مه یان خواست و داواکاری زیندو و کړنه وه یه تی له روانگه ی شه رعیه وه.

بویه ئه وهى گرنکه ئه بی جیاوازی بکریت له نیوان ئه و شوینانه ی که پیغه مبهرى خوا (ﷺ) به مه بهست بو ئه م شوینه چووه، له نیوان ئه و شوینانه ش که به بی مه بهست بو ئه م شوینه رویشتووه، بیگومان ناسین و شاره زا بوونی ئه و شوینانه ی که پیغه مبهرى خوا (ﷺ) گرتوویه تیه بهر به مه بهستى عیاده ت و نيزیک بوونه وه بو ئه نجامدانى نویتړ و دوعا کړدن؛ ئانه مه یان پرپړه وى زانایانه ئه وانیه دهر باره ی ژياننامه ی پیغه مبهرى خوا (ﷺ) کتیبیان داناوه و نووسیوه، هه روه ها فرموده کانیان کو کړدو ته وه و نووسیوه ته وه، له گه ل ئه وه شدا هه لساون به ریکخستنى زانستى میراتگروه و له هاوه له بهر پزه کان ره زای خویان لییت؛ ئه و شوینانه ی که بوونه ته هو ی ریکخه رى ئه حکامه شه رعیه کان.

له نمونه کانیش له سهر ئه مه: سنوورى مزگه وتى حه رام و زیاده ی پاداشتى نویتړ کړدنیش تیایدا، بیرى (البضاعه) و په یوه ندیشى به پاکیه تی ئاوه وه، له گه ل سنوورى (مشاعر الحج) وه کو مینا و عه رپه فه و موزده لیفه.

حوکمى زیندو وکړنه وهى شوینه وارى ئه و شوینانه ی که پیغه مبهرى خوا (ﷺ) گرتوویه تیه بهر یان تیایدا ماوه ته وه، یان نویتړى تیادا ئه نجامداوه به هاوړایى و به بی مه بهست، دهر باره یه وه روونکړنه وه هیه به گویره ی مه بهست:

۱- هه ندیک له خه لکی که بو ی ده چن مه بهستیان بینین و چاوپیاخشاندن و گه شت و سه يرانه.

۲- هه ندی کی تریان مه به ستیان عیبادهت کردن و خواستی نئیزیک بوونه وه و بهرته که ته له چوونیان بوئی.

مه به ستی دووه میان عیبادهت کردن و خوئیزیک کړنده وه یه له خوای گه وره و بهرز، ئەمه بیان شهرعی نیه.

یه که م کهس که رووبه پرووی بیدعه ی به دوا داچوون بو شوینه واره کانی شوین و جیگا کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) و عیبادهت کردن له لای، خه لیفه ی رینیشاندەر ئەمیری ئیانداران عومه ری کوری خه تتاب بوو په زای خوای لیبت، پاشان دوا ی ئەو پیشه وایانی سه له ف له هه موو سه ده یه ک پرپه وی خه لیفه عومه ریان گرت بهر و نه هی و پرگریان ده کرد که له لای شوینه واره کان عیبادهت بکریت، پیشیان ناخوش بوو سه ردانیان بکریت.

له وهش که جیگیر ده بیت له سه رپرگری کردن که بو حه پام کړنده، بگه پرینه وه بو قسه ی پیشه وایان له زانایان ده رباره ی حه پام کړندی زیندوو کړنده وه ی قه ده غه و پرگری لیکراو له شوینه واره کان، له بنه رته ی کتیه که (ل: ۱۰۵-۱۱۰).

به لام ده رباره ی حوکمی سه ردانی ئەو شوین و جیگایانه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) که جیگیر و چه سپاوه و به مه به ستیشی نه بووه به لکو به ریککه وت پرویداوه به بی ئەوه ی له پرووی عیبادهت وه بو بیت؛ سه ردانی کړنده که ش به مه به ستی گه شت و سه یران و بینینه وه بیت:

ئوه ی بومان ده رده که وی واللہ أعلم بیگومان گونجاو و په سنده و دروسته و ئاساییه، به چند مه رجیک و ریکه ریکه وه، خو پاریزی بکریت له که وتنه نیو قه ده غه لیکراوه وه؛ که له بنه رته دا هه ر کرداریک ئەنجام بدریت دروسته به مه رجی خودو ورگرتن له عیبادهت کردن تیادا، له گه ل ئەوه شدا هیچ

به لگه یهك بهردهست نییه لهسه رپرگریکردنی سهردانی کردنه کان، به لگه ش نییه پیخوشبوون و ههزی زیندووکردنه وهی؛ چونکه مه بهست سهردانیکی دونیا ییه نهك ئایینی.

به لام رهنگه په یوهست کردنی ئەم شوینانه به پیغه مبهری خوا (ﷺ)، بیته هوی لادانی مه بهستی سهردانیکار بو بیروباوهر بوون به فەزل و هه بیته تی ئەم شوینه به بی ئەوهی ههستی پیبکات، هه مووی ئەمانه ش گومانی تیانیه له فریودانه کانی شه یتانه.

قسه کردنیش لهسه دروستیه تی سهردانیکردن په یوهست و بهستراوه یه به چهند مهرجیک و رپیکه ریك که پیویسته لهسه سهردانیکار سهر پیچیان نه کات، به لکو په یوهست بیته پییانوه، ئەو مهرجانه ش به خووه گری ئەم چهند خالهن:

۱- نابی به مه بهسته وه گهشتیان بو بکات.

۲- نابی بو جهژن و خووشی بیته، سهردانی کردنه کانیش زور نه بیته به شیوازیکی بهردهوام لهسه یهك و جار له دوا ی جار.

۳- مه بهستیشی سهردانیکردنی مزگه وته کان و ئەو شوینانه نه بیته که پیغه مبهری خوا (ﷺ) به رپیکه وت نوپتری تیا کردوون.

۴- با سهردانیکردنه که هاوکات نه بیته له گه ل بهرواری میژووی جهنگه کان و کاره ساته کان لهو شوینه دا؛ له بهر ئەوهی ده بیته هوی به هانه بو گپرانی جهژن و خووشی له سهردهم و شویندا.

۵- دلی سهردانیکاریش په یوهست نه بیته به شوینه واره که، ههستیشی بو ئەوه نه چیت که ئەم شوینه شوینیکی مهزنه.

۶- بیروباوهریشی به وه نه بیته که شوینه وارپک له شوینه واره کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوونی هه یه لهم شوینه دا.

۷- سه لامهت و پاریزراو بیټ له فتنه و ئاشووب، بهوهی که له م شوینه دا کاری هاوبهش بریاردانی چه رام کراو نه بیټ، یان سهردانی کردنه که ی هاوکات بیټ له گه ل پوژانی سهردانی کردنی ته هلی بیدعه؛ دروست نیبه بو سهردانیکار به شداریان بکات؛ له بهر ته وهی گومانی ته وه ده بهن که له گه ل ته وانن، ته و کاته ژماره یان زیاد ده بیټ، مه گه ر به مه بهستی ئاموژگاری کردنیان بچیت بولا یان.

به دنلیاییه وه زانای ریزدار شیخ صالح الفوزان- خوا بیپاریزیت- ئاماژه ی به مه بهستی سهردانی کردنی شوینه کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کردوه؛ له پینا و پهنه و عیبرهت و ئاموژگاری وه رگرتن له کتبه که ی: «التعلیق القویم علی کتاب اقتضاء الصراط المستقیم» (۱۶۳۰/۴) که وتوویه تی: «به لام ته گه ر سه یرکردنه که ی بو ی ته نه له پیناوی پهنه و عیبرهت و ئاموژگاری وه رگرتن بیټ به بی خو پیروژ کردن به شوینه که، یان بیروباوه ر بوون به سوود و زیان گه یانندن، ئا ته مه یان پرووی بو هه یه، به لام ناییت ته مه بیته داب و نه ریتیکی به رده وام و له کات و ساتیکی دیاریکراویش، نابی بیروباوه ریشی به سوود گه یانندن و زیان پیگه یانندی هه بیټ، ته گینا ده بیته شوینیکی پیروژکراو، به جوړیک که پاسه وانی چاودیږی کردن بو ته م شوینانه ته رخان بکریټ و دیار بکریټ، ئا ته مه یان دروست نیه؛ له بهر ته وهی ته م کاره ده بیته هو ی به گه وره زانین و باوه ر بوون به سووده کانی و زیانی، هه ر شوینه واریک له مانه له بووندا ماون، بیگومان وازیان لیده هینریت له سه ر حاله تی خو یان، سه یرکردنیشیان له و حاله ته دا له روانگه ی پهنه و ئاموژگاری وه رگرتن ده بیټ و بهس، ئا ته مه یان دروسته، نه ک له روانگه ی خو پیروژ کردن و داوای سوودگه یانندن له خاوه نه که ی بکریټ و هانای وه بهر بریت».

چاکتروایه بو موسلمان به مه بهست سهردانی نه کات و هه نگاوی بو نه نیت؛ مه گه ر وه کو کاروان سه رایه ک ته م شوینانه بکه ونه سه ر ریگا که ی.

ته و قسه یه چه نده جوانه که شیخی ئیسلام ابن تیمیة په حمه تی خوای لیټ له کتبه که یدا «اقتضاء الصراط المستقیم» (۲۶۸/۱) دا وتوویه تی: «ئا یا

دهزانی که شوین کهوتنی پیغه مبه‌ران و راستگۆیان و شه‌هیدان و پیاوچاکان به شوینکه‌وتنی کاروکرده‌وه‌کانیان، زۆر سوودگه‌یه‌نه‌تر و شایسته‌تره‌له شوینکه‌وتنی خانووبه‌ریان و بینینی شوینه‌واره‌کانیان».

پوختی بابەت:

- فه‌رمانمان پیکراوه که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به گه‌وره‌ی خۆمان بزانی و خۆشان بوویت و شوینی بکه‌وین و سوننه‌ته‌کانی زیندوو بکه‌ینه‌وه، فه‌رمانمان پیغه‌مبه‌ری شوینه‌واره‌کان و ئەو جیگایانه‌ی په‌یوه‌ستن به شوینی دانیشتن و تیا مانه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به گه‌وره‌ی بزانی، له‌و شوینانه‌ی له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) هاتون و به‌سه‌ریاندا رۆیشتوو و له‌سه‌ریان دانیشتوو به‌بی هیچ مه‌به‌ستیک، له شه‌رعیشدا تایه‌ت نه‌کراون به بوونی جیاوازیان له شوینه‌کانی تر.

- له‌سه‌ر موسلماننه‌ په‌یوه‌ست بیت به عیاده‌تیک که خوای گه‌وره و به‌رز کردویه به شه‌رع، وه‌کو گوپرایه‌لییه‌ک بو فه‌رمانه‌که‌ی و گوپرایه‌لی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) له‌رووی مه‌به‌سته‌وه، زیده‌رۆیش نه‌کات له عیاده‌ت کردنی و بیکاته به‌لگه له‌سه‌ر خۆشه‌ویستی و به‌گه‌وره‌ی زانیه‌وه، که به هۆیه‌وه ده‌ر بچیت له شه‌رع کراو.

- مه‌به‌ستی عیاده‌ت کردن و خۆنیزیک کردنه‌وه به شوینه‌واری شوینه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) شه‌رعی نییه، له‌و شوینانه‌ی له‌مه‌وه هاتوو به‌سه‌ریاندا رۆیشتوو و له‌سه‌ریان دانیشتوو به‌بی هیچ مه‌به‌ستیک، له شه‌رعیشدا تایه‌ت نه‌کراون به بوونی جیاوازیان له شوینه‌کانی تر.

بو به‌دواداچوون و چاوخشاندن له‌سه‌ر گومانه‌کان که په‌یوه‌ستن به شوینه‌واری شوین و جیگه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و په‌تدانه‌وه له‌سه‌ریان، ده‌توانی کامیرای مۆبایله‌که‌ت بخه‌یته‌سه‌ر ئەم پارکۆده:

﴿ شوینه واری ئوممه ته تیاچوه کان ﴾

به دلتیاییه وه سه ره تا خه لک یه ک ئوممه ت بوون و له سه ره ته وحیدیکی پاک و بیگه رد بوون له ئاده مه وه تا کو نوح (ﷺ)؛ پاشان هاوبه ش بریاردان له ناویان سه ری هه لدا، له دوای تییه ربوونی ده سه ده، ههروه کو له فه رمووده ی صه حیحدا هاتوو له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) فه رموویه تی: «كَانَ بَيْنَ آدَمَ وَنُوحٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ عَشْرَةُ قُرُونٍ»، وزاد فی روایه: «كُلُّهُمْ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الْحَقِّ، فَلَمَّا اخْتَلَفُوا، بَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، وَأَنْزَلَ كِتَابَهُ، فَكَانُوا أُمَّةً وَاحِدَةً»^(۱).

بیگومان خوای گه وره و بهرز پیغه مبه رانی په وانه کرد (ﷺ) به موژده دهر و ترسینه ر؛ بانگه وازی خه لکیان ده کرد بو په رستی خوای گه وره به تا ک و ته نهایی و هاوبه شی بو بریار نه دهن، نه هی و ریگریشیان ده کرد له په رستی غهیری زاتی پیروزی، هه ر پیغه مبه ری ک که په وانه کراوه ئیلا ده یفه رموو: ﴿يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾ [الأعراف: ۵۹]، ﴿اعْبُدُوا﴾: واته: تا ک و ته نهایی بکه ن له عیبادت کردنتان.

به دلتیاییه وه له قورئانی پیروژدا باسی هه والی حالی ئوممه تانی پیشوو له گه ل پیغه مبه رانیان هاتوته وه، کاتئ خوای خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت پیغه مبه ره کانی و شوین که وتوو انیان له ئیانداره کان پرزگار کرد و به دروخه ره وانیشی تیاچوو اند.

(۱) أخرجه ابن حبان في « صحیحه » (۶۹/۱۴ / برقم ۶۱۹۰)، وأورده الحافظ ابن كثير في « البداية والنهاية » (۹۴/۱) من رواية المصنف، وقال: هذا على شرط مسلم ولم يخرجه. وأخرجه الحاكم (۵۹۶/۲ / رقم ۴۰۰۹) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري ولم يخرجه، وواقفه الذهبي.

جاله و ئوممه تانه ی قه بولی بانگه وازی پیغه مبه ره که یان کرد پرزگاریان بوو له سزای سه ختی پهروه دگاریان، ههروه کو خوی گه وره و بهرز ده رباره ی قهومی یونس (ﷺ) فهرموویه تی: ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرِيَةً ءَامَنَتْ فَنفَعَهَا اِيْمَانُهَا اِلَّا قَوْمٌ يُّؤْسُ لَمَّاءَ اٰمَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٩٨﴾﴾ [یونس].

واته: «هیچ شار و شاروچکه یه که له و ئوممه تانه ی پیشوو که پیغه مبه رانمان بو پوهانه کردوون باوه ری ته و اویمان نه هیناوه! ﴿فَنفَعَهَا اِيْمَانُهَا﴾ ئه وسا باوه ره که یان سوودیان پیگه یه نیت، هه تا کو سزای خوی گه وره یان به چاوی خویان نه بینیی، ههروه کو چوون باوه ره یانانی فیرعه ون سوودی پینه گه یاند کاتی خنکانی له ده ریا پیشهات و به چاوی خویه وه بینیی، ﴿اِلَّا قَوْمٌ يُّؤْسُ لَمَّاءَ اٰمَنُوْا﴾ ته نها قهومی یونس (ﷺ) نه نیت، کاتی که دلنیا بوون سزای خوی گه وره ده یانگریته وه، به راستی په شیان بوونه وه و ته و به یان کرد، ته و به یه که پر بوو له په ند و ئاموژگاری، ﴿كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾ جا کاتی راستگویی ته و به که یانمان بووون بووه وه، ئیمه ش هه ر له دونیادا سزای پر له ریسوایی و سه رشو پیمان له سه ر لادان که زور نئیزیک بوو بیانگریته وه، ﴿وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ﴾ پیاشان خو شگوزه رانیمان پی به خشین که به ئاره زووی خویان له ناز و نیعمه ته کان بخوون و سوود وه ربگرن، هه تا کو ئه و ساته ی کو تایی ماوه ی ژیانمان دیت له دونیادا.

له و ئوممه تانه ش که بانگه وازی پیغه مبه ره که یان به دروخته وه ده ره نجامه که ی بنبرکردن و تیاچوون بوو.

مه به ستیش له شوینه واری ئوممه ته تیاچووه کان: ټه و شوینه واره بینراو و ماوانه ن له ئوممه تانی پیشوو.

ده کری بلینن ټم شوینه وارانہ بو دوو جوړ دابه ش بکریټ:

یه که میان: شوینه واره پروکه شه کان، وه کو شوینی نیشته جیوونی: قهومی عاد و ثمود و مه دیه ن.

جوړی دووه میان: شوینه واره ویران بووه کان، وه کو شوینه واری:

که شتییه که ی نوح (ﷺ)، پوچوونی خانووبه ره و قهومه بیباوه ره که ی لوط (ﷺ) بو ژیر زهوی.

یه که م ئوممه تیکیش که خوی گه و ره و بهرز له ناوی بردن قهومی نوح (ﷺ) بو، پاشان عاد قهومی هود (ﷺ)، ئینجا ثمود: قهومی صالح (ﷺ)، دواتر قهومی لوط (ﷺ)، پاشان هاوه لانی مه دیه ن قهومی شوعه یب (ﷺ)، به هه مان شیوه ی ټه مانه ټه وانه ی له دواشیانه وه هاتوون، ټه مانه هه ندیک له و ئوممه تانه بوون که سزاکه یان بنپرکردن بوو، یه ک له دوا ی یه ک هاتوو له سهر تیاچوواندنیان، ټه وانه ی سهرکesh و یاخیوون له فه رمانی په روه ردگاریان و پیغه مبه ره کانی خوشیان به درؤخسته وه (ﷺ).

جا خوی پاک و پیگه رد په له ی سزادانی له سهریان له دنیا دا جیبه جی کرد، له و سزایه ش که بو ی پاشه که وت کردوون له دواړوژدا زور سهخت و گه و ره تره له وه ی پیش مردنیان به سهریان هات و چه شتیان، داوا له خوی گه و ره و بهرز ده که یین سه لامهت و پاریزراومان بکات.

تیکرایی به خووه گری ټه و به سه ره اتانه ی له نیوان پیغه مبه ران (ﷺ) و قهومه که یان پروویان داوه، له قورئانی پیروژ و فه رمووده راست و دروسته کان به پوختی باسکراون و به ده ستهان ده که ویت.

قورئانى پىرۆز باسى چەند دېمە نېك لە ئوممە تە تياچوۋە كان و شىۋازى لە ناۋىردىيان دەكات، لە سەرەتايانەۋە تاكو كۆتاكەيان؛ بۇ پەند و عىبىرەت و ئامۆزگارى ۋەرگرتن و خۆدوورگرتن لە ۋەكارانەى بوۋە ھۆى تياچوون و سزادانىانەۋە.

لە ۋەكارانەش كە بوۋە ھۆى تياچوونى ئوممەتانى رابووردو، ھەرۋەھا لە دواپۇزىشدا ئاگرى سووتىنەر و بلىسەداريان بۇ ئامادە كراۋە، ھاوبەش بىر ياردان و خۆدوورگرتىيان بوۋ لە يە كخوۋاپەستى (تەۋحىد)، لە گەل بىباۋەريان بە خۋاى خاۋەن عىززەت و جەلالەت و بەدرۆخستنەۋەى يىغەمبەرە كانى (ﷺ)، ھاۋكات رۆچوونىيان لە نىۋ سەر كەشى و ياخىيوون و ئەنجامدانى تاۋانە كان.

شىخى ئىسلام ابن تىمىيە رەھمەتى خۋاى لىبىت، لە «مجموع الفتاوى» (۰۵۲-۹۴۲/۶۱) و تۋويەتى: «بىگومان قەومى لوط لە گەل ھاوبەش بىر ياردانىيان كاريكى پىس و قىزەۋنىيان ئەنجامدەدا كە پىشېنەى خۆيان ئەنجامىيان نەدابو؛ قەومى عادىش لە گەل ھاوبەش بىر ياردانىيان لووتبەرز و خۆبەزلزان و گرنگىدەر بوون بە بەرفراۋانى كردن لە دونيا و زەبرى دەست ۋەشىئىيان و گۆتە كەيان: ﴿مَنْ أَشَدُّ مَنَاقُوتًا﴾ [فصلت: ۱۵]، ھەرۋەھا خەلكى مەدىنە لە گەل ھاوبەش بىر ياردانىيان زولم و ستەمىيان لە مال و سامان دە كىرد...

بىگومان سزاي ھەموو ئوممە تىك بە گوئىرەى تاۋان و گوناھە كانىانەۋە بو، خۋاى گەۋرە و بەرز قەومى عادى بەھۆى بايەكى دەنگ بەرز و زور سارد و بەھىز لە ھەل كىردنەۋە لە ناۋىردن، كە ھىچ شىتېك لە بەرىيەۋە خۆى نەدە گرت، قەومى لوطىش (ﷺ) بە جۆرەھا سزا تياچوۋاندى، كە ھىچ ئوممە تىك بەم سزايانە لە ناۋ نە براون، خۋاى گەۋرە و بەرز كۆ كىردنەۋەى سزاي بۇ كردن لە نىۋانى تياچوۋاندىن و بەردباران كىردىيان لە ئاسمان و چاۋ كوئىر كىردن و سەرەۋزىر كىردنى خانوۋبەرەيان بەسەرىاندا، دۋاى ئەمەش بەرز كىردنەۋەى خۆيان و شارە كەيان لە بنج و بنەۋانەۋە بۇ ئاسمان و سەرە و ژىر كىردىيان و رۆچوونىيان لە ھەرە ژىرەۋەى زەۋى.

خوای گه ووره و بهرز قهومی شوعه یب پیغه مبه ریشی (ﷺ) به ئاگریکی بلیسه دار سزادا، که بووه هوی سووتاندنی خویمان و ئه و مال و سامانه ی به زولم و ستم و دهست درژییه وه به دهستیان هینا بوو.

به لام قهومی نمودی به دهنگیکی به هیزی له پراده به دهر له ناو بردن و تیاچوواندن، که به هوییه وه دم و دهست مردن، جا ئه گه ر ئه مه سزای بیت بو ئه وانه، تاوان و گونا هیشیان له گه ل هاوبه ش بریاردان و سه رپرین و کوشتنی ئه و وشتره بوو که خوای گه ووره و بهرز گیرای به ثایه ت و نیشانه یه ک بویمان، بیگومان ههر که سیك سنووری خوی به زاند له چه رامکراوه کانی خوای گه ووره سووکایه تی به فرمان و قه دهغه لیکراوه کانی کرد و هه لسا به کوشتن و خوین پرتنی به نده کانی، به دلنیا ییه وه ئه م جوړه سه ختترین سزای بو هه یه.

جا ههر یه کیك به چاوی ژیریه وه بروائیته بارودوخی دنیا و په ند و عیبرت و هر بگریت ههر له سه رده می کونیه وه بو سه رده می نوی، له و حاله تانه ش که تیا یاندا پروویان داوه و پرووده دن له وانه ی که هه ولی نانه وه ی خراپه کاری ده دن و خوینی خه لکیش به ناحق ده رژیئن، له گه ل ئه وه شدا هه لدهستن به نانه وه ی فیتنه و سووکایه تی کردن به چه رام کراوه کانی خوای گه ووره و بهرز: ئه و کاته بو ی دهرده که ویت و ده زانیت که پرگار بوون له سزای دنیا و دواړوژ بو ئه و که سانه یه که باوه پریان هیناوه و له خواترسن.»

آلهو ئوممه تانهش که خواى گهوره و بهرز له ناوى بردن:

۱- قهومی نوح (ﷺ):

ئهو ان يه كه م ئوممه تيك بوون كه خواى گهوره و بهرز له ناوى بردن؛ به هوى هاوبه ش برپاردانيان، سه ره تاي شيرك و هاوبه ش برپاردانه كه شيان ئه وه بوو هه لسان به زيندو و كړنده و هوى شوينه و اري پياوچاكان به مه به ستى بيرخستنه و هوى كار و كړده وه چا كه كانيان؛ ئه م كاره شيان پر بوو له نه زانى و شوينكه و تنى هه وا و ئاره زووه كانيان، دواى ئه وه ش زينه و پويان تيا ياندا كړد و هه لسان به په رستش كړد نيانه وه، ئه م مه به سته ش ورده ورده موسلمان پال ده نيت به ره و ترازيك كه ده بيته هوى تياچوونيكى سه خت و دژوار له دونيا و دواړوژى؛ له بهر ئه وه و ئيبليس و شوين كه و توانى له شه يتانه مروؤف و جنه كان هه لى بى ئاگايى و بى هيلى موسلمان ده قوزنه وه، به خو شويستنى يادگارى و بيرخستنه وه كان، له ريگه و وينه گرتن بو يادگارى و پاراستن و ده ست پيوه گرتنيه وه، دواى ئه وه ش داكوتان و هه لواسينى له شوينه سه ره كيه كان، له سه ره تاوه وينه يه كى گه و ره له شوينه بهرز و بهرچاوه كان هه لده واسن، پاشان دواى ئه وه له گه ل تپه پر بوونى كات ئه بيت به په يكه رى ياده و هرى، هه ر جاره وى چاويان پيى بكه و يت خاوه نه كه يان بير دپته وه و خو شه وى ستى و به گه و ره زانينى له دل و ده روونى گه و ره و بچووكى چوارده و هرى ده روينن، دواى ئه وه ش به پيرو ز گرتنى و خو پي هه لواسينيه وه، ئينجا دواندنى و سكالآ كړدنى بارودوخ و حاليان له وه وى كه به سه ريان هاتووه، وه كو بلتى خاوه ن وينه كه گوئيبستيان بيت و هه والى ناخوشى ئه وانى پيگات، پاشان لتي ده پارينه وه و دواى به ره كه تى ليده كه ن به نيزي كبوونه و لتي، له گه ل به خشين و خه ر جكړدنى مال و سامان له پيناوى كه دروست نيه بو غه يرى خواى گه و ره و بهرز ببه خشرى ت، روون و ئاشكرايه كه ئاگرى دوزه خ به خو وه گرى خراپه كاره شه ران گيره كانه، بو يه پيوسته له سه ر موسلمانى ژير و هو شمه ند و هوشيار و ئاگادار بيت له هو كاره كانى گه يه نه ر به شيرك و هاوبه ش برپاردان، خو پاريزبى و خاوه خواى تيا دا نه كات.

بیگومان زیندو و کرده‌ی شوینه‌واری پیاوچاگان ئه و پریره‌وهیه که شه‌یتان قهومی نوح (ﷺ) ی پی فریوودا و له خشته‌ی بردن، تا کار گه‌یشته ئه‌وه‌ی یه کهم شیرک له‌سه‌ر پرووی زه‌وی پروودات، دوای ئه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر نوحیان (ﷺ) به‌درؤخسته‌وه و لووتیان به‌رز کرده‌وه و سه‌رکه‌ش و یاخیش بوون له فه‌رمانی په‌روه‌دگاریان؛ خوای گه‌وره و به‌رز به‌ توفان له‌ناوی بردن.

خوای گه‌وره و به‌رز فه‌رموویه‌تی: ﴿وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا نَبِّئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَأَصْنَعُ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنِّي فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾﴾ [هود].

واته: « ﴿وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ نُوحٍ﴾ خوای پاک و بیگه‌رد و به‌رز سروشی دابه‌زاند به‌سه‌ر نوح پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، کاتی که بریاری سزای خوای گه‌وره سه‌پینرا به‌سه‌ر قه‌ومه‌که‌ی، ﴿أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ﴾ ئه‌ی نوح (ﷺ) بیگومان و دلنیا‌به: که هیچ که‌سیکی تر له قه‌ومه‌که‌ت باوه‌ر به‌ خوای گه‌وره ناهینیت، ته‌نها ئه‌وانه نه‌بیت که پیشتر باوه‌ریان پیی هیناوه و شوینت که‌وتوون، ﴿فَلَا نَبِّئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ بویه دلته‌نگ و خه‌فه‌تبارمه‌به به‌رامبه‌ر ئه‌و کرداران‌ه‌ی که‌وا ئه‌نجامیان ده‌دا. ﴿وَأَصْنَعُ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا﴾ خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ئه‌ی نوح (ﷺ) ده‌ست بکه‌به‌ دروست کردنی که‌شتی له ژیر فه‌رمان و چاودیری و پشتیوانی ئیمه، ﴿وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ﴾ نه‌که‌ی داوای لیخو‌شبون و ده‌رفه‌تیش له من بکه‌یت بو ئه‌وانه‌ی بیباوه‌ر بوون له قه‌ومه‌که‌ت به‌و زولم و سته‌مه‌ی که له نه‌فسی خو‌یان کرد! بیگومان ئه‌وان به‌هو‌ی توفان نوقمی ژیر ئاو ده‌بن و ده‌خنکیندرین. له‌م ئایه‌ته‌شدا سیفاتی چاو بو خوای گه‌وره و به‌رز جیگیر ده‌کریت به‌و شیوازه‌ی که شایسته و گونجاوه به‌ شکومه‌ندی زاتی

پىرۈزىيە ۋە. ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ﴾ نوح (ﷺ) دەستى كىرد بە دروست كىردنى كەشتىيە كە، ﴿وَكَلَّمَا مَرْعِيَهُ مَلَأُّ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ﴾ ھەر جارى كۆمەلەك لە گەورە پىياۋانى قەۋمە كەى بە لايدا تىپەربوونايە گالته يان پىدە كىرد، ﴿قَالَ إِنْ نَسَخَرُوا مِنَّا﴾ نوح پىغەمبەرىش (ﷺ) پىيى دەۋوتىن: بە راستى ئە گەر ئىۋە ئەمپرۇ گالته بە ئىمە دە كەن، لەبەر نەزانى خۇتانه لەسەر راستىيە تى بە ئىنى سزاي خۋاي گەورە كە بەسەرتاندا دىت، ﴿فَإِنَّا نَسَخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾ پىگومان ئەۋ رۇزەش دىت كە ئىمە گالته بە نەزانى ۋ گەمژايە تى ئىۋە دە كەين، كاتى كە نوقمى ژىر ئاۋ دەبن ۋ دەخنىكىندىن. خۇتە گەر وترا: چۇن دەبى پىغەمبەران گالته بە كەسانى تر بىكەن؟ دەۋترى: ئەمە لە رۋانگەى تىكە لاۋ بوونى قسەيە بە قسەى بەرامبەر، واتە: ئە گەر ئىۋە ئەمپرۇ من بە نەزان دەزانن، پىگومان مىش ئەۋ كاتە ئىۋە بە نەزان دەزانم كە سزاي خۋاي گەورە بەسەرتاندا دەسەپىت، ھەرۋەھا وتراۋە مانا كەى ئەۋەيە: بە راستى ئە گەر ئىۋە ئەمپرۇ گالته بە ئىمە دە كەن، لە ئايىندەدا سزاي گالته كىردنە كەتان بە چاۋى خۇتان دەبىنن ۋ ۋەرىدە گىرنەۋە.»

ھەندىك لە نووسەرى مېژوو ۋ راقە كاران ۋ توۋيانە: شىۋازى ئەۋ كەشتىيەى كە خۋاي گەورە ۋ بەرز فەرمانى بە نوح (ﷺ) كىرد دروستى بىكات، نوح (ﷺ) كەشتىيە كى زۇر گەورەى دروستكىرد كە لە پىش خۇى ھاۋشىۋەى نەبوۋ، لەدۋاي خۇشيدا ھاۋشىۋەى نايت؛ لەبەر ئەۋەى موعجىزەى پىغەمبەر نوح (ﷺ) بوۋ، پىگومان بۇ ماۋەيەك پارىزراۋ بوۋ لە تىكچوون؛ بۇ ئەۋەى بىتتە نىشانە ۋ بەلگەيە كى بەرچاۋ بۇ ئەۋانەى كە دەبىنن لە ئوممەتە بەدرۇخەرۋەكان، ئەۋانەى پىغەمبەرانىان بەدرۇخستەۋە.

مانەۋەى كەشتىيە كە پەند ۋ عىبەرت ۋ ئايەت بوۋ بۇ ئامۇزگارى ۋ ترساندن، شوپنەۋارە كەشى ديار ۋ بەرچاۋ بوۋ پىشىنانى رابووردوۋ چاۋيان پىيى كەۋتوۋە، بەلام چەشەنە كەى ھەتاكو ئىستاش ھەر ماۋە.

خوای گه وره و بهرز چه شنی که شتیبه که ی کردووه به نیشانه به ک بؤ
تیکر ای خه لکی، بؤ نه وه ی په ند و ناموژگاری لئوهر بگرن وه کو په حمه تیک
له په روه ردگار یانه وه، نه و په روه ردگار ی که هوکاره کانی بؤ نووسیوون،
ئاسانکاری شی له فرمانه که یدا بؤ کربوون، نه و که شتیبه شی بؤ رامه پینابوون
که خوایان و که له کانینان هه لبرگرت و بیانگوازیته وه له شوینیکه وه بؤ
شوینیکی تر و له ناوچه یه که وه بؤ ناوچه یه کی تر.

هه روه کو له سه حیچی بوخاری به (معلق) هاتوته وه له قه تاده وه په حمه تی
خوای لیبیت، وتوو یه تی: « أَبْقَى اللّٰهُ سَفِيْنَةَ نُوْحٍ حَتّٰى اَدْرَكَهَا اُوَّاءِلْ هَذِهِ
الْاُمَّةَ ».

یه کسان و ئاساییه نه گهر شوینه واری که شتیبه که دیار و مایته وه یان نادیار
و نه مایته وه، ئیمه باوهرمان پی هیه و به راستی شی ده زانین و دلنیاشین که
خوای گه وره و بهرز قهومی نوحی له ناو بردووه به توفان، نوح (ﷺ) و نه و
ئیانداران هه که له گه لیدا بوون به که شتیبه که وه پزگار کردن کاتی له سه ر
چیای جودی نیشته وه، نه و که شتیبه ی که پیشینان پی گه یشتون، بیگومان
به سه رهاته که ی نوح (ﷺ) له گه ل قهومه که ی په ند و ناموژگاری و یاده وه ریبه
له بؤ نه و که سانه ی دهرسی لئوهر ده گرن.

۲- قهومی هود (ﷺ):

جاریکی تریش هاوبه ش بریاردان پرویدا و سه ری هه لدا یه وه له دوا ی
توفانه که له نیو قهومی عاد، خوای گه وره و بهرز هود پیغه مبه ری برایانی
بؤ په وانه کردن- هود پیغه مبه ر (ﷺ) برای ئاینی نه وان نه بووه، به لکو به
په چه له ک و له پرووی په یوه ندی خزمایه تی و بنه مال ه وه برایان بووه، هود
(ﷺ) بانگه وازی ده کردن بؤ عیاده تکرندی خوای گه وره و بهرز به ته نها،
وازیش له عیاده تی غهیری ذاتی پروزیش بهینن.

بیگومان جینشینی قهومی نوح (ﷺ) بوون؛ به به لگه‌ی فہرموودہ‌ی
 خوی گہورہ و بہرز کہ فہرموویہ تی: ﴿قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَضْطَةً
 ۱۱﴾ [الأعراف].

واتہ: « ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلْنَا مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ﴾ بیری و یادی
 نیعمہ تہ کانی خوی گہورہ بکہ نہ وہ لہ سہرتان، کاتی ذاتی پیروزی ئیوہ کردہ
 جینشین لہ سہر زہوی لہ شوین ئەوانہ‌ی لہ پیش ئیوہ رویشتن و بہ هیلاک
 دران لہ قهومی نوح (ﷺ)، ﴿وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَضْطَةً﴾ جہستہ‌ی ئیوہ‌ی بہ
 شیوہ‌یہ کی زہ بہ لاج و دریز و بہ ہیژہ وہ دروستکرد جیا لہ خہ لکانی تر، بویہ:
 ﴿فَأَذْكُرُوا ءَالَآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ یادی زوری نیعمہ ت و منہ تباریہ کانی ذاتی
 پیروزی بکہن و بیہیننہ وہ بیر خوتان، بہ لکو تکاوا بیت سہرفرازی گہورہ بہ
 دەست بیہینن لہ ژیانی دنیا و دواروژتان.»

بیگومان جہستہ‌یان بہ شیوہ‌یہ کی زہ بہ لاج و دریز و بہ ہیژہ وہ دروستکرا بوو
 جیا لہ خہ لکانی تر، بہرہ مہند و کارامہ بوون لہ دروستکردن و بنیاتنانی
 خانووبہرہ و کوشک و تہ لار، بہ لام لہ پیناوی بییاوہری و لووتبہرزی و سنوور
 بہ زاندن و سہرکەشی و یاخیوونہ وہ بہ کاریان ہینا، بہ دلنیا بیہ وہ قهومی عادیش
 ئوممہ تیکی هاوبہش بریاردہر بوون هاوشیوہ‌ی قهومی نوح (ﷺ)، بت و
 سہ نہ میان دەپہرست کہ بو خویان پریاریان دابوو جگہ لہ پہرستشکردنی
 خوی گہورہ و بہرز، شیرک و گومراییش بلاوہ‌ی کرد لہ ناویان، تہ وحیدیش
 بہ لایانہ وہ فرماتیکی نکولی لیکراو و غہریب بوو.

بہ لگہش لہ سہر ئەمہ وہ لامدانہ وہ یان بوو بو پیغہ مہرہ کہ یان ہود
 (ﷺ) کاتی بانگہ وازی کردن بو پہرستش کردنی خوی گہورہ و بہرز
 بہ تاک و تہنہا، وتیان: ﴿قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبَدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَدْرَ مَا كَانَ
 يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأِنَّا بِمَا تَعَدْنَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ [الأعراف].

واته: « **﴿ قَالُوا ﴾** له وه لأمدا قه ومه سهر کهش و یاخیوووه که ی بییان ووت:
﴿ أَحِثْنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ ﴾ ئایا تو بۆ ئه وه هاتوویت بانگه وازی ئیمه بکهیت
 که به ته نها (الله) بپه رستین؟ **﴿ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاءُنَا ﴾** ده تهه ویت واز
 له په رستشی بت و سه نه مه کانمان به پینه که به میرات له باب و باپیرانمانه وه
 بۆمان جیاوه؟ **﴿ فَأَنبَأَنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾** ده ی که واته ئه و سزایه ی
 که ئیمه ی پی ده تر سینی به سه رماندا به پینه! ئه گه ر راست ده کهیت که تو
 پیغه مبه ریت و له راستگو یانی له وه ی که ده یلیت؟ ».

خوای گه وره و به رز ئه و ئوممه ته لووت به رز و سه رکهش و یاخیوووه ی
 له ناو برد، که دزایه تی خوای خاوه ن هیز و ده سه لاتیان کرد، کاتی
 نکو لیان له به لگه و نیشانه کانی کرد و سه رکهش و یاخیشبوون له
 پیغه مبه ره که ی، ئه و قه ومه ی شانازیان به هیز و توانا و توندی زه بر
 وه شانندی خو یان ده کرد و ده یان ووت: **﴿ مَنْ أَشَدُّ مَنَاقِفَةً أَوْلَمَّ يَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ
 الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴾** [فصلت : ۱۵] .

رپوایهت کراوه له هه ندیک راقه کاران ده رباره ی وه سفی تیاچوو اندنی عاد قه ومی
 هود (ﷺ) که سزاکه یان له چه شنی کردار و قسه و زولم و سته مکاریه که یانه وه
 بوو، خوای گه وره و به رز بایه کی سارد و توند و به هیزی به سه ردا زال کردن که
 زور له وان به هیز تر بوو، له به ر زوری هیز و توندی هه لکردن و سامناکیه که یه وه
 ترس و شپه زه یی و راپله کینی ده خسته دل و ده روونه کانه وه، ئه و بایه له ده میان
 ده چوووه ژوو ره وه، هه رچی له ناو هه ناویاندا هه بوو له دواوه یانی ده رده هینا،
 پاشان که سی زه به لاح و به هیزی به رز ده کردنه وه بۆ ئاسمان و سه راوسه ریش
 به زه وی داده دان و تیک و پیک ده شکان، جه سه ته که یان وه کو قه دی دارخورما
 که له بنج و بنه وان هه به ره گ و ریشه وه هه لته کینرا بیت و ناوجه رگه که ی
 خورا بیت و بۆشایی تیا که وت بیت ئاوابوو، جا کاتی هه ندیکیان چاویان به سزا

دراوہ کانیان کہوت کہ چوَن ٺہو بایہ بہہیزہ بہرزیان دہ کاتہوہ بو نیوان ئاسان و زہوی، پرایانکرد و خویمان لہ نیو خانووہ کانیان و دوُل و ژیرزہ مینہ کان حشاردا، بہ لام بایہ کہ بہدوایان دادہ چوو و دەری دہہینان، ہہروہ کو خوی گہورہ و بہرز

فہرموویہ تی: ﴿ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْفَعِرٍ ﴾ [القمر].

۳- قہومی صالح (ﷺ):

لہدوای تیاچوونی قہومی عاد بہ بایہ کی سارد و توند و بہہیز لہ ہہ لکردن، لہ نیو ئوممہ تان ئوممہ تی ثمود بہدہرکہ و تن، کہ ہوزیکی عہرہ بی بہناوبانگ و ناسراو بوون و لہ « الحجر » نیشتہ جیبوون پیش ہاتنی ئیسلام، ہہ تاکو ٺہو کاتہی ئیستامان.

خوی گہورہ و بہرز پیغہمبہر صالح (ﷺ) ی بو قہومی (ثمود) پدوانہ کرد، بہ دلنیاییوہ صالح پیغہمبہر لہ ناو قہومہ کہی بہناوبانگ بوو بہ پراستگویی و ٺہمانہت پاریزی و فہزل و چاکی بنہ مالہ و پدچہ لہک و تہواوی خورہوشتہ جوانہ کان.

بہ لام کاتی کہ بانگہوازی کردن بو پەرستنی خوی گہورہ و بہرز بہ تہنہا:

﴿ يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَنَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴾ [۶۲] قَالَ يَنْقَوْمُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيْنَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ، فَمَا تَزِيدُونِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿۶۳﴾ [ہود].

واتہ: ﴿ قَالَ لَوْ يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا ﴾ قہومہ کہی پییان ووت: ٺہی

صالح! بیگومان ئیمہ بہ ہیوا و ئومیدی ٺہوہ بووین کہ تو بیتہ سہردار و گہورہمان و ئیمہش گوپرایہ لی فہرمانہ کانت بین، پیش ٺہم قسہیہی کہ

ئیستا بہ ئیمہت ووت، ﴿ أَتَنْهَنَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ﴾ ئایا تو دہتہوی بیتہ کوَسپ و تہ گہرہ و ریگریمان لیبکہیت لہ پەرستنی ٺہو خویانہی کہ باب

و باپیرانمان دہیانپہرستن؟ ﴿ وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴾ بہراستی ئیمہ

گوماتیکی زورمان ہہیہ لہ بہرامبہر ٺہو بانگہوازی تو کہ بانگہوازی

تیمه‌ی بۆ ده که‌یت له په‌رستنی خوای گه‌وره به‌ ته‌ن‌ها و ده‌ست‌به‌ردار بوونی
 خواکانان. ﴿قَالَ يَقَوْمُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي﴾ صالح پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)
 وه‌لامی دانه‌وه و فه‌رمووی: ئوی قه‌ومه‌ که‌م! ئایا بینوتانه‌ ئه‌ گه‌ر من به‌ لگه‌ی
 روون و ئاشکرام پییبت له‌ لایه‌ن په‌روه‌ردگارم، که‌ راستیه‌تی ئه‌و په‌یامه
 ده‌ربخات و بۆتان روون بکاته‌وه که‌ من له‌سه‌ر حه‌قم له‌ لایه‌ن زاتی پیروزیه‌وه،
 ﴿وَأَتَنِي مِنْهُ رَحْمَةٌ مِّن يَصْرَفِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ، فَاتْرِيدُونِي غَيْرَ تَحْسِيرٍ﴾ هه‌روه‌ها
 ره‌حمه‌تی خویشی پییه‌خشیم، که‌ پله‌ و پایه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی و په‌یامه‌ که‌یه‌تی،
 ﴿فَمَنْ يَصْرَفِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ﴾ کی‌ ئه‌توانی سزای خوای گه‌وره‌م له‌سه‌ر
 لابه‌ریت! ئه‌ گه‌ر هات و له‌ زاتی پیروزی یاخیبووم و په‌یامه‌ که‌م رانه‌ گه‌یاند؟
 ﴿فَمَا تْرِيدُونِي غَيْرَ تَحْسِيرٍ﴾ چاک بزنان! ئیوه‌ به‌و هه‌لو‌یسته‌تان هیچ شتیک بۆ من
 زیاد ناکه‌ن ته‌ن‌ها گو‌م‌رایی و دووربوون نه‌بی‌ت له‌ خیر و خو‌شی.»

ده‌برینی قسه‌کانیشی (ﷺ) به‌م شیویه‌ نیشانه‌ی نه‌رم و نیانی و سو‌ز و
 به‌زیی پها‌ت‌نه‌وه و دلنه‌وا‌ییه‌ بۆیان، جواترین شیوازی بانگه‌واز کردنیسه
 بۆ خیر و خو‌شی دونیا و دوا‌پو‌ژیان.

پو‌ژیکیان قه‌ومی (ثمود) له‌ یانه‌ که‌یان کو‌بو‌بو‌ونه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوا صالح
 (ﷺ) هات بۆلایان و بانگه‌وازی کردن بۆلای خوای گه‌وره و به‌رز، ئامو‌ژگاری
 کردن و بی‌ری خسته‌نه‌وه و فه‌رمانی پی‌کردن و بی‌داریشی کردنه‌وه.

ئه‌وانیش پییان وت: له‌م به‌رده (ئاما‌ژه‌یان بۆ به‌ردیکی ره‌ق و پته‌و کرد)
 وشتری‌کمان بۆ ده‌ره‌ینه‌، که‌ سیفه‌ته‌کانی ئه‌وها و ئه‌وها بی‌ت.

پیغه‌مبه‌ری خواش صالح (ﷺ) پیی فه‌رموون: ئایا دیوتانه‌ ئه‌ گه‌ر وه‌لامم
 دانه‌وه له‌سه‌ر ئه‌و شیوازه‌ی که‌ داواتان کردووه، باوه‌ر به‌و په‌یامه‌ ده‌که‌ن
 که‌ پییه‌وه په‌وانه‌ کراوم و به‌ راستگو‌م ده‌زانن؟

وتیان: به لئی، له سهر ئه مه په میان و به لئینی لئوه رگرتن، پاشان هه لسا و چوو بۆ شوینی نوێژکردنی، هه تا بۆی کرا نوێژی بۆ خوای گه وره و بهرز، دواى ئه وه له پهروهردگاری پارایه وه که وه لامی داواکه یان بداته وه.

خوای خاوهن عیززهت و جه لاله تیش فه رمانی به و به رده کرد که ده ست نیشانیان کردبوو، وشتریکی گه وره ی سکپر که ده مانگ به سهر سکپریه که یدا تیپه ر بوویت، له سهر ئه و سیفه ته ی که داوایان کردبوو.

جا کاتی به چاوی خۆبانه وه بینیان، دیمه نیکى سامناک و فه رمان و هیزیکى به هره دار و پۆشه ن و به لگه یه کی توکمه و براوه یان بینى، کو مه لیک لیانه وه باوه ریان هینا، به لام زۆر به یان له سهر کوفر و پووچریه که یان به رده وام بوون.

ئه وسا پیغه مبه ری خوا صالح (ﷺ) پینی فه رموون: ﴿هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ﴾ [هود: ۶۴].

بۆ ماوه یه ک وشتره که له نیویاندا مایه وه، به ئاره زووی خۆی له سهر زهویه که یان ده له وه پری، پۆژیک نا پۆژیکیش له ئاوی بیره که ی ده خوارده وه، ئه و پۆژه ی که نۆره ی به شه ئا و خواردنه وه که ی بوو هه موو ئاوه که ی ده خوارده وه، ئه وانیش له پۆژی پیشت به شه ئاوی پیوستی خۆیان پاشه که وت ده کرد بۆ ئه و پۆژه ی که نۆره ی وشتره که بوو.

جا کاتی ماوه یه ک به سهر ئه م حاله ته یاندا تیپه ربوو گه وره پیاوانیان کو بوونه وه، دواى ئه وه به یه کده نگى و هاوړایى بریاریاندا که وشتره که سه ربپرن، بۆ ئه وه ی له ده ستیه وه پزگاریان بیت و هه موو ئاوه که ش پۆژانه بۆ خۆیان بیت، شه يتانیش بریار و کاره نابه جییه که یانی بۆ جوان و پازاوه کردن.

خوای گه وره و بهرز باسی به سه رهاتی کرداره که یان ده کات و ده فهرموویت:

﴿ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يُصْلِحْ أئْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ

الْمُرْسَلِينَ ﴾ [الأعراف، ۷۷]، خراپترین که سیکیان هه لسا به سه برپینی و شتره که به په زامه ندی و پشتگیری کردنی سه رکرده و پیشه واکانیان؛ هه ر له بهر ئه مه بوو کرداری سه برپینه که درایه پال هه موویان.

هه ر له سه ر ئه وه ندهش نه وه ستان به لکو زیده پروییان کرد له زورداری و لووتبه رزیان؛ هه روه ها فه رمانه که یان سه ری کیشا بو زور له مه خراپتریش، له کاتی مؤله تی ئه و سی پوژهی که پییان درابوو، کومه لیک لیانه وه کو بوونه وه له وانهی که خوای گه وره و بهرز ده رباره یانه وه فه رموویه تی:

﴿ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴾ [النمل، ۴۸]،

ئه وه بوو که پیلانیان دارشت له سه ر کوشتنی پیغه مبه ره که یان به لام شاراو یان کرد؛ له وه ترسان که خانه واده و خزم و کهسانی پیغه مبه ری خوا صالح (ﷺ) ریگریان لیکنه؛ له بهر ئه وه ی له بنه ماله و خانه واده یه کی ری زدار و خاوه ن شه ر ه ف و عیززه ت بوو.

هه روه کو خوای گه وره و بهرز ده رباره ی پیلانه که یان فه رموویه تی: ﴿ قَالُوا

تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصٰدِقُونَ

﴿ ۴۹ ﴾ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا مَكْرًا وَمَكْرًا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿ ۵۰ ﴾ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ

عَقِبَهُمْ مَكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ [النمل، ۵۱]، ئیلانه گه وره یان دارشت

کاتی که خو یان چه شاردابوو له ناو جه رگهی چیا؛ بو ئه وه ی هه لیک بقوزنه وه له سه ر کوشتنی پیغه مبه ری خوا صالح (ﷺ)، به لام خوای گه وره سزاکه ی خو ی به سه ر دابه زاندن؛ بو ئه وه ی تیاچوونیان بیته پیشینه یه که بو قه ومه که یان به ره و چوونه نیو ناگری دوزه خ، سزاکه ی خوای گه وره و بهرز ناردنی به ردیکی گه وره بوو له سه رووی چیاوه بو یان که بووه هو ی پارچه

پارچه کردنیان و تیکشکاندنی جهسته‌یان و کوشتنیان به خرابترین شیوه.

پاشان که سئی رۆژه که ته‌واو بوو، له‌سه‌ریانه‌وه ده‌نگیکی سامناک و کت و پر و فه‌وتینه‌ر، له ژیریشیانه‌وه بوومه‌له‌رزیه‌کی زۆر به‌هیز که دل و ده‌روونه‌کانی به یه‌کدا ده‌دا و ده‌بهه‌ژاند پرووبه‌پروویان بووه‌وه، هه‌ر هه‌موویان له نیو خانوبه‌ره و کوچه و کۆلانه‌کان که‌وتن و مردن، جه‌سته‌کان روحیان تیانما و جووله‌یان لیبرا. دوا‌ی تیاچوونیان پیغه‌مبه‌ری خوا صالح (ﷺ) پشتی لییان کرد و بیباوه‌ریه‌که‌یانی راگه‌یاند، هه‌روه‌کو له‌م فه‌رمووده‌یه‌ی خوی گه‌وره و به‌رز هاتۆته‌وه: ﴿فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَهٖ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ

لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَةَ﴾ [۷۹] [الأعراف].

واته: «﴿فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ﴾ پاشان صالح پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پشتی له قه‌ومه‌که‌ی هه‌لکرد و فه‌رمووی: ﴿يٰٓقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَهٖ رَبِّي﴾ ئه‌ی قه‌ومه‌که‌م! به‌راستی من په‌یامی په‌روه‌ردگاری خۆم پی راگه‌یاندن له فه‌رمانه‌کانی و قه‌ده‌غه‌لیکراوه‌کانی، ﴿وَنَصَحْتُ لَكُمْ﴾ هه‌ول و کۆششی بیوچانیشمدا له‌سه‌ر ئامۆژگاری کردنم بۆتان، ﴿وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَةَ﴾ به‌لام به‌داخه‌وه ئیوه ئامۆژگاری کار و دلسۆزانتان خۆشناویت، فه‌رمانی ئه‌وانتان ره‌تکرده‌وه و گوپرایه‌لی شه‌یتانه نه‌فره‌ت لیکراوه‌کانتان بوون.»

بیباوه‌ری و کوپرایه‌تی و گومپراییان هه‌لبژارد له‌جیاتیی رینه‌یایی و ئیمان و باوه‌ر، که به‌هۆیه‌وه تووشی سزا و زه‌ره‌مه‌ندی دونیا و قیامه‌ت بوون.

۴- قهومی لوط (ﷺ):

خوای خواهن عزیزت و جه لالهت پیغه مبهره که ی لوط (ﷺ) ی په وانه کرد
 بۆ قهومی که داهینه ری کاریکی پیس و قیزه ون بوون، هیچ یه کیك له
 نه وه کانی ئادم پیش ته وان ته م کاره ی نه نجام نه داوه، ته و کاره ش نیربازی
 بوو، لوط (ﷺ) بانگه وازی کردن بۆ عیبادهت کردنی خوای گه وره و
 بهرز به تنها و هاوبه شی بۆ پر یار نه دهن، نه هی و پر یگریشی لیکردن له
 نیزی کبونه وه ی ته و چه پامکراوانه و کاره خراپ و پیس و قیزه ونه کان، به لام
 ته وان به رده وام بوون له سهر گومرایی و لووتبه رزی و خراپه کاری و بیباوه پر یان،
 شیرک و هاوبه ش پر یاردانه که یان له گه ل خراپی راز و نیازه بۆ گه نه که یان یه کی
 گرت ه وه، ته وان خراپترینی قهومه کان و بیباوه پترین که سانیك و نیاز بۆ گه ن و
 نیهت خراپ و به دخوو پر یگر و ده ستر یژی کار بوون، له یانه که یان خه ریکی
 به دکاری و کاری قیزه ون بوون، له هیچ جوړه خراپه یه که نه ده گه پرانه وه و
 نه نجامیان ده دا، ده ک سهر شوړ و ریسوای دونیا و قیامهت بن به خو یان و
 کاره قیزه ون و پیس و بۆ گه نه کان یان.

خوای گه وره و بهرز تووشی ناخوشی و درده سهری و نه هامه تیه کی
 گه وره ی کردن که به بیر و میسکه پیس و بۆ گه نه که یاندا نه ده هات؛
 له ناوچوونیانی کرده پند و ناموژگاری بۆ که سانیك که ژیر و هو شمه ندن و
 سوود له ناموژگاری به کان و ه رده گرن.

جا کاتی خوای گه وره و خواهن عزیزت و جه لالهت ویستی پیغه مبهره که ی
 (ﷺ) سهر بخت و قهومه خراپه کاره که شی له ناوبه ریّت، فریشته کانی له سهر
 شیوازی گه نجانی جوانی مرؤشه وه به میوانداری په وانه کرد بۆ لای لوط
 (ﷺ)، جا لوط (ﷺ) که چاوی به و گه نجه جوانانه کهوت که بوونه ته
 میوانی زور خه فته تبار بوو؛ به هو ی زانستی به و کاره قیزه ونه ی که قهومه که ی
 له سهرینه

بویہ کاتئ فہرمانہ کہ تہ نگی وہ بہرہات و حالہ تہ کہ ش قورس و ناخوش بوو لہ سہر
 بیغہ مہری خوا لوط (ﷺ): ﴿قَالَ لَوْ أَنِّي لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (۸۰) ﴿قَالُوا
 يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْفُتْ مِنْكُمْ
 أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا إِنَّهُ مُصِيبُهُمَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ﴾ (۸۱) ﴿

[هود].

واتہ: « لوط (ﷺ) کاتئ کہ بینی ناموزگار یہ کانی سوودیان پیناگہ یہ نیت،
 تہ وانیش گوئیان پینہ دا و ہہر پژد و لاسار بوون لہ سہر تہ نجامدانی کارہ پیس
 و قیزہ ونہ کہ یان، ﴿ قَالَ ﴾ پیی ووتن: ﴿ لَوْ أَنِّي لِي بِكُمْ قُوَّةٌ ﴾ خوئہ گہر بہ رامبہر بہ
 ئیوہ ہیژ و پشت و سہر خہر یکم ہہ بووایہ، ﴿ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴾ یان
 پشتی خووم بدہ مہ پال ہوز و عہ شیرہ تیکی بہ ہیژ و توانا و متانہ پیکراو
 تاوہ کو بہر گریم لئیکہن و بمپاریزن لہ ئیوہ، تہو کاتہ چارہ سہری ئیوہ و
 تہوہی مہ بہ ستانہ دہمکرد و کیشہ کہ م یہ کلادہ کردہ ووہ. ﴿ قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ
 رَبِّكَ ﴾ فریشتہ کان پییان فہرموو: تہی لوط (ﷺ) ئیمہ نیردراوانی پہر وہ ردگاری
 توین، خوای گہورہ ئیمہی رہوانہ کردووہ بو تیاچوواندن و لہ نیو بردنی قہومہ
 بہ دکارہ کہت، ﴿ لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ ﴾ چاک بزانه: کہ تہوان ہہر گیز ناگہن بہ تو و
 میوانہ کانت بو تہوہی ناخوشی و بہ لایہ کتان بہ سہر بینن، ﴿ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ
 بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ ﴾ بویہ خووت و خانہ وادہ ئیماندارہ کہت لہ نیو تہو قہومہ پیس و
 خراپہ کارانہ برؤن لہ کاتی کو تایی بہ شی شہو، واتہ:- لہ کاتی نیزی کوونہ وہی
 بہرہ بہ یان-، ﴿ وَلَا يَلْفُتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ ﴾ باھیچ یہ کیکیش لہ ئیوہ ئاور بو
 دواوہ نہ داتہ وہ، بو تہوہی سزادانی تہوان نہ بینیت نہ وہک تہویش بگریتہ وہ
 و تووشی بیٹ، ﴿ إِلَّا أَمْرًا ﴾ تہنہا خیزانہ کہت نہ بیٹ کاتئ کہ ناپاکی
 لہ گہ لتدا کرد لہ سہر بیباوہر بوون و دوو پرووی و گہ یاندنی ہہوالہ کانی تو

به قه و مه خراپه کاره که ی، ﴿ إِنَّهُ مُصِيبُهُمَا أَسَابُهُمْ ﴾ بیگومان نه ویش تووشی تیاچوون ده بیټ هه روه کو چوون قه و مه تاوانباره که ت تووشی تیاچوون بوون،- دياره لوط (ﷺ) په له ی له تیاچوونی قه و مه که ی کردووه بویه فریشته کان پیان فہرموو: ﴿ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴾ به راستی سزای تیاچوونیشیان له کاتی به ره به بیان ده بیټ، به دلنیا بیه وه کاتی به ره به یانیش زور نیزیکه که بیټ و هه موو شتیک له نیوان تو و نه واندا یه کلابیټه وه .»

به سه ختترین و تووندترین جوړه کانی سزا سزاداران که هیچ نوممه تیک جگه له وان به م شیوه یه سزا نه دراون، به چه ندین جوړ سزاداران به چاو کویرکردن و بوومه له رزه و سه راوژیرکردنی خانووبه ره که یان به سه ریاندا، هه روه ها به ردباران له ناسمان و پوچوونیان به ناخی زهوی- داوا له خوای گه وره و به رز ده که یین که سه لامه ت و پاریزراومان بکات-.

سزاکه هه ر هه موویانی گرت ه وه: نه وان ه ی کاره قیزه ونه که ی نیربازیان نه جامدا، نه وان ه ش که رازیوون به کاری خراپه، نه وان ه ش که لپی بیده نگ بوون، هه ر هه موویان تیاچوون، به سه ره اته که شیان مایه وه بو نه وان ه ی په ند و ناموژگاری لیوه ر بگرن.

هه ندیک له راقه کاران و میژوونووسان باسی نه وه یان کردووه که پاشاوه و که لاهوی دیه اته کانی قهومی لوط (ﷺ) ، ده که ویت ه ژیر ئاوی ده ریایه کی بوگن که سوود له ئاوه که ی وه رناگیریت، هه روه ها سوود له و زهوی و خاکه ش وه رناگیریت که له چوارده وریه تی، له بهر پیس و بوگنی و بی که لکیه که ی ، هه روه کو الحافظ ابن کثیر په حمه تی خوای لیبت تاماره ی بو کردووه، ئیستاش ناسراوه به « البحر المیت » ده ریای مردوو، که ده که ویت ه نیوان ئوردن و فه له ستین، نزمترین ناوچه یه که له سه ر پووی زهوی.

0- قهومی شوعهیب (ﷺ):

خوای گهوره و بهرز بۆ قهومی مه ديهن هه ر له خو يانه وه پيغه مبه ر شوعه يب (ﷺ) ي په وانه كرد، به بانگه وازي گشت پيغه مبه ران و نيردر اواني پيش خو ي بانگه وازي ده كردن بۆ: ته ووحيد و ده سته بردار بووني شيرك، پاشان ئاگاداري كردنه وه له و زولم و سته م و تاوانانه ي كه نه نجامي ده دن، هه روه ها ئاگاداري كردنه وه له فر و فيلي كيشان و پيوانه كردني كه ل و په له كان له ته رازوودا، له گه ل ئه و هه موو هه ول و كو ششه بي و چانه ي كه پيغه مبه ري خوا شوعه يب (ﷺ) ته رخانه ي كرد له بانگه وازه كه يدا بۆ چاره سه ر كردني كيشه ي لادان و لار بوونه وه يان له پريازي راسته قينه، هيچ هه لو يستيكي ژيرانه ي ئه واني پينه گه يشت ته نها عينادي و به درؤ خسته وه و به ره نگار بوونه وه و پشت هه لكردن نه بيت.

له گه ل شيرك و به درؤ خسته وه و كه مي پيوانه كردن له كيشان و ته رازوودا، هه روه ها فر و فيل و مامه له كردنيان و ئازاردانيان بۆ پيغه مبه ري خوا شوعه يب (ﷺ) و له روو وه ستاني بۆ دابه زاندني ئه و سزايه ي كه به ليئني پيدا بوون، كه چي به وه نده ش نه وه ستان به لكو جو ري سزاهه شيان بۆ خو يان دياري كرد كه به سه ريان دابه زيت، هه روه كو له قورئاني پيرو زدا باسه كه يان هاتووه، كاتي كه ووتيان: ﴿ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا

مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمِ الظَّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ [الشعراء].

واته: « پارچه يهك له ئاسمان به سه رماندا به ربده وه ئه گه ر راست ده كه يت تۆ راستگو يت له بانگه شه كه ت، شوعه يب (ﷺ) پي و تن: په روه ردگارم زۆر زانتره به و شيرك و سه ريپچيانه ي كه ئيوه نه نجامي ده دن، هيچ شتيك له كاروكرده وه كانتان له زاتي پيروزيه وه په نهان و شاراوه نيه و نا بيت، كه چي ئه وان به رده وام بوون له سه ر به درؤ خسته وه ي، كه به هويه وه تووشي

سزایہ کی زور گہورہ بوون، لہ کاتیک و دوای گہرمایہ کی بہہیز ہہ وریک دایوشین و ٹاگری بہسہردا باراندن و ہہر ہہموویانی سووتاند، بیگومان پوژی تیاچوونیان پوژیکی زور سہخت و سامناک بوو».

بہدلتیایہ وہ وسفی تیاچوونیان لہ قورٹانی پیرؤزدا لہ چند ئایہ تیکی جیاواز و جوڑی سزای سہ پینراو بہسہریاندا ہاتوتہ وہ، جاریکیان بہہوی دہنگیکی بہہیز و جاریکیکی تریش بہہوی بوومہ لہرزہ کی فہوتینہر، جاریکیشیان بہہوی پوژی دایوشینیان بوو بہ ہہ وریک، ہیچ بہریہ ککھوتنیک دروست ناپیت دہربارہی پوودانی جوڑی سزاکان لہ یہ ککھ کاتدا، وا تینہ گہین لہمہ کہ جیاوازی لہ جوڑہکانی سزادان پیوستبوونی جیاواز بوون بیت دہربارہی سزادراوہ کان.

ہہر وہ کو الحافظ ابن حجر رھمہ تی خوی لیبت، لہ «فتح الباری» (۶/۴۵۰) دا ئماژہی بو کردوہ و توویہ تی: «بہراستی جیاوازی لہ جوڑی سزاکان ئہ گہر بیت و پیوست بوو بیت لہسہر جیاوازی سزادراوہ کان، ئہ و کاتہ ئہوانہی بہ بوومہ لہرزہ کہ سزادان ئہ بی جیاوازی لہوانہی بہ دہنگیکی بہہیز سزادان، بہ لام ئہوی حہق و راستی بیت تووشی ہہموو جوڑہکانی سزا بوون، بیگومان تووشی گہرمایہ کی سہخت بوون و لہ مالہ کانیان دہرچوون و ہہور دایوشین، ئہوانیش لہ ژیریہ وہ کو بوونہ وہ، ئہ و کاتہ زہوی لہ ژیریانہ وہ بہ توندی ہہ ژاندنی و لہسہریشیانہ وہ دہنگیکی بہہیز گرتنی»، پوحہ کان تیاچوون و نہفسہ کانیش مردن و جہستہ کانیش خاموش و دامرکانہ وہ.

﴿ حوکمی زیندو کړندوهی شوپنه واری

﴿ نوممه ته تیاچووه کان

له وهی که رابوورد له گهل بوونی به لگهی به هیز و سه لمینراو بوومان پروون ده بیته وه، نوممه تانی تیاچوو له تاقیکردنه وه که یان زهره رهنه ند و دوراو بوون، کویرایی و بیواوه ریان هه لبارد له سه رینمایی و ئیمان و باوهر، بویه سزا و زهره رهنه ندی دایگرتن و له سه ریان چه سپیندرا.

جائوهی واجب و پیوسته له سه ر موسلمان به راستگو زانین و باوه ربوونه به وهی له قورئان و سوننه ته راست و دروسته کان هاتوو ده رباره ی هه والی نوممه تانی پیشوو، له و سزا و توله یه ی که به سه ریان هات، هه ر چه نده شوپنه واری بینراویان له شوین و خانوو به ره شیان نه ماییت، ئه وهی پیوسته ده رباره یان گرتنه به ری ربازی پته و و قایمی پیغه مبه ری خوایه (ﷺ).

بیگومان فهرمووده راست و دروسته کان به لگن له سه ر ئه وهی که شوپنه وار و شوینی سزادانی نوممه ته تیاچووه کان، هه رگیز ناییت تیا یاندا بمیننه وه، ناشبیت بچه نیو خاکه که یان مه گه ر له سه ر ریگاکه وه بن، به دلنیا ییه وه چوونه نیو خانوو به ره ی سزادراوان و تیامانه وه یان قه ده غه و ریگری لیکراوه بو جگه له پیوست، هه ر چه نده به مه به سستی په ند و عیبره ت وه رگرتیش بیت؛ له بهر ئه وهی ده بی شیوازه که ی گونجاو بیت له گهل کردار و مه به سستی پیغه مبه ری نازیمان (ﷺ)، بیگومان کاتی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده رچوو بو جه نگی ته بوک و به نیو خاکی ثمود تیپه ربوو، ده مامکی خو ی کرد و فهرمانی کرد به خیرایی برؤن، جا په ند و عیبره ت و نامورژگاری له ربازی پیغه مبه ری خوایه (ﷺ) بو که سانیك که ئه م شوینانه ئه که ونه سه ر ریگاکه یان.

به هه مان شیوه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمانی نه کرده به سه ردانی کردنی بو مه به سستی په ند وه رگرتن یان چوونه ناویه وه بو وه رگرتنی عیبره ت،

به لکو پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه هی وړیگری کړدووه و ناگادار کړنده وهی داوه له سهر چوونه ناویه وه، خو ته گهر سهر دانی کړدن و چوونه ناویه وه بو ههر مه به ستيك شهرعی بو وایه، نه و کاته پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رمانی پیده کړد، هه روه کو چوون فه رمانی به سهر دانی گوړستانه کان کړد؛ بو بیره اتنه وهی دواړوژ، هیچ پوژنيك به نوممه ته که ی نه وتوووه سهر دانی شوینی تیاچوونی قهومی عاد و ثمود و جگه له وانیش له سزادراوه کان بکه ن، له هیچ یه کیکیش نه وه نده ی بزانه له پیاوچا کانی پیشوو نه هاتوووه که شوینیکی به تایه تی دیاری کړدیت بو سهر دانی کړدن.

له و به لگانه ش که به لگهی سه لمپنراون له سهر ریگری کړدنه که نه مانهی

خواره وهن:

۱- له عبد الله کوری عَمَر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، وتوویه تی: کاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له ریگه وه بوو بو جهنگی ته بوک، به حیجر تپه ربوو، هاوه له به ریزه کان په زای خویان لیبت ئویان له بیره که ی دهرهینا بو خواردنه وه و هه ویریان پیکرد، پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رمانی بیان کړد: « أَنْ يَهْرَيْقُوا مَا اسْتَقُوا مِنْ بَرِّهَا، وَأَنْ يَعْلَفُوا الْإِبِلَ الْعَجِينَ، وَأَمْرَهُمْ أَنْ يَسْتَقُوا مِنَ الْبِرِّ الَّتِي كَانَتْ تَرُدُّهَا النَّاقَةُ »^(۱).

واته: « نه و ئاوه پرژینن که بو خواردنه وه تان دهرهینا وه له بیره که، هه ویره که ش بدنه وشتره کان با بیخون، فه رمانیشی بیان کړد له و بیره ئاوه دهرهینن که وشتره که بو ی ده چوو ئاوی لی نه خواره وه ».

له سه حیچی بو خاریدا هاتوووه که پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رموویه تی: « لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ، إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ، أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ »^(۲). ثُمَّ زَجَرَ فَأَسْرَعَ حَتَّى خَلَّفَهَا.

(۱) أخرجه: البخاري برقم (۳۳۷۹)، ومسلم برقم (۲۱۸۹)، وأحمد برقم (۵۹۸۴).

(۲) أخرجه: البخاري برقم (۳۳۸۱)، ومسلم برقم (۲۹۸۰)، وأحمد برقم (۵۷۰۵).

واته: «مه چوونه نیو خانووبه ره ی ئه وانه ی زولم و سته میان له نه فسی خویان کردوو، مه گهر به گریانه وه نه بییت، نه وه ک تووشی سزایه ک ببن هاوشیوه ی ئه و سزایه ی که تووشی ئه وان هات.»

له ریوایه تیکی تردابه هه مان شیوه له سه حیجی بوخاری و غهیری ئه ویش: «فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ»^(۱).

له چهند ریوایه تیکی تردا له «مسند» ی ئیامی أحمد به سه نه دیکی سه حیج هاتوو: که پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: «إِنِّي أَخْشَى أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ»^(۲).

له سه حیجی «ابن حبان» نیشدا پیغه مبهری خوا (ﷺ)

فهرموویه تی: «لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ الَّذِينَ عَذَّبُوا فَيُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ».

۲- له هه ردوو سه حیجه کاندا هاتوو له عبید الله کوری عَمَر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، که وتوو به تی: پیغه مبهری خوا (ﷺ): «أَمْرَهُمْ أَنْ يَهْرَيْقُوا مَا اسْتَقُوا، وَيَعْلَقُوا الْإِبِلَ الْعَجِينَ، وَأَمْرَهُمْ أَنْ يَسْتَقُوا مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي كَانَتْ تَرِدُهَا النَّاقَةُ»^(۳).

له ریوایه تیکی سه حیجی «ابن حبان» ندا هاتوو: «ثُمَّ ارْتَحَلَ حَتَّى نَزَلَ فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي كَانَتْ تَشْرَبُ مِنْهُ النَّاقَةُ...»، له هه ندیک روایه تیش له سه حیجی «البخاری» و سه حیجی «ابن حبان» ندا هاتوو که: پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده مامکی خوی کردوو و سهری خووشی داپوشیوو، زور به خیرایش رویشتوو هه تا کو دۆله که ی جیهیشتوو، له و شوینه ش دابه زیوو که ووشره که ئاوی لیده خوارده وه، ریوایه ته کان هه ندیکیان شیکه ره وه ی هه ندیک ی تر ده که ن...

(۱) أخرجه: البخاري برقم (۴۳۳)، ومسلم برقم (۲۹۸۰)، وأحمد برقم (۵۹۳۱).

(۲) أخرجه: أحمد برقم (۵۹۸۴).

(۳) أخرجه: البخاري برقم (۳۳۷۹)، ومسلم برقم (۲۹۸۱)، وأحمد برقم (۵۹۸۴).

۳- پیغه مبهري خوا (ﷺ) فرمویه تی: «عَلَامَ تَدْخُلُونَ عَلَي قَوْمٍ قَدْ غَضِبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمْ؟!»، فَنَادَاهُ رَجُلٌ: نَعَجَبُ مِنْهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ).

پیغه مبهري خواش (ﷺ) فرموی: «أَنَا أَخْبِرُكُمْ بِأَعْجَبَ مَنْ ذَلِكَ، رَجُلٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ يُخْبِرُكُمْ بِمَا كَانَ قَبْلَكُمْ وَمَا هُوَ كَأَنَّ بَعْدَكُمْ، فَاسْتَقِيمُوا، وَسَدِّدُوا، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَعْأُ بَعْدَ آبِكُمْ شَيْئًا، ثُمَّ يَأْتِي قَوْمٌ لَا يَدْفَعُونَ عَن أَنْفُسِهِمْ شَيْئًا» أخرجه الإمام أحمد في مسنده بإسناد حسن.

حاله تی تیپه ربوون به نیو خاك و خانووبه ره ی سزادراوان له نوممه ته تیاچووه کان به م شیوه یه:

۱- دروست و په وایه: نه گهر هات و کرداری که سی تیپه ربو و هاوشیوه ی کردار و مه به سستی پیغه مبهري خوا (ﷺ) بیت؛ پیگومان پیغه مبهري خوا (ﷺ) و هاوه له به ریزه کانی ره زای خویان لیبت، به نیو خاك و شاری پیغه مبهري خوا صالح (ﷺ) به بی هیچ مه به سستیک تیپه ربوون، له گه ل نه وپه ری بایه خدان به حاله تی پیارویشنتیان، په ند و ناموژگاریش وهرگرتن له سه ره نجامی فرمانی سزادراوان، خودوورگرتیش له سه رسورمان به پاشاوه ی بنیات نراوه کانیان و جیهیشتنی شوینی سزادراوان، به بی سوود وهرگرتیش له پاشاوه که یان یان بردنی شتیک لییه وه.

۲- داهینانی بیدعه: به دلنیا ییه وه مه به سستی سهردانی کار بو شوینه واری سزادراوان به نیزیک بوونه وه بولای خوی گه وره و عیادهت کردن؛ گومانی تیانیه له داهینانی بیدعه یه له ئایندا.

۳- خوچوواندن به هاوبه ش بریارده ران: نه گهر مه به سستی سه رسورمان و شانازی پیوه کردن و به ده ست هیانی قازانجیک بیت له پشتی نه م سهردانه ی؛ پیگومان خوچوواندنه به هاوبه ش بریارده ران و بیباوه ران.

پوختەى بابەت:

سەردانى كۆرۈنى شوپىنى لە ناوبردراوہ كان دروست نىہ، نابى ئامادە كارىشى بۆ بىرىت بە رۆيشتن بۆى، سەردانى كۆرۈن و چوونە ناويشى شەرعى نىہ؛ لە بەر ئەوہى شىۋازى گونجاو لە گەل شىۋازى دەرچوون و مەبەستى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەبى ھاۋرىك بىت، بىگومان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كاتى بۆ جەنگى تەبوك دەرچوون و بە نىو خانووبەرەى ئمود تىپەر بوو بەبى ھىچ مەبەستىك بۆى، دەمامكى خۆشى كۆرۈن و فەرمانىشى بە خىرا رۆيشتن و زوو جىھىشتىنەوہ كۆرۈن بە ترس و گرىانەوہ، پىغەمبەرى خواش (ﷺ) تىپدا دانەبەزىوونە و نەماوہ تەوہ.

بەھەمان شىۋە لە شەرعىشدا فەرمان كۆرۈن نەھاتوونە بە سەردانى كۆرۈن و مەبەستى لە پىناۋى ئامۆزگارى وەرگرتن يان چوونە نىۋىيەوہ بە مەبەستى پەند و عىبەرەت وەرگرتن، بەلكو نەھى و رىگىرى كۆرۈن و ئاگادار كۆرۈنەوہ ھاتوونە لە چوونە نىۋى تىمانەوہى، رىبازى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئامۆزگارى و پەند و عىبەرەت وەرگرتنە لە بۆ ئەوانەى رىيان بەوئىدا دەكەوئىت بەبى ھىچ مەبەستىك بۆى.

❖ شوپىنە وارە كانى بت پەرىستى و نەزانى ❖

موسلمانە كان چەند سەدە يە كى دوور و دريژ ژيان و سەريان بەرز نە كۆردە وە بۆ بابە تى نە زانىى و جە ھالە تە وە، بە ھىچ شۆپە يە كىش گىرنگىان بە شوپىنە وارە كانى نە دەدا و بە تەنگىش يە وە نە دە چوون، خۆئە گەر باسشىيان بىكرد بو وايە قسە يان دەربارە ي پوون كۆردە وە ي ئە و گومپرا يىبە بوو كە لە سەرى بوون، دوای ئە وە ش كە چۆن خوای خاوەن عىززەت و جە لالەت ھىدا يە تى داون و نىعمە تى ئىسلامى بە سەردا باراندوون.

يىگومان خەلكى لە گەل ئىسلامە تىبە كە يان ئە ژيان، شوپىنە وارە كانىش لە ژىر خاكيان بوون، قسە كۆردە دەربارە ي ميژوو ھىچ كارىگە رىبە كى لە سەريانە وە نە بوو لە چوونە پال و دەمارگىرى يان خوین گەرمى و پەروشى.

ھە تاكو ئە و كاتە ي بىباو ەپان ھىرشىيان كۆردە سە ر ھە ندىك لە ولاتانى موسلمانان و داگىريان كۆردە، بىروباو ەپريان گوازا رىبە وە بۆ نىويان، چاوبىرى و چلئىسيان پرووى كۆردە ھە لكۆلئىنى زەوى بۆ گەپان بە دوای سامان و گەنجىنە بە گومانى خۆيان، لە گەل زىندو و كۆردە وە ي شوپىنە وارە كانى سەردە مى نە زانى و زانىن و ئاشنا بوون بە ميژوو ي كۆن، زانىنى ئە و ھە وائە نە زانراوانە ش كە رابردوو شارا وە ي كۆردوون.

ئە وەندە ي نە برد كە دەستكرا بە گەپان بە دوای شوپىنە وارە كان، چەند دەستە و كۆمە لە ي يەك لە دوای يە كيان رەوانە كۆردە؛ بۆ دەستكۆردە بە ھە لكۆلئىنى زەوى و زارى موسلمانە كان و زىندو و كۆردە وە ي شوپىنە وارە كانى بتپەرىستى و نە زانى و جە ھالە تى كۆنە وە، بە جۆرىك ھارىكارى ھەموو ناوچە و شوپىنكىيان ئە كۆردە كە پالئەرىكى گونجاو بن بۆ زەوىبە كە يان؛ بە مەبەستى نانە وە ي دوودلى و راپايى لە دلئۆزىيان بۆ ئىسلام، ھەروەھا بۆ پچىر پچىر كۆردە و ھەلە شانەندە وە ي يە كىتى موسلمانە كان، بە رپا كۆردە ي رە گەزىبەرىستى

قەومیەت و نیشتمانی، ئەو کاتە عێراق ئەبێتە قەومیەتی بابلییەکان و میسریش بۆ فرعه و نییەکان و شامیش بۆ فینیقییەکان.

هەتا کو دلسۆزی هەندیك له موسلمانەکان بۆ ئیسلام کەمە کەمە بەرەو لاریبونەوه چوو، کار گەیشته ئەوەی کە هەندیك له گەله موسلمانەکان شانازی بە چوونە پالی جەهالەت و نەزانی زۆرتر بێت له شانازی کردنی بە ئیسلامەتیە کەمی، پاشان ئەمەش دەبێتە هۆی رکابەری و دەمارگیری له نیوان گەلهکان، ئەمەیان ئەبێتە قەومی فیرعه و نی، ئەوەی تریشیان قەومی بابلی و شامیش بۆ قەومی فینیقی، جگە له مانەش له قەومەکانی نەزانی و جەهالەت.

تا وای لێهات زیندووکردنەوهی شوینەوارە کۆنەکان له نیو خاکی ئیسلام و ناوچهکانی نیشتهجیوونی موسلمانان بێتە بە دەست هینەری پلانی دوژمنان، ئەو دوژمنانەیی کە هەول و کۆشش دەکەن بۆ پازنی کردنی هەموو دەوله تیکی موسلمان کە قەوارەیه کی تاییەت بە خۆیان هەیه هەر له سەردەمانی کۆنەوه، کارکردنیش له سەر ئەوه بکەن وە لاء و بەرەا بۆ چوونە پالە ئەو پۆشنبیریانەیی پشکینی شوینەواری پپی دەگات، کە بەهۆبەوه زیندووکردنەوهی قەومەیه تی بت پەرستی و نەزانی له نیوان موسلمانەکان بە دەست بهینریت.

رووکەشی بانگەوازه کەیان زیندووکردنەوهی شوینەوارەکان و پارینزگاری لیکردنە؛ بۆ زانیی میژووی کۆن بۆ هەموو هەریمیک، له گەل دەرخیستی شارستانیەتی پەسەن بە خۆی، هەر وهها بۆ پیشکەوتن و برەودانی ئەو زانستی کە پپی وه رازاوه دەبن، دواي ئەوهش نمایش کردنیان له مۆزه خانەکان، ئینجا برەودان له بەرهم هینانیان له پووی ماددی و ئابووریە وه.

شاراوه کەشی زیندووکردنەوهی شیرک و بت پەرستیە له وهی کە بیباوهرەکان بە شهو و پۆژ تیايدا دەژن، هەر وهها بە دەست هینانی ئامانجیکی شاراوهی پیس و بۆگەن له سەر دەستگرتن بە سەر زهوییه کاند، یان زیندووکردنەوهی بەرپاکردنی رکابەرایەتی له نیوان موسلمانەکان؛ تا کو پەرته وازه بن و پەگە زپەرستی قەومیەت و نەزانی و دوژمنایەتی یه کتر کردن و جەنگ له

نیوانیاندا به رپا بیټ، بوټه وهی نیازه بوگنه و چاوپرینیان له ولاته کانی موسلمانان بهیته دی.

به داخه وه ریژه کی زور له ئامانجه بوگنه کانیان هاته دی به هله کندی قولایی زهوی؛ بو دهرهینانی شوینه واره کان و سهرنجان له میژووی هه ریمه کان، وای لیهات هه موو یه کیك لیانه وه شانازی به میژووی بت په رستی و نه زانی خو یه وه ده کرد و له بیر خو شی برده وه که په یوه ندی به ئیسلامه وه کردوه، نه و ئیسلامه ی که هه لوه شوینه روه و به دوورخه روه ی بت په رستی و نه زانیه.

وه کو شانازی کردنی هه ندیک له میسرپیه کان که ئه وان نه وهی فیرعونه کانن، شانازی هه ندیکیش له لوبناییه کان که نه وهی فینیقیه کانن، شانازی به شیکیش له عیراقیه کان که نه وهی بابلیه کانن و غیری ئه مانه ش. زیندو و کړنده وهی ئه م شوینه واران هه او شپوهی زیندو و کړنده وهی قهومی نوح (ﷺ) ه بو بت و سه نه مه کانیان.

گومانی تیانیه که مه بهستی هه ول و تیکوشانه بوگنه که بیان له هه لکه نندی زهوی و دهرهینانی شوینه واره کان نانه وهی بیباوه ری و په رستی غیری خوی گه وره و به رزه؛ له بهر ئه وهی ته وحید و دلسوژی عیاده تیان بو په روه ردگاری جیهانیان له خو یان به دوورگرتووه، هه ر بو یه ده یانینیت به دوی شتیکدا ده گه رین که شهیتان به دوایدا گه راره له بت و سه نه مه کان، کاتی سه نه می بو عه مری کوری لوحه ی له ژیر لمی قه راغی ده ریای جه ده دهرهینا؛ که هاوبه ش بریارده رانی عه رهب په رستیان، ئا ئه م بیباوه پرانه ش که ده ستیان گرتووه به سه ر هه ندیک له خاکی موسلمانان، دوست و لایه نگری شهیتانن، بو یه جیی سه رسورمان نیه که به کاریان بهیئت بو ئه م مه بهسته.

مه بهستیش له شوینه واره کانی بت په رستی و نه زانی: نه و شوینه واره دیار و ماوانه ن له پاشاوهی ئوممه ته بت په رسته کانی پیشوو، که ئه مانه به خو وه ده گریت:

۱- شوپنە ۋارى فیرعە ونە كان:

فیرعە ونە كان: نازناۋى دەسە لاتنداره كۆنە كانى مىسپرە، ئەوانەى مېژوۋيان دەگەپ رېتە ۋە بۆ سى ھەزار سال پېش لە دايكبوونى عيسا (ﷺ)، كە نىشتە جى بوون لە كە نار پووبارى نىل، لە باكوورى پۆژھە لاتى ئە فرىقىا، ئىستا بە كۆمارى مىسپرى عەرەبى ناسراۋە.

✽ ديارترين بيروباۋەريان لە بتپەرستى و بيروباۋەرى پروپوۋچى نەزانى كە لە لايەن فیرعە ونە كانە ۋە ھەبوو، بەم شىۋە ۋە بوو: مانە ۋە ھى روح، ژيانىكى ھەتاھە تايى، لە دوای ئەم جىھانە، باۋەربوون كە روح لە لە شىك دەردە چىت دە چىتە لە شىكى ترە ۋە (دۆناودۆن)، بە شىۋە ۋە كە روح دەگەپ رېتە ۋە لە دوای مردن و لە نىو مۆميا و پەيكەرە كاندا جىگىر دەبىت، بە ھەمان شىۋە زۆرى جۆر و ژمارەى پەرستراۋە كانيان لە بت و سەنەمە كان؛ بەھۆى كارىگەرى كردنيان لەسەر خەلكانى پېشوۋى مىسپر بە رووداۋە سروشتىيە كان، لە گەل بت و سەنەمە ناخۆيە كانىش، ھەروەھا گېرانيان بە پەرستراۋ دەگەپ رېتە ۋە بۆ ھەست و سۆزبان روۋە و شتىك لەسەر دەربىرىنى دلسۆزى و خۆشە وىستيان بۆى، بەھەمان شىۋە ترس و ئومىديان لىيان، بتە كان بە گەرە دەزانن و دەيانپەرستن بە نەزانى و گومانى خۆيانە ۋە ئەو بتانە لىيان رازى دەبن و لە ئەزىتە و ئازار پىگە ياندنى خۆشيان بە دوور دەگرن، لە گەل ئەو شىدا بتە كان سووديان پىدە گەيەنن و دەيانپارىزن و پىيان دەبە خشن و لىشيان ۋەردە گرن.

ئە ۋە ھى جىي سەرنجە ئە ۋە ۋە ۋە كە ئايىنى مىسپرىيە كۆنە كان بەردەوام لە گواستە ۋە دابوۋ لە نىو شىرك و بىباۋەربوون و لادان لە پەرستراۋ پىكەرە ۋە بۆ پەرستراۋ پىكى تر، بىگومان بتىكى دەپەرست و بە خۋاى خۆى دەزانى، پاشان دەبوۋە سى بت، ئىجا نۆ بت، پاشان زىادى دە كرد ھەتاكو ژمارەيان گەيشتە سەد و لە سەدەش تىپپەراند!

❖ ټه وهی هه ولیدا له سهر زیندوکردنه وهی شوینه واری فیرعه ونه کان و هوکار بوو له دهرهینانیا نه وه:

له کتیبه کانی میژوو باسی ټه وه نه کراوه- ټه وندهی من بزانه- که شوینه واری فیرعه ونه کان بوونیان هه بوویت کاتی موسلمانان کان فه تحی میسریان کرد، یان چاویان پیان که وتییت.

ههروه کو « الزرکلی » له کتیبی « شبه الجزيرة في عهد الملك عبد العزيز » (۱۱۸۸/۴) دا تاماژهی بو نه بوونی هه ندیک له شوینه وار کردووه له و کاتدا که وتوویه تی: « بیگومان زوربه یان که وتبوونه ژیر لمه وه به تایه تی (أبو الهول) ».

له وهی که ووجه خت له سهر ټه مهش ده کاته وه ټه وهیه که له سه دهی نوزده هه می کوچی هیچ به شیک له « أبو الهول » دهرنه که وت ته نها سهر و ملی نه بییت، ههروه کو میژوونوسی شوینه واره کانی میسری أبو العباس المقريزي په حمه تی خوای لیبت له کتیبه که ییدا « المواعظ والإعتبار » (۱۲۹/۱) دا تاماژهی بو کردووه.

هه تاکو گه شته کانی پوژئاوا بو پشکین دهستی کرد به هه لکولینی زه وی بو گهران به دواي شوینه واره کان، ههروه ها زیندوکردنه وهی میژووی کون له سهر دهستی فره نسییه کان له سه دهی نوزده هه می له دایکبوون.

بیگومان پشکی هه ره گه وره ی زیندوکردنه وهی شوینه واری فیرعه ونه کان له سهر دهستی زانیانی پوژه لات ناس بوو، سه ره تا و به ناوبانگترین نیردراوانی شوینه وارناس بو خاکی موسلمانان دهسته ی هه لکو تانه سه ری خاچ په رسته کان بوو که ناپلیون پیشه وایه تی ده کردن بو سهر موسلمانان کانی نیشته جیبوو له ناوچه کانی میسر له سالی (۱۷۹۸ له دایکبوون)، ژماره ی ټه ندامانی دهسته که ش له سه د به سه ره وه بوون له که سانی سپوری شوینه وارناس؛ بو دهرهینانی شوینه واره کان و خویندنه وهی ټه وهی له سه ری نووسراوه.

پاشان لەدوای ئەمە ئىردراوانى شوپنەوارناسى بىيانى جار لەدوای جار دەستى پىكرى؛ بۆ شارەزابوون و زانىنى زياتر دەربارەى شوپنەوارى فیرعەونەكان، ھەر لە سەدەى (۱۹لە دایكبوون) ھەتاكو ئەم سەدەى بەردەوام ئىردراوانى رۆژھەلات ناسى ئەوروپا دەردەچن بۆ مىسر و خوشيان وادەردەخەن كە سەرسامى شوپنەوارى فیرعەونە بت پەرستەكانن و ئامازە و پياھەلدانى بۆ دەكەن.

۲- شوپنەوارى فینىقىيەكان:

فینىقىيەكان: ناوپكە یونانیەكان ناویان ناو لە دانىشتوانى كەنار دەریای سىپى ناوەرست، ئەو خەلكانى بەناوبانگبوون بە كەشتیەوانى و دروستکردنى كەشتى، مېژووین دەگەرپنەووە بۆ نېزىكەى زياتر لە دوو ھەزار سالى پېش لە دایكبوون.

فینىقىيا دەولەتتىكى سىياسى نەبوو كە شوپنەوارى ديارىكرای ھەبیت، بەلكو كۆمەلە شارىك بوون لەسەر كەنارى دەریای سىپى ناوەرست، ھەموو شارىك سەربەخۆ بوون و پاشايەك و چەند پەرستراوېكى جياوازيان ھەبوو لە شارەكانى تر، و تراوہ: كۆمەلە دەولەتتىكى بچووكى سەربەخۆى سىياسى بوون، ئابوورى كۆكردبوونەو، بىروباوەرپان لەسەر شىوازی فیرعەونىيەكان و بابلىيەكان نەبوو، ھەر چەندە شارەكان پەرتەوازە بوون لە يەكترى بەلام لە روانگەى ئايىن و شوپنەوارە ماوہكان ھاوړا و كۆك بوون.

لە ديارترىن بىروباوەرپى بت پەرستى و بىروباوەرپى پروپوچ و نەزانى كە لە نىو فینىقىيەكان باو بوو و پشتيان پىوہبەستبوو، ئەمانە بوون: پياھەلدانى توخمەكان و دياردە سروشتیيەكان، بەرجەستە كراون لە چەند پەرستراوېكى ھەژمار كراو، رىكخستيان بۆ كراوہ لە نىو ئەنجومەنى پەرستراوہكان، بۆ ھەر يەككىيان پلە و پاىە و كارى تايبەتى خۆيان ھەيە، بە گوڤرەى سرووت و نەرىتى ئايىننىكى پەر لە بىروباوەرپى پروپوچ، بەھەمان شىوہ كاريگەرى فینىقىيەكان بە بىروباوەرپى فیرعەونەكان دەربارەى مانەوہى روح كە لە لەشىك دەردەچىت دەچىتە لەشىكى ترەوہ و ژيانى ھەتاھەتايى.

❁ کي هه وې و کوششي کرد بو زیندو و کړنده و هې شوینه واری فینیقیه کان و هوکار بوو بو دهرهینانیا:

بیگومان فینیقیه کان میژوویه کیان نه بوو که باسکرایت، ته نها ئه وه نه بیت که له کتیه کونه کان هاتوو له لای یونانیه کان و رومه کان.

ئه و کاته سهری هه لداو دیار که وت که فپه نسیه کان هه لسان به هه لکولینی زه وې به پیشه وایه تی ناپلیون بوسه ر میسر و دهرهینانی شوینه واری فیرعونه کان، شوینه واری هه ندیک به رد و ته خته یان دوزیه وه که له سه ریان چه ند نامه یه ک هه لکولدرابوو، به لگه بوون له سه ر به رده وامی په یوه ندی له نیوان فینیقیه کان و نیوان فیرعونه کان له و کاتدا، هه روه ها نووسراوی تاشراو وه سفی فینیقیه کان ده کات و جیگه یان دیاری ده کات به گویره ی قسه ی خو یان.

له ژیر ئماژه و دست نیشان کردنی ئه و شوینه وارانته تیردراوه شوینه وارانسه کانی فپه نسا و ئه لانیاه له سه ده کانی (۱۹-۲۰ل) جار له دواي جار ده هاتن بو شاره کانی که نار دهریای سپی ناوه پراست و شوینه واره کانیان ده پشکنی و زیندو و کړده وه، هه ندیک له و شوینه وارانته شیان گواسته وه بو مؤزه خانه ی لوقهر (اللوهر) له فپه نسا.

شهیدایی خه لکی ئه و ناوچانه بو شوینه واره کان وای لیکردن دست بکه ن به گه ران و هه لکولینی زه وې بو دوزینه وه ی شوینه واره کان، هه روه ها دروست کردنی مؤزه خانه ی تایه ت به شوینه واری بته رستی و نه زانی کون، که چه ندین سه ده که وتبوونه ژیر لم، ئینجا دهرهینانیا له دواي ئه وه ی له ناچو بوون و ژیر لم که وتبوون.

۳- شوئنه وارى بابليه كان:

شارى بابل دەكە ویتە عیراق لە باشووری بەغدا، لە خوارووی بەیە کگە یشتنی دوو پرووباره لەسەر قەراغى فورأتى لای چەپ، ئەوانەى كە میژوووە كەیان دەگەریتەووە بۆ زیاتر لە سێ هەزار سال پێش لە دایكبوونی عیسا (ﷺ).

باسى بابل لە قورئانى پیرۆزدا هاتۆتەووە لەم فەرموودەیهى خۆى گەورە و بەرز: ﴿يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَائِكِينَ بِبَابِلَ هُرُوتَ وَمُرُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ [البقرة: ۱۰۲].

واتە: خۆى پاك و بێگەرد لەو پرۆژەدا خەلكى تاقىكردەووە بە دوو فریشتە كە لەسەر زهوى بابل بوون لە عیراق، بۆ فیربوونی سیحر لیئانەووە، جا هەر یەكێك خۆى گەورە رزگارى بكردبان لیئانەووە؛ بەختەوهر دەبوو بە ئیمان و باوهر و رزگاریشى دەبوو لە بیاوهرى، هەر یەكێكیش ملكەچ بووایە بۆیان خۆى تاقى بكردبووایەووە بە فیربوونی سیحر بەدكار و بیاوهر دەبوو، مامۆستا فریشتەكان بە فیرکردنى سیحر دەبوونە هۆى زیاد کردنى سزا بۆ ئەوانەى لیئانەووە فیری سیحر دەبوون، كە لەمەدا تاقىكردنەووە بوو بۆ مامۆستا و فیركار.

بەهەمان شیوه لە هەندێك لە پاشەكاران هاتوووە كە شارى بابل ئەو خاكە بوو كە خۆى گەورە و بەرز (نەمرود)ى پرۆچواندە ژیریەووە، لەبەر ئەوێش ناوئراووە بابل؛ چونكە زمانەكان شپرزەبوون لە كاتى پیمان و پرۆخانى كۆشكى نەمرود؛ واتە: ورد و خاش بوون و لە یەك جیابوونەووەى لەبەر ترس و سامناكى و سەختى سزاكە.

لەوێ رابووورد بەلگە دەسەلێت كە شارى بابل خاكى: سیحر و پرۆچوون بوو.

❁ له ږوکه شترین بیروباوه‌ری بت په‌رستی و بیروباوه‌ری ږوپوچ و نه‌زانی که باوبوو له نیو بابلیه‌کان، ئەمانه‌بوو:

بیروباوه‌ریان و ابوو دیارده سروشتیه‌کان په‌یوه‌ست و به‌ستراوه‌ن به‌هیږی په‌ستراوه‌کان، به‌هه‌مان شیوه بیروباوه‌ریان و ابوو که توانادار و زالن و کاریگه‌ریان له‌سه‌ر دیارده سروشتیه‌کان و ژیربار کړدنیان به‌هو ی سیحروه‌ه هه‌یه، که له بنه‌مای عیاده‌ته‌کانیان بوو، به‌جوړیک که پیاوی یه‌که‌می ټاینیان: ساحیر بوو، دووه‌میان: فالچی و جادوو‌گه‌ر و ئەستیره‌ناس بوو.

زوریک له میژوونو‌نوسان و توویانه: هه‌ر بابلیه‌کان بوون بنیاتنه‌ر و داهپنه‌ری زانستی فه‌له‌کناسی و کاریگه‌ری ئەستیره‌ناسی «التنجیم»، گرنگیه‌کی زوریان د‌ه‌دا به‌کو‌کړدنه‌وه‌ی ټیپینه‌کان له‌سه‌ر قه‌باره‌ی ئەستیره‌کانی ټاسمان و بیروباوه‌ریشیان و ابوو که کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر سروشتی مروفه‌کان و پیشبینی قه‌ده‌ر و د‌ه‌ره‌نجامیان ده‌کات.

له‌به‌ر ئەم هو‌کاره‌یه ده‌بینین که زوربه‌ی ئەو ته‌ختانه‌ی له‌خاکی بابلیان د‌وزیوه‌ته‌وه‌ ته‌لاسم و پیته‌ بزما‌ریه‌کان و شیوازی سیحریان له‌سه‌ر نووسراوه؛ به‌به‌بیانو ی ئەوه‌ی راونه‌ری شه‌یتانه‌کان و پووجه‌ل که‌ره‌وه‌ی پیشبینی کړدن و زانینی هه‌واله‌کانی غه‌یب و گه‌شبینیان له‌وه‌ی که له ټاسمانه‌کان و زه‌وی ږووده‌دن، گومانی ټیانه‌که ئەمه‌یان بانگه‌شه‌ی زانینی غه‌یب و هاوبه‌ش ږیاردانه بو‌خوای گه‌وره و به‌رز.

❁ ئەو که‌سه‌ی هه‌ول و کو‌ششی کړد له‌سه‌ر زیندو کړدنه‌وه‌ی شوینه‌واری بابلیه‌کان و هو‌کار بوو بو‌ده‌ره‌ټن‌انیا‌ن:

تیردراوانی هه‌لکو‌لین و شوینه‌وارناسانی ئەلمانیا ده‌ستیان کړد به‌گه‌شت بو‌عیراق بو‌هاو‌کاری کړدن له‌سه‌ر گه‌ران و هه‌لکو‌لینی ویرانه و که‌لاوه‌کانی بابل له‌ماوه‌ی ساله‌کانی (۱۸۹۹-۱۹۱۷ل)، توانیان چه‌ند پارچه‌یه‌کی ره‌نگا‌وره‌نگی بریسکه‌دار له‌به‌ردی ساف و لووسکراو که پیکه‌پنه‌ری

رازوۋەي دىۋارى شارى بابل بوون بدۆزنەۋە، كە ھەر لەۋ ماۋەبەدا تۋانىان دەروازەي عەشتار «بۋابە عشتار» بگەرپىننەۋە كە يە كىك بوو لە پەرستراۋانى بابلىيەكان، پەۋانە كۆردى نىردراۋانىان بەردەۋام بوون لەسەر ھەلكۆلىن و دەرھىنەي شوپنەۋار و بتەكان لە ژىر لىم، پاشان دۋاي ئەۋە نىردراۋانى ھەلكۆلىنى فرەنسا و بەرىتانىا و دانىمارك و جگە لەمانەش لە دەۋلەتەكانى تر بەرەۋ عىراق بەرپىكەۋتن، تاكو ئىستاش رەۋانە كۆردى نىردراۋان بەردەۋامە بو عىراق.

۴- شوپنەۋارەكانى سەردەمى نەزانى:

مەبەست لە نەزانىي: حالەتى نەزانىي و گومپايى بوو، كە ھاۋبەش بپاردەرانى عەرەب پىيدا تىپەربوون لە نىمچەي دورگەي عەرەبى، دۋاي ئەۋەي ئايىنى ئىپراھىم (ﷺ) دەستكارى كرا، لە پىش رەۋانە كۆردى پىغەمبەرمان محمد (ﷺ).

بەلام دەربارەي ديارترىن بىروباۋەرى ئەھلى نەزانى ئەۋەبوو: بىگومان ئەۋان عىبادەتى خۋاي گەۋرەيان دەكرد و ھاۋبەشيان بو بپاردەدا لەۋ بت و سەنەمانەي بەدەستى خۋيان درۋستيان دەكردن؛ بىروباۋەرىيان وابوو كاتى لەۋ بت و سەنەمانە دەپارپنەۋە جگە لە خۋاي گەۋرە ئەۋ بت و سەنەمانە لە خۋاي گەۋرە و بەرزىان تىزىك دەخەنەۋە و تەكاشيان بو دەكەن.

يەكەم كەسكىك كە بوۋە ھۆي زىندو كۆردنەۋەي شوپنەۋارەكانى سەردەمى نەزانى و شىرك و ھاۋبەش بپاردانى گەپرانەۋە بو نىۋ دورگەي عەرەبى: عەمپ كورپى لوحەي ئەلخوزاعى بەدكار بوو، بىگومان ھەر ئەۋ بوو ھەۋلدەرى يەكەم لەسەر زىندو كۆردنەۋەي ئەم پىنج بتانە: ۋەد و سۋاع و يەغوث و يەعوق و نەسر، ئەۋ بتانەي كە قەۋمى نوح (ﷺ) دەيانپەرست، بو خەلكى دەرھىنان و دابەشى كۆرد بەسەر ھۆز و خىلە عەرەبەكان و فەرمانىشى پىكردن كە عىبادەتيان بگەن؛ ئەۋانىش لىيان قەبول كۆرد.

حوکمی زیندووکرده‌ی شوپنه‌واری بت و سه‌نه‌مه‌کان و سه‌رده‌می نه‌زانیی:

حه‌پرام و ناره‌وایه به مه‌به‌ست سه‌ردانی ئەو شوپنه‌انه بکریت که بت و سه‌نه‌م و په‌یکه‌ریان تیاپه؛ به به‌لگه‌ی قه‌ده‌غه و ریگریکردنی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌چوونه نیوی ئەو شوپنه‌انه هه‌تا‌کو وینه‌ی کیشراوی په‌یکه‌ر و بت و سه‌نه‌مه‌کان لاده‌بردین، ئەمه‌ش به‌لگه‌ی سه‌لمینراوه له‌سه‌ر ناپه‌سندی و خراپیان و ناپیت به مه‌به‌سته‌وه سه‌ردانی بکرین و جیی ره‌زامه‌ندیش بن؛ له‌به‌ر نه‌بوونی بریار و دانپیانانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌سه‌ر بوونیان؛ به‌لکو فه‌رمانی به‌شکاندن و نه‌هیشتیانه‌وه کردووه، به‌دلنیاپیه‌وه نه‌هی و ریگری کراوه له‌چوونه نیویانه‌وه؛ به‌پشته‌ستن به‌کرداری پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کاتی چووه مه‌ککه و پرووی کرده که‌عبه‌ی پیروژ- دوا‌ی ئەوه‌ی خوا‌ی گه‌وره و به‌رز سه‌ری خست به‌سه‌ر بییاوه‌رانی قوره‌یش- خو‌ی دوورگرت له‌چوونه نیو مالی خودا هه‌تا‌کو بت و سه‌نه‌می تیماپیت؛ فه‌رمانی کرد بکرینه‌ده‌روه، ئەوانیش وینه‌ی ئیپراهیم و ئیسماعیل (ﷺ) یان ده‌ره‌ینا که به‌گومانی خو‌یانه‌وه تیری بچووکیان (الأزلام) یان به‌ده‌سته‌وه بوو، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: « قَاتَلَهُمُ اللَّهُ، أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمْ لَمْ يَسْتَفْسِمَا بِهَا قَطًّا^(۱). فَدَخَلَ الْبَيْتَ، فَكَبَّرَ فِي نَوَاحِيهِ، وَلَمْ يَصَلِّ فِيهِ.

واته: « نه‌فه‌رتی خوا‌ی گه‌وره‌یان لیبت، به‌لام سویند به‌خوا‌ی گه‌وره به‌دلنیاپیه‌وه ده‌یانزانی که ئەوان هه‌رگیز داوا‌ی زانیی ئەو شته‌یان نه‌کردبوو که بۆیان دیاریکرا‌بوو یان بۆیان دیاری نه‌کرا‌بوو». چووه نیو مالی خوا، له‌چوارده‌ور و به‌شه‌کانی «الله أكبر» ی کرد، به‌لام نو‌یژی تیا نه‌کرد.

به‌هه‌مان شیوه پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌ده‌چووه مالیک که وینه‌ی تیا‌بو‌ایه، هه‌په‌شه و به‌لینیشی به‌و که‌سانه‌ دابوو که وینه‌گرن، به‌وه‌ی له‌روژی قیامت سزا ئەدرین، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: « إِنَّ الْبَيْتَ

(۱) أخرجه البخاري (۱۶۰۱-۳۳۵۲-۴۲۸۸)، وأبو داود (۲۰۲۷)، وأحمد (۳۰۹۳-۳۴۵۵).

الَّذِي فِيهِ الصُّورُ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ»^(۱).

واته: « به‌راستی ئەو ماله‌ی که وینه‌ی تیاییت فریشته‌کان ناچنه ناوبه‌وه».

ئەمەش بەلگه‌یه له‌سه‌ر ناره‌وايه‌تی سه‌ردانی کردنی ئەو شوینانه‌ی که بت و سه‌نه‌میان تیدایه، هه‌ر چه‌نده بو بینین و به‌سه‌ربردنی کاتیکی خۆشیش بی‌ت، به‌تاییه‌تی زۆربه‌ی زۆری مۆزه‌خانه‌کان ئەو په‌یکه‌رانه‌یان نمایش کردوو که له‌سه‌رده‌می نه‌زانی په‌رستراو بوون و ده‌یانپه‌رست، یان پاشایه‌ک بوو به‌گه‌وره‌ده‌زانرا!

به‌هه‌مان شیوه‌ له‌و کرداره‌ش که ناره‌وا کراوه ئەنجام بدری‌ت، ناره‌وا کراوه که ته‌ماشای بکری‌ن و سه‌رنجیان بدری‌ت؛ له‌به‌ر ئەوه‌ی دژ و پیچه‌وانه‌ی رق و بوغزی نکۆلی کار و تام و چیژ وه‌رگرتنه له‌سه‌ر کردن و سه‌رسوپمان پییه‌وه.

هه‌روه‌ها ته‌ماشاکردنی ئەو په‌یکه‌ر و بتانه هۆکاری بایه‌خدان و پالپشتی کردنه له‌سه‌ر مانه‌وه‌یان، چ‌جای ئەوه‌ش هه‌ندی‌ک له‌مۆزه‌خانه‌کان نرخیان داناوه بو ئەوانه‌ی سه‌ردانیان ده‌که‌ن، گومانی تیاینه ئەو پاره‌یه‌ش که ده‌دری‌ت به‌رامبه‌ر سه‌ردانی کردنیان به‌شی‌که له‌به‌هیز کردنی پاراستنی شویننه‌واری بتپه‌رسته‌کان، هه‌روه‌ها گرنگی و بایه‌خدان و پالپشتی کردنیانه له‌سه‌ر مانه‌وه‌یان به‌به‌رده‌وامی.

پیگومان حوکمی زیندووکردنه‌وه‌ی شویننه‌واری بتپه‌رستی و نه‌زانی به‌سه‌ردانی کردنی له‌سه‌ر شیوازی گه‌شت و گوزار و کات به‌سه‌ربردن و تام و چیژ وه‌رگرتن لێیان‌وه له‌پوانگه‌ی شه‌رعه‌وه‌هه‌رام و ناره‌وايه، هه‌ر چه‌نده شویننه‌واری بت و سه‌نه‌مه‌کان له‌و شویننه‌ی بت که تیایدا دۆزراونه‌ته‌وه‌یان له‌مۆزه‌خانه‌کان و په‌رستگا‌کان نمایش کرابن یان له‌هه‌ر شوینیکی تری نمایش کردن بی‌ت.

(۱) أخرجه البخاري (۲۱۰۵-۵۱۸۱-۵۹۵۷-۵۹۶۱).

زاراوه ی نه زانیش هر چه نده لیره دا مه بهستی حاله تی نه زانی و گومراییه، که هاوبه ش بریاره رانی نیمچه ی دورگه ی عه ره بی پیایدا تپه ربوون، به هه مان شوپه زاراه له روانگه ی تیگه یشتنی گشتیه وه شوینه واری فیرعه ونه کان و بابلیه کان و فینیقیه کان ده گریته وه، به دلنیا ییه وه له شوینه واره کانی نه زانین که پیچه وانه ی رینماییه کانی خواین، بیگومان هه موو گومرایی و بیواوړ و ئیلحادیك که پرویان داوه له پیش په وانه کړدنې پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده چپته نیو ناو نراو به جهاله ت و نه زانی.

شایانی باسه ئاماژه به وه بکه یین که زانستی شوینه واره کان و هه لکو لینی زهوی بو دوزینه وه ی پارچه و په یکه ری شوینه واره کان به شوپازی نویی زانستی روژئاواییه کانه، موسلمانان کان هیچ بایه خپکیان پیی نه داوه؛ به لکو فه را مو شیان کړدووه؛ له بهر نه بوونی گرنگی پندانیان.

به لکو موسلمانان کان وشه ی شوینه واره کان یان بو ریوايه ت کراوه کان به کار ده یئا که له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) هاتبوون له: قسه و گوftar و کردار و ژياننامه که ی (ﷺ)، ئه و کتیبانه ش که کوکه ره وه ی سوننه ته کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) و قسه ی پیاوچا کانی پیشوون، کتیبی شوینه واره کانن.

ئه هلی زمانه وانې به رفراوانیان داوه به روونکړدنه وه ی مانای شوینه واره کان بو ئه وه ی که زانستیکه به دوا داچوون ده کات ده رباره ی قسه و گوftar و کرداری زانایانی تیگه یشتوو و ژياننامه یان له فرمانی ئایینی و دنیادا.

ئا ئه مه یان ئه وپه ری تیگه یشتنه له زاراه ی زانستی شوینه واره کان پیش دوو سده به لایه نی هه ره نیزیکیه وه.

به لام ده رباره ی دامه زاندنی « علم الآثار » زانستی شوینه واره کان وه کو زانستیکي سهر به خو پیشه کی و ئامرازی و بیردوژی خو ی بو هه یه، بولینکړدنې دانراوی له زانسته مروییه کان که ناسراوه به زاراه ی نوی بیگومان له داهینراوه کانی روژئاواییه.

به دلنیايي هوه له سهر دهستی نه وانه وه گه شه ی کرد و پهره ی سهند و دامه زینرا؛ به لکو به ته و او ته ی سهر پهرشتیان کرد هه تا کو له خاکی موسلمانانیش، به چوارمه شقی له سهر به رزترین پله و پایه کانی خو یان گرت و نووسره کانیشیان چه ندین کتیب و نامه ی ماستهر و دکتوریان ده رباره هوه نووسی.

بیگومان له وه ی رابوورد نه اندازه ی دووری نیوان مه بهستی موسلمانان و ئامانجی نه وان ده رباره ی شوینه واره کان بومان روون ده بیته وه، له نیوانی تیروانی ماددی روظنوا واییه له تاو تووی کردنی شوینه واره کان و بایه خ پیدانیان که شارستانییه تیکه له شارستانه کان.

به لام به داخه وه که موسلمانان کان پیوانه ی شارستانیته به وه دابنن که خاکه که یان قه لا و سه نگه ری پته و و په رژین و په یکه ری تیدا شار او هیه، جگه له مانه ش له شوینه واری نه و ئوممه تانه ش که پیش نه وان روظیشتوون، نه وه ی بیر بچیت که په رستشی دروستکراوه کان ده کرا و له و کات و ساتدا بابوو له نیواندا؛ له و ئامازه یه ش که په یوهستن له سهر زالیه تی چینیک له سهر چینیکی تر، کاتی که ئیسلام هات بو روخاندن و هه لوه شاننده وه یان، بو رزگار کردنی مرؤقه کان له په رستنی دروستکراوه کان بو په رستنی خالق و به دیهینه ری دروستکراوه کان، ئائه مه یان سه ربهستی راسته قینه یه که ئیسلام زامنی کرده بو مرؤقه کان؛ بو بره ودان به بیر و هوشیان و بلاو کرندنه وه ی زانسته سوود به خشه کان و تیگه یاندنی خه لکی و پرکردنه وه ی که م و کوپی و دابین کردنی پیوستییه کانیان، زیاد کردنی ئاسایشی فکری و سه لامه تی خوشگوزهرانی.

ههر له پیناوی نه مه یه ده بینن که شوینه واره بته رستییه کان و نه زانیی کون به خو وه گر و پیکهاته ن له جوړه ها چه شن و شیوه له لادان له بیرو باوهر که ماوه ی چند سالیک له سه رده م تووشی مرؤقایه تی هات و به رؤکی پیوه گرتبوون، تا وای لیته ات نه زانی و دواکه وتن و گومرایی له نیواندا په ره ی سهند و بلاو بو وه وه.

هر چوڼیک بیت کومه لگه ی ئیسلامی به هیزی زانستیکی سوود به خش په یدا ده بیت، قوتابخانه و کولتری تیا ده کرپته وه به هموو جوړه جیا وازه کانی له پسپوړپتی و تابه تمه ندییه کان، کتیبه سوود به خشه کانیس تیا یدا پهره ده سینې و زور ده بیت.

دهره نجامیش که لیه وه دهره چین به راستی زانستی شوینه واره کان له بڼه رتدا پوژئاواییه،

موسلمانان کان هیچ په یوه ندییه کیان به و تیگه یشته نیه که روژه لاتناسه کان به نامانجیان گرتووه.

پروون و ناشکرایه که میژوو کوله گه ی پته و و به هیزه (بربره ی پشته) بو زانستی شوینه وارناسی، له مه وه و اتینه گه یین که له زانستی میژوو که مده که ینه وه یان پشت گوی بخریت و خه لکیشی لیه وه ئاگادار بکرپته وه که نیزیکی نه که ونه وه؛ به لکو میژوو نامرازی به یه که وه لکانی دوا ییه کانه به پیشینه یان، بیگومان زانین و شاره زابوونی میژووی نوممه تان پیوستیه کی زور گرنکه، ههروه کو و تراوه: هر که سیک رابردووی نه بیت ئیستای بو نیه.

به دلنیا ییه وه میژوو هونه ریکه رپړه وه که ی به هیزه، سووده کانی گه لی زورن و مه به سستی پاکه؛ هر میژوو وه ه ستنه ری ئیمه یه بو سه رنجدان و زانینی بارودوخی رابردووه کان له نوممه ته کان دهر باره ی خوړه و شتیان، ههروه ها شاره زابوون و ناسین و زانینی ژیا نامه ی پیغمبه ران، ناسینی پادشا و ده ولت و سیاسه ته که یان، هه تا کو شوینکه وتنی له م بو واره وه بو که سیک بو بارودوخی ئاین و دنیا سوودی پی بگه یه نیت.

ههروه کوشیخی ئیسلام ابن تیمیة په حمه تی خوی لبیت وتوویه تی: «پیوسته له سه ر ژیر و هوشمه نده کان گرنگی و بایه خ بدن به سوننه ته کانی خوی گه و ره و به رز و پوژه کانی له بنده کانی، ههروه ها شاره زابوون و زانینی داب و نه ریتی نوممه ته کان».

بەپراستى خىۋاي گەۋرە و خاۋەن عىززەت و جەلالەت مۇسلىمانە كانى دەۋلە مەند كىرۋە بە گەۋرە تىرىن مېژوۋ، لە گەل قەشە نىگىرىن زىاننامە يەك كە باسى زىانى رېزدار تىرىنى مۇۋقە كان دە كات پىغە مېرمان محمد (ﷺ)، ھەرۋە ھە زىاننامە ي جىنشىنە كانى رەزاي خىۋايان لىيىت و ئەۋانەش كە لە دىۋاي ئەۋانەۋە ھاتوۋن لە ئىمام و قورئانخوین و سەر كۆرۈدە و زانىيانى كارامە و بلىمەت، كە بە ھۆيانەۋە زىرى و ھۆشمەندى مۇسلىمانانى ئەمپۇ چاك و بە ھىز دەبىت؛ بۇ ئەۋەي سوود لە زىاننامە و خورەۋىش و ئارامى و بوپىرى و ھەۋل و كۆششيان ۋە رېگىر، ھەرۋە ھە لە بەرھەمى ھەۋل و تىكۆشانيان كە ھە تاكو ئەمپۇ مۇسلىمانان سوودى لىۋەردە گىر و درۋىنەي ھەموو سوود بە خىشىكى دە كەن، ئا ئەمە ئەۋ مېژوۋە يە كە ئەمپۇ مۇسلىمانان پىۋىستىيان پىيە تى.

بە لام دەربارەي مېژوۋى ئوممە تانى تىاچوۋ و مېژوۋى سەردەمى جە ھالەت و نە زانى و مېژوۋى فىرەۋنە كان و بابلىيە كان و جگە لە مانەش لە شوپنەۋارى بت پە رستە كان، مۇسلىمانان پىۋىستىيان پىيان نىە مە گەر بۇ پەند و عىبەت و ئامۇژگارى ۋە رگىر تىن نە پىت لىيانەۋە، لەۋەي كە بە سەريان ھات لە سزا و تۆلە سەندەۋە لىيان بە ھۆي بىباۋەرى و سىۋور بە زاندىيان؛ بۇ ئەۋەي خۇيان دوور بگىر لە كىدارە كانىيان و خۇپارىزىيان لىيكەن.

پىگومان شەيدا بوون پەيدا نە بوۋ لە سەر زانىنى مېژوۋى كۆن و بە گەۋرە زانىنى ئوممە تانى تىاچوۋ و شانازى پىۋە كىردىيان، مە گەر دىۋاي دىيار دەي گىرنگىدان نە پىت بە شوپنەۋار ناسە كان، لەۋەش كە بە ھۆيەۋە خەلكى توشى فتنە و تاقى كىردنەۋە ھاتن بە جۆرىك لە فەرمانە كان كە دژ و بە دوورگىر ئاينى پىرۋى ئىسلام و عەقىدەي راست و دروست بوون؛ ۋە كە دە رھىتەنى بت و سەنەمە كان و دەمارگىرى بۇ بتە پە رستراۋە كان و زىندوۋ كىردنەۋەي گۆر و زىدە پۇيى تىا كىردىيان لە بە گەۋرە زانىن و پىرۋىزگىرتىيان.

پوخته ی قسان ئه وه په که چوونه پال و شانازیکردن به غه یری ئیسلام له بابه ته کانی جه هاله ت و نه زانییه؛ به لگه ش له سهر ئه مه:

نه هی و پړیگریکردنی پیغه مبه ری خوايه (ﷺ) کاتې که گو بیست بوو ئه نصارییه که ده یگوت: يَا لِلْأَنْصَارِ، موهاجیریکیش ده یگوت: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ. پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: « مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ؟ » ... پاشان فهرمووی: « دَعْوَهَا فَإِنَّهَا مُنْتَنَةٌ »^(۱).

بویه شانازیکردن به بت و سه نه مه کانی رابردوو و باسکردنیان یان به هوژ یان قومیه ت یان به عه ره بایه تی یان به مرؤقایه تی، هر هه مووی ئه مانه هه ژماری شانازی و خوډانه پاله به فرمانه کانی سه رده می نه زانی. نه زانی و شوین که وتووانی سه رزه نشت کراون به هه موو ئه و شتانه ش که دراونه ته پال نه زانیی سه رزه نشت کراون وه کو: ده مارگیری نه زانیی، گومانی نه زانیی، خوډه رخستنی نه زانیی، پرسه ی نه زانیی، بانگه شه ی نه زانیی، حوکمی نه زانیی.

به دلنیا ییه وه دروست نییه بوؤ موسلماننه کان که ده سته رداری شانازیکردن بن به تاینی پیروزی ئیسلام، له بری ئه مه وه شانازی به نه زانی و شوین که وتووانی بکه ن، به هیچ شیوه یه که ئه م شانازیکردنه شایسته نیه به موسلماننه کان؛ له بهر ئه وه ی ئه مه زیندو و کړنده وه ی ئه و نه زانییه که خوی گه وره به روشنایی ئیسلام دووری خسته وه و نه یه یشت، خوی گه وره گوړی به چاکترین خیر بوؤ موسلماننه کان.

(۱) أخرجه البخاري (۳۵۱۸-۴۹۰۵-۴۹۰۷)، والترمذي (۳۳۱۵)، وأحمد (۱۴۶۳۲-۱۵۲۲۳).

بیگومان پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: «الإِسْلَامُ يَعْلُو وَلَا يُعْلَى»^(۱).

الحاکم له «مستدرک» کهی ریوایه تی کردووه له ئه میری ئیانداران
عومه ری کوری خه تتاب ره زای خوای لیبیت وتوویه تی: «نَحْنُ أُمَّةٌ أَعَزَّنَا
اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ، فَمَهْمَا ابْتَغَيْنَا الْعِزَّةَ بِغَيْرِهِ أَذَلَّنَا اللَّهُ».

واته: «ئیمه ئوممه تیکین خوای گه وره به ئیسلامه وه عیززه تی پیبه خشییوین،
هه ر کاتج داوای عیززه ت له غه یری خودا بکه ین خوای گه وره ریسوامان
ده کات».

(۱) صحیح الجامع (۱/۵۳۸)، الإرواء (۱۲۶۸).

پوختې بابته:

- به پراستی خوای گه وره و خاوهن عیززهت و جه لالهت موسلماننه کانی ده وله مهنده کړدوه به گه ورتیرین میژوو، له گهل قه شه نگترین ژیان نامه یه که باسی ژیانې ریژدارترینی مرؤقه کان ده کات؛ پیغه مبه رمان محمد (ﷺ)، هه وره ها ژیان نامه ی جینشینه کانی ره زای خویان لیبت و نه وانه ش که له دواي نه وانه وه هاتوون له پیشه ووا و قورئانخوین و سه رکرده و زانایانی کارامه و بلیمهت، که به هویانه وه ژیری و هوشمهندي موسلمانانی ته مپرو چالاک و به هیز ده بیت؛ که به هویانه وه ده وله مهنده و بی نیاز ده بن له خو هه لپه ساردن به میژووی جه هالهت و نه زانیی کون، نه و میژووه نه زانییه ی نه گهر جیگیر بوونه که ی راست دهر که وتبوايه هه رگیز کاریگه ری نه ده بوو له چاکسازي و راستبوون.

- به دلنیا ییه وه خو په یوه سترکردن و شانازیکردن به غیری ئیسلام له بابته کانی نه زانییه نه و نه زانییه ی که خوای گه وره و به رز به ئیسلامه وه دووری خسته وه و گوړی به خیر و چاکه بو موسلمانان، هه ر چوئیک بیت نه زانیی به هه موو حاله ته کانیه وه په خنه ی لی گیراوه.

بو په حوکمی زیندو و کړنده وه ی شوینه واری بت و سه نه مه کان و نه زانیی به سه ردانی کړدنیان بو گه شت و گوزار و رابواردن چه رام و نارپه وایه له پروانگه ی شهرعه وه، هیچ جیاوازی نیه چ شوینه وای بت و سه نه مه کان بیت له و شوینه ی که دوزراوه ته وه، یان خرابیته نیو موزه خانه کان یان په رستگان کان یان له هه ر شوینیکی تر نمایش کرابن.

﴿ شوینہواری گۆر و دیاردہکان ﴾

مہ بہست لہ گۆر: ئەو شوینہیہ کہ مردووی تیا ئە نیژری لہ زہوی لہ
 ھە لکۆلینہیہ وہ بیت یان لہ ھە لکۆلینی لاتە نیشتیہیہ وہ بیت.

مہ بہستیش لہ شوینگە (المشاهد): ھەموو ئەو شتانہیہ کہ لەسەر گۆرہ کان
 دروست ئە کریت، لہ بنیاتنانی ژوور بیت یان گومبەت یان کیلی قەبر بیت
 و جگە لەمانەش.

﴿ حوکمی زیندووکردنہوی گۆرہ کان و شوینگە کان، کہ دە کری لہ سی
 خالدا باسی بکہین:

خالی یە کہم: زیندووکردنہوی گۆرہ کان، بە دروست کردنی کۆشک و تەلار
 لەسەری و لەبغکردن و گەچکاری و پازاندنہویان:

پیشە وایانی ئیسلام ھاوړا و یە کدەنگن لەسەر ھەرامکردنی دروستکردنی
 بینا لەسەر گۆرہ کان و گپرانیان بە مزگەوت؛ بە پشت بەستن لەسەر دەقە
 شەریعیہ راگە یە نراو و بە لگە سەلمینراوہ کان دەربارہی نەھی و پښگری
 کردن لہ دروستکردنی بینا و خانوو لەسەر گۆرہ کان و گەچکاری کردنیان،
 فەرمانکردنیش بە رووخاندن و تیکدانی ئەو بینایہی لەسەری دروستکراوہ.

بێگومان بە لگە ھاتووہ کانیش دەربارہی ھەرامکردنی بینا دروستکردن لەسەر
 گۆرہ کان و گەچکاری و پازاندنہویان، دابەش دە کریت بەسەر دوو بەش:

بەشی یە کہم: لہو بە لگانہی کہ دەربارہی ھەرامکردنی بینا دروستکردن
 ھاتووہ لەسەر گۆرہ کان و گەچکاری کردنیان، ئەمانەن:

۱- فەرموودہی جابر رەزای خوای لیبت و توویہ تی: « نَهَى رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُقَعَدَ عَلَيْهِ، وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ »^(۱).

(۱) أخرجه مسلم، كتاب الجنائز (۹۷۰).

واته: « پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌هی و پړیگری کردووه که گۆر گه‌چکاری بکړیت و له‌سهریه‌وه دابنیشن و بینای له‌سهر دروست بکن.»

له‌م فەرمووده‌یه‌دا چند نه‌حکامیک به‌رده‌ست ده‌ییت، له‌وانه:

أ- نه‌هی و پړیگری کردنی پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ دروستکردنی بینا له‌سهر گۆره‌کان و گه‌چکاری کردنیان، بنچینه و بنه‌په‌تی نه‌هی کردنیش چه‌رامکردنه، که به‌هوی‌وه نه‌نجامده‌ری کاره‌که گونا‌هبار ده‌ییت.

ب- چه‌رامکردن به‌گشتی له‌ دوو لایه‌نه‌وه:

لایه‌نی یه‌که‌م: هه‌موو له‌ گۆرنراوه‌کان، هه‌ر چه‌نده گۆری پیغهمبه‌ران ییت یان (أولیاء) خو‌شه‌ویستانی خوای گه‌وره بن‌یان پیاوچا‌کان؛ له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌یته بیانووی شیرک و هاوبه‌ش پریاردان.

لایه‌نی دووهم: هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که له‌سهر گۆره‌کان بنیات ده‌نرین له: مزگه‌وت، گومب‌ت، چوارده‌ووردان بو‌دانشتن و کوبونه‌وه تیبدا، جیگه، کیلی گۆره‌کان، هه‌موو نه‌و شتانه ده‌گریته‌وه که له‌سهر گۆره‌کان به‌رز ده‌بنه‌وه و داده‌کو‌ترین.

۲- هه‌روه‌ها فەرمووده‌ی جابر په‌زای خوای لییت که له‌ سوونه‌نی (النسائی) به‌ سه‌حیحی هاتووه وتوویه‌تی: « نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبْنَى عَلَى الْقَبْرِ، أَوْ يُزَادَ عَلَيْهِ...»^(۱).

واته: « پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌هی و پړیگری کردووه که له‌سهر گۆر بینا دروست بکړیت، یان زیاده‌ی بخړیته‌سه‌ره‌وه.»

بیگومان نه‌هی و پړیگری کردن هاتووه له‌سهر زیاد کردنیه‌وه جگه‌له‌ گله‌که‌ی، ناشییت به‌رز کردنه‌وه‌ی له‌سهر پووی زه‌وی له‌ بستیک یان دوو بست زیاتر ییت؛ هه‌تا‌کو پییه‌وه بنا‌سریته‌وه و پیا‌یزریت و سووکایه‌تی پی

(۱) أخرجه النسائي، كتاب الجنائز (۲۰۲۷).

نہ کریت، بڑیہ ہیچ سہر پیچییہك نییہ لہ نیوانی پیگری کردنی دروستکردنی
بینا لہسہر گورہکان و فہرمان کردن بہ زیادہی بستیک یان دوو بست
لہسہریہوہ، لہبہر ئەوہی مہبہست یہ کسانیکردنی ئەو بہرزاییہ کہ بہہوی
لہسہر دروستکردنیہوہ زیاد دہکات و لہ سنووری شہرعیش بہدہر دہبیٹ.

۳- پیغہمبہری خوا (ﷺ) فہرموویہتی: «...أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا
يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ،
إِنِّي أَنهَاكُمُ عَنْ ذَلِكَ»^(۱).

واتہ: «...ثایا ئەزانن ئەوانہی پیش ئیوہ گوری پیغہمبہرہکانیان و پیاوچاکانیاں
کردبووہ مزگہوت، ئاگاداربن نہ کەن ہاوشیوہی ئەوان گورہکان بکہنہ مزگہوت،
من نہہی و پیگریتان لی دہ کەم کہ ئەو کارہیہ ئەنجام بدەن».

ہہروہا فہرموودہ کەہی (ﷺ) دہبارہی ئەو کەنیسہیہی کہ وەسفی بوئی
کرا لہ خاکئی حہبہشەدا: «أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ مِنْهُمْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَيَّ
قَبْرَهُ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَةَ أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ»^(۲).

واتہ: «ئەوانہ ہەر کاتی پیاوئیکی چاک لہ نیویاندا بمردبووایہ، یہ کسہر
مزگہوتیکیان لہسہر گورہکەہی بنیات دہنا، پاشان ئەو وینانہیان دروست
دە کرد کہ بہچاوی خۆتان بینیتان، ئەوانہ خراپترینی دروستکراوہ کان لہلای
خوای گہورہ».

بەدنیاییہوہ ئەوانہ کوکردنہویان لہ نیوان دوو فیتنہ کرد: فیتنہی گورہکان
و پەیکەرہکان.

ئەم دوو فہرموودہیہ بەلگەن لہسہر حەرپام و نارہوایہتی نوئز کردن پووہ و گور
و سوژدہ بردن لہسہری و دروستکردنی مزگہوتہکان لہسہر گورہکان، بیگومان
تاوانیکی گہورہیہ لہ تاوانہ گہورہکان، ہەر یہ کیک ئەم کارہ ئەنجام بدات بەدنیاییہوہ

(۱) أخرجه مسلم، كِتَابُ الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بِرَقْم (۵۳۲).

(۲) أخرجه البخاري (۱۳۴۱)، ومسلم (۵۲۸)، والنسائي (۷۰۴)، وأحمد (۲۴۲۵۲).

له خراپترین دروستکراوه کانه له لای خوی گه وره و بهرز له روژی قیامت.

گیپرانی گوږه کان به مزگهوت به لگه یه له سه ر سې مانا:

ا- نوټز کړدن له سه ر گوږه کان، به مانای سوژده بردن له سه ریان.

ب- مه به سستی نوټز کړدن له سه ر گوږه کان و پرووتی کړدنې به نوټز کړدن و دوعا و پارانه وه.

ج- دروست کړدنې مزگه و ته کان له سه ریان.

دروست کړدنې مزگه و ته کان له سه ر گوږه کان یان گیپرانی گوږه کان به مزگهوت به بی دروست کړدنې بینا له سه ریان، ئەم دوو فه رمانه له پروانگه ی شه رعه وه چه رام و ناره وایه، له گونا هه گه وره کانیشه، ئەنجام ده ری تاوانباره به چه ندان فه رمووده ی هاتوو له م بوواره وه.

۴- فه رمووده ی کوږی عه باس و عائشه ره زای خویان لیبیت، وتوویانه: «لَمَّا نَزَلَ^(۱) رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، طَفِقَ^(۲) يَطْرَحُ خَمِيصَةً^(۳) لَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ^(۴) كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ، وَهُوَ كَذَلِكَ يَقُولُ: «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ، وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ» يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا» قَالَتْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «فَلَوْلَا ذَلِكَ لَابْرَزُوا قَبْرَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ خَشِيَ أَنْ يَتَّخَذَ مَسْجِدًا»^(۵).

(۱) نزل: واته: کاتې کهوا مردن لئی نيزیک بووه وه. ته ماشای: شرح السنوسي علی صحیح مسلم بهامش الأبې (۴۲۵/۲)، وفتح الباري (۵۳۲/۱) بکه.

(۲) طفق: واته: ده سستی پیکرد و گیرای، ته ماشای: شرح النووي (۱۶/۵)، وشرح الأبې (۴۲۵/۲)، حاشیه السنوسي، وفتح الباري (۵۳۲/۱) بکه.

(۳) خمیصه: پوښاکیکه که له خوری چنراوه و خهت خهتی تیا به.

(۴) اغتم: به خۇدا پوښینیه وه به پوښاکه که گهرم داهات و له سه ر خو ی لایدا له بهر سه ختی گه رمایه تی تیا به که یه وه.

(۵) البخاري مع الفتح: (۸/۱۴۰ برقم ۴۴۴۳-۴۴۴۴)، ومسلم: برقم (۵۳۱).

واته: « کاتی که مردن به سهر پیغه مبهری خوا (ﷺ) داهات دهستیکرد به داپوشینی دهم و چاوی به پوشاکیک که له خوری چنرابوو کاتی که تای گهرم دایده گرت پاشان له سهر پوخساری لایده دا و هیشتا ههر دهیفه رموو: « نفره تی خوی گه وره له جووله که و گاوره کان بیت، کاتی که گوپی پیغه مبهره کانیاں کرد به مزگهوت » بیدار بینه وه و ئاگادار بن له وهی که ئه وان کردوو یانه » عائشه په زای خوی لیبت وتی: « خو ئه گهر ئه م نفره تهی خوی گه وره نه بووایه ئه وا گوپه که یان به رز ئه کرده وه، ته نها له وه ترسا که بکریت به مزگهوت ».

ئاهمه یان ئاگاداری و بیدار کردنه وهی پیغه مبهری خویه (ﷺ) بو ئوممه ته که ی که نه که ن کرداریک ئه نجام بدهن هاوشیوهی کرداری جووله که و گاوره کان، له بهر ئه وهی ئه م کرداریان بوته هوئی نفره تی خوی گه وره و به رز له سهر یان، به هه مان شیوه له سهر ئه وان هه که هاوشیوهی کرداری ئه وان ئه نجام ئه دهن له م ئوممه ته.

۵- نفرهت هاتوو بو ئه و که سهی چرا هه ئه گیرسینی له سهر گوپه کان، وه کو پشت به ستیک به م فرموده یه: « لَعْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ، وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ، وَالسُّرُجَ » صحیح ابن حبان.

هه لکردنی چرا له سهر گوپه کان پیوست بوونی نفره تی خوی گه وره و به رزه له بهر چهند هوپه ک:

أ- به راستی له هه لکردنی چرا و پویشنکردنه وهی گوپه کان به گه وره زانینه تی، به گه وره زانینه که شی بیانوو یه کی به هیزه بو زینده پوی کردن تووشبوون به فیتنه و خراپه کاری به هوپه وه.

ب- بیگومان گوناهی که له گونا هه گه وره کان؛ به به لگه ی نفره تی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له م کاره.

ج- به راستی ئه نجامدانی ئه م کاره خوچوو اندنه به ئاگر په رسته کان.

د- بیگومان هم کاره هوکارۍ به فیروډانی مال و سامانه به بی سوود و قازانج؛ به لکو زهره و زیانه.

به شی دووهم: لهو به لگانه ی که فرمانی تیا دا هاتوو له سره واجب و پیوستی پروخاندنی هه رچی له سره گوړ دروستکراون و یه کسان کړدنیان له گه ل زهوی:

۱- نه میری ئیانداران عه لی په زای خوی لیبت ناموژگاری یه کیك له شوین که وتوانی کرد و پیی وت: « أَلَا أَعْتُكَ عَلَي مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ » « أَنْ لَا تَدَعَ تِمَثَالًا إِلَّا طَمَسْتَهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ »^(۱).

واته: « ئایا باش نیه په وانه ت بکه م بو کاریک که پیشر پیغه مبهری خوا (ﷺ) منی بو په وانه کړدوو؟ » هیچ په یکه ریك مه هیله و له ناوی به ره، هه ر گوړیکیش که زیاد له سنووری خوی به رزکراوه ته وه یه کسانۍ بکه ن له گه ل زهوی.»

دروستکردنی بیناش له سره گوړه کان نه چپته نیو گشتیه تی به رزکړنده وه ی گوړ، که پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمانی کړدوو له سره یه کسانکردنی به زهوی، پر یار نه دانی پیغه مبهری خواش (ﷺ) له سه ری به لگه یه له سه ر چه رامکردنی.

۲- له سه حیعی موسلمدا هاتوو که: نومامه ی کورۍ شه فی په حمه تی خوی لیبت، وتوو یه تی: ئیمه له گه ل فه ضاله ی کورۍ عوبید په حمه تی خوی لیبت بووین له خاکی روم له برودس، یه کیك له هاوه له کانمان وه فاتی کرد، فه ضاله ی کورۍ عوبید فرمانی کرد که گوړه که ی له گه ل زهوی یه کسان بکریت، پاشان وتی: گو بیستی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بووم فرمانی به یه کسانیکردنی ده کرد.

(۱) أخرجه مسلم، کتابُ الْجَنَائِزِ برقم (۹۶۹).

۳- پرووخاندنی مزگهوتی (الضرار) له لایه ن پیغه مبهری خواوه (ﷺ) به لگه ده چه سپینیت له سهر پرووخاندنی نه وهی که خراپه کهی زور له خراپه ی مزگهوتی (الضرار) گه وره تره؛ وه کو نه و مزگهوتانه ی له سهر گوره کان دروستکراون و نه وان هس که گومبه تیان بو کراوه؛ له بهر نه وهی له سهر بیغه رمانی و سهر پیچی کردنی فه رمانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) دروستکراون، حوکمی ئیسلامیش ده رباره یان ده بیت پروخینرین و یه کسان بکرین له گه ل زه وی.

۴- نه میری ئیمانداران عوتمان ره زای خوی لیبت فه رمانی به یه کسان کردنی گوره کان کرد هر هه موویان یه کسان کران ته نها گوری دایکی عه مپره (أم عمرو) کچی عثمان نه بیت، فه رموی: نه م گوره چییه ماوه ته وه؟ وتیان: گوری (أم عمرو) یه، فه رمانی کرد که نه ویش یه کسان بکن، نه وانیش له گه ل زه وی یه کسانیان کرد. أخرجه ابن أبي شیبة في مصنفه بإسناد صحيح.

۵- نکۆلیکردنی عبد الله ی کوری عومه ر په زای خویان لیبت، کاتی که بینی چادریک به سهر گورپیکدا دادراوه، فه رموی: نه ی گه نجه نه م چادره لابه ره، کرده وه کانی سیبه ری بو ده کات.

نه م ئاتاره ریوایهت کراوانه به راستی و به ئاشکرا وه کو بینینی خوره له رۆژیکی روناک ده رباره ی هه پام و ناره وایه تی دروستکردنی بینا له سهر گوره کان و گپرانیان به مزگهوت.

پیگومان له کۆکراوه کانی سوننه ته کان فه رمووده ی زور هاتوون ده رباره ی مانای نه وان هی که هیناومه ته وه، هه ر چه نده به کورتی هیناومه ته وه له وانیه نه وه نده به س بیت له سهر پروونکردنه وهی حوکمه که ی، په نگه رۆشن بن بو که سیک که خواستی زانینی راستیه و خوی گه وره ش ژیری و هوشمه ندی پیبه خشیووه.

ئوهی که گرنګه ئاماژه کړنه بۆ سوودی هه نډیک له فهرمووده و ئاتاره ریوایهت کراوه کانی رابوورد، له گه‌ل ږووی چه پامکړدیان، بهم شیویه:

۱- به پراستی بنیاتان له سهر گۆره کان پیشه و کرداری جووله که و گاوره کانه، ئەم کرداره‌شیان بۆته هۆی نه‌فره‌تی خوای گه‌وره و به‌رز له‌سهریان، ئەو نه‌فره‌ته ئەو که‌سانه‌ش ده‌گریته‌وه له‌م ئوممه‌ته که ئەم کرداره ئە‌نجام ده‌دن. که‌سی سه‌رنجده‌ریش بۆی ده‌رده‌که‌وئیت و ده‌زانئیت که بینا دروستکردن له‌سهر گۆره کان تیایدا خۆچواندن هه‌یه به جووله که و گاوره کان، به گه‌وره زانیی مردووش تیایدا خۆچواندن هه‌یه به بت په‌رسته‌کان.

۲- به پراستی بنیاتان له‌سهر گۆره کان هۆکاری زیده‌پړۆی کړنه ده‌ره‌ه‌ق به‌مردوو، بیانووئیکه بۆ که‌وتنه نیو بیدعه و شیرک، هه‌روه‌کو ئەم‌حاله‌ته به‌رچاو و ږوون و ئاشکرایه له هه‌ندئ شوئنگه و گۆره‌کان.

۳- به پراستی ئەو گومبه‌تانه‌ی له‌سهره‌تاوه داهینرا مه‌به‌ست لئیه‌وه سوود گه‌یاندن بوو به‌مردوو، نه‌ک سوود وه‌رگرتن له‌مردوووه‌که، بۆ ماوه‌یه‌کی کاتیش داده‌نرا، نه‌ک به‌به‌رده‌وامی، به‌پچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی له‌دوای ئه‌مه‌وه ږوویدا، له‌بنیاتنای بینای به‌ردوام، له‌بنیاتنای مزگه‌وت و گومبه‌ت و ته‌کیه و خانه‌قا و شوئنگه‌کان، بوونی بیروباوه‌ریش له‌سهر ئه‌وه‌ی که‌مردوو سوود ده‌گه‌یه‌نئیت به‌هاناوه‌به‌ر بردن (ته‌وه‌سول: داواکردن له‌به‌هۆی ئەم‌مردوووه، دوعای قبول بکا و لئ پاران‌ه‌وه‌ی و داوا لئ‌کړدنئ که‌دروست نیه‌ ئەم‌داوا لئ‌کړنه له‌غیری خوای گه‌وره و به‌رز بکړئیت.

۴- به پراستی بنیاتان له‌سهر گۆره کان بیدعه‌یه‌کی خراپه، له‌و بیدعانه‌ی که له‌کوټای سهرده‌می هاوه‌له‌به‌رپزه‌کان ره‌زای خویان لئ‌بئیت داهینرا، له‌گه‌ل نکول‌کړدنئ هاوه‌له‌به‌رپزه‌کان بۆ ئەو که‌سانه‌ی که ئەم‌کاره‌یان ئە‌نجام ده‌دا له‌خه‌ل‌کی.

ھەر ۋە كو عبد اللہ ى كورى عومەر پەزاي خويان لىيىت، نكۆلى لەم كارە كرد كاتى كە بىنى چادرىك بەسەر گۆرپىكدا دادراۋە، فەرموۋى: ئەى گەنجە ئەم چادەرە لابەرە، كردهۋە كانى سىبەرى بۆ دە كەن.

۵- پىۋىستە ھەموو گۆرپىك كە زياد لە سنوورى خۆى بەرزكراۋە تەۋە پىروخىنرىت، لە گەل ھەموو كىلىكى بەرزكراۋە لەسەر گۆر و ھەموو شوپنەۋارىكى بە پىرۆز گىراۋ؛ كە دەبنە ھۆى بە گەۋرە زانىيان و زىدە پىۋىسى كردن.

۶- كاتى كە سەرچاۋە ى سەرھەلدى پەرسىنى بت و سەنەمە كان بە ھۆى فىتنە ى گۆرە كان بوو، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەھى و پىگىرى لە ئوممەتە كە ى كرد كە خۆيان دووربگىرن لە فىتنە كە؛ ۋە كو پاراستىك بۆ تەۋھىد و بىپىردىنى ھۆكارە كانى شىرك و داخستى بەھانە گەيە نەرە كان پىيەۋە، چونكە كەمتەرخەمى كردن لە داخستى ئەم ھۆكارانە دەپىتە ھۆكارى شىركى ھەرە گەۋرە و دەرچوون لە مىللەت.

۷- با ھىچ گومانكارىك گومانى ئەۋە نەبات كە نەھى و پىگىرى كردن لە گىپرانى گۆرە كان بە مزگەۋت و داگىرساندى چىرا لەسەريان، كە ئەمانە بە كەم گرتى گۆرە كانە؛ بەلكو ئەمە پىزلىگرتىيانە و گرتنە بەرى پىيازى پتەۋ و بەھىزىشە لە پىۋىانەۋە.

ھەر چۆنىك بىت مەبەست لە سەردانى كردن سەلام كردنە لە مردوو و دوعا بۆ مردوو، ھەرۋەھا پەند و ئامۆزگارى ۋەرگرتنە لە بىنىنى گۆرە كان و بىرخستنەۋە پىۋى دىۋىيە.

۸- بەپراستى گىنگىدان بە گۆرە كان و ئەدەبى سەردانى كردن ئەبى بەۋ شىۋازە بىت كە شەرى پىگە ى پىداۋە لە: دانەنىشتن لەسەر گۆر و بەسەر كەۋتنى و فىرى نەدانى پاشاۋە كان لە گۆرستان، نەك بە زىندوۋ كۆرۈنەۋە ى بە بىدەۋە و دروستكردنى بىنا لەسەرى و گىپرانى بە مزگەۋت.

پرسی دووهم: زیندو کړنده و هې گوره کان و کپله کان و گپرانیان به نیشانه په ک له شوینه وار و مزارگه ی گهشت و گوزاری:

حوکمی ئەم مه سئه له یه په یوه سته به حوکمی مه سئه له ی رابردوو، که به راستی له زیندو کړنده و هې گوره کان و بینراوه کان و گپرانیان به نیشانه په کی شوینه واری و مزارگه یه کی گهشت و گوزاری، هاندر ده بیت له سهر پیوستیه تی دروستکردنی بینا و داگیرساندنی چرا له سهر یه وه به لایه نی هره که میه وه،

به دلنیا یه وه له مه سئه له ی رابردوو به به لگه وه روونم کړده وه چه رامیه تی دروستکردنی بینا له سهر گوره کان و هه لکردنی چرا له سهر یان و غه یری ئەمانه ش له و هۆکاره شیرکیانه ی له لای گوره کان ئەنجام ده درین، بویه گپران ی گوره کان به نیشانه په کی شوینه واری دوو مه ترسی تیا یه:

یه که میان: دروستکردنی بینا له سهر گور، پیشر روونکړنده و هې له سهر دراوه.

دووهم میان: ده بیت هۆکاری ئەنجامدانی سه ریچی شه رعیی هه روه کو باسی ده که ین.

هه ر چۆنیک بیت بیگومان زیندو کړنده و هې گوره کان و بینراوه کان و گپرانیان به نیشانه په کی شوینه واری و مزارگه یه کی گهشت و گوزاری، دژ و پیچه وانیه مه به سته کانی شه رعیه تی ئیسلامن، له و پرووانه ش چه رامیه تی گپران ی گوره کان به نیشانه په کی شوینه واری و مزارگه ی گهشت و گوزاری ئەمانه ن:

۱- به دلنیا یه وه فرمانی شه رعیه ت به قه ده غه و ریگریکردن هاتوو ه له سهر به گه وره زانینی گوره کان، داخستنی ئەو بیانوو یانه ش که گه یه نهرن بۆ هه موو ئەو هۆکارانه ی ده بنه هوی به گه وره زانینیان، له دروستکردنی بینا یه له سهر ی و گه چ کاری کردن و به رزکړنده و هې و داگیرساندنی چرا یه کان، گومانی تیا یه هه مووی ئەمانه هۆکاری گه یه نهرن بۆ به گه وره زانینی هه.

۲- به راستی دژ و پیچه وانیه مه به سته کانی شه رعیه تن له سه ردانی کردنی گوره کان له دوو لایه نه وه:

أ- بېگومان تىايدا جۆرىك له خۆه لکيشان و شانازى به خۆوه كردن ههيه، گۆرستانه كانيش شوينى ئەم جۆره شتانه نين؛ له بهر ئەوهى رازاوهىى دونيا به مردنه وه بهرزكرايه وه، گۆرستانه كانيش له خانه كانى دواړۆژن، شوينى خۆه لکيشانى تيا نايته وه.

ب- به دلىاييه وه تىادا سه رپيچى ههيه له سيفه تى شه رعى تايهت به سهردانى كردنى گۆرى موسلمانەكان؛ له بهر ئەوهى سهردانى كردنى گۆرستان به بى مه بهستى په ند و ئامۆژگارى وه رگرتن ده چيته نيو بازنهى نههى و رپگرى كردنه وه، كه بابە تىكى تازهيه و داواكراو نيه له شه رعى وه.

۳- خو ئە گەر گۆره كه مه زارگهيه كى شوينه وارى بيت، ناكري كه بيناي له سه دروست نه كريت و نه رازيندريتته وه، به لكو بهرز ده كريتته وه بو نيشاندان و چراشى تيا هه لگده گيرسي نرى و نووسينيشى له سه در ده كرى، ئەمه دژ و پيچه وانهى سيفه تى شه رعىيه بو گۆره كه.

۴- بېگومان هۆكارى زيده رۆيى كردنه ده رههق به مردووى نيو گۆره كه، بيانوو و رپخوشكاريش بو تووشبوون و كهوتنه نيو بيدعه و شيركه وه، هه ر وه كو بهرچاو و ديار و ئاشكرايه له سه ر زۆر له گۆره كان و شوينگه كان.

۵- به دلىاييه وه گهيه نه ره بو گپرانى وه كو شوينى جهژن و تياكۆبونه وه له سه رى، يان دووباره سهردانى كردنيه وه.

۶- به راستى خۆچواندنه به هاوبهش پريارده ره كان ئەوانهى بت و سه نه مه كان ده په رستن له ئەهل و شوين كه وتووانى نه زانى و بيا وه ران له ئەهلى كتيب.

۷- بېگومان هانده ره بو زيده رۆيى كردن له خه رچكردنى پاره و پوول و به فيرۆدانى؛ به بى بوونى عوزر و هيچ بهرژه وه ندييه ك.

به مه وه چه رامیه تی گپرانی گورمان بو پروون ده بیته وه به نیشانه ی شوینه واری، دیارترین هوکار له م چه رامکردنه: سه ریچی گور بو سیفته شه رعییه که ی و سه ریچی سه ردانیکردنه که به رامبه ر مه به سستی شه رعی. به لام به نیسبه تی سه ردانیکردنی پیاوان بو گوره کان، له حاله تی به دوورگرتنی سیفته تی شه رعی ده رباره ی سه ردانیکردنی گوره کان به دروستکردنی بینا له سه ری، پرووانی نه و کاره خراپانه ی که هه ندیکیان گه یه نهن به شیرک و هاوبه ش بریاردان بو خوی گه وره و به رز، نه م جوره سه ردانیکردنه قه ده غه و پینگری لیده کریت، نه ک له به ر چه رامکردنی بنه رته تی سه ردانیکردنه که؛ به لکو هوکاری چه رامکردنه که ی نه وه یه که گوره که دیارده ی شیرکی و هه لس و که وتی بیدعه یی به خووه بگریت، بو جگه له م حاله تانه نه وانه به ده رده بن که سه ردانی ده کهن و نکویشی له کاره ناشه رعییه که ده کهن و توانای شه رعیشیان هه یه له سه ر گورینی خراپه یان دامالینی.

پوخته ی بابه ت:

- تووندی نکولی کردنی پیاوچاکانی سه له ف ده رباره ی نه و که سه ی شوینگه و بینا و گومبه ت له سه ر گوره کان دروست ده کات و به گه وره شی ده زانی، که نه مه ش دژ و پیچه وانه ی ده قه شه رعییه کانه.

پرسی سېيەم: سەردانى كردنى موسلمان بۆ گۆرەكان و شوينەكان:

جياوازی هەيه لەه حوكمى سەردانى كردنى گۆرەكان و شوينەكان بەهۆى بوونى جياوازی شويازی شوينەكە؛ كە لەم دوو حالەتە بەدەرنايىت:

أ- گۆرە شەرعىيەكان، ئەوانەي بينايان لەسەر دروست نەكراوه، بەرزىيەكەشى لەسەر زەوى لە دوو بست زياتر نايىت.

ب- شوينەكە بيدعىيەكان، كە لەسەريان مزگەوت يان گومبەت دروستكراوه يان چادر و پەشمالى بەسەر دادراوه، جگە لەمانەش لە بينايەكان. حالەتى

حالەتى يەكەم: حوكمى سەردانى كردنى گۆرە شەرعىيەكان:

لەسەرەتاي هاتنى ئىسلام نەهى و پېگىرى كرا لە سەردانى كردنى گۆرەكان پاشان پېگەدرا بە سەردانى كردنيان؛ بېگومان هەندىك لە زانايان شىكردنەهوى ئەمەيان بەوه كرد كە داخەرى بيانۆى شىرك و هاوبەش بپياردانە؛ لەبەر ئەوهى موسلمانەكان سەرەتاي دەرچونيان بوو لە نىو كوفر، پاشان دواى ئەوهى تەوحيد جېگىر بوو لە نىو دل و سىنەيان، پېگەيان پيدرا كە سەردانى بكەن لەگەل خۆپازاندنەوه بە ئادابەكانى سەردانى كردن، يابەندبوونىش بە مەرجهكانى، هەتاكو دلەكان خۆيان پەيوەست نەكەن بە گۆرەكان و تيانىئىراوهكانيان؛ ئەگەر بەم شويازه نەيىت دەيىتە هۆى زىدەپروۆيى و هاوبەش بپياردان بۆ خواى گەوره و بەرز.

لەسەرەتاوه نەهى و پېگىرى كرا لەسەر سەردانى گۆرە بە گشتى بۆ پياو و ئافرەتەكان، پاشان پوخسەت درا بە هەردوو پەگەز كە سەردانيان بكەن، دواى ئەوه نەهى و پېگىرىيەكە جېگىر بوو دەر بارەى سەردانىكردنى ئافرەتان، مۆلەت و پوخسەتيش بەردەوام بوو بۆ پياوكان؛ لەبەر ئەوهى ئافرەتان لە كاتى سەردانى كردنيان ئاراميان نەدەگرت و شپىزه دەبوون و بەزەبيان بە مردوووه كە دادەهاتەوه و باسيان دەكرد، بېگومان لە حىكمەتى خواى گەوره و بەرز بوو كە نەهى و پېگىريان لىبىكرىت بۆ ئەوهى تووشى فیتنەى شپىزه بوون نەبن يان شپىزه بوون نەيانگرىتەوه.

سہردانی کردنی گورہ کان دہرہق بہ ئافرہ تان لہ سہر پاست و دروستی
قسہ کان حہرامیکی پرهاییہ، لہ بہر ئہ وہی نہ ہی و پیرگی لیکردنیان حہرامکردن
لہ سہریان جیگیرہ بہ بہ لگہی سہلمینراو.

ہہرہ کو لہ پیغہمبہری خواوہ (ﷺ) ہاتووہ کہ فہرمووہ تی: «لَعَنَ اللَّهُ
زَائِرَاتِ الْقُبُورِ» صحیح ابن حبان.

لہ ریوایہ تیکی تردا: «لَعَنَ زَوَارَاتِ الْقُبُورِ» حدیث صحیح أخرجه الحاكم في مستدرکه.
نہ فرہ تیش لہ کردار لہ ہہرہ بہ لگہ بہ ہیزہ کانہ لہ سہر حہرامکردنیہ وہ.
بہ لام پیاوہ کان خوشیستراوہ بویان کہ سہردانی گورہ کان بکہن لہ سہر
قسہی جمہوری زانایان، بہ لگہش لہ سہریہ وہ:

۱- فہرمووہی پیغہمبہری خوایہ (ﷺ) کہ فہرمووہ تی: «نَهَيْتُكُمْ عَنْ
زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا» حدیث صحیح أخرجه الحاكم في مستدرکه.

۲- کرداری پیغہمبہری خوا (ﷺ) کاتی کہ سہردانی: گورپی دایکی و
شہ ہیدہ کانی جہنگی ئوحد و گورستانی (بقیع الغرقدی کرد.

سہردانی کردنی شہر عیش بو گورہ کان؛ مہ بہست لئیہ وہ دوو فہرمانہ:

فہرمانی بہ کہم: پہیوہستہ بہ مردوو؛ بہ سہلام لیکردن و دوعا بو کردنیہ وہ،
ہہرہ کو پیغہمبہری خوا (ﷺ) فیری ہاوہ لہ بہ پیزہ کانی پہزای خویان لیبت دہ کرد
کاتی سہردانی گورہ کان دہ کہن بلین: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لِلْآحِقُونَ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ»^(۱).

فہرمانی دووہم: پہیوہستہ بہ زیندووہی سہردانیکار؛ بہ شوین کہوتنی
سوننت و گورپرایہ لی کردنی فہرمووہی پیغہمبہری خوا (ﷺ): «فَزُورُوا
الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ»^(۲).

(۱) أخرجه مسلم، كِتَابُ الْجَنَائِزِ برقم (۹۷۵).

(۲) أخرجه مسلم، كِتَابُ الْجَنَائِزِ برقم (۹۷۶).

سەردانىكردنى گۆرەكان ئەبى بۆ ئامۆژگارى ۋەرگرتن و پەند و عىبرەت و بىرخستنەۋەى مردن و دوارۆژ بىت؛ بۆ ئەۋەش ئاگاداربن كە ھىچ يە كىك لە دروستكراۋەكان مانەۋەى بۆ نىە لە ژيانى دونىايدا، ھەر چەندە ئەگەر پىغەمبەرىش بىت يان خۆشەۋىستى خودا.

ئەمەش نەپنى برەۋپىدان و ھاندانە لەسەر سەردانى گۆرەكان، لەۋە زياتر نىيە، جا ھەر يە كىك بىروباۋەرى بەدەرىت لەمە بىگومان سەرىپچى فەرمانى خۋاى گەۋرە و بەرز و فەرمانى پىغەمبەرە كەى (ﷺ) كىردوۋە.

بەلام دەربارەى حوكمى سەردانى كىردنى مۇسلمان بۆسەر گۆرەكان و روونكردنەۋەى ئەۋ فەرمانانەى تىايدا دىنەدى، سەردانى كىردن بە سىي حالەتەۋە بەندە:

۱- شەرىعى. ۲- بىدعەىى. ۳- شىركى.

حالەتى يە كەم: سەردانىكردنى شەرىعى: ئەۋ سەردانىكردنەى كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) روخسەتى بە مۇسلمان داۋە كە پىيەۋە سەردانى گۆرەكان بىكات، لەگەل پابەند بوون بە مەرجە شەرىئەكان؛ داخستنى بەھانە و بىانوۋە شىركىيەكان، پاراستنى پاكىيەتى تەۋھىد و خۇرازاننەۋە بە ئادابى پەپرەۋكراۋ؛ لەبەر ئەۋەى بۆ گۆرى مۇسلمانان حورمەت و رىزەھەيە، كە مالى مردوۋە؛ لە پىناۋى ئەمەيە شەرىع ئادابى فەرز كىردوۋە كە ھەر دەبى لە كاتى سەردانى كىردنەۋە خۆ بەۋ ئادابانە پىرازىننەۋە، چەند مەرجىكىش كە پىۋىستە پابەند بىت پىيەۋە لە پىش سەردانى كىردنەۋە.

لەۋ مەرجە شەرىئەئەش كە پىۋىستە مۇسلمان پابەند بىت پىئانەۋە لە پىش سەردانى كىردنەكە، بەم شىۋەيە:

۱- نابى گۆرەكە بگىردىت بە شوپنى بەزم و خۆشى جا بە كۆبوونەۋە بىت لەلای، يان راھاتنى سەردانى كىردنى جار لەدۋاى جار بىت، ھەرۋە كۆ پىغەمبەرى

خوا (ﷺ) فهرموويه تي: «لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَلَا تَجْعَلُوا قَبْرِ عِيدًا...»^(۱).
له ريوايه تيكي تردا: «لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِ عِيدًا»^(۲).

گپرانى گور به مزگهوت و کاتى ديارىکراو بو سهردانى کردن، يان خوشيهك له خوشيه کان، خوى بو ئاماده بکريت بو سهردانىکردنى، ههروه کو خو ئاماده کردن بو سهردانى سى مزگهوته که، له سهخترين بیدعه گهيه نهره کانه بو شيرک و هاوبهش برپاردان.

۲- نابى وه کو گهشت بو کردن خوئاماده بکريت به مهبهستى سهردانى کردنى گوره کان؛ له بهر نارهوايه تى گهشت بو کردنيان، تنها بو سى مزگهوته که نهبيت، ههروه کو پيغهمبهرى خوا (ﷺ) فهرموويه تى: «لَا تُشَدُّ الرَّحَالَ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى»^(۳).

ئهوهى گرنگه ئاگادار کردنه وه بدریت له سهه ئه و کردارانهى که ههنديک له خهلكى به مهبهست خويان ئاماده کردوه بو سهردانى کردنى گورى ههنديک له پيغهمبهران به گومانى خويان له چند رۆژيکى ديارىکراو، ئه مه ههلهيه کى زهق و دياره له دوو پرووهوه:

۱- بهراستى هه موو ئه و گورانهى دراونه ته پال پيغهمبهران (ﷺ) هيچيان راست نين، تنها گورى پيغهمبهرمان محمد (ﷺ) نهبيت که له شارى مهدينه يه، قسه کردنيش ده باره ي گورى ئبراهيم (ﷺ) ناوکويه که ي جیگیره، له کاتيکدا هيچ هه واليکى راست و دروست نه هاتوه له سهه ديارىکردنى شوينى گوره که ي.

(۱) أخرجه أبو داود، كتاب المناسك برقم (۲۰۴۲).

(۲) أخرجه أحمد، برقم (۸۸۰۴) بإسناد حسن.

(۳) أخرجه البخاري، برقم (۱۱۸۹).

ئەوپەرى ئەو رىۋايەتتە تانەي ھاتوون دەربارەيەۋە ئاتارى ئالۆز و گىفتاۋىن،
يان بە سەنەدى بى ھىز و لاۋاز ھاتوون... چاك وايە ئاورىيان لى نەدرىتەۋە،
ھەر چەندە ھەندىك لى بىدە چىيە كان بە بەلگە نەۋىست ھىناۋىانەتەۋە.

لە كاتىكدا بۆ زانىنى شوۋىنى گۆرى پىغەمبەران (ﷺ) ھىچ سوۋدىكى
شەرى ناگە يە نىت، پاراستنى گۆرە كانىشيان پەيۋەست نىە بە ئاينەۋە،
خۆئە گەر پەيۋەست بوۋايە بە ئاينەۋە ئەۋا خۋاي گەۋرە و بەرز دەپپاراستن
ھەرۋە كو چۆن ھەموو ئاينى پاراستوۋە، ئەۋەش بزانه! كە زۆرىەي ئەۋ
خەلكانەي پرسىيار دەربارەي گۆرى پىغەمبەران دەكەن مەبەستىيان نوۋىز
كردنە لەلايان و پارانەۋە لە خودا بە ھۆكارى ئەۋان دوعايان قبول بىكات،
ھاۋشىۋەي ئەمانەش لە بىدە قەدەغە لىكراۋە كان.

۲- بىنگومان بە ھىچ شىۋەيەك رەۋانىيە ئامادە كارى بىكرىت بۆ گەشت كردن
بۆ ھىچ گۆرىك لە گۆرە كان، ۋە كو پشت بەستىك بەۋ بەلگەيەي كەمىك
پىش ئىستا باسان كرد، پوون و ئاشكراشە كە گۆرى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
پىزدارتىن گۆرە كانە بە بى ھىچ گومانىك، كە ئەۋىش (ﷺ) پىزدارتىنى
پىغەمبەران و گەۋرەي نىردراۋان و پىزدارتىنى نەۋە كانى ئادەمە بە بى ھىچ
شك و گومانىك، لە گەل ئەۋەشدا سەردانى گۆرە كەي دەكرىت ھەرۋە كو
چۆن سەردانى گۆرە كانى تر دەكرىت بۆ: سەلام لىكردن و پەند و عىبەرت و
ئامۆزگارى ۋەرگرتن و بىرھاتنەۋەي مردن و دۋاپۆژ.

جا ئەگەر ئەمە ئەۋ كىدارە بىت كە موسلمان لەلاي گۆرى پىغەمبەرى
خوا (ﷺ) ئەنجامى دەدات، ئەۋا گۆرى غەيرى ئەۋ لە پىۋاچاكان زۆر لە
پىشتە كە لەم جۆر و شىۋازە بەدەر نەبىت.

لەۋ نەھى و پىگىيانەش كە پىۋىستە ئەۋ كەسەي سەردانى گۆر دەكات
خۆپارىزى لى بىكات، ئەمانەي خۋارەۋەن:

۱- دانىشتن يان پالدا نەۋە لەسەر گۆر.

۲- له سهر پښتنې یان به سهرکه وتنی.

۳- قسه کړدن دهر باره ی کاروباری دونیا.

۴- دهنگ به رز کړدنه وه.

۵- فریدانی زبل و خاشاک یان هر شتیکی تر له پیسایه کان.

له ونه هی و پښتانه ی که هاتوون به لگن له سهر پوخت و ته و او ی
رهفتار چاکی شه ریعته ی ئیسلامی و دیمه نی ته و او بیه که ی، که به م شیوه یه:

۱- ریزلینانی خانه ی مردووه کان.

۲- ریزگرتنی مردووی موسلمان له نیو گوره که ی هاوشیوه ی ریزگرتنی له و
ماله ی که تیایدا ئه ژیا له دونیادا؛ له بهر ئه وه ی گوره کان مال و خانووی
مردووه کانن.

بیگومان له سهردانی کړدن شه رع ی به گه وره زانین نییه بو گوره کان،
سهردانی کاریش تاج به مردو نییه، به وه ی که ئی بیارپته وه یان داوای
شتیکی ئیکات؛ به لکو له سهردانی کړدن زیندو سوود گه یان دن هیه به
مردو به دوعا بو کړدن و داوای ره حم پیکردن و ئیستغفار بو کړدن، که
ئهمه ش پیچه وانه ی ئه وه یه که روودهدات له سهردانی کړدن ئه هلی شیرک و
بیدعه چییه کان.

حاله تی دووه م: سهردانی بیدعه یی: ئه ویش به مه به ستنی سهردانی گوره کان
و شوینگه کانه؛ له پیناوی نویژ کړدن و پارانه وه له خوای گه وره له لای
مردوو، به ئومیدی وه لامدانه وه و نیزی که بونه وه له خوای گه وره و به رز که
ئهمه ش: بیدعه یه به هاوړایی ئیمام و پیشه واکان، حه پرام و ناره واشه به بی
جیاوازیوون و ناکوکی، به هه مان شیوه ماچ کړدن گور و ده ست پیا هینان
و له خوا پارانه وه له بهر خاتری مردوو، جگه له مانه ش له و فه رمانانه ی که
حه پرام و ناره وان و به دهرن له ئاداب و مه رجه کانی سهردانی کړدن شه رع ی
که پیشتر باسما ن کړد.

حاله تی سییه م: سهردانی شیرکی: ئه ویش به مه بهستی سهردانی کردنی گۆره کان و شوینگه کانه؛ له پیناوی تیزیکبوونه وه له مردووی گۆره کان به هه موو جووری عیاده ته کان: وه کو ته واف و سورانه وه له چوارده وری و خو په نادان پیی و هانا وه بهر بردن و لپیپارانه وه و داوا لیکردنی بو جیه جیکردنی پیوستیه کان و کردنه وهی دهرووی خیر و لابردنی تنگ و چه له مه و ناخوشیه کان، جگه له مانه ش له و فه رمانانه ی که بیگومان به نده کانی بت و سه نه مپه رسته کان داویان له سه نه مه کانی خو یان ده کرد، ئه م سهردانیه شیرکیه ش ده ره نجامی زیده رووی کردنه که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئوممه ته که ی لیه وه ئاگادار کردۆته وه.

به لام سهردانی کردنی گۆره کان بو دلخۆشی و سه یر کردن و گه شت و گوزار، ئا ئه مه یان فه رمان و بیدعه یکی داهینراوه و له داواکراوه کانی شه رع نیه، به لگه ش له سه ر ئه مه به راستی کاتی که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ویستی سهردانی گۆری دایکی بکات فه رمووی: « اَسْتَاذَنْتُ رَبِّي فِي اَنْ اَسْتَغْفَرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي، وَاسْتَاذَنْتَهُ فِي اَنْ اُزَوِّرَ قَبْرَهَا فَاُذِنَ لِي، فَزُورُوا الْقُبُورَ فَاِنَّهَا تَذْكُرُ الْمَوْتَ »^(۱).

بیگومان بیرخستنه وه و ئامۆژگاری به مردن مه بهستی شه رعیه له سهردانی کردنی گۆره کان، به لام مه بهستی سهردانی کردنی گۆره کان؛ بو سه یرکردن و خو شی و گه شت بی ت، ئه م جو ره سهردانی کردنه دژ و پیچه وانه ی مه بهستی شه رعیه و به دووری ده خاته وه.

حوکمی سهردانی کردنی شوینگه بیدعیه کان:

له پیشتر باسی بریاری خو شو یسترای سهردانی کردنی پیاوانمان کرد بو سه ر گۆره کان، به لام ئه گه ر به ده ر و دوورخه ره وهی سیفه تی شه رعی بو و له سهردانی کردنی گۆره کان بینای له سه ر دروستکرا و کاری نابه جی و خراپی

(۱) أخرجه مسلم، كِتَابُ الْجَنَائِزِ برقم (۹۷۶).

تیا پروویدا و هه نډیک له و کارانه ش گه یه نهر بوون بو هاوبه ش بریاردان بو خوای گه وره و بهرز، سهردانی کړنه که له روانگه ی شهرعه وه قه ده غه ده کریت، مانای ئه وه نیه بنه رته ی سهردانی کړنه که هرپام بکریت؛ به لکو له پیناوی حورمه تی گوره که یه که به ربه ست بیته پیشیه وه و بیگه به نیت به دیارده یه کی شیرکی و هه لس و که وتیکی بیدعیه ی، ئه و که سه ی لی به دهر ده بیت که له مه به ستی سهردانی کړنه که ی په ند و ناموژگاری وهرده گری؛ له گه ل ئه وه شدا توانای شهرعی هه یه له سهر گورینی خراپه یان دامالینی.

له و پروانه ش که سهردانی کړنی شوینه بیدعیه کان هرپام ده کات، به م

شپوه یه:

۱- به پراستی دروست کړنی بینا له سهر گوره کان له روانگه ی شهرعه وه هرپامه به هاوړایی و کوډه نگی پیشه وایان هه روه کو پیشتر پروونمان کړده وه، جا هر شتیک له خودی خو یه وه هرپام بیت سهرنجدان و سهر کړدنی شی هرپام ده بیت هه روه کو شاره زایان بریاریان له سهر داوه.

به هه مان شپوه سهر کړن و بینینی خراپه هاوشپوه ی بیستیه تی، هه روه کو چون بیستنی کاری خراپه هرپامه به هه مان شپوه سهر کړدنی شی هرپامه، جا له سهر ئه مه هرپامه ئاماده ی ئه و شوینه بیت که خراپه ی تیا پرووئدات.

۲- سهردانی کړنی شوینگه کان هرپامه؛ که هوکارن بو بینینی خراپه کان، که هه نډیک له و خراپانه گه یه نهرن به شیرکی گه وره، به لکو حورمه تی سهردانی کړنه که له خودی خویدا شهرعیه؛ به لام په ننگه شوینه که تیکه ل به بوونی هوکاری شیرکی بو بیته وه، به هه مان شپوه په ننگه له سهردانی کړیش هه لسو که وتی بیدعیه ی پرووئدات.

۳- سهردانی کړنی ئه م شوینانه بره ودانه بو زور کړنی به نده گوره په رسته کان، تیا شیدا جیا کړنه وه له رپره وی ئه هلی حه ق وراستی و ئه هلی پروو بووچی

ناکریت، هه روه کو خوای گه وره و به رزه رموویه تی: ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَىٰ

اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعِيَ ۖ وَسَخَّنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ [یوسف]. جا
 ههر یه کیك سهردانی دیارده بیدعه یه کان بکات به بی هیچ ئاتاجیهك مه گهر
 بو بره ودان نه بیئت له سهر زور کردنی نه هلی پروو پووجی ههر چه نده کاری
 شیرکیش نه نجام نه دات بیگومان هه ژماری سهرکesh و یاخی بو ده کریت.

۴- ترسانی تووشبوون به فیتنه له سهردانی کردنی دیارده کان له دوو

پرووهوه:

لایه نی یه کهم: تووشبوونی غهیری خوئی به هوئی سهردانی کردنه کهی، به
 تایه تی نه گهر هات و ئیام و پیشهنگ بوو؛ به چاولیکردنی ساده و ساویلکه
 و نه زانه کان، بویه سهردانی کردنه کهی هوکاری دهست گرتنیانه به ره و خراپه.

لایه نی دووهه: فیتنه یهك بو خودی سهردانی کار ده گهر پته وه له وهی که
 چاوی خوئی نه بینیت، له سهره تاوه نکۆلی له بینینی دیارده کان ده کات
 پاشان له گهل تیپه ربوونی کات دلّی به خراپه کان ناشله ژئی و به لایه وه ئاسایی
 ده بیئت؛ له بهر نه وهی نه گهر بیئت و دلّ پاک و بیگهرد بیئت هینده ی پی
 ناخوش نه بیئت و هاواری لی نه که ویت به بینینی خراپه کاره کان، خو نه گهر
 سهردانی کردنه کهی دووباره بیته وه نکۆلی لی نه کات، نه کاته دلّی له گهل
 نه م داب و نه ریته ناشه رعیه پائه هیئت و له بهری راناکات.

ههروه کو زانای فهرمووده ناس (ابن النحاس) په حمه تی خوای لی بیئت له
 کتیه کهی « تنبیه الغافلین » ل (۱۰۵) ئاگادار کردنه وهی داوه و وتوویه تی:
 « به دلنیا یه وه زوری بینینی خراپه کاریه کان شوینی نه و تاوانه نه گرتنه وه
 که ده بیته هوئی تالان کردنی پرووناکی دلّ له جیا کردنه وهی خراپه کاری؛
 له بهر نه وهی خراپه کاریه کان نه گهر بیئت و زور به سهر دلّدا بین، جار له دوای
 جاریش بینان بهرچاو بکه ویت، کهمه کهمه گه وره یه کهی له نیو دلّه کاندای
 نامینیت، هه تا کو کاتی مروّف ده بینیت به خه یالیدا ناهیت که خراپه کاری
 بیئت، به بیر و هو شیشی جای ناکاته وه که سهرکه شیهه؛ به هوئی دووباره
 بوونه وهی و دلنه و بوونی دلّ پییه وه.»

۵- به ته وای سهردانیکردنی ته و شوینه حه پام و ناره وایه که بتیک له بته کانی جاهیلیهت و نه زانی تیا بیت و بپه رستریت، یان خوښی و جه ژتیک له جه ژنه کانیان، به لگه ش له سهر ته مه: « نَذَرَ رَجُلٌ عَلَيَّ عَهْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْحَرَ إِبِلًا بَيَّوَانَةً فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ إِبِلًا بَيَّوَانَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « هَلْ كَانَ فِيهَا هَلٌ كَانَ فِيهَا وَتَنْ مِنْ أَوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ يُعْبَدُ؟ » قَالُوا: لَا، قَالَ: « هَلْ كَانَ فِيهَا عَيْدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ؟ » قَالُوا: لَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَوْفِ بِنَذْرِكَ، فَإِنَّهُ لَا وَفَاءَ لِنَذْرِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ »^(۱).

پوخته ی ته حکامی سهردانی کردنیس له وهی که رابوورد به م شیوه یه:

بومان پروون ده بیته وه که به راستی سهردانی کردنی پیاوان بوسه ر گوره کان له م سنی حالته به ده رناییت، ته وانیش:

۱- سهردانی گور به شیوازیکی شهرعی؛ بو وه رگرتنی ناموژگاری و پهنه و عیبرهت و سلاو کردن له مردوو، دوعا بو کردنی؛ وه کو شوینکه وتن و ده سترگتن به سوننه تی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، که ته مه یان سهردانیکردنی شهرعییه و نه جامده ره که شی پاداشت ته کری، به مه رجی ته گهر سهردانیکردنه که ی پرپی له دل سوژی و راست و دروست بیت.

۲- سهردانیکردنی گور و شوینه کان؛ بو نیزیکبونه وه له خوی گه وره به هو ی مردوو کان و گپرانیان به هو کار و پارانه وه له خوا به هو کاری ته وان (ته وه سول)؛ ته مه شیان سهردانیکردنیکی بیدعه یه، نه جامده ره که ی فاسق و خراپه کاره و شایه نی تورهی و سزایه له لایه ن خوی گه وره و به رز، به لام له بازنه ی ئیسلام ده رناچیت و کرداره که شی به ره و شیرک ده بیات.

۳- سهردانیکردنی گور و شوینگه کان؛ بو نیزیکبونه وه له مردوو کان و له به ر پارانه وه یان و هانا وه به ربردنیان بو جیه جیکردنی پیوستیه کان (ته وه سول)؛ داوا له مردوو کردن بو

(۱) أخرجه أبو داود، کتاب الأیمان والنذور برقم (۳۳۱۳).

جیبه جیکردنی خواستیک که له توانایدا نیبه جگه له خوای خاوهن عزیزت و جه لالهت نه بیت، سهردانیکردنیک شیریکیه، نه جامدهره که ی به دهر ده بیت له بازنه ی ئیسلام؛ له بهر پیشیل کردن و پاشگه زبوونه وهی له ته وحیدی ئولوهیهت و ربوبیهت، کاره که شی شیرکی گه وره به که به هوییه خاوهنه که ی بییاوهر ده کریت.

بو چاوخشاندن له سهر زیاتری قسه ی پیشه و زانیه کان دهر باره ی چه پامکردنی زیندوکردنه وهی شوینه واری گوره کان، له وهش که ته ئکید و جه ختی له سهر کراوه ته وه له وهی که رابوورد له پروه چه رام کراوه کان و بریاری قه ده غه کردنه که ی، بگه پروه بو بنه پرتی کتیه عه ره بییه نه صلکه له لاپه ره (۳۱۹) بو (۳۳۱).

ههر یه کیک به وردی چاوخشیت به قسه کان بو ی پروون ده بیته وه که نه هلی عیلم و زانست له پیشه وایانی زانیان و میژوونوسه کان چه نده به توندی نکولیان له زیندوکردنه وهی گوره کان کردوه به بنیاتانی بینا له سهریان به هه موو جوهره کانیه وه، ههر هه مووشیان ها ورا و یه کده ننگن له سهر چه پرامیه تی هه موو نه و شتانه ی بنیات ده نرین له سهر گوره کان به گشتی، له گه ل واجب و پیوستیه تی پروو خاندنی و یه کسانکردنی له گه ل زهوی؛ که نه م بنیاتانه نه بیته هوی که وتنه نیو شیرک و فیتنه و گومراییه کی پروون و ئاشکرا.

بویه زیندوکردنه وهی شوینه واری گور و شوینگه کان، هوکاری سهره کین له سهر لاواز بوونی موسلمانان و ریسووا بوونیان، به داخه وه پرووداوه بهرچاوه کان شاهیدی له سهر نه مه ده دن.

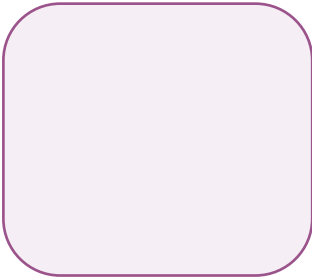
بیگومان شوینگه ی گوره کان و مه زارگه کان له لایه ن گورپه رستان و بانگخوازانی گومراییه به پیرو زگرتن و بایه خ پیدانیان زور بو کراوه که نه مه بولات و عوزا نه کراوه، ههروه ها بو بتی سییه میش (مه نات) نه کراوه، بو هوبه لیش نه و بایه خپیدانه له سهرده می نه فامیه نه کراوه!!

نه بووه هه ر کاتئ موسلماننیک بچیته شار و ناوچه یه ك له شار و ناوچه کانی جیهانی ئیسلامی ئیلا پروبه پرووی گورپکی بهرز کراوه یان گومبه تیکي دروستکراو بوته وه له سهر ئیسک و پروسکی مردوویک، یان مزگه وتیک له سهر گوری وه لیهه دروستکراوه و به لایانه وه زور گه وره و ریزداره بووه، واللہ المستعان، ولا حول ولا قوة إلا باللہ.

ئه وهی شایانی باسکړدنه ئماژه کړدنه بو ئه و نیعمه تانه ی که خوی پاک و بیگه رد به خشیوویه تی به موسلمانانی شانشینى عه ره بی سعودی، به وهی که خاکه که ی و خه لکه که ی پاکر دوته وه له بهرز کړدنه وهی گوره کان و دروستکړدنی بینا له سهریان و داخستنن هه موو ئه و هوکاره شیرکیانه ش که له چوارده وری ئه نجام بدرین، ئه مه ش هه مووی له سهره تاوه به فه زلی خوی گه وره و بهرز و پاشان به فه زلی بانگه وازی ئیامی نوپکه ره وه « محمدی کوری عبد الوهاب » بوو په حمه تی خوی لیبت، ئه و ئیامه به ریزه هه لسا به بلاو کړدنه وهی ته وحید و بیروباوه ری راست و دروست؛ به هیزی به لگه و هیزی سولتانی پیشه وا « محمد کوری سعود » په حمه تی خویان لیبت، ئه وانه ی له دوی ئه وانیش هاتن پشتگیریان له کاره که یان کرد و ئه وانه ش که پرپه وی ئه وانیان گرت بهر، ئا ئه مه ش له گه وره ترین نیعمه ته کانه که تا کو ئیستاش ماوه ته وه، گه وره ترین نیعمه ته له سهر ئیمه و گشت موسلمانان کان، بویه ئه رکی ئیمه له به رامبه ر ئه م نیعمه ته چاودیریکردن و پاراستنیه تی، سوپاس گوزاریش بین له سهری بو ئه وهی به رده وام بیت و زیاد بکات و په ره بسینئ.

پوون و ئاشکرایه به به لگه ی جیگیر و چه سپاو له قورئان و سوننه ته راست و دروسته کان و یه کدهنگی زانایان: چه رامیه تی دروستکردنی بینا له سه ر گۆره کان و داگیرساندنی چرا، به لام هه ندیک له سه ریچی کارانی ئه هلی سوننه ت گومان هه لده ریژن ده باره ی مزگه وتی پیغه مبه ر (المسجد النبوي) و گۆری پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وه کو پا کانه یه ک بو سه ریچییه کانیان.

بو چاوخشاندن له سه ر به دروخستنه وه ی ئه و گومانه ی که کردویانه به به لگه و زور له سه ر زمانی ئه هلی ئاره زوومه نده کان دووباره ده بیته وه؛ ده توانی کامیره ی موبایله که ت بخره یته سه ر ئه م با پرکۆده:

پوختی بابه ت:

به گشتی و به دلنیا بیه وه شوینه واره کان به جوړه کانیاں و جیاوازی ئه حکامه کانیاں له هیچ یه کیک له م حاله تانه به دهرنابن:

حاله تی یه که م: شوینه واره هه ن زیندو وکرده وه که یان جیگیره، شه رعیش تاییه تی کردووه بو چه ند مه به ستیک:

ا- عیاده تکردن بو نیزی کبونه وه له خوی گه وره و به رز نمونه کانیاں: شوینه واری فهرمووده ریوایه ت کراوه کان.

ب- په ند و ناموژگاری و هرگرتن و بیره اتنه وه ی دواړوژ: وه کو سهردانی کردنی گوړه کان به شیوه یه کی گشتی، سهردانی کردنی گوړی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و دوو هاو له که ی په زای خویان لیبیت، گوړستانی البقیع و شه هیدانی ئو حود به تاییه تی، به بی گه شت و خو بو ئاماده کردن.

حاله تی دووه م: شوینه واره هه ن زیندو وکرده وه که یان جیگیر نیه، هیچ تاییه تمه ندییه کیشی بو نییه له شه رعدا، بوچوونیاں ریپیڈراو نییه به مه به ستی عیاده ت و سهردانی کردنیاں، چ جای ئه وه ش خوی بو ئاماده بکریت، نمونه کانیشی:

۱- شوینه واری تیا هه لسان و دانیشتنه کانی پیغه مبه ری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

۲- شوینه واره کانی بت په رستی و نه زانی.

۳- شوینه واری ئوممه ته تیاچووه کان.

۴- شوینه واری شوینگه بیدعییه کان.

سهرپیچی بیروباوهری ریڭ و پیڭکراو لهسهر زیندو و کردنه و شوینه واره کان

له یه کیڭ له م دوو مه بهسته به دهرناییت:

یه که م: سهرپیچی په یوه سته کان به خودی شوینه واره که یه کسانه و جیاوازی نیه چ دره ختیڭ بیت یان به ردیڭ یان شوینی نیشته جیوونی که سیڭ.

دووم: سهرپیچی په یوه سته کان به زیندو و کردنه و شوینه واره کان له لایه ن سهردانیکاره وه.

فهرمانی یه که م: سهرپیچی په یوه سته کان به خودی شوینه واره که؛ وه کو زیندو و کردنه و شوینی پیدانی به: دروستکردنی بینا له سهری و نه خش و نیگار بو کیشانی و په وشه نکرده و شوینی به چرا و جگه له مانه ش له و کرده و انه ی گه یه نهرن بو به گه وره زانین و پیروز گرتنیه وه.

فهرمانی دووم: سهرپیچی په یوه سته کان به زیندو و کردنه و شوینه واره کان له لایه ن سهردانیکاره وه، بیگومان په یوه ستن به مه بهسته کانی له سهردانی کردنیه وه، له و شتانه ش که لپی پووده دهن له قسه و کردار و په فتاره کانی له لایه ن شوینه واره نه نجامی ددها.

به لأم نه وانه ی په یوه ستن به نیهت و مه بهستی سهردانیکار، کاره که ی له م دوو حالته به دهرناییت:

۱- مه بهستی سهردانیکار سهریران و گه شت بیت، بیگومان پیشتر روونکرده و هومان داوه له سهر حوکی ههر جور یڭ له جوری شوینه واره کان.

۲- مه بهستی سهردانیکار بو شوینه واره کان عیادهت و خو نیزیکرده و بیت له خوی گه وره و بهرز، جا لیره دا جهخت له سهر زوری سهرپیچی که

ده کړیته وه، زور به یان به دهر ناییت که به خووه گری بیدعه یان شیرک بیت و دوورخه وه ی بنه پرتی ته و حید یان ته و اوویه که ی بیت.

ههروه کو بنچینه له عیاده تدا لیوهستان و قه ده غه کړنه، هه تا کو به لگه ی راست و دروست له سهر شهر عیه ته که ی ده چه سپیت، به هه مان شیوه عیاده تیش قه بول ناییت مه گهر به هاتنه دی هم دوو مهرجه نه بیت:

۱- دلسوژی نواندن بو خوی گه وره و بهرز.

۲- شوینکه وتنی پیغه مبهری خوا (ﷺ).

شوینکه وتنه که ش هه ده بی دوو مهرجی تیداییت:

۱- شوینکه وتن به چه شنی کردار.

۲- شوینکه وتن به مه به ست.

خه لکی له سهر هم بنه مایه بو چوار به ش دابهش ده کړین:

۱- خوا به تا کزان و شوینکه وتنه ی سوننه ت: دلسوژ بو خوی گه وره و بهرز، شوینکه وتنه ی سوننه تی پیغه مبهری خوا (ﷺ).

۲- بیدعه چی: دلسوژ له کارو کړده وه کانی، به دهر له شوینکه وتنی سوننه ته کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ).

۳- هاوبه ش بریاردهر: دلسوژ نییه بو خوی گه وره و بهرز.

۴- بیدعه چی هاوبه ش بریاردهر: نه وه ی نه دلسوژی هه یه، نه شوینکه وتنه شه.

خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ [الكهف].

به نده ناگات به خوی گه وره و بهرز مه گهر به ته و حید خوی تا ک و ته نها نه بیت، پاشان هاوگونجاوی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بیت له سوننه ته کانیدا.

جا نه گهر برپار له سهر ئهم دوو بنه مایه دراو و کار به ناوه پرۆکه که یان کرا، ئه و کاته پیاو سه لامهت ده بیته له که وتنه نیو سه ریچییه کان و به چاو کراوه یی و رۆشناییه وه عیاده تی خوای گه وره و به رز ده کات و شوینکه وته ی سوننه ته کانی پیغه مبه ریشان محمد (ﷺ) ده بیته، بویه هه موو سه ریچی کردنه کانی شه رعیی له بنه رته دا سه ریچی کردنی وشه ی ته وحیده. به دنلیاییه وه گه وره ترین سه ریچییه کانی بیرو باوه ری که په یوه ست و به ستر او هن به زیندوکرندوه ی شوینه واره کان بیگومان هاوبه ش ده بیته به و حاله تانه ی که پیشتر باسمان کرد، په کسانه و جیاوازی نیه هه ر چه نده سه ریچییه کان په یوه ست بن به خودی شوینه واره که یان په یوه ست بن به سه ردانیکار، ئه و کاته قسه له سه ر دیارترین و زۆرتین تیکه وتوو و په رش و بلاوه که یان ده کریت، ئه ویش سه ریچی کردنی وشه ی ته وحیده، که ده بیته هوی به ره مهینانی چه ندین سه ریچی تر که په یوه ست و به ستر او ده بن به چه ندین پرس (مه سئه له) له وان ه ش:

۱- ته به پروک و داوا کردنی به ره که ت.

۲- تکا کردن و له بهر پارانه وه.

۳- چه ندین عیاده تی تر.

سه‌رپێچی کردنی وشه‌ی ته‌وحید

وشه‌ی ته‌وحید: «لا إله إلا الله» به، که بنچینه‌ی ئیسلامه، ماناکه‌شی: هیچ په‌رستراویک به‌ حه‌ق نیه‌ ته‌نهما: «الله» نه‌بیت.

ناوه‌پۆکه‌ که‌ی به‌م شیوه‌یه: نابێ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ و به‌رز هیچ په‌رستراوی تر بپه‌رستری، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی «الله» ئه‌و په‌رستراوه‌یه که‌ دله‌ کان ده‌خرینه‌ رێزیه‌وه‌ له‌ عیباده‌تکردن و هاناوه‌به‌ر بردن و خوشبوستن و خوا به‌ گه‌وره‌ زانین و لێ ترسان و ئومێد پێ خواستن و شکۆمه‌ند کردن و رێزداری کردنی، جگه‌ له‌ زاتی پیروزی داوا له‌ هیچ که‌سیکی تر ناکریت و پشتیسی پێ نابه‌ستریت و هاناشی وه‌به‌ر نابریت و په‌ناشی پینادریت مه‌گه‌ر به‌ خوای گه‌وره‌ و به‌رز نه‌بیت، هه‌روه‌ها نابێ جگه‌ له‌ وه‌ له‌ هیچ که‌سیکی تر بترسیت و ئومێدی پێ بخوازیت مه‌گه‌ر له‌ خوای تاك و ته‌نهما و بێ هاوبه‌ش نه‌بیت.

خوای گه‌وره‌ و به‌رز فه‌رمویه‌تی: ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا

وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ [الكهف].

هه‌روه‌ها فه‌رمویه‌تی: ﴿وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [الجن].

واتا و کړۆکی شه‌رعیی بۆ وشه‌ی ته‌وحید: ئه‌وه‌یه بیروباوه‌ر و ابیت که‌ خوای گه‌وره‌ تاکه‌ په‌رستراوی راسته‌قینه‌یه و هیچ هاوبه‌شیکی نیه، ئه‌بێ ته‌نماش بکریت له‌ عیباده‌ت کردن و پرووتیکردن و داوا لیکردن و سوود پێبه‌خشین و به‌دوورگرتن له‌ زیان به‌خشه‌کان، ئه‌بێ خوای گه‌وره‌ به‌دوور بگیریت له‌ چۆنیه‌تی بۆکردن و هاوشیوه‌یی له‌ زاتی به‌رز و پیروزی و سیفاته‌کانی، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی وه‌سفکراوه‌ به‌ سیفاته‌ ته‌واو و تۆکه‌کان، هه‌روه‌ها به‌دوورگرتنی له‌ بوونی هاوبه‌ش له‌ په‌روه‌دگاریه‌تی و خوایه‌تییه‌وه، هه‌روه‌کو چۆن خوای گه‌وره‌ و به‌رز به‌ ته‌نما خۆی دروستکار و رزق و پۆزی ده‌ر و زیندووکه‌ره‌وه‌ و مرینه‌ره، هه‌ر بۆیه به‌ ته‌نما و بێ هاوبه‌ش بۆ بریاردان شایسته‌ی په‌رستنه.

هه موو ئه وانه ی داوا له دروستکراوی ده کهن، یان هانای بو ده بهن، یان که سیک بیروباوه ری و ابیت شتیک له تایه تمه ندیه کانی خوایه تی تایه، بیگومان سه ریچی وشه ی ته وحیدی کردوه و هاوبه شی بو خوی گه وره و بهرز بریارداوه، هه ر چه نده به زمانیشی بلیت: «**لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**»؛ له بهر ئه وه ی کردار و بیروباوه ره که ی پیچه وانه ی به خووه گری وشه ی ته وحیده؛ له بهر ئه نجامدانی گه وره ترین تاوان و سه ره تای یه که م حه وت تاوانه گه وره کان و مه زنترینی زولم و سته مه کان، که ئه ویش هاوبه ش بریاردانه، خوی گه وره

و بهرز فه رموویه تی: ﴿**إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ**﴾ [لقان]؛ له پییه خشینی حه قیک به دروستکراویک که شایسته ی نیه؛ له بهر ئه وه ی عیباده ت بو کردن حه ق و مافیکی ته نه یه بو خوی گه وره و بهرز و هیچ هاوه ل و هاوبه شیکی نیه، به به لگه ی فه رمووده ی: ﴿**وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا**﴾ [النساء: ۳۶].

راستیه تی و حه قیقه تی وشه ی ته وحید شوینگره وه ی دلسوژی نواندنه له عیباده ت کردن بو خوی گه وره به ته نها به بی ئه وه ی هاوبه شی بو بریار بدریت، پاکانه کردیشه له په رستنی غه یری زاتی پیروزی، ئه م حه قیقه ت و راستیه ش ده گه پرته وه بو دوو فه رمان:

۱- «**لَا إِلَهَ**»: به دوورخستنه وه ی هه موو خوایه تیه ک له غه یری «**اللّه**».

۲- «**إِلَّا اللَّهُ**»: جیگیرکردنی خوایه تی بو خوی گه وره به ته نها به بی بوونی هیچ هاوبه شی.

بیگومان ماناکه ی ناهیته دی مه گه ر به ناسین و دان پیانان و هه لسان نه بیته به ئه نجامدانی ناوه رۆکه که ی به ئاشکرا و په نهانی، پر له دلسوژی و بوخت و پاک بیگه ردیش بیته له پۆخله واتی شیرک و بیدعه و سه رکه شیه کان، ئه ویش به نواندنی ته واوی دلسوژییه بو خوی گه وره و بهرز له ده رپرینی و قسه و کردار و ویسته کان.

له پووخته ی نه وه ی رابوورد بو مان دهرده که ویت که هاتنه دی وشه ی ته وحید
پشت به ستنه له گه ل نه جامدانی فهرزه کان و وازهینان و ده سته ردار بوونیشه
له سی فرمان، که نه وانیش نه مانه ن:

۱- وازهینان له شیرک به هه موو جوړه کانی.

۲- وازهینان له بیدعه به هه موو جوړه کانی.

۳- وازهینان له گونا ه به هه موو جوړه کانی.

جا نه گهر موسلمان خو ی به دوورگرت له م کرده وانه بیگومان ته و او ی
وشه ی ته وحیدی به ده ست هینا وه.

به دلنیا بیه وه سه ریچیکاری وشه ی ته وحید یا نه وه تا نه که ویتنه نیو:

۱- شیرکی گه وره، که دژ و پیچه وانه ی بنچینه ی ته وحیده.

۲- شیرکی بچووک، که به دوورگری ته و او و پوخته ی ته وحیده.

۳- بیدعه و گونا هه کان، که هوکاری لیل و شیواندنی ته وحیده و ریگری
کاریشه له ته و او بیه که ی و داخه ریشه له گه یشتن به شوینه واره پوخته که ی.

نه حکامه کان له سه سه ریچیکردنی وشه ی ته وحید، حوکه که یان جیا وازه
به گویره ی جوړی سه ریچیه که، یا نه وه تا حوکه ی سه ریچیه که نه بیته:
شیرک، یان بیدعه، یان گونا ه و تاوان.

هوکاری لادان له وشه ی ته وحید:

هوکاره کانی لادان له وشه ی ته وحید زورن، شیوازی سه ریچیه کانیشیان
جوړا و جوړن، بیگومان فریوخو اردنی خه لکی له سه سه به گه وره زانینی
شوینه واری بت په رستی و سه رده می نه زانینی هه ژماری به کیکه له شیوازی
سه ریچیه کان.

به لام له هه ره دیار و ناسراوترینی هوکاره کانی لادان نه وه یه: نه بوونی
زانین و شاره زابوونه له مه بهستی شهرعی وشه ی ته وحید و بوونی که لین

و کهم و کورپیه له تیگه‌یشتنی مانا راست و دروسته که‌ی ئەم وشه گه‌وره و مه‌زنه؛ که هۆکاری تیکه‌لاو کردنه له نیوان مانای وشه‌ی ته‌وحدی ئولوهیهت و ته‌وحدی ربووبیهت و لیکدانه‌وه‌ی یه‌ک ماناش بۆ هه‌ردووکیان. ته‌فسیر و شیکردنه‌وه‌ی مانای مه‌به‌ستیش به: «**لا إله إلا الله**» که نه دروستکار و نه به‌پۆه‌به‌ر و نه رزق و رۆزیده‌ر و نه زیندووکه‌ره‌وه و نه مرینه‌ریک نیه ته‌نها خوای تاك و ته‌نها و بی شه‌ریک نه‌بیته؛ ته‌فسیر کردنیکی هه‌له و پر له کهم و کورپیه.

سه‌ریچی کاره‌کان گومانی ئەوه‌یان بردوو به مانای وشه‌ی ته‌وحد که ئەوان به جیگیر کردنی ئەوه‌ی که خوای گه‌وره و به‌رز دروستکار و رزق و رۆزیده‌ر و بژیینه‌ر و مرینه‌ره، به‌مانه‌ پێویستیه‌تی مانای: «**لا إله إلا الله**» یان به‌ده‌ست هیناوه، هه‌ر چه‌نده شتیکیش له عیاده‌ته‌کان بۆ غه‌یری خوای گه‌وره‌ش بیته، به گومانی خۆیان ئەمه‌ نابیته سه‌ریچی له وشه‌ی ته‌وحد، ئاهم لیکدانه‌وه‌یان راست نیه به‌لکو له راده‌به‌ده‌ر پرووپووج و به‌تاله.

به دلنیا‌یه‌وه هاوبه‌ش بریارده‌ره‌کان دان به ته‌وحدی ربووبیهت ده‌نین، ئەم ته‌وحدیه‌ش دامه‌زراوه له دلی هه‌موو مرۆقه‌کان، هه‌یچ یه‌کیک له خه‌لکی له‌سه‌ر ئەمه‌ ناكوک و دژ به یه‌ک نین ئە‌گه‌ر موسلمان بیته یان

بیاوه‌ر، هه‌روه‌کو خوای گه‌وره و به‌رزفه‌رموویه‌تی: ﴿**وَلَيْنَ سَأَلْتَهُم مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّيهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هِيَ مُمْسِكَةٌ بِرَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ**﴾ [الزمر].

ئه‌وانه‌ی که وتووایانه: هه‌یچ دروستکاری نیه ته‌نها «**الله**» نه‌بیته، هه‌روه‌ها هه‌یچ به‌پۆه‌به‌ر و رزق و رۆزیده‌ر و بژیینه‌ر و مرینه‌ریک نیه ته‌نها خوای تاك و ته‌نها و بی شه‌ریک نه‌بیته؛ به‌م قسه‌یان نابن به موسلمان؛ له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەم قسه‌یه هه‌موو خه‌لکی تیایدا به‌شدارن له جووله‌که و گاور و هاوبه‌ش بریارده‌ران.

به لکو خوی گه وره و بهرز بریاری له سهر ته ووحیدی ربووبیه ت داوه؛ بو جیگیر کردن و ته ئکید له سهر کړنده وهی، بو به به لگه هینانه وهشی له سهر واجب و پووستیه تی ته ووحیدی تولوهیه ت، خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة].

جانه وانه ی دانیان به راستیه تی ته ووحیدی ربووبیه ت ناوه پووست ده بیت له سهریان دان به ته ووحیدی تولوهیه تیش بنین، ههروه کو بو ته ووحیدی ربووبیه ت پووست ده بیت که نابی په رستشی هیچ شتیګ بکریت ته نها خوی گه وره نه بیت، جا که خوی په روه ردگار خوی به ته نها خالق و دروستکار بیت بیگومان شایسته ی نه وه شه به ته نها په رستریت و هاوبه شی بو بریار نه دریت.

ههروه کو نه وان جیگیریان کړدوه له سهر نه وهی باوه پریان هه یه که هیچ دروستکار و رزق و روژیده ریګ نیه ته نها خوی پاک و بیگهرد نه بیت؛ ئا هم دان پیا نانه یان پووست ده کات له سهریان که عیاده ته که یان پوخت و پر له دلسوژی بیت به ته نها بو خوی گه وره و بهرز و هاوبه شی بو بریار نه دهن.

سه ریچیکارانی وشه ی ته ووحید گومانی نه وه ده بن دانیان ناوه که خوی خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت به ته نها خوی دروستکار و رزق و روژیده ر و ژینهر و مرینه ر و به ریوه به ره... که چی نه و شوینه وارانیه که لیان ه وه نیزیګ ده بنه وه هیچ شتیګیان به ده ست نیه له دروستکردن یان رزق و روژی یان به ریوه بردن، به لام نیزیګ ده بنه وه له گوړه کان و بت و سه نهم و جگه له مانه ش؛ به به لگه ی نه وهی نه وان نیوه ند و هوکارن و تکا و شه فاعه تیان بو ده کن له لای خوی پاک و بیگهرد، بو یه زوریګ له جوړی عیاده ته کانیان له لای شوینه واره کان به سهر ده بن به مه به ستی نیزیګ بوونه وه یان له خوی پاک و بیگهرد.

ئەمەش گومانی تیانیه که پروویکه له پرووه کانی هاوبهش بریاردان بو خوای گهوره و بهرز، ئەو شیرکهی که خوای گهوره له نهفسی خوئی به دوورگرتووه بهم فەرمووده یه ی:

﴿ قُلْ اَدْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شَرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِّنْ ظٰهِرٍ ﴿۴۲﴾ وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهٗ اِلَّا لِمَنْ اٰذَنَ لَهُ ﴿سبأ﴾.

پروونکردنه وهی پرووه کانی ئەو شیرکهی که لهو کهسانه پروویداوه جگه له زاتی پیروزی داوا له دروستکراوه کانی ده کهن و هانایان وه بهرده بهن، بهم شیویه:

۱- ئەو دروستکراوانه به ئەندازهی تۆزقاله گەردیله یه کیش خاوهنی مولکی خوای خاوهن عیززهت و جهلالهت نین.

۲- خاوهنی هیچ هاوبه شیکیش نین نه له ئاسانه کان نه له زهوی.

۳- هیچ یه کیکیشیان یارمه تیدەر و هاوکار و سهرخه ری خوای گهوره نین.

۴- خاوهنی تکا و شه فاعه تیش نین، له وهی که خوای گهوره و بهرز خوئی خاوه نیه تی، بو هیچ که سیکیش نیه تکا و شه فاعهت بکات مه گەر یه کیکی خوئی له تکا بو کردنه که ی مؤله تی پیدات و لئی رازی بیت، بویه هەر یه کیکی جگه له خوای گهوره تکا کار بو خوئی بریار بدات گومانی تیانیه که هاوبهش بریاردەر.

به دلنیا ییه وه خوای پاک و بیگهرد هه موو جوړیک له پرووه کانی شیرکی له نهفسی خوئی به دوورگرتووه له: مولک و هاوبه شی و هاوکاری کردن و تکا و شه فاعهت بو کردن، ئەو تکا و شه فاعه ته ی که پروونادات مه گەر له دوای مؤله تی خوای خاوهن عیززهت و جهلالهت نه بیت.

ئەوان به لگه بو خویمان ده هیئنه وه که هاوبه شیان بو خوای گهوره و بهرز بریار نه داوه، به بوچوونی خویمان ئەوان عیباده تیان نه کردوون به لکو

ئهوانیان کردوو به نیوهند و تکاکار و هوکاری نیبیک بوونه وه له خوای گه وره و بهرز، بیروباوه پشیمان به وه نیه که سوودگه یه نهر و زیان به خش بن، ئاهمه یه به لگه ی هاوبه ش پریارده ران.

ههر به خوایان ده لئین: به راستی ئیمه کاتی له چوارده وری گوپیک ده خولینه وه بیروباوه پیمان به وه نیه که سوودمان پیده گه یه نیت یان تووشی زیانمان ده کات، یان سه ره خو بیت له سه ره جیه جیکردنی داواکانمان، به لکو ئه وه ی ئیمه له و گوپه مان ده ویت ئه وه یه که بیته هوکار و نیوهند بویمان، ههروه کو خوای گه وره و بهرز ده باره یانه وه فه رموویه تی: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُونَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ [یونس: ۱۸]، ههروه ها خوای گه وره قسه ی ئه وان باس ده کات و ده فه رموویت: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ [الزمر: ۳].

ئهوان بیروباوه پیمان وایه زیان ناگه یه نن و سوودیشیان پی نابه خشن به لام ئومیدیان تکا و شه فاعه ته له مردوو یان بت و سه نه م، که ئه مه ش بوته هو ی تیکه و تینان له شیرکی ئولوهیه ت، خو ئه گه ر بیروباوه پیمان و ابوویه که سه نه م و مردوو ه کان سوودگه یه نهر و زیان به خشن، ئه و ئه م بوچوونه یان ئه بووه شیرکی که له ر بوویه ت، جا ئه گه ر عیاده تیان بکردبان و بیروباوه پشیمان و ابوویه که زیان به خش و سوودگه یه نهرن ئه و کاته ئه که وتنه نیو ئه م دوو شیرکه وه: شیرکی ر بوویه ت و شیرکی ئولوهیه ت، ئه وان له نیوان شیرکی و دوو شیرکن.

ئهوان له راستیدا که وتوونه ته نیو شیرکی گه وره، له بنچینه و بنه ره تی ئیسلامیش لایاندوه و ده رچوون؛ به هو ی سه ریچی کردنیان له وشه ی ته وحید، ئه و ته وحیده ی که به خو وه گری مانای ته وحیدی ئولوهیه ته، ئه و ته وحیده ی که خوای گه وره و بهرز له پیناویه وه پیغه مبه رانی ره وانه کردوو و کتیه کانی دابه زاندوو، خوای گه وره ش دروستکراوه کانی به گشتی له سه ره ئه م فیتره ته راهیناوه.

۳- دژايە تى كۆردنى خىۋاي خاۋەن عىززەت و جەلالەت لەلايەن ھاۋبەش بېرىدەر و دژايە تى خۇدى نەفسى خۇشى و موسلمانە كانىش.

۴- شىرك و بىدعە و شتى پروۋپوۋچ و خورافات بانگەشە كارە بۆ ھەموو رىسوۋايىك، دوورخەرەۋەشە لە ھەموو پېزدارىيەك.

۵- پەۋابوونى سزاي خىۋاي پاك و بېگەرد لەسەر بىدعە چى و دوورخىستتەۋەي لە ھەۋزى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) و پېگىرى لېكۆردنى لە خواردنەۋەي ئاۋەكەي، مانەۋەي بەردەۋام و ھەمىشەش لە نېۋ ئاگىرى دۆزەخ بۆ كەسپك كە كەۋتۆتە نېۋ شىركى گەۋرەۋە.

۶- خۇتوۋشكۆردنى بىدعە چى بە بەركەۋتنى نەفرەتى خىۋاي گەۋرە و بەرز و فرىشتە كان و خەلكى بە گشتى.

لە بەرامبەر ئەمەشدا سەرىپچىنە كۆردنى وشەي تەۋحىد و ھەلسان بە ئەنجامدانى پېۋىستىيە كانى دەبىتە ھۆكارى بەدەستەيئانى بەرھەمى زۆر گەۋرە و شوپنەۋارى ستايش كراۋ دەبىت بۆ كەسى موسلمان.

پوۋن و ئاشكرايە كە تەۋحىد لەسەر دوو سەرچاۋە چەقى خۇي دادەكۆتى، كەسى موسلمان ئاقىدە كەي لەم دوو سەرچاۋەيە ھەلدېنجى، كە ئەۋىش: قورئان و سوننەتە بە تېگەيشتى پېشىنەي ئوممەت،

كە بەم دوو سەرچاۋەيە كەسى موسلمان ھەرچى ھەيە لە ئەم وشە مەزنى بەدەست دەھىيىت.

بەھەمان شېۋە بە زىندوۋكۆردنەۋەي شوپنەۋارى فەرموۋدە رىۋايەت كراۋە كان سوننەتى پېغەمبەرمان محمد (ﷺ) دېتەدى، كە يەككە لە روكنە سەرەككەيە كانى شەرع و بىروباۋەرى راست و دروستى لەسەر بىيات دەنرېت، بە بوۋنىشەۋە وشەي تەۋحىد دەھىتەدى، لە ھەرە ديارترىنى ئەۋ بەروبوۋمەش كە لە كاتى ھاتنەدى ئەم وشە گەۋرە و مەزنى بەردەست

دەبىت، ئەمانەي خاۋارەۋەن:

۱- دستگرتن به پھتی به ہیژی خوی گه وره و بهرز- که مه بهست قورئان و سوننه ته-، هاوړایی و کۆک بوونیش له سهر وشه ی ته وحید که به هویه وه هیژ و توانا دیتهدی بو موسلمانان، له گه ل سهر خستن و پشتگیری کردیان له سهر دوژمنانان، ههر وه کو خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ [آل عمران: ۱۰۳].

۲- بهرقه راربوونی سه لامه تی و ئاسایش له نیو کومه لگه دا، ههروه ها ئاسووده بی دل و دهروون و سه قامگیر بوونی بیرو هوش؛ له بهر نه وه ی بهنده عیباده تی یه ک پهروه دگار ده کات و دهزانئ چی مه بهسته، بو یه نهو کاره نه نجام ده دات که جیی ره زامه ندی زاتی پیروزیه تی، دهشزانئ که چ کاریک هۆکاری توره بوونیه تی خوی لی ده پاریزیت، خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ [الأنعام: ۸۲].

۳- مه زنی و بهرزی پله وپایه له دونیا و له دواړوژدا بو ته هلی ته وحیده، خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی: ﴿حَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ [الحج: ۳۱].

۴- به دهست هینانی دهسه لات و جینشین بوون له سهر زهوی، خوی گه وره و بهرز فهرموویه تی: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا﴾ [النور: ۵۵].

۵- پاراستنی شهرف و ناموس و خوین رزتن و مال و سامان؛ به به لگه ی فهرمووده ی: پیغه مبهری خوا (ﷺ): «أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ»^(۱).

(۱) أخرجه: البخاري كتاب الزكاة، برقم (۱۳۹۹).

ټاټمه يان چاو پياخشانديکي کورت بوو به سهر هه نديک سوود و
 بهروبوومي به دهست هاتووي ټم وشه گه وره و مه زنه، ټه گه رنا هيچ شتيک
 له فرمانه کان به دهست هيڼه ري بهروبوومي ستايش کراو و شوينه واري
 زور گه وره نين به ټه نده زي وشه ي ته وحيد، بيگومان کوکهره وي خير و
 به خته وهری دونيا و دواړوڅه (قيامت ته).

سه ریچییه په یوه ست و به ستر او هکان به ته به پروک له شوینه وار هکان

مه به ست له ته به پروک:

له زمانه وانیدا: واته: داوا کردنی به ره کت، ته به پروکیش به شتیك: داوا کردنی به ره کت به هویوه، له گهل زیاده ی خیر و گه شه کردن و به رده و امیبه که ی.

به شهکانی ته به پروک به شوینه وار هکان و نه حکامه که ی

ته به پروک دابه ش ده کریت بو چند به شیک به گویره ی پله و پایه ی جیاوازیان؛ ته به پروک به گویره ی جوړه که ی دابه ش ده کریت بو دوو به ش:

۱- ته به پروکی شهرعی:

داوا کردنی به ره کت و خواستنیه تی له خوی گه وره و به رز، داوا کردنی خودی شته که یان قسه یان کردار یان کات یان شوین، به ئیزن و مؤله تی شهرع دانه ر و له سهر چوئیه تیبه کی تایبته و به هوکاره شهرعیبه کانیش.

نمونه که ی: نه وه یه که موسلمان داوا ی نه و به ره کت به بکات که شهرع ریگه ی پیداوه بو نه وه ی پر له خیر و به ره کت بیت و له سنووری مؤله تی پیدراوه که ش بیت؛ وه کو داوا کردنی به ره کت له سهر خویندنه وه ی قورئان یان زوری عیاده تکردن له مانگی ره مه زان و جگه له مه ش له و کارو کرده وانه ی که له قورئان و سوننه تدا هاتوو له سهر ره وایه تی ته به پروک پیکردنیان.

جا کاتی به لگه به رده ست ده بیت له قورئان و سوننه ت له سهر عیاده تیك؛ نه بی بنه ره تیبه که ی له گهل دلسوژی و په سندکراوی (موافق) شهرع بیت له به دوا د اچوون و شوینکه و تنی مه به ست و چه شنی کرداره که.

کاتی به دوا د اچوونی نیته و مه به ست کاریگه تره له به دوا د اچوونی چه شنی کرداره که، هه روه کو شیخی ئیسلام ابن تیمیه په حمه تی خوی لیبت له «مجموع فتاوی» که ی (۱/۱۸۲) دا نامازه ی بو کردوو.

۲- ته به روکی قهدهغه کراو:

مه به ست لیه وه داوا کړدنی به ره که ت و خیره له سه رچاوه یه کی ناشه رعی که به لگه بیت له سه ر چیگیرو بونی به ره که ت لیه وه، وه کو ئه وه ی که شوینه واری به ردیک یان دره ختیک یان هر شوینه واریک په یوه ست بیت به خودی که سیک، یان شتیک لئی جیا بوویته وه، یان شوینیک پییدا رویشتییت یان له ویدا دانیشتییت، یان تیایدا نیثراییت.

نموونه که ی: ئه وه یه که موسلمان داوای به ره که ت له شتیک بکات که شهرع مؤله ت و ریگه ی پینه داییت داوای به ره که تی لی بکریت، یان سنووری مؤله ت پیدراوه که به زینیت بو ریگه پینه دراوی شهرعی؛ وه کو داوا کړدنی به ره که ت له شوینه واری شوینی پیغه مبه ران و پیاوچا کان و به رد و دره خته کان و جگه له مانه ش له شوینه واران هی که له قورئان و سوننه تدا ره وایه تی داوا کړدنی به ره که ت لیانه وه نه هاتووه، یان سنووری مؤله ت پیدراوه که به زینیت بو ریگه پینه دراوی شهرعی، وه کو زیده رږوی کیردن له هندیک شوینه واره کان، یان داوای به ره که ت کیردن له سی مزگوته که به تایه تی مزگه وتی (الحرام)، یان داوای به ره که ت له وان هی تیدایه له شوینی عیاده ت کیردن وه کو که عبه و به رده په شه که و مه قامی ئیبراهیم و سنوور به زاندنی ریگه پیدراوی شهرعی له لایان.

حوکمی ته به روکی قهدهغه کراو دابهش ده کریت بو دوو بهش:

بهشی یه که م: شیرکی گه وره: که بیروباوه ری به سه ربه ستی خودی دروستکراویک هه بیت له سه ر پیبه خشینی به ره که ت، داوای به ره که ت له شوینه واری دروستکراوه کان ده که ن، بیروباوه ریشیان وایه که خاوه ن به ره که ت و پیبه خشینه، یان بیروباوه ریان وایه به داوا لیکردنی به ره که ت لیه وه هوکاری تکایه بویان له لای خوای گه وره.

جا ته گهر داوای بهر هکته له شوینه وارنیک بکات، بیروباوه پریشی واییت به دست پیداهینانی یان خوگه وزانندن له سهر زهوی یان خوپیوه نووساندنی ده بیته هوکاری تکا بوئی له لای خوای گه وره و بهرز، یان ده بیته هوکاری نیزیک کردنه وهی له خوای گه وره، به دلنیا بیه وه هم جوره که سه بریاری بهرستراوی تری داوه له گهل خوای گه وره، بیگومان شیرکی گه وره شی ئه نجامداوه که به هوپیوه به دهر ده بیته له میلله تی ئیسلام، هم جوره که سه خوئی هاوشپیوه ده کات به بیروباوه ری ئه هلی نه زانیی له و دار و درخت و بهردانه ی که هوا ده یان په رست، له و گوران ه ش که داوای بهر ه که تیان لیده کردن؛ بیروباوه پریان وابوو که هوکار و نیزیک خه ره وهن، گوشه گیر ده بوون له لایان ده ستیان پیدا ده هینان، هم کرداره شیان ده گه پریته وه بو پریاردانی شه ریک له گهل خوای گه وره و بهرز، بیگومان خوای پاک و بیگهر د وه سفی حالیان ده کات و ده فهرموویت: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ﴾ [الزمر: ۳].

بهشی دووهم: شیرکی بچووک: داواکردنی بهر ه که تیکه له لایه ن که سی موسلمان له وهی که شهرع ریگه ی پینه داوه به داواکردنی بهر ه که ت لپی ه وه، یان سنوور به زینی له ریگه پیدراوه که دا ده کات بو ئه وهی که شهرع ریگه ی پینه داوه، له گهل بوونی بیروباوه ری که خوای خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت خودی خوئی بهر ه که تی خسته تته نیویه وه.

واته: بیگومان ته گهر ئه و که سه بیروباوه ری وایه که داواکردنی بهر ه که ت له شوینه وار هوکاری به ده ستهینانی بهر ه که ته به بی بوونی بیروباوه ر که خودی هم شوینه واره بهر ه که ت ده به خشیت، به لکو گه یه نه ر و نیزیک خه ره وه یه له خوای گه وره و بهرز؛ به دلنیا بیه وه که وتوته نیو شیرکی بچووک، پیشی ده گوتری: ته به روکی بیدعه یی ههروه کو هه ندیک له زانایان هم ناوه یان لپی ناوه.

جا هه ر یه کیک داوای بهر ه که ت له خوای گه وره و بهرز بکات، به لام به هوئی شتیک که له شهرعه وه ره وایه تی داواکردنی بهر ه که ت لپی ه وه نه هاتووه، یان باوه ری واییت که هوکاری به خشینی بهر ه که ته، وه کو ئه وهی مشتیک گل

له سهر گورپك هه لگريټ و به سهری دابكات هوه؛ به بوونی بیروباوهری که خوی گه وره هم گله ی پیروژ کردووه به لایه نی هوکاره که یه وه: نائمه میان شیرکی بچووه که؛ له بهر نه وهی بیروباوهری وابوو که شتیك هوکار نیه و شه رعیش ریگه ی پینه داوه: به لام نه و بو خوی کردوبه تیه هوکار.

حوکمی تهبه پروک و پله ی شیرکه که روبه پرووی یه کتر دوه وستن به نه دازه ی بیروباوهری موبه پریک (داواکاری تهبه پروک).

ده کریږ به هه مان شیوه تهبه پروکی قه ده غه کراو له چه شنی نه و شته ی تهبه پروکی پیده کریټ دابهش بکریټ بو سی به شه وه، که نه وانیش:

۱- تهبه پروک به شوینه واری شوینی تیا هه لسان و دانیشتنی پیغه مبه ران (ﷺ).

۲- تهبه پروک به شوینه واری شوینی تیا هه لسان و دانیشتنی پیاوچا کان.

۳- تهبه پروک به به رد و دار و دره خت و شوینه کان و هاوشیوه یان.

جور و چه شنه کانیان: داواکردنی به ره که ت له شوینه واره کانی شوینی دانیشتن و تیا هه لسانی پیغه مبه ران و نه ولیا و پیاوچا کان و گوره کانیان، یان بت و سه نه م و نه و شوینه واران ههش به گشتی که خوی بو ناماده ده کریټ بو سهردانی و نویژ کردن و دوعا و مانه وه له لای، هه روه ها ده ست لیدانی، گله که ی و دیواره کانی وه کو داواکردنی خیر و به ره که ت و گه شه سه ندنی، هه مووی نه مانه شیرکن.

دیار و ناشکرایه که به ره که ت په یوه سته به خوی خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت، له هیچ که سیك داوا ناکریټ مه گهر له ذاتی پیروزی نه بیټ؛ له بهر نه وهی هیچ یه کیك خاوه نی نیه جگه له خوی پاک و بیگهر د نه بیټ؛ نه یبه خشې و نه یدات به که سیك که ویستی له سهره، به ویستی خو شی نه یگرته وه له که سانیکی تر.

خوای گه وړه و بهرز فهرموویه تی: ﴿ تَبْرَكَ الَّذِي يَدِيَهِ الْمَلِكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ

شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ [المَلِك]، هه وړه ها خوای پاك و بیگه رد فهرموویه تی: ﴿ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ

الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمَغْرِبَهَا الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا ﴾ [الأعراف ۱۳۷]، به هه مان شیوه خوای خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت

فهرموویه تی: ﴿ وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴾ [الأنبياء]، خوای

گه وړه و بهرز فهرموویه تی: ﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ

اللَّهِ مُبْرَكَةٌ طَيِّبَةٌ ﴾ [النور: ۶۱].

هه ریه کیك داوای به ره كه ت له غه یری خوای گه وړه بكات یان باوه ږی به شوینه وارېك بیټ كه هوكاری به ره كه ته، خوای گه وړه ش نه یگړاییت به هوكار بیگومان نه و كه سه كه وتوته نیو شیركه وه؛ له بهر نه وهی به ره كه ت به گشتی له خوای تاك و ته نه ایه و خوئی خاوه نیه تی، بویه جگه له زاتی پیروزی له هیچ كه سیکی تر داوا ناکریت.

داوا کړدنې به ره كه ت له شوینه واره کان به بی بوونی هیچ هوكاریکی شه رعی نه هی و ږنگری لیکراوه، کاتې كه شتیك نابیت به هوكاری به ده ست هینانی به ره كه ت مه گه ر به به لگه ی راست و دروست و سه لیتراو نه بیټ؛ له بهر نه وهی بنچینه له م بواره وه لی وه ستانه.

به هه مان شیوه ږنگه ی ته به روکیش به وهی كه به ره كه ته كه ی له پروانگه ی شه رعوه جیگیر بووه پیویسته شه رعی بیټ، نابی بجیته قلبی بیدعه و دام و ده زگا و نه و ږچکانه ی كه سه له فی پیاوچاكان نه نجمیان نه داوه، ده بی شوین كه وته و یه كه له دوای یه كه وه بن له چه شن و كردار و مه به ست، نابی بیدعه ی تیا بکریټ یان کرداریك نه نجام بدریت پیچه وانسه ی کارو کړده وه و ږیازی سه له ف بیټ.

شیخی ئیسلام «ابن تَیْمِیَّة» په‌حمه‌تی خوای لیبیت له «مجموع فتاوی» که‌یدا (۱/۱۹۸) دا وتوو‌یه‌تی: «شوینکه‌وتن ئه‌وه‌یه کاتی کرداریک ئه‌نجام ده‌دریت هاوشیوه‌ی ئه‌و کرداره بیت که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌سه‌ر رووه پا‌که‌ه‌ی ئه‌نجامی داوه، خو ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کرداریک له کرداره‌کانی له‌رووی عیباده‌ته‌وه ئه‌نجامدا، ئه‌بیت به‌شهرع بۆمان که له‌رووی عیباده‌ته‌وه ئه‌نجامی بده‌ین، ئه‌گه‌ر مه‌به‌ستی تایبه‌تکردنی شوینیک یان کاتیک بیت بۆ عیباده‌تکردن، ئیمه‌ش تایبه‌تی ده‌که‌ین».

به‌لگه‌ش له‌سه‌ر نه‌هی و پێگریه‌ که ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی: (أبي واقد الليثي) په‌زای خوای لیبیت وتوو‌یه‌تی: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، قَالَ: فَمَرَرْنَا بِشَجَرَةٍ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتَ أَنْوَاطٍ، وَكَانَ لِلْكَفَّارِ سِدْرَةٌ يَعْكُفُونَ حَوْلَهَا وَيَعْلُقُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ يَدْعُونَهَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ، فَلَمَّا قُلْنَا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ وَقُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى: ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ بَجَاهِلُونَ﴾ (۱۳۸) لَتَرَكَبَنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ» صحیح ابن حبان.

بۆ روونکردنه‌وه‌ی رووه‌کانی چه‌رامکردنی ته‌به‌روکیش به‌شوینه‌واره‌کان له‌روانگه‌ی فه‌رمووده‌ی ابي واقد الليثیره‌زای خوای لیبیت؛ ئه‌مه‌یه که دیت:

۱- به‌راستی ئه‌م فه‌رمووده‌یه بنه‌ره‌تیکی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌یه ده‌باره‌ی چه‌رامیه‌تی ته‌به‌روک کردن به‌شوینه‌واره‌کان؛ له‌به‌ر توندی وه‌لامی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ ئه‌و که‌سه‌ی که داوای لیکرد بربار له‌سه‌ر (ذَاتُ أَنْوَاطٍ) یان بۆ بدات، له‌و حاله‌ته‌دا پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) «اللَّهُ أَكْبَرُ» ی کرد، کرداری ئه‌وانیشی شو به‌هاند به‌کرداری نه‌وه‌ی ئیسرائیل، مه‌به‌سته‌که‌یانیشی نه‌کرده بیانوو بۆیان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که تازه موسلمان بوونه و هاتوونه‌ته‌نیو ئیسلام؛ به‌هۆی گه‌وره‌زانیی ئه‌و فه‌رمانه‌ی که داویان کرد.

۲- بیگومان نه هی و پږگریکردن هاتووه له سهر گۆشه گیر بوون و مانه وه له لای شوینه وار، گۆشه گیر بوونیش په یوه ست بوونه به شتیک و مانه وه یه له لای له شوینه که لیه تی، په یوه ست بوونه که ش له روانگهی به گه وره زانین و لی نښیک بوونه وه یه تی.

له وانesh فهرمووده ی خوی گه وره و به رز: ﴿مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا

عَنْكُمُونَ ﴿۵۲﴾ [الأنبياء]، له فهرمووده شدا هاتووه: بیگومان نه وان له لای دره ختی (ذَاتُ أَنْوَاطٍ) گۆشه گیر ده بوون و ده مانه وه وه کو داواکردنی به ره که ت و خو پیرۆز کردن لیه وه.

له ریوایه تیکی تری فهرمووده له عه مری کوری عه وف په زای خوی لیبت و توویه تی: « كَانَتْ يَنْاطُ بِهَا السِّلَاحُ فَسَمِيَتْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ، وَكَانَتْ تُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ... ».

به کۆکردنه وه له نیوانیاندا درده که ویت: به پراستی گۆشه گیر بوون له لای به ئومید خواستنی به ره که ته که ی سهرده کیشی و گه یه نهره بو عیباده ت کردنی؛ نه مه یان شیخ « سلیمان کوری عبد الله » له کتبه که ی « تیسیر العزیز الحمید فی شرح کتاب التوحید » (۲۳۰/۱) دا باسی کردووه و هیناویه ته وه.

۳- به دوورگرتنی ته و حید؛ له بهر نه وه ی ته به پروک کردن به دره خت و گیرانی به په رستراو شیرکینی روون و ئاشکرایه، بویه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه والی داوه دربارهی نه و بابه ته ی داویان لیکرد که نه ویش: دره ختیکیان بو دست نیشان بکات بو نه وه ی له لایه وه گۆشه گیر بن و چه که کانیان پییه وه هه لبواسن وه کو ته به پروک کردن پییه وه، هاوشپوه ی فهرمانی نه وه ی ئیسپرائیل بوو کاتی داویان له موسا (ﷺ) کرد: ﴿أَجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾، له مه دا بو مان روون بووه وه که هه ردوو داواکاریه که دوورخستنه وه ی ته و حیده.

۴- تووشبوون و که و تنه نیو شیرک؛ له بهر نه وه ی له هه لواسینی چه که کان به دره خت وه کو ته به پروک و گۆشه گیر بوون له لای، هه ژماری گیرانیه تی به په رستراو

لە گەل خۇاى گەورە و بەرز ھەر چەندە نای پەرستىن و داۋاشى لىناكەن!
 جا گومان چۆن دەبىت بەرامبەر بەۋەى كە پروویداۋە لە گۆرپەرستە كان
 لە داۋا كۆردن و پارانەۋەيان لە مردوۋە كان و ھاناۋەبەر بردنپان و سەرپرېنى
 ئاژەل و نەزر بۆ كۆردنپان و سورانەۋە لە چواردەۋرى گۆرە كانپان، ھەرۋەھا
 ماچكردنى گۆر و دىۋار و چواردەۋردراۋى و دەست پىداھىنپان و گۆشەگىر
 بوون و مانەۋە لەلاى و تەرخان كۆردنى مچىۋر و دەرگەۋان بۆى؟!
 ئاخۇ ئەبى پىژەى نىۋان ئەم شىركە و نىۋان شىركى چەك ھەلۋاسىن بە
 درەختە كە ۋە كۆ تەبەرۋك چەند بىت؟!!

۵- نەھى و پىگىر كۆردن لە خۇچۋاندن بە ئەھلى نەزانى و جەھالەت؛ لەبەر
 نكۆلىكردنى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەسەر داۋاكەيان بە فەرموۋدەى: « قُلْتُمْ
 وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ »، بۆيە ھەموو يەككە نەزان بىت
 بەرامبەر بە ھەق و كارىك ئەنجام بدات لە كارە كانى نەزانى، بىگومان لە
 ئەھلى نەزانى و جەھالەتە.

۶- ئاگادار كۆردنەۋەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەسەر لاسا يىكردنەۋەى
 ئوممە تانى رابووردو و شوپن كەۋتنى پىچكە كەيان، ھەرۋە كۆ پىغەمبەرى خوا
 (ﷺ) ھەۋالى داۋە لە فەرموۋدە كەى: « لَتَرْكَبُنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ »، بەراستى
 ئەمەش وريا كۆردنەۋەيە كە لە پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ) بۆ ئوممە تەكەى كە
 تاقى دە كۆرپەۋە بەۋەى كە ئەھلى نەزانى پى تاقىكرايەۋە لە: عىبادە تىكردنى
 گۆرە كان و بەردە كان و تەبەرۋك پىيانەۋە، ئاگادار كۆردنەۋەيە كە لەمەۋە (ﷺ)
 بۆ ئوممە تەكەى كە كەۋتنە نىۋ شىرك.

پوختەى بابەت:

شەرى نى تەبەپروك كىرن بە شىتىك لە شوپنەوارە كان وە كو بەرد و درەخت و دىاردە كان و شوپنە كان و ھاوشىوہيان؛ لەبەر ئوہى تەبەپروك عىبادەتە، كىرنى ھەر جۆرىك لە جۆرە كانى عىبادەتىش بو غىرى خوای گەورە و بەرز پىاردانى پەستراوہ لە گەل خوای پاك و بىگەرد و ھاوبەش بو پىاردانى.

هۆکاره کانی لادان له تبه پروک کردن به شوینه واره کان

لادان له حهق له ههر فەرمانیک له فەرمانه کان ههر ده بی پالنهر و چهند هۆکاریک هه بیته بوی، بیگومان هۆکاری گشتی ههن له سهر لادان به شیوازیکی کور تکراره، هۆکاری تری تایه تیش ههن له سهر لادان دهر باره ی فەرمانیکي دهست نیشان کراو که ههر نه وه مان مه به سته لی رده ا.

هۆکاره کانی لادان له پرسى (مه سته له) ی تبه پروک کردن ده گه ریته وه بو بوونی شیواندن و تیکه لاوی کردن له مانا، دروژنه کان کور تکراره وه ی بیژه که که له که ده که ن له سهر ئاره زوو کردنى تیپه راندنى مانا که ی بو شیوازی لادان، له بهر چاوی ئوممه تیش ده شیوینن و تیکه لاوی ده که ن، نه و ئوممه ته ی که به مانا راست و دروسته که ده یانه ویته، نه م شیواندن و تیکه لاو کړنده ش ده بیته هوی په رده پو شکردنى حهق.

به دلنیا یی وه له قورئانی پیروژدا ئاگادار کړنده وه هاتو وه له گرته به رى

نه م پیره وه له م فهرمووده یه ی خوی گه وره و به رز: ﴿وَلَا تَلْسُوا الْحَقَّ بِالْبَطْلِ وَتَكْنُبُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْمُونَ﴾ [البقرة]، هه روه ها خوی خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت فهرموویه تی: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْسُونَ الْحَقَّ بِالْبَطْلِ وَتَكْنُبُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْمُونَ﴾ [آل عمران].

بویه تبه پروک کردن به شوینه واره کان نه هلی گومرایی به شتی پروپوچ و به تالی ده شیوینن و تیکه لاوی ده که ن و شیرکه که شیان ده خه نه نیوی، له کاتی کدا پیکه اتو وه له مانای شهرعی و مانای بیدعی و سیپه میشیان مانای شیرکی.

جا نه وه ی نه وان مه به ستیانه مانایه لار بو وه که یه، به لام پو شاکى به لگه ی مانایه شهرعییه راست و دروسته که ی نه که نه بهر، نه وسا خه لکی نه که ونه نیو گیژاوی فهرمانیکي بره و پی دراوی شه ژاو و تیکه ل و پیکه ل کراو.

ئا بهم شیوهیه بیرۆکه ی ئەهلی پرووپووچی و به تالی که وته نیو گشتیه وه به تیگه یشتتیکی پیلان بو دارپژراوی گونجاو؛ خو ئە گەر مه بهستی خویان دیار بختایه خه لکی نکۆلیان لیده کردن؛ بیگومان هیچ که سیک رازی ناپیت بکه ویته نیو شیرکه وه مه گەر به ویستی خوی گه وره نه بیت؛ بویه ئەهلی پرووپووچی به ئانقه سته وه هه نگاویان بو ئەم پیلانه چه په له نا، بو ئە وه ی پرووپووچی له قالبی حه ق و راستی نیشان بدهن.

ئا ئە مه ش له تیکه لکردنی به ئانقه سته له نیوان ته به پروکی قه ده غه کراو و شه رعی، وه کو پێوانه کردنی شوینه واری پیاوچا کان به شوینه واری پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده رباره ی شه رعیه تی ته به پروک کردن، هه روه ها پێوانه ی ته به پروک کردن به شوینه واری تاییه ت به پیغه مبه ر و جیاکراوه له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به ته به پروک کردن به شوینه کان و بیروباوه ر بوون به گه یشتنی به ره که تی تاییه ت به شوینه کان له سه ر پێوانه ی به ره که تی شوینه واره تاییه ته جیا بووه کان له جه سته ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ).

سه باره ت به دیارترین ئەو هۆکارانه ی که بوونه هۆی لدان له پرسى (مه سئله) ی ته به پروک کردن به شوینه واره کان، بهم شیوهیه:

هۆکارى به کهم: پێوانه کردنی شوینه واری پیاوچا کان و خۆیه تیه که یان به خۆیه تی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و شوینه واره کانی ده رباره ی شه رعیه تی ته به پروک کردن:

به راستی به ره که ته خۆیه تیه کان بو هیچ که س نا په خسی مه گەر که سانیك که خوی گه وره و به رز پێوانی به خشیوو، که ئە وانیش: پیغه مبه ران و نیردراوانن، به لام جگه له وان له به نده چا که کاره کانی خوی گه وره به ره که ته که یان به ره که تی کرداره کانه؛ واته: په یدا بووی زانست و کارو کرده وه و شوین که و تنيانه نه ک به ره که تی تاییه تی خویان.

بیگومان جهسته ی پیغه مبه ران (ﷺ) تیایدا به ره که تی خوږه تی هه یه که شوینه واره که ی ده گات به غه یری خوږیان، که نه مه ش تایبه ته به وانه وه، به ره که تی پیاوچا کانش به هوی کارو کرده وه چاکه کانیانه وه یه هه روه کو له فهرمووده ی راست و دروستدا هاتووه: که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: « **إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ لَمَا بَرَكْتُهُ كَبْرَكَةِ الْمُسْلِمِ...** » أخرجه البخاري في صحيحه.

به دلنیا یه وه هه موو موسلمانیک تیایدا به ره که ت هه یه که ده گه ریته وه بو ته و ئیمان و دلنیا یه ی له نیو دلیدایه، بو زانست و کرده وه کانشی، هه روه ها به گه وره زانینی خوی خاوه ن عزیزه ت و جه لاله ت و شوین که وتنی پیغه مبه ره که ی (ﷺ).

به هه مان شیوه له به ره که تی پیاوچا کان: بانگه واز کردنی خه لکه بو خیر و دوعا بو کردنیان و سوودگه یاننده به دروستکراوه کان به چاکه کردن له گه لیان به نیه تیکی باش.

هه روه ها به هه مان شیوه له به ره که تی کارو کرده وه کانیان که به هوی وه خوی گه وره و به رز خیر ده نیړت و سزای گشتیش لاده بات و به لاهه ده نیت به به ره که تی چاکسازی کردنی خوږیان غه یری خوږیان، هه روه کو

خوی گه وره و به رز فهرموویه تی: ﴿ **وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ**

وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴿۱۱۷﴾ [هود].

بیگومان به ره که تی موسلمان ی چاکه کار ناگوازیته وه بو که سیکی تر، بو یه مانای ته به پروک کردن به نه هلی چاکسازی نه وه یه که شوین که وته ی چاکسازی به که یان بیت، ته به پروک کردنیش به نه هلی زانست وه رگرتن و فیروونی زانسته که یان و سوود لیوه رگرتیه تی.

به لام له وه ی که هه ندیک که س بیروباوه ریان وایه که که سایه تی پیاوچا کان پیروز و موباره که و ده ستیان پیاده هیئت و له به رماوه که یان ده خواته وه و ده ستیان ماچ ده کات به نیه تی به ره که ت؛ نه مه یان قه ده غه و ریگری لیکراوه له روانگه ی شه رعه وه؛ له به ر چهنده هوکاریک، له وانه ش:

أ- نه بوونی نيزيکيه تي گه شتني پله وپايه ي پياوچاگان به پله وپايه ي پيغه مبهري خوا (ﷺ)، چ جای ته وهش که يه کسانيان له نيواندا بکريت له فهزل و بهره که ت.

ب- نه بوونی هاتنی به لگه ي شهرعی له سهر ره و ابوونی ته به پروك کردن به شوينه واره کان غه يری پيغه مبهري خوا (ﷺ) نه بيت، که ته مهش جه خت له سهر تاييه تمه نديه تي پيغه مبهري خوا (ﷺ) ده کاته وه له سهر ته به پروك کردن پييه وه، جا نه گهر تاييه تيه تي پيغه مبهري خوا (ﷺ) جيگير بوو به ته به پروك کردن به شوينه واره کانی؛ نه و کاته برياری حوکمی غه يری خوئی هاوشپوهی حوکمه که ي نه و ناييت که ته مهش کوډه نگی له سهره.

ج- به راستی هاوه له بهرپزه کان په زای خويان لبييت بو خودی نه فسی خوشيان ته به پروکیان به هيچ که سيک نه کردووه له ريزداره کانيان، له کاتي پيغه مبهري خوا (ﷺ) له ژياندا بوو، يان له دواي وه فات کردنی، بيگومان نه وان کوډه نگ بوون له سهر تاييه تکردنی پيغه مبهري خوا (ﷺ) به بي هيچ که سيکی تر.

د- به هه مان شپوه شوينکه وتوانيش له سهر هه مان پرپهوی هاوه له بهرپزه کان په زای خويان لبييت روشتن، هيچ شتيک ده رياره يانه وه نه قل نه کراوه که ته به پروکیان به هاوه له بهرپزه کان په زای خويان لبييت کردييت، هه روه ها شوين که وتوان له نيوان خوشياندا هم کاره يان نه نجام نه داوه به رامبه ريزدار و پيشه واکانيان له زانست و ثاين.

خو ټه گهر شهرعی بووایه ټه و کاته هاوه له کان و شوینکه وتوو ان
 په زای خویان لیبیت زور به خیرایی بوی ده چوون و پیش ټیمه ده که وتن،
 کوډه نگیس نه ده بوون له سهر واز لپه پټانی، بیگومان ټه وان له هه موو
 خه لکی زیاتر رژد و سوور بوون له سهر ټه نجامدانی خیر و چاکه.

له وهش پشگیری له سهر ټه مه ده کات قسه ی ټیامی (الشاطبی) ه په حمه تی
 خوی لیبیت له کټیبه که ی: « الإعتصام » (۱/۸۲۴) که وتوویه تی: « پیغه مبهری
 خوا (ﷺ) له دوا ی خو ی هیچ که سیکی له ټوممه ته که ی به قه د ټه بوبه کری
 الصدیق په زای خوی لیبیت خاوه ن فه زل و ریزدار جینه هیشتووه، بیگومان
 ټه و جینشینی بوو، هیچ کاریک له م شیوازه ی به رامبه ر ټه نجام نه دراوه، نه
 عومه ریش په زای خوی لیبیت، که له ریزدارانی ټوممه ت له دوا ی ټه و دیت،
 پاشان به هه مان شیوه عوسمان و ټینجا علی، پاشان گشت هاوه له به ریزه کان
 ټه وان ه ی که هیچ که سیک له م ټوممه ته به ټه ندازه ی ټه وان په زای خویان
 لیبیت خاوه ن فه زل و ریزداری نه بوون، له گه ل ټه وه شدا له هیچ یه کیکیان
 له ریگه یه کی راست و دروست و زانراوه وه جیگیر نه بووه، که که سیک داوا ی
 ته به پروک و به ره که تی له وان یان هاوشیوه ی ټه وان کردیبت، به لکو له جیاتی
 ټه م کاره شوینی کردار و قسه و گوftar و ټه و ژیا نامه یه ی پیغه مبهری خوا
 (ﷺ) که وتن که ټه وان شوینی که وتبوون، که به راستی ټه مه ش کوډه نگی
 ټه وان بوو له سهر واز هینانی هه موو ټه و جوړه شته ناشه رعیا نه له ته به پروک
 کردن.»

هه روه ها « الحافظ ابن رجب » په حمه تی خوی لیبیت له کټیبه که ی « الحکم
 الجدیرة بالإذاعة » (۶۶) جه ختی له سهر ټه مه کردو ته وه و وتوویه تی: « به هه مان
 شیوه ته به پروک کردن به شوینه واره کان کاتی که هاوه له به ریزه کان په زای خویان لیبیت
 ټه نجامیان نه داوه به رامبه ر به پیغه مبهری خوا (ﷺ)، هه روه ها هه ندیکیشیان له گه ل
 هه ندیکي تریان ټه نجامیان نه داوه، شوینکه وتوو انیش له گه ل هاوه له به ریزه کان په زای
 خویان لیبیت ټه نجامیان نه داوه، هه ر چنده پله ویا په شبان به رز و ریزدار بووه.»

ه- دروست و پهوا نیه ته به پروک کردن به شوینه واری پیاوچاکان، وه کو پیوانه یهک لهسه ر قسه و بریار و کرداره کان ییغه مبهری خوا (ﷺ)؛ بو ئه وه ی ریگه لهو بیانویه بگریت که گه یه نهره بو شیرک بریاردان.

پیگومان نیامی (الشاطبی) ه په حمه تی خوی لیبت له کتیه که ی: «الإعتصام» (۱/۴۸۲) دا شیرکندنه وه ی بو نادرسته تی ته به پروک کردن به پیاوچاکان کردوه بو داخستنی بیانووکان ههروه کو وتویه تی: «له بهر ئه وه ی که سی ئاسایی له سنوریک ناوهستی؛ به لکو زیده پوی ده کات له به زاندنی سنوره کان، به نه زانی خوشی هه ولده دات بو داواکردنی به ره که ت، هه تا کو ته به پروک پیکراوه که به لایه وه زور مهن ده بیت و به هویه وه سنور ده به زینیت، رهنگه بیروباوه ری به شیویه که بیت ده رباره ی ته به پروک پیکراوه که که چی له خویدا به دی نه کراویت، ئه م ته به پروکه بنچینه ی عیاده ته.»

به دلنیا یه وه ته به پروک کردن فیتنه یه بو به گه وره زانه ر، به گه وره زانراویش، ههروه کو «الحافظ ابن رجب» په حمه تی خوی لیبت له کتیه که ی «الحکم الجدیرة بالإذاعة» (۶۶) دا لهسه ر به رده وامی قسه کان لهسه ر تایه تمه ندیه تی کردنی پیغه مبهری خوا (ﷺ) به ته به پروک کردن و پیوانه نه کردنی پیاوچاکان پییه وه وتویه تی: «به راستی ته به پروک کردن فیتنه یه بو به گه وره زانه ر و به گه وره زانراو، که ترسی ئه وه ی لیده کریت زیده پوی تیا بگریت و بیخاته نیو بیدعه وه، پهنگه سه ری بخت بو جوریک له جوره کان شیرک.»

لهسه ر فه رزیه تی ره واکردنی ته به پروک کردن به شوینه واری پیاوچاکان؛ به پیچه وانیه ی سه ریچیکار ده لیین:

۱- نه بوونی لیکولینه وه کردنه لهسه ر ئه وه ی که پیاوچاکه؛ پیگومان به ده سته نیانی پله ی پیاوچاکیه تی به چاکسازیکردنی دل ده بیت، ئه م کاره ش ناتوانریت بزانی و کاری پی بگریت مه گه ر به ده قیکی راست و دروست و هاتوو نه بیت:

هاوشیویه هاوه له به ریزه کان ره زای خویان لیبت ئه وانیه ی خوی گه وره و

بهرز و پیغه مبهره که ی (ﷺ) ستایشیان کردوون، یان پیشه وایان و شوین که وتوان و جگه له مانه ش له وانه ی نوممه ت شاهیدی له سر چاکیه که یان ده دهن، بیگومان نه وانه نه ماون، به لام غه یری نه وانه قسه کردن دهر باره یانه وه، و امه زنده ده که یان واداده تینن پیاوچاک بوون، نومیدی پیاوچاکیان بو ده خوازین.

۲- خو نه گهر و امان دانا که سیکی چاکه، نه وایلی دلیا نه بین؛ له وانه یه کو تایی هاتنی کو تاییه کی خراب بیت، کارو کرده وه کانیش به ستراون به کو تاکیه وه، بویه هه رگیز ناپیته شایسته ی نه وه ی ته به پروک به شوینه واره کانی بکریت به وته ی خو یان.

بنیاتنراو له سر نه مه نه وه یه که ته به پروک کردن به شوینه واری پیاوچاگان پیوانه ناکریت به ته به پروکی هاوه له به ریزه کان په زای خویان لیبت به شوینه واری پیغه مبهری خوا (ﷺ)؛ له بهر تایه تمه ندی پیغه مبهری خوا (ﷺ) به م ته به پروکه، هه روه ها له بهر نه بوونی نیزیکی پله و پایه ی هیچ که سیک له پله و پایه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، جا چو ن یه کسان ی له نیوان به ره که ت و فه زله که ی نه م و نه وان ده کریت!

هوکاری دووه: تیکه لاو کردن له نیوانی به ره که تی شوینه په یوه سترکراوه مه زنده بو نه کراوه کان و نیوان به ره که تی خو یه تی پیغه مبهرانی مه زنده بو کراو، چو ن ده شی جیا کړنده وه ش له نیوانیاندا نه کریت:

به ره که تی خو یه تی گوازاوه بو کراوی پیغه مبهران له پیشتر روونکړنده وه و بریاری له سر دراوه، به لام دهر باره ی به ره که تی شوینه کان بیگومان له قورثانی پیرو زدا هاتوه که خوی گه وره و بهرز به ره که تی باراندووه به سر هه ندیک خاک و شوینه کان، هه روه کو خوی گه وره و بهرز دهر باره ی

(البيت الحرام) فهرمو یه تی: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى

لِّلْعَالَمِينَ ﴿۹۶﴾ [آل عمران].

بہہمان شیوہ خوی گہورہ و بہرز دہربارہی (المسجد الأقصى) ش
 فہرموویہ تی: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
 الْأَقْصَا الَّذِي بَنَّا حَوْلَهُ﴾ [الإسراء: ۱].

مانایئہ و ہش کہ زہوی پیروز و موبارہ کہ: ئہ و ہیہ کہ خیر و بہرہ کہ تیکی زور
 و پھیوہست و بہردہ و امی بہ خوہ گرتبی بو خوئی و سہرنشینہ کانی، لہ بژیوی
 ژیانیان و کشتوکال و میوہجات؛ بو ئہ و ہی بیئہ ہاندہ ریک لہ سہر پھیوہست
 بوون پیوہ و بانگہ واز کردن بوئی، وا تینہ گہین لہ بہرہ کہ تی ئہ و زہویہ
 ئہ و ہیئت کہ بہ مہ بہست دہست بہ خاکہ کہی یان دیوارہ کانی دابہینریئت؛
 لہ بہر ئہ و ہی بہرہ کہ تہ کہی پھیوہستہ و بہدہر نابیئت و ناگوازیئتہ و ہ بو
 خوئیہ تیہیہ کہی، بہ لکو بہرہ کہ تہ کہی لہ پرووی ماناکہ یہ تی و بہس.

بو نمونہ: کہ عہ لہ پرووی کہ و ہ پیروز و موبارہ کہ: کہ دلہ کان پیوہ
 بہندن، لہ گہل زوری ئہ و خیرانہی کہ ہر یہ کیئک بیہ ویت و بوئی بچیئت و
 تہ وافی چواردہ وری بکات و لہ لایہ و ہ عیبادہ تی خوی گہورہ و بہرز بکات.
 بہہمان شیوہ بہردہ پشہ کہ ش (الحجر الأسود) بہردیکی پیروز و موبارہ کہ،
 بہ لام بہرہ کہ تہ کہی لہ پیئاوی عیبادہت کردنہ، بہ جوریک مہ گہر کہ سیئک
 بہ عیبادہتہ و ہ دہستی لیبدات، بہ مہ بہستی شوین کہ و تن و گوپرایہ لی کردنی
 پیغہ مہری خوا (ﷺ) لہ دہست لیدان و ماچ کردنیہ و ہ، کہ بہ ہویہ و ہ پشکی
 بہرہ کہ تی شوین کہ و تنیہ و ہ بہردہ کہ ویت.

بیگومان ماچ کردنی بہردہ رہشہ کہ عیبادہ تیکی پوختہ بو خوی گہورہ
 و پاک و بیگہرد و ہ کو گوپرایہ لی کردنی فہرمان و پھیوہ کردنی کرداری
 پیغہ مہری خوا (ﷺ) کہ بہدہر نہ بیئت لہ چہ شن و مہ بہست؛ بو بہدہست
 ہیئانی بہرہ کہ تی پاداشت، پیچہ وانہی ئہ و کہ سہی کہ گومان دہبات لہ و ہی
 کہ بہرہ کہ تہ کہی ہستیاریہ؛ بوئیہ دہ بیینی کہ ماچی دہکات و دہستی پیدا
 دہ ہیئیت و پاشان بہ ہموو جہستہی دادہ ہیئیت بہ مہ بہستی تہ بہ پروک.

به د لټیا بیه وه له هه ردوو صه حیه کان هاتوو له ئه میری ئیانداران
 عومهری کوری خه تباب په زای خوی لیبیت کاتی که به رده په شی ماچکرد
 فرمووی: « إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ، لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتَكَ »^(۱).

مانا که ی ئه وه یه: هه که سیک ئه و به رده ماچ بکات هیچ سوو دیکی
 بینا که یه نیت، هیچ زهره و زیانیکیش له سه ر که س لانات، به لکو هه لسان
 به ماچ کردنی تنها عیاده تیکه بو خوی گه وره و ئیقتدا کړنده به
 پیغه مبهری خوا (ﷺ)، هه له بهر ئه مه بوو عومهر په زای خوی لیبیت
 فرمووی: « ... خوئه گه ر نه مینیا وایه که پیغه مبهری خوا (ﷺ) ماچ ده کات
 ماچم نه ده کردی ».

بنیاتنراو له سه ر ئه مه بینگومان شوینه کان پیروژ و موباره ک نابن مه گه ر به
 به رده وام بوونی عیاده ت کردن نه بیت تیایدا، که ئه مه ش هوکاری به خشینی
 به ره که تی خوی گه وره و به رزه، به هه مان شیوه مزگه وته کانیش پیروژ و موباره کن،
 به لام به ره که ته که یان به رده وام نابیت ئه گه ر بیت و عیاده تیان تیا نه کړیت.

نائه مه یان مانای ئه و به ره که ته یه که له شوینه کان به ده ست ده هیئریت و
 ناگوازیته وه بو خو یه تی، به لکو به ره که تیکي په یوه ست و به ستراوه یه له پرووی
 ماناوه، واته: مه عنه ویه نه ک هه ستیاری.

بینگومان ته به پروک کردن به شوینه واره دیاره کان به ده ستلیدان و ماچکردن
 هوکاره بو تاوانه هه ره گه وره کان، له زیده پرویی کردن و به گه وره زانین
 و پیروژ گرتن و گه یه نه ریشه بو شیرک و عیاده ت کردنی غه یری خوی
 خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت.

(۱) أخرجه: البخاري برقم (۱۵۹۷-۱۶۱۰)، ومسلم برقم (۱۲۷۰-۱۲۷۱)، وأبو داود برقم (۱۸۷۳).

به د لنيابيه وه زانايان و پيشه واکاني حافظ قورئان هوشداريان داوه له سهر جوان و رازاوه کرڼه کاني شهيتان،

فريودان و به هه له داچووني خه لکي به وهی که به ده ست ده هينریت له چاکه يان خير بو که سي ته به پروک کار، بويه نه و که سه شکست ده هينی و هه لده گه پرته وه که هيچ پشکيکي نيه له حه قی عيباده تکرڼی غه یری خوی گه وره و به رز به ناوی ته به پروکه وه.

هه روه کو (الحافظ أبو شامة) په حمه تی خوی ليبيت له کتبه که ی: «الباعث علی إنکار البدع والحوادث» (۲۵-۲۶) ناماژهی بو کرڼو وه و توويه تی: «له وهی تاقی کرڼه وه گشتی گرتوته وه له رازاوه کانی شهيتانه بو تيکرای خه لک، دروست کرڼی دیوار و دینگه و چرا هه لگيرساندن له شوينه تاييه ته کان له هه موو شار و ناوچه يه ک، يه کي قسه يان بو ده کات که له خه وندا که سيکی ناوداری بينيوه له پياوچاک و خواپه رست (ولي)، نه وانیش هه لده ستن به دروست کرڼی گومبه ت و دیوار و شوره بو کرڼی گوړه که ی و پاريزگاریشی ليده کهن، له ولاشه وه فهرز و سوننه ته کانی خوی گه وره و به رزيان پشت گوی خستووه، له گه ل نه وه شدا به بوچوونی خویان به م کاره يان له خوی گه وره نيزيک بوونه ته وه، پاشان زور له مه ش زياتر سنوور ده به زينن هه تاکو نه و شوينانه له نيو دلپاندا گه وره ده بيت و به گه وره ی ده زانن، بويه لنيانه وه داوی شيفا و چاره سهر ده کهن بو نه خوشه کانيان و جيبه جي کرڼی پيوستيه کانيان به نه زر کردن بویان، نه وانیش کانيان و يان دره خت يان دیوار يان به رڼ».

هه روه کو به هه مان شپوه پيشه واکاني (أبو بكر الطرطوشي) په حمه تی خوی ليبيت له کتبه که يدا «الحوادث والبدع» (۳۸-۳۹) پڼيايی کرڼو وه بو پړینی پړپړه وی هه موو شوينه واريک که خه لکي به گه وره ی ده زانن، له وته که يدا: «سه رنج بدن په حمه تی خواتان ليبيت له ههر شوينتيک دارنه به گيک (داری سيدر) يان دره ختيکتان بينی که خه لکي به مه به ست سه رڼی ده کهن و به

گه ورہی ده زانن و داوای چاکبونه وه و شیفای لیده کهن و بزماری له سر
داده کوتن و په پوشره ی به سردها هه لده واسن بیپنه وه؛ له بهر ئه وه ی ئه مه
(ذات الأنواط) ه.

دەرہنجامی تہبەرۆک بە شوینہ وارہ کان

لہ پروانگہی شہرعه و تہبەرۆک بە شوینہ وارہ کان قہدہ غہبہ و ریگری لیکراوہ، لہبەرئہ وہی چہ ندین خراپہی گہورہ لہ ئەنجامیدا پەیدا دەبن، ھەر و ھا پرووبہ پرووی جۆر ھا فیتنہی زیانبہ خەش و دیاردہی خراپی ترسناک دەبنہ و، **لہ ھەرہ دیارترینی ئەو دەرہنجامانہش ئەمانہی خوارہون:**

۱- کەوتنہ نیو ئەو شیرکەہی کە پێچەوانہی تەوھیدہ یان تەوھیدی بی کەم و کورپہہ.

۲- بیدعہ پەیدا کردن لہ نیو ئاییندا؛ لہبەر نەبوونی ھاتنی بەلگہ و دەلیل لہ قورئان و سوننہتدا، کە بەلگہ بیت لہسەر شہرعیہتی تہبەرۆک کردن بە شوینہ وارہ کان، لہبەر ئەو ھەش لہ کرداری پێشینہی پیاوچاکان رەزای خویان لیبیت نەبووہ.

۳- ریخۆشکارہ بو سەنور بەزاندن لہ ھەر امکراوہ کان و کەوتنہ نیو زۆریک لہ خراپہ و کارہ ناشەرعیہ کان، و ھکو زیندو و کردنہ و ھی گۆرہ کان و گێرانیان بە مەزارگہ و دیاردہ و جەژن و خۆشی دەرپرینی جار لہ دوای جار لہ لایان.

۴- بە فیروودان و پشت گوئی خستنی سوننہتہ کان، بۆبہ ھەر قەومیک کاتی بیدعیہ ک دادەھینی لہ بەرامبەرہ و ھو سوننہتیک دەرینی، ھەر چەند دلہ کان سەرقالی بیدعیہ ک لہ بیدعہ کان بن ئیلا پشت لہ سوننہت ھەلدہ کەن؛ لہبەر ئەو ھی دل ھەرگیز سەرقالی دوو شتی دژ بەیہ ک نابیت.

۵- خیرایی پەرش و بلا بوونہ و ھی بیدعہ؛ چونکە بیدعہ و ھکو ئاگر وایہ سەرہتا دادەگیرسی و دواتریش بلیسہ دہ کا و گہورہ دەبیت.

۶- کەوتنہ نیو بوختان ھەلبەستن و درۆکردن؛ بو فریودانی نەزانہ کان و گومرا کردنی نەو ھکان، ئەویش بەھوی:

أ- به هیڼانه وهی به لگه له سهر شهرعیه تی ته به پروکی قه ده غه کراو به
فهرمووده ی بی هیز و لاواز و هه لبه ستر او ه کان.

ب- دستکاری کردن و گوړینی ده قه شهرعیه کان و سه ربار کردنیان له سهر
ئه وهی که ناگونجیت.

ج- هه ر به بوختان و درو دیاری کردنی جیگا و شوینی ته به پروک کردن.

د- بانگه شهی به ده دست هیڼانی به ره که ت له کاتی ده ست پیدا هیڼانی
هه ندیک له گوړه کان و وه لامدانه وهی پارانه وه کان، هه روه کو مجیوره
ده جاله کان بلاوی ده که نه وه و دهیچرینن به گوچکه ی خه لکی.

گومانی تیانیه که تاقیکردنه وه و هه و اله کان نابنه هوکاری راست و
دروست بو ناسینی شهرعیه تی کارو کرده وه ئایینییه کان؛ به لکو تاکه هوکاری
قه بولکراو بو ئه مه حوکمکردنه به و شهرعی که پیکهاتووه له قورئان و
سوننه ت.

به لگه هیڼانه وه ش به هوی تاقیکردنه وه بو جیگیر کردنی شهرعیه تی هه ر
فهرمانیک له فرمانه کان پروویوچ و به تاله و دروست نیه؛ له به رئه وهی
جیگیر کردنی عیاده ته کانی ئایینی به به لگه ی شهرعی ده بی ت نه ک به
تاقیکردنه وهی که سیی.

بڼگومان **شیخی ئیسلام ابن تیمیة رحمة تی خوا لی بییت له** « مجموع
فتاوی » که ی (۱۱۵/۲۷) دا وه لامی دا وه ته وه و وتوویه تی: « ده رباره ی گومانی
ئه وهی بانگه شهی وه لامدانه وهی پارانه وه کانی کردووه، هه روه ها به ده ست
هیڼانی خواسته کان له لای هه ندیک له شوینه واره کان وه کو شوینه واری
گوړی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) یان گوړی پیاوچا کان و شوینگه ی ئه ولیا کان به
دوعا کردن له لایان ده رمانیک کی تاقیکراو هیه له سهر وه لامدانه وهی دوعا کان
و دوورخسته وهی دهر د و به لاکان، شوینه واره کانی پیغه مبه ری خواش (ﷺ)
وه کو درو و بوختانیک کی هه لبه ستر او ده خرپته نیو ئه م بانگه شه پروویوچه یان،

لەگەل چەندان شوپنەۋارى تىرىش، حوكمىش دەربارەيان يەك حوكمە، شىخى ئىسلام رەھمەتى خىۋاي لىبىت وتوۋىتەتى: بەلام قسەى قسە كار: ھەندىك جار لەم شوپنەۋانە دوۋعا كانمان قبول دەبىت، جا ئايا ئەم كارە گونجا و شىاۋ دەبىت بەۋان؟

دەۋوتىرى: نەخپەر ئەمەيان گونجاۋى مەبەستەكە نايگىرپتەۋە لە چەند روۋپكەۋە:

يەكەمىيان: بەراستى ھاۋبەش بىرپاردەرە كان و ئەھلى كىتپە كان زۆرىك لە پىۋىستىە كانىان بە پارانەۋە لەلەى بت و سەنەمە كان و لای پەيكەرى پىرۇز راگرە كانىان (قدىس) و ئەو شوپنەۋانەى بە گەۋرەيان دەزانن جىبە جى بىت؛ بە گەۋرە زانىنىان چەرامكراۋە لە سەردەمى ئىسلام.

ئايا مۇسلمان دەلىت: بەراستى ھاۋشىۋەى ئەم كارە چەرامە بە كۆدەنگى مۇسلمانان بۇيان گونجاۋ بوۋە، لەۋەى بەدى دەكەيت لەلەى ئەھلى ئارەزۋومەندان و بىدەچىبە كان لەۋ ھۆكارانەى كە بە ھۆيانەۋە بىدەچەيان داھىناۋە ئىللا لەلەى ھاۋبەش بىرپاردەرەن و ئەھلى كىتپە كان لە چەشنى ئەم جۆرە ھۆكارانە بەدى دەكەيت كە ئەۋانى خىستۇتە نىۋ كوفىر و بىباۋەرى و زۆر لەمە سەختىرىش.

بۇيە تۆكمە و تەۋاۋى ئىمان: ئەنجامدانى ئەۋ كارەيە كە خىۋاي گەۋرە و بەرز و پىغەمبەرەكەى فەرمانىان پىكردوۋە، دەستبەردار بوۋن و ۋازھىنانىش لەۋ كارانەى نەھى و پىگرىيان لىبى كىردوۋە، جا ئەگەر ۋاز لە ھەندىك فەرمان پىكراۋە كان بەھىت و لە برىان ھەندىك پىگرى لىكراۋە كان ئەنجام بدات، ئەمەيان لە كەم و كورپى ئىمان و باۋەرەكەيەتى بە ئەندازەى ئەنجامدانەكەى...

روۋى دوۋەم: ئەمدەروازەيە درۋى يەكجار زۆرى تىادا دەكرىت؛ پىگومان لە كاتىكدا درۋ پەيۋەست و بەستراۋەيە بە شىرك ھەرۋە كو قورئان بەلگەى لەسەر ھىناۋەتەۋە لە زۆر شوپن لە ئايەتە كان، راستگۆيىش پەيۋەست و

به ستراره یه به دلسۆزی، بۆیه ئیمانداره کان ئه هلی راستگویی و دلسۆزین، بیباوه ره کانیش ئه هلی درۆ و شیرکن، به دلنیا ییه وه له م دیارده شیرکیانهش به خو وه گری ئه مانه ن: درۆ له چه ند روویکه وه په یوه ست و به ستراره یه پییه وه.

له وانه: بانگه شه ی ئه مه گۆری فلانه که سی گه وره و مه زنه یان سه ره که یه تی؛ له مه دا درۆیه کی زۆر به دی ده کریت.

دووهم: هه والدان ده رباره ی حالی به چه ند باسیک که زۆر درۆی تیادا ده کریت.

سییهم: هه والدان به وه ی که وا له لایه وه زۆر له دو عاکان دینه دی، ئه و فر و فیلان ه چه نده زۆرن که به گه وره زانانی گۆر ده پرازی نه وه بو فریودانی خه لکی، که شتی سه رسوپهینه ر و له راده به ده ر له لایان روویدا وه له گه ل گیرابوونی دو عاکان له لایان، زۆر گویمان له وه والانه ده بیته لیانه وه که دوورن له حه قیقه ت و راستی، بیگومان له و جو ره بابه تانه زۆرمان بینوه.

چوارهم: هه والدان به ره چه له ک و گه یاندنی بنه ماله یان به خو ی، هاوشیوه ی زۆریک له خه لکی که بانگه شه ی ئه وه ده که ن به ره چه له ک ده گه رپنه وه بو مردووی فلانه گۆر، یان به هو ی ره چه له کی کوره وه بو باوک، یان به بی ئه و ره چه له کییه، هه تا کو به چاوی خو م بینیم که که سیک بانگه شه ی ئه وه ی ده کرد که نه وه ی ئیبراهیمی کوری ئه ده مه له گه ل درۆ کردنی له م بواره وه؛ بو ئه وه ی بیته مجیوری گۆره که ی، به لام درۆ کردن له سه ر خو دانه پالی بنه ماله ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هینده زۆره که وه سف نا کرین.

پینجه م: به راستی رافیضه کان هه ره زۆرینه ی درۆزنانی ده سته و کۆمه له ی ئوممه تن به ره هایه ی، ئه وان گه وره ترین ده سته و کۆمه له ن که خو یان به موسلمان ده زانن که چی زیده رووی ده که ن و هاوبه ش بریارده ریشن، تیایاندا یه که م که سیک بانگه شه ی خوا یه تی کرد له خزما یه تیه وه، بانگه شه ی پیغه مبه رایه تیشی کرد له غه یری پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، وه کو ئه وه ی که بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی عه لی کرد، هه روه ها ئه لموختار کوری ئه بی عویید

بانگه شهی پیغه مبه رایه تی کرد، له دوای ئەوانهش نه زان و گه مژه کان دین وه کو زیده پوویی کردنیان له گومرا کردنی به نده کان ئەوانه ی شوین کهوته ی شیخه کان بوون؛ بیگومان ئەوانه زۆرینه ی خه لکن له سه ر به گه و ره زانیی گۆره کان له دوای رافیضه کان، زۆرینه ی خه لکیشن له زیده پوویی کردن له دوای ئەوان، زۆرینه ی کۆمه له درۆزنه کانیشن، هه ر یه کیک له م دوو کۆمه له یه پشکی و یچوونیان بهرکه وتوه له گا و ره کان، به دلنیا ییه وه درۆی گا و ره کان و شیرک و زیده پووییان پوون و ئاشکرایه له لای کهسانی تاییه ت و گشت خه لکه وه، ئەو شیرک و درۆیه ی که له لای ئەم کۆمه لانه هه یه هینده زۆره که هه یچ که سیک بو ی هه ژمار نا کریت مه گه ر خوای گه و ره و بهرز نه بی ت.

پووی سییه م: خو ئە گه ر گریهان دو عای موسلمانیک جیه جیکرا و هاته دی کاتی که له لای گۆره که پارایه وه؛ ئایا به لگه ی چیه که ئەم گۆره کاریگه ری هه بو وه له سه ر قبولبوونی ئەم دو عایه؟ به راستی ئەمهش له پله و پایه ی ئەو نه زه ریه که له لای ئەو گۆرانه نه زر ده کن یان غه یری ئەوانه یه له نه زه ره کان؛ کاتی پئوستیه کانیا ن (دوعا کانیا ن) جیه جی ده کریت...

بزانی که نه زر کردن هۆکار نیه له سه ر لادانی شتیک که خو ی پی هه لواسیوه له سوود بیگه یان دن یان دوورخستنه وه ی زه ره ر و زیانه کان...

پووی چواره م: بیگومان ئە گه ر ته قدير کرا گۆره کان جوړیک له کاریگه ریا ن هه بی ت له سه ر جیه جیکردنی ئەم پئوستیه، جا ئە گه ر تیا یی ههروه کو خو به فه یله سو فزا کان و ئەوانهش که له م بواره وه ریچکه ی ئەوانیا ن گرتۆته بهر باسیان کردو وه و وتو یانه: که روحی جیا بو وه په یوه ندی ده کات به روحی بانگخواز به هۆیه وه به هیز ده بی ت... له سه ر دانی کردنی گۆره کان یان هۆکاریکی تره. ده ووتری: هه موو هۆکاریک که مرو ف پیه وه پئوستیه کی به ده ست هینا مه رج نیه شه رعی بی ت؛ به لکو له وانیه په واش نه بی ت، له کاتی کدا شه رعی ده بی ت ئە گه ر هات و بهر ژه وه ندی که ی زالبوو به سه ر خرا په که ی. به لام ئە گه ر خرا په که ی زالبوو ئەوا نایته شه رعی؛ به لکو قه ده غه کرا و ده بی ت هه ر چه نده هه ندیک سو ویشی بو و بی ت...

ئالہمہ دا ئاگادار کردنہ وہ ہہیہ لہسہر کۆی ئہو ھۆکارانہی کہ دہبنہ
جیہہ جیئ کردنی پیوستیہ کانیان».

لہوہی پابوورد بۆمان پروون دہبیٹہ وہ کہ بہدہست ھینانی خواست بہ لگہ
نیہ لہسہر راست و دروستی ھۆکاری شیرکی، شیاو و گونجاویش نابیٹ بو
ھۆکارہ شیرکیہ کان بہ بہ لگہی تاقیکردنہ وہ، ھہروہ کو « شیخی ئیسلام ابن
تیمیّہ » پرحمہ تی خوای لیبیٹ زۆر بہ پوختی پروونکردنہ وہی لہسہر ئہم
پرسہ (مہسئہ لہیہ) داوہ.

سہر پیچہ پھوہستہ کان بہ داوا کردن و نیزیکبونہوہ لہ خوی گہورہ بہ شوینہ وارہ کان

مہ بہست لہ (التوسل) بہ شوینہ وارہ کان:

التوسل لہ زمانہ وانیدا: خواست و داوا کردنہ.

بہ مانای گشتیش لہ لای ئہ ہلی زمانہ وانای بیگومان: گہ یشتنہ بہ مہ بہست و ہہ و لدانی بیو و چان لہ سہر بہ دہست ہینانی.

التوسل لہ شہرعدا: نیزیکبونہوہیہ لہ خوی گہورہ و بہرز بہ عیبادت و گوپرایہ لی کردنی فہرمانہ کانای و شوینکہوتنی پیغہ مہر و نیردراوہ کانای (ﷺ) ، داوا دہ کات لہ خوی گہورہ نیزیک بیٹہوہ بہوہی کہ کردوویہ بہ شہر لہ عیبادتہ کان، بہوہش کہ پیغہ مہرہ کہی محمد (ﷺ) پیئہوہ ہاتوہ، بہ ہہموو کارو کردہوہیہ کیش کہ لہ لای خوی گہورہ و بہرز خوشہویستہ و لئی رازیہ، لہ واجب و خوشویستراوہ شہرعیہ کان، ہہ تاکو دہیگہ بیئیت بہ رہزامہندی خوی گہورہ و بہہشتہ کہی؛ بہ ئہ نجامدانی ئہو کردارانہی کہ خوی خاوہن عزیزت و جہ لالت فہرمانی لہ سہر کردوہ، ہہروہا و ازہینان و دہستبہردار بوونی ئہو کردارانہش کہ نہہی و ریگری لیان کردوہ

ہہروہ کو خوی گہورہ و بہرز پیئہوہ فہرمانی کردوہ و فہرموویہ تی:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [المائدة].

بیگومان لہ ہندیک زانایہ دواپیہ کان پیناسہی جیاواز و پیچہوانہ بو مانای تہوہسولی شہرعی باسکراو ہاتوہ، ئہوہی کہ باسکرد مانای راست و دروستی تہوہسولی شہرعیہ، بہ لام تہوہسول بہ شوینہ وارہ کان دہچیتہ نیو مانایہ کی تری بیدعیی و سیئہ میشیان شیرکی، ئہوانیش بہم شیوہیہن:

۱- سویند خواردن به (المتوسل به) داوا له بهرکار له خوای خاوهن عیززهت و جه لالهت، داوا له خوای گه وره ده کات و لئی ده پارپته وه له بهر خاتری پله و پایه ی پیغه مبه ره که ی، یان به حقی به نده چاکه کاره که ی، یان به بهر که تی پیاوچا کان، ئا ئه مه یان مه به ست لیه وه ته وه سولی بیدعه ییه که له زانایانی دوایی هاتووه.

۲- نیزیك بوونه وه له مردووه کان، به هو یانه وه خو نیزیك کړنده وه له خوای گه وره و بهرز، به پارانه وه و دوعا و تکا و شه فاعهت بو کړدن بو یان، ئه و مردووانه شیان گیراوه به هو کار؛ بو وه لامدانه وه ی دوعا کان یان و پشت پی به ستیان و هاناوه بهر بردنیان، پارانه وه شیان بو خواست و له ترسیان بیت لیان، سه رپرینی ئا ژل و نه زر بو کړدن یان و به گه وره زانینیان، له وه ی که نه بو ته شه رعیکه حقه بو هیچ دروستکراو ټک، ئه مه شیان مه به ست لیه وه ته وه سولی شیریکه که له گوړ په رسته کان پرووده دات.

به شه کانی ته وه سول و نه حکامه کانی:

زانایان ته وه سولیان له روانگه ی حوکمه که یه وه دابه ش کړدووه بو دوو به ش:

۱- **ته وه سولی شه ری:** که خو نیزیك کړنده وه یه له خوای گه وره و بهرز به ئیان و گوړپایه لیکردن و نه نجامدانی کار و کړده وه چاکه کان، ئه ویش چه ند جوړیکه:

أ- ته وه سولکردن به ناوه پیروژه کان و سیفاته بهرزه کانی خوای په روه ردگار، نمونه که شی: پارانه وه بو لادانی خه م و خه فته.

ب- ته وه سول کړدن به ئیمان و ته وحید، هه روه کو خوای گه وره و بهرز

فهرموو یه تی: ﴿رَبَّنَا ءَامَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

ج- تەوہسول كىردن بە كاروكردەوہ چاكەكان؛ ھاوشىپۆھى بەسەرھاتى ھاوہلانى ئەشكەوت ئەوانەى لە چىاوہ بەردىك كەوتە خوارەوہ و دەرگای ئەشكەوتى لەسەر داخستن.

د- تەوہسول كىردن بە دوغای پىاوچاكان ئەوانەى زىندوون و ئومىدى وەلامدانەوہى پارانەوہ كانىان دەكرىت، وەكو تەوہسولى ھاوہلە بەرپزەكان رەزای خويان لىيىت بە داواكردىنى دوغالە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و تكا و شەفاعەت بۆ كىردنىان كاتى كە لە ژياندا بوو، لە روانگەى قەبول كىردنى دوغالە و شەفاعەت بۆ كىردنەكانى لەلايەن خواى گەورە بەھۆى رىز و پلەوپايەكەى لەلاى زاتى پىرۆزىيەوہ؛ بەھەمان شىوہ تەوہسولى ئەمىرى ئىيانداران عومەرى كورپى خەطاب رەزای خواى لىيىت بە دوغای مامى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) العباس رەزای خواى لىيىت.

ئەم بەشە تەوہسول كىردن بە شوئەنەوارەكان بەخۆوہ ناگرىت و ناچىتە نىوہوہ، بەلكو تەوہسول كىردن بە شوئەنەوارەكان خراوہتە نىو بەشى دووہم كە ئەوئىش تەوہسولى قەدەغە كراوہ و لە خوارەوہ روونى دەكەينەوہ:

۲- تەوہسولى قەدەغەكراو: ئەوئىش نىزىك بوونەوہىە لە خواى گەورە بەوہى كە شەرعىيەتەكەى جىگىر نەكراوہ ھۆكارى راست و دروست يىت، لە قورئان و سوننەتە راست و دروستەكانىش بەلگەى لەسەر نەھاتۆتەوہ، **بە گوئىرەى حوكمەكەى لى لى دەبىتەوہ و دەبىتە دوو جۆر:**

جۆرى يەكەم: تەوہسولى بىدعەى: ئەوئىش نىزىك بوونەوہىە بە ھۆكارىك كە شەرع لىيەوہ بىدەنگ بووہ، نمونەكەى:

۱- تەوہسول كىردن بە خواى گەورە بەو شتانەى كە شەرعىيەتيان پىنەدراوہ لە بىدعە و داھىنراوہكان، كە ئەنجامدەرەكەى بىروباوہرى واىە لە كاروكردەوہ چاكەكانە، لە راستىشدا داھىنراوہ و ھىچ بەلگەىەكى لەسەر نەھاتۆتەوہ.

۲- داواکردن له خواى پاك و بيگهرد و سوښد خواردن له سهريه وه به بهره كېتى و له بهر خاتر و حورمهت و به حهقى؛ وه كو ئه وهى كه ده لئيت: خودايه من داوات لئده كه م له بهر شكو و خاترى پيغه مبهره كه ت ئه مه و ئه وه م بو بكه يت، يان قسه كه يان: خودايه ليم خو شبه به حهقى فلانه كه س، يان له بهر حورمهت و پريزى، يان له بهر زاتى فلانه كه س، يان له بهر خاترى شوښه واره كه ي، جگه له مانهش له وهو كار و كه رستانه ي كه له قورئان و سوننه تدا به لگه له سهر شه رعييه تيان نه هاتو ته وه.

جا ئه م جوړه ته وه سوله بيدعويه و له لاي جمهورى نه هلى زانست حه رآم، هه روه ها هو كارى گه يه نه ريشه بو شيرك؛ له بهر چه ند رچا و كړد نيك، له وانه:

۱- به دلنبايه وه عبيادهت و چه ند ته وه سوليكى بيدعويه په تكر او يه، له بهر ئه وهى خواى پاك و بيگهرد و پيغه مبهره كه ي شه رعييه تيان پينه داوه.

۲- هاوه له بهر پريزه كان ره زاي خويان لئبيت زاناترين كه سانيك بوون به شه رعى خواى گه وره و سوننه تى پيغه مبهرى خوا (ﷺ) و راستگو ترين كه سانيكيش بوون له ئيمان و خو شه ويستى و شوښ كه وتته وه، خو ئه گه ر شه رعى بووايه هاوه له بهر پريزه كان ره زاي خويان لئبيت پيش ئيمه هه لده ستان له سهر نه نجامد انيه وه، چ جاى ئه وانهش كه پييه وه هه لده ستن.

۳- به راستى بر ياردانه له سهر حوكمى خواى خاوه ن عيززهت و جه لالهت و ئه وپه رى بى ئه ده بى و كز و لاوازى و كه مى ئيمانه، ئه گياله كوئ بزائين كه پله و پايه و خاتر و زاتى فلانه كه س حه ق و شوښه وارى هه يه له سهر خواى گه وره، يان شتيك له سهرى پيوست ده بيت، دروست كراوه كان هيج حه قنيكان له سهر خواى خاوه ن عيززهت و جه لالهت نيه مه گه ر ئه وه نه بيت كه خواى گه وره له سهر نه فسى خوئ پيوست كړد وه، زاتى پياوچاكان و خاتر و شوښه واريان له وه پيوستيانه نين.

۴- بەپراستی پايە و خاترى پياوچاك و زات و شوپنەوارە كەى لەلای خوای گەورە و بەرز، ھاوشپوھى خاتر و زاتى دروستكراوئىك لەلای دروستكراوئىك نىھ. ۵- ھىچ گونجاويىھەك نىھ لە نىوان پلەوپايەى دروستكراوئىك و خاترە كەى و لە نىوان داواكردنى دوعا لەبەر خاترى ئەو؛ كاتى گونجاوى دروست دەبىت ئەگەر خاوەن خاتر و پلەوپايە خودى نەفسى لە پەرورەدگارى پارايەوھ.

جۆرى دووم: تەوھسولى شىركى: ئەويش نىزىك بوونەوھى بە ھۆكارئىك كە شەرع نەھى و رىگىرى لىكردووه، وەكو ئەوھى تەوھسول كار بۆ نىزىك بوونەوھ داوا لە داوالىكراو بە شتىك لە جۆرەكانى عىبادەت بكات؛ كە شوپنەوارەكان بكاتە ھۆكار لە نىوان دروستكار و دروستكراوھەكان، لە چەشنەكانىشى:

۱- نىزىك بوونەوھ لە شوپنەوارى بت و سەنەمەكان و گۆرەكان بۆ داوا كردنى جىبەجى كردنى پىويستىيەكان لىيانەوھ.

۲- پارانەوھ لە مردووهكان و ھاناوھەر بردىيان و سەرپرېنى ئاژەل لە لايان و نەزر بۆ كردىيان جگە لەمانەش لە كاروكردەوھ شىركىيەكان و ئەو داب و نەرىتە شىركىيەش كە ئەھلى نەزانى لەسەرى بوون.

خوای گەورە و بەرز دەربارەيانەوھ فەرموويەتى: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ

أُولِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

﴿الزمر﴾. واتە: بىگومان ئەوان بت و سەنەمەكانىيان گىپراوھ بە ھۆكارئىك بەھۆى لى پارانەوھ و داوا لىكردىيان و تەكا و شەفاعەتيان بۆيان، لەگەل ئەوشدا گومانىيان بردووه كە بەم كارەيان ھۆكارىيان بەدەستەوھى بۆ گەيشتن بە مەبەستەكانىيان، ئەو پەرستراوانەشيان تەكا و شەفاعەتيان بۆ دەكات لەلای خوای خاوەن عىززەت و جەلالەت، ھەرورەھا نىزىكىشيان دەخەنەوھ لە خوای گەورە و بەرز.

خوای گه وره ئایینی هاوبه ش بریارده ره کانی پووجه ل کرده وه، ههروه ها خوای گه وره وهسفی کردوون که له قسه که یان درویمان کردووه؛ به گومانی خویمان: نیزیکیان ده خه نه وه له خوای پاک و بیگه رد، بییاوه پرن له کرداریان به پارانه وه و هاناوه بهر بردنیان و نه زر بو کردنیان، هاوشیوهی ئه مانه ش له کاروکرده وه شیرکیه کان که پیانه وه هه لدهستن له لای هه ندیک شوینه وار و بیروباوه ریشیان وایه که هوکاری گه یه نه رن بو گه یشتن به مه بهسته کانیان.

خوای گه وره و بهرز دهره قیانه وه فهرموویه تی: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُونَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْتُبُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ [یونس].

گومانی تیانه که ئه م جوړه ته وه سوله ی ئه نجام دهریت له لای هه ندیک له شوینه واره کان و گیرانیان به هوکار شیرکی گه وریه، که به هویه وه ئه نجامدهران به دهر دهن له میلله ت.

ههروه کو « شیخی ئیسلام ابن تیمیة » ره حمه تی خوای لیبیت له « مجموع الفتاوی » (۲۱/۱) دا ئه مه ی جیگیر کردووه دهرباره ی قسه کردنی له سه ر فهرمووده ی خوای گه وره و بهرز: ﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكَفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ [آل عمران].

که وتوویه تی: « بیگومان گیرانی فریشته کان و پیغه مبه ران به په ستر او کوفر و بییاوه ریبه، هه ر یه کیک فریشته کان و پیغه مبه ران بگپریت به هوکاری پارانه وه که ی و پشتیان پی به ستیت و داوایان لیبیکات له سوود پیگه یاندن و دوورخستنه وه ی زهره ر و زیانه کان وه کو ئه وه ی: داوایان لیبیکات له گونا هه کانی خو شبن و دلّه کانیان هیدایه ت بدات و دهروی ناخوشیشیان له سه ر بکاته وه و دهرگای نه بوونیشیان له سه ر دابخات، به دلئیاییه وه کافر و بییاوه ره به کو دهنگی موسلمان ه کان.»

هۆکارهکانی لادان له تهوهسول کردن به شوپنهوارهکان:

تهوهسول لهو بابه تانهیه که تیایدا تیکه لآو کردن و شیواندن و شپرزهبوون له تیگه یشتنی خه لکی به دهست دههینریت؛ به هوی ئه وهی که زاراهوی تهوهسول و ماناکه ی له تیکراییی و گومان و به شداری کردنه که ی تووشی تیکه لآویی و گومان ده بنه وه.

ئه مهش ئاکامی نه بوون و کهمی زانسته به قورئان و سوننهت و تیگه یشتنی پیاوچاکانی ئوممهت و زمانی عهره بی، به هه مان شیوه له وانیه ئاکامی هۆکاره که ی بگه پرتیه وه بو شوپنکه وتنی هه وا و ئاره زووه کان؛ بو به دهستهینانی ئامانجی که سیی له لای هه ندیک له بانگخووانی گوپراییی.

پینگومان له دیارترین هۆکارهکانی لادان و لاریبونه وه له مه سه ئه له ی تهوهسول تیکه لآوی کردنه له نیوانی و نیوان جگه له خوی له مه سه ئه له کانی تر؛ که ئاکامه که ی له سه ر پیوانه کردنیکی پروپووج و به تال ده بیته، ئه ویش به م شیویه ی خواره وه ده بیته:

- ۱- پیوانه کردنی تهوهسول له سه ر ته به پروک کردنیکی شه رعی.
- ۲- پیوانه کردنی تهوهسول له سه ر هاناوه به ر بردن.
- ۳- پیوانه کردنی تهوهسول له سه ر تکا و شه فاعه تیکی شه رعی.

بو زیاتر زانین ده رباره ی پوخته ی ئه م سی فه رمانه بگه ریوه سه ر کتیبه عهره بییه ئه صلییه که له (ل ۵۱۰- ل ۵۱۵)

دهره نجامی ته وه سول کردن به شوینه واره کان

له پیشتروونمان کردۆته وه ته وه سول کردن به شوینه واره کان له شهر عدا قه دهغه و ریگری لیکراوه، شوینه واری ناکامی بهد که له که له سهر نه نجامد هره که ی ده کات و دهره نجامی کی خراپیش ده یگریته وه، **له هره دیارترین نه شوینه وار و دهره نجامهش نه مانه ن که دین:**

۱- ته وه سولی بیدعه یی: هو کاریکه بو تووشبوون و که وتنه نیو شیرکی گه وره، که نه مه بینراو و پوون و ناشکران له گورپه رستان و گوشه گیر بووان له لای شوینه واره کان، کاتی نه وان بانگه شه ی دروستیه تی ته وه سولیان کرد به شوینه واری پیغه مبه ران و پیاوچاکان و گه وره پیاوان و سویندیان پییان خوارد له سهر خوای گه وره، نه م حاله ته یان نه وانی گه یاند بو دروستیه تی کردنی پارانه وه لییان و هاناوه بهر بردنیان له ناخوشی و پیوستیان، جگه له مانه ش له عیاده ته کانی تر که ناکریت نه نجام بدرین مه گهر به ته نها بو خوای گه وره و بهرز و بی هاوبه ش نه بیت، به بانگه شه ی کورتکردنه وه یان له سهر ته وه سولی شهرعی به گویره ی گومانه پروپوچه که یان.

۲- تووشبوون و که وتنه نیو بیدعه نکۆلی لیکراو و قیزه ونه کان، نه ویش به خزانده نیوی چه شنیک له جوړی ته وه سولی قه دهغه و ریگری لیکراو بو نیو ته وه سولی شهرعی وه کو: داوا کردن و پارانه وه له بهر پله و پایه و خاتری دروستکراو ښک یان شوینه واره که ی، بیگومان نه مه ش له و بیدعانه یه که له سه ریچیکاران ی دژ به نه هلی سوننه ت رووده دن، که نه مه ش گه یه نهره بو تورهی ی و سزای پر له ئیشی خوای خاوه ن عیززه ت و جه لاله ت؛ داوا له خوای گه وره و بهرز ده که یین که سه لامه ت و پاریزراومان بکات.

دیارتترین چه شنی سه ریچییه کانی عیاده تکر دن که نه نجامه کی له سه ر زیندو و کرند هوی شوینه وار هکان ده کریت:

قسه کان و کارو کرده وه کان و بیرو باوه ره کانی عیاده تکر دن په یوه ستن به په یوه ست بوونیکې پته و به هیز به شه رعه وه، به چه شنیك که موسلمان هه لئاستیت به نه نجامدانی جوړیک له جوړه کانی عیاده ت کردن مه گهر به به لگه ی سه لئترا و و هاتوو نه بییت له قورئان یان سوننه ته راست و دروسته کان.

جا نه گهر موسلمان هه لسا به نه نجامدانی عیاده تیک به بی س نه ده یکی پشت بی به ستر او یان به لگه یه کی شه رعی، بیگومان نه م کرداره ی پیچه وان ه ی سوننه ته و ده چیتته نیو حوکمی بیدعه، هه له ش به که م نازانری له م کرداره له سه ر نه بوونی دروستیه تی یان قه بولنه کردنی، به لکو گونا ه و تاوان که له که ده بن له سه ری.

بیگومان له لای هه ندیک له شوینه وار هکان جوړه ها عیاده ت کردن رووده دن: له قسه و گوftar، یان کرداری، یان له دل ه وه، به دلنیا ییه وه هه مووشیان له یه ک کاتدا رووده دن، به جوړه ها شیوازی جیاواز له عیاده ت کردن و خوئیزیک کردنه وه له خوای گه وره و بهرز، جا به ههر جوړیک بییت له عیاده ت هکان که به لگه له سه ر جیگیر کردنیه وه نه هات بییت، یان له بنه ر ه تدا جیگیر و چه سپاو بییت به به لگه ی شه رعی به لام گورانکاری به سه ر داهیترا بییت به هوی ده ستکاری کردن و زینده پوی و گورینی که به ده ری کرد بییت له شیوازه شه رعییه جیگیر کراوه که ی به ده قیکی شه رعی.

له سه ر نه مه بییت؛ بیگومان زوریک له و کارو کرده وان ه ی که نه نجام ده درین له لای نه و شوینه وارانه و مه به ستیش لیان ه وه خوئیزیک کردنه وه یه له خوای گه وره هه ژماری کارو کرده وه بیدعه یه کان یان بو ده کریت؛ به لکو ده شگات به شیر که کان.

دیارتترین چەشنی سەرپێچییەکانی عیباده‌تکردن دەربارە ی شوپنەواری فەرمووده ریوایەت کراوەکان:

نووسینە و بەهەندێک لە شوپنە واره‌کانی فەرمووده ریوایەت‌کراوەکان لە زیکرەکان و دو‌عا پەواکان لەسەر کاغەز یان پێستە و هاوشیو‌ه‌یان، یان کردنیان بە نووشتە و داپۆشینیان و لوولدانیان بۆ تەبەرۆک پێکردن، باوە‌پیش وایت لە چاو و زار و شەرەکان دەیانپارێزێت و خێر و بەرە‌کە‌تیشی دەهێنێت بە هە‌لو‌اسینە‌وه.

پێغە‌مبە‌ری خوا (ﷺ) فەرموویە‌تی: « مَنْ عَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ » حدیث حسن، أخرجه الحاكم في مستدرکه، هەر‌وه‌ها لە ریوایە‌تێکی ص‌حیح هاتو‌وه لە ئیامی ئە‌حمەد لە «مسند» ه‌کە‌ی کە پێغە‌مبە‌ری خوا (ﷺ) فەرموویە‌تی: « مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ »، بە‌د‌لنیا‌یی‌ه‌وه پێغە‌مبە‌ری خوا (ﷺ) گێ‌رای بە شیرک پ‌ریاردان؛ لە‌بەر ئە‌وه‌ی بە‌م نووشتە‌یه‌ مە‌بە‌ستیان دوورخستە‌وه‌ی ئە‌زیەت و ناخۆشی‌ه‌کان بوو کە لە غە‌یری خ‌وای پاک و بە‌رزیا‌ن داوا‌کرد‌بوو.

ئە‌مە چە‌شنێک بوو لە چە‌شنە‌کانی سەرپێچییە‌کانی عیباده‌ت‌کردنی حەر‌ام‌کراوی ب‌لا‌بو‌وه‌وه، جا ئە‌گەر ئە‌م چە‌شنە‌ قە‌ده‌غە‌ ب‌ک‌رێت کە: نووسینە‌وه‌ی شوپنە‌واره‌ ریوایە‌ت‌کراوە شەرعی‌ه‌کان و هە‌لو‌اسینا‌نه‌ لە پینا‌وی دوورخستە‌وه‌ی زەرەر و زیانە‌کان؛ ئە‌وه‌ی لە‌وه‌ش لە‌پیشتر و شایستە‌تره حەر‌ام‌کردنی پارانە‌وه‌ شیرکی‌ه‌کان و تە‌لیسمە (طلاس‌م) ه‌ س‌یح‌ری‌ه‌ کانه.

دیارتترین چەشنی سەرپێچییە‌کانی عیباده‌تکردن لە شوپنە‌واره‌ جیا‌بو‌وه‌کان لە‌جە‌ستە‌ی پێغە‌مبە‌ری خوا (ﷺ) و ئە‌وه‌ش کە بە‌ دوا‌یدا هێنرا‌وه:

تە‌وه‌سول کردن پینانە‌وه، لە‌گە‌ڵ دەر‌خستنی زە‌لیلی و مل‌کە‌چی و بە‌ پ‌ی‌رۆز زانین و دە‌ست پ‌یدا‌هێنان و ماچ کردن و هانا‌وه‌بەر بردنی؛ وه‌کو بیروبا‌وه‌پ‌رێک لە‌لایان کە سوود دە‌هێنێت و زەرەر و زیانە‌کانیش دوور دە‌خاتە‌وه، تیا‌شیدا رزگار بوون ه‌یه‌ لە‌ کارە‌ساتە‌ تیا‌بەرە‌کان و شیفاشە‌ بۆ ئیش و ئازار و نە‌خۆشی‌ه‌کان و پارێزەریشە‌ لە‌ شە‌ری شە‌یتان، سوود‌گە‌یه‌نەرە بە‌ کە‌سی

پيوست و سه لاهه تيشه له دهست دريژي کاران و داواى بهره که تيشه، جگه له مانه ش به گوږه ي گومانه پروپوچه کانيان، له گهل نه وه شدا هم شوينه واران به سه نه ديکى صه حيح جيگير نه کراون.

ديارترين چه شنى سه رپيچيه کاني عيباده تکردن له شوينه واري نه شوينانه ي که پيغه مبهري خوا (ﷺ) تياياندا هلساوه و دانيشتووه:

۱- خوئاماده کردن يان ريکخستنى کاروان بو سه ردانیکردنى شوينى تيا هلسان و دانيشتنى پيغه مبهري خوا (ﷺ) وه کو بيروباوه رپک که هم شوينه خاوهن فهزل و بهره که ته.

۲- به مه بهست نويز کردن له شوينه کاني تيا هلسان و دانيشتنى پيغه مبهري خوا (ﷺ) و خوښندنه وه ي قورئان له لايه وه.

۳- به سه رکه وتنى چياى النور و چياى « ثور » و چوونه نيو نه شکه وتنى حيراء و جگه له مانه ش له چياکان و نه شکه وته کان، که په يوه ستن به شوينه کاني پيغه مبهري خوا (ﷺ)؛ وه کو بيروباوه رپک له لايان که هم شوينانه بهره که تدار و خاوهن فهزلن، بويه له لايانه وه له خواى گه وره ده پارينه وه و ته به پروکيان پيډه کهن و ده ستيان پيادا ده هينن و هانا يان وه بهر ده بن.

۴- به ستانى په رڼو و گرځدانى داو و هاوشيوه يان و هه لواسينيان به درهخت و بهرد و جگه له مانه ش له شوينه واره کان به مه بهستى ته به پروک پيکردن، يان بيروباوه ريان به وه ي که سوود ده هينن و زهره ر و ناخوشيه کانيش دوور ده خه نه وه و پيډاويستيه کانيش ده هيننه دى.

۵- دروستکردنى مزگهوت و گومبهت له سه ر نه و شوينانه ي که باوه ريان وايه له شوينه کاني تيا هلسان و دانيشتنى پيغه مبهري خوان (ﷺ)، وه کو نه وه ي به و شوينه دا روښتيت يان تيايدا مايتته وه يان نويزى ليکريدت.

دیارترین چهښنی سهرپېچیه کانی عیاده تکرډن له شوپنه واری ئوممه ته تیاچوهه کان:

له سهره تادا په نکه چهښنی عیاده تکرډن تیاپاندا پروون و ئاشکرا نه بیټ، له بهر نه وهی په یوه ستن به کارو کړده وهی دلّه کان له: خو شوپستن و به گه وره زانین و نه بوونی پاکانه کړدن له شیرک و شوپنکه وتوانی و جگه له مانه ش له عیاده ته کانی دل، خو ته گهر به پېچ به سهر دلدا ئیلا له سهر نه دنامه کانی جهسته له سهر چهښنی عیاده تکرډنی پېچه وانهی شهرع به رچاو ده بیټ.

بویه له دیارترین چهښنی سهرپېچیه کانی عیاده تکرډن له شوپنه واری ئوممه ته تیاچوهه کان:

خوئاماده کړدن بو سهر دانی کړدن و به گه وره زانینی بنیاتراوه کانیان و مه زن کړدن، که هوکار ده بیټ بو به پیروز گرتن و پاشان عیاده ت کړدن!
با ئه مه به دوور نه گرین یان بیرو باوه رمان و ابیټ مه حاله، بیگومان نه هلی نه زانیی و جه هاله ت دوو بهردیان به ناوی: «إساف و نائله» ده په رست!!
هه رچه نده خه لکی پیشتر به چاوی عیبره ت و ئاموژگاری سه یریان ده کړدن؛ له بهر سزای خوای گه وره و بهرز بویان به گوپننی شیوازیان به هوئی کاره قیزه ون و ریسواکریان، له گه ل نه وه شدا دواي تیپه ربوونی ماویه ک له سهردهم هه لسان به عیاده ت کړدنیان.

دیارترین چهښنی سهرپېچیه کانی عیاده تکرډن له شوپنه واری بت پهرستی و نه زانی:

۱- هه لساندنه وهی میژووی کون؛ بو دوزینه وهی په یوه ندی به سهردهمی نه زانیی، حیله و فیل کړدن بو زیندو و کړدنه وهی شوپنه واری بت په رستی و نه زانیی به ناوی: زیندو و کړدنه وهی شوپنه واری شارستانیه ته کانی کون، بانگه واز کړدن خه لک بو خو شوپستن و سهرخستن، به عیزه ته وهش ناوی بهینریت و شانازی پیوه بکریټ و دلّه کانیش به گه وره ی بزنان.

۲- پیشکه شکردنی قوربانی و دیاری بی به بت و سه نه مه کان پیش چونه ژوره وهی ئه و شوینیهی که بت و سه نه می تیا به، له چه شنه نوپکانی ئیستا له کاتی چونی گه شتیاران بو هه ندیک له مؤزه خانه و مه زارگه کانی ده وله تانی بییا وهر، داوا له سه ردانیکاران ده که ن دیاری به ک بکرن هه رچه نده ئه گهر ساده ش بیت که له لای ده رگا کانی چونه ژوره وه ده فرۆشرین، له دوا ی کپینیش ده یخه نه شوینیکی تایهت کراو، له کاتی چونه ژوره وه بو شوینیه که، که ئه مه ش نیشانه ی بایه خدانه به دیاری به کان بو بت و سه نه مه که، ئه و بهی که له مؤزه خانه دانراوه یان له پیشانگا نمایش کراوه.

۳- سه رشور کردن له کاتی چونه ژوره وه بولای هه ندیک له شوینیه واری بت و سه نه مه کان، له ریره وی ته سک و سه قفی نزمکراوه؛ بو ناچار کردنی سه ردانیکار بو سه رشور کردن له پیش چونه ژوره وه، ههروه کو ئه مه له کاتی چونه ژوره وه بولای هه ندیک له ئه هرامه کان ئه نجام ده دریت.

جگه له مانه ش له چه شنه کانی عیادهت کردنی دلایی، یان قسه یی، یان کرداری که پیچه وانه ی بنه رت و ته وای ته وحیدن.

دیارتیرین چه شنی سه ریچی به کانی عیادهت کردن له شوینیه واری گور و شوینیه کان:

۱- به گه وره زانینی گور و شوینیه و مه زارگه کان و چالا ککردنیان، ههروه ها کومه کی کردنیان به شیویه کی ماددی و مه عنه وی.

۲- ده رخستنی گوری ئه ولیا و پیواچا کان و به رز کردنه وه یان، ههروه ها کردنیان به مزگهوت و شوینیه و مه زارگه.

۳- دروستکردنی گومبهت له سه ر گوری گه وره پیوانی ناودار و دروستکردنی بینا و شوینیه و گه چکاری کردن و له سه ر نووسین و داگیرساندن چرا و گلۆپ له سه ری.

۴- زیندو وکرده وهی شوینه واری گوره وپران بووه کان و ههول و کوشش کردن له سهر خسته پروو و بهرز کرده وه و گرنگی پیدانیان.

۵- بانگه واز کردن بو سهردانی کردنی گوره بیدعه بیه کان و شوینگه شیرکیه کان له ریگه ی ههول و کوششی بانگخوازه گومراکان؛ له پینا و به گه و ره زانینی نه ولیا و هه لسان به جیه جی کردنی حهقه کانیان.

دیارتین چه شنی سهر پیچییه کانی عیاده تکریدن که له سهردانیکار رووده دات له لای گوره کان:

۱- په یوه سته بونی دل به گور و شوینگه کان و به گه و ره زانینیان، هه و هها ته وه سول به مردووی نیو گوره کان و ته به پروک کردن به گلی سهر گوریان و ده ست پیداهینانیان و ماچکردنی شوینی تیانشتینیان به مه به سته به ره که ته که ی.

۲- خوئاماده کردن بو سهردانیکردنی شوینگه کان و هه لسان به نه نجامدانی ریسیاه بیدعه بیه کان، هه و ره کو ده بینین و بهرچاون به گومانی نه وه ی نه مه گوری پیغه مبه ری خوا هوده (ﷺ).

۳- گه پان به دوا ی پارانه وه ی له بار و گونجاو بو دوعا کردن له لای گور و شوینگه کان و پروو تیکردنیان، باوهر بوونیش به وه ی که شوینی وه لامدانه وه ی نزا و پارانه وه کانه، به هه مان شیوه نویژ کردن و قورئان خویندن و سهر برینی ئاژهل بو گوره که یان له لای گوره که.

۴- پیشکه شکردنی قوربانیی و نه زر و دیاریی به مردووی گوره کان؛ گومان و بیروباوهریشیان وایه که ده گات به مردووه کان هه و ره کو چون ده گات به زیندووه کان.

۵- داوای یارمه تی و هاناو به بردنی مردووه کان و لی پارانه وه یان؛ بو کرده وه ی ده رووی خیر و رزگار بوون له ناره حه تییه کان و لیخوشبوونی هه له کان و سهر که وتن به سهر دوژمنان و دوورخسته وه ی دهر د و به لاکان.

۶- سوورانهوه به چواردهوری گۆرهکان و گریانی به کول و هاوار و قیژه قیژ کردن و داوای جیبه جیکردنی پیوستیه کان و دست خشاندن به پهرژین و دار و دیوار و ستاره کان و هه لواسینی نووسین و زنجیر و هاوشیوه یان به چواردهوری گۆره کان.

۷- دیاریکردنی کاتی سهردانیکردنی گۆره کان: له شهوی نیوهی شهعبان و یه کهم رۆژی جهژن و ههشتی مانگی شهوال و دوای نویژی ههینی و جگه له مانهش له کات وهرزی تازه دانراو که خوای گهوره و بهرز داینه ناوه.

ئه مانه هه ندیک له چه شنی سه ریچییه کانی عیباده تکردن بوون که به کورتی هینامه وه نهک هه موو سه ریچییه کان، ئه گهر نا ئه و عیباده تانهی بو غهیری خوای گهوره ئه نجام ده درین له لای گۆره کان و شوینگه کان گه لی زۆرن، هه تاکو له حالتهی خوایان به ده ربوون و بوونه بت و ده په رسترین جگه له خوای خاوهن عیززهت و جه لالهت، له کاتی گپرانی گۆره کان و شوینگه کان به مزگهوت و پرووبه پروویان نویژکردن و به گهوره زانییان، گومانی تیانیه که ئه م کاره یان له شیرکه.

بازانری که سه ریچییه کان له حوکمدا له سهر یهک پله نین، به لکو له سهر چه ند پله دامه زراون هه ندیکیان شیرکی گه وره ن و کوفریکی دیار و ئاشکران، یان له خواره وهی ئه وهن له بیدعه کان، به لام پیوسته ئه وه بزانی که هه ر بیدعه یهک له ئایندا بکریت هه رچه نده بچووکیش بیت له شه رعدا هه رامکراوه، له بیدعه دا شتیک نیه پیی بووتریت مه کروهه هه روه کو هه ندیکیان ئه و گومانه ده بن.

به لگهش له سهر ئه مه: فه رموده ی پیغه مبه ری خوایه (ﷺ) که فه رمویه تی: «
کُلِّ بَدْعَةٌ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» حدیث صحیح.

هه ر له بهر ئه مه یه بابه تی بیدعه زۆر ترسناکه که چی زۆربه ی خه لکی لیه وه بی ئاگان، که سی رژد و سوورنابیت له سهر ناسینی ئه م ترسناکیه

مه گهر کومه لیک له نه هلی زانست و دهستگران نه بن به قورئان و سوننه ت. بویه چه شنی نه و کارو کرده و عیاده تیانه ی ئیستا باسکران پیچه وانه ی سوننه تن: پیغه مبهری خوا (ﷺ) و هاوه له بهرپزه کان رهزای خویان لیبت نه جامیان نه داون، له گهل نه وه شدا پیغه مبهری خوا (ﷺ) و هاوه له بهرپزه کان رهزای خویان لیبت تاین به لایانه وه زور گه وره بووه و له هموو خه لکیش زیاتر بو نه جامدانی خیره که ی به په روش بوونه و نه گهر نه م کارانه خیری تیدا بوایه پیش ئیمه ده که وتن.

ناموژگاری ئیامی بهر به هاری په حمه تی خوی لیبت چه نده جوان و به سووده له سره ناگادار کړنده وه ده رباره ی بیدعه کان و پروونکړنده وه ی ترسناکيه که ی، له کتیه که ی « شرح السنة » (۲۴) که تیايدا وتوویه تی: « ناگادار به له بچوکی داهینراو؛ بنگومان بیدعه ی بچووک به ره به ره زیاتر ده بیت، هه تا کو زل و گه وره ده بیت، به هه مان شیوه هموو بیدعه یه که داهینراوه له نیو نه م نوممه ته، له سه ره تاوه بچووک بووه و وه کو حق دیار خراوه، بویه به مه وه که سائیک فریویان خوار دووه و چوونه ته نیویه وه، پاشان نه یان تویوه له نیویه وه بینه ده ره وه، نه م بیدعه یه گه وره بووه و بوته تاین و دینداری پیکراوه، هه روه ها بوته کوسپ و سه ریچی ریازی راسته قینه ی کردووه، که به هویه وه له ئیسلام ده رچووه.

بویه ره حمه تی خوات لیبت سه رنجی هموو نه و قسانه بده که گوئیستی ده بیت به تابه تی له نه هلی سه رده مه که ت نه که ی ت به په له بریاری له سره بده ی ت، هه روه ها نه که ی بچیه ژیر بالی هیچ شتیک له فرمانه کانی هه تا کو پرسیار ده که ی ت و سه رنج ده ده ی ت که ئیا هاوه له بهرپزه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) قسه یان له سره کردووه! جا نه گهر شتیکت به ده ست که وت له قسه کانیان ده رباره یه وه دهستی پیوه بگره و له هیچ شتیکه وه لیی به ده ر مه به، له هیچ شتیکیش هه لبرارده ی له سره مه که، نه گینا فری نه دریتته نیو ناگر.

بزانه که دەرچوونیش له پښگا له دوو پرووه ده بیټ:

یه که میان: پیاویک خلیسکی بردووه له پښگه ی راست، له خیریش به ولاره هیچی تری نه ده ویست، به لام ئیقتدا به خلیسکبردنه که ی ناکریت، بیگومان ئه و تیاچووه.

دووهمیان: پرووچر و نکۆلی کار له حهق و سه ریچی ئه وانه ی پیش خو ی کردووه له ته قواداران، بیگومان گومرا و گومراکاره، شهیتانی یاخیبه له نیو ئه م ئوممه ته، به راستی هه ر که سیک ئه یناسی با خه لکی لییه وه ئاگادار بکاته وه و به سه رهاته که شی بۆیان پروون بکاته وه؛ بۆ ئه وه ی هیچ یه کیک لیانه وه نه که ویته نیو بیدعه که ی له بهر ئه وه ی تیا ئه چیت.

بزانه ره حمه تی خوات لییت بیگومان ئیسلامه تی به نده ته واو و توکمه ناییت هه تاکو شوینکه وته یه کی راستگو ی موسلمان نه بیټ، هه ر یه کیک گومان بیات که شتیک له فه رمانی ئیسلام ماوه ته وه که هاوه له به ریزه کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به ئیمه یان رانه گه یاندووه، به دلنیا ییه وه ئه وان ی به درؤخستۆته وه، جا ئه و که سه ئه وه نده ی به سه که جیا بۆته وه و توانجیان لیده دات، بیگومان بیدعه چیه کی گومرا و گومراکاره، دا هینه ری شتیکه که له ئیسلامدا نیه .»

په حمه تی خواش له ئیامی مالیک بیټ کاتی که وتی: « لا یصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها، فما لم یکن یومئذ دینا لا یكون الیوم دینا .»

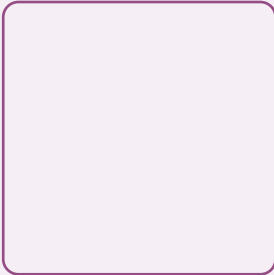
واته: « کۆتایی ئه م ئوممه ته چاکساز ناییت مه گه ر به و چاکسازیه نه بیټ که سه ره تا که یان پییه وه چاکساز بوون، هه ر شتیک له روژگاری ئه وان ئایین نه بوو بیټ ئه مپرو ناییت به ئایین .»

وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّم عَلٰى نَبِيِّنَا الْقَائِلِ: « مَا تَرَكْتُ شَيْئًا يَفْرَبُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُبَاعِدُكُمْ عَنِ النَّارِ إِلَّا قَدْ بَيَّنَّتهُ لَكُمْ » أخرجہ عبد الرزاق في مصنفه، يُنظر: السلسلة الصحيحة (٦٧/٧ ح ٢٨٦٦).

بؤ چاوخشاندن له سهر دیارترین چه شنی سهر پیچیه کانی بیرو باوه ږی په یوه ست به:

- ۱- شوینه واری فهرمووده ریوایه تکراره کان.
- ۲- شوینه واری جیا بووه کان له جهسته ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) و نه وه ش که به دوایدا هاتووه.
- ۳- شوینه واری تیا ه لسان و دانیشتنه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ).
- ۴- شوینه واری نوممه ته تیا چووه کان.
- ۵- شوینه واری بت و سه نه مه کان و نه زانی.
- ۶- شوینه واری گوړه کان و شوینگه کان.
- ۷- نه وه ی رووده دات له سهر دانیکار بوسه ر گوړه کان

ھۆكارەكانى سەرپىچىبىر و باومر و خراپە بەھۆى زىندو و كۆرۈنۈشى شۆينە و ارەكان

فیتنەى زىندو و كۆرۈنۈشى شۆينە و ارەكان لە قەومى نوح (ﷺ) سەريان ھەلدا، پاشان پەرش و بلا بوو و ھە لە نىو ھەموو ئوممە تانى تياچوو؛ و ھەكو عاد و ثمود و مەدىنە، ئىنجا فەيلە سووفە يۇنانىيە كان؛ لە گەل جوولە كە و گاوارە كان، ھە تاكو گەيشت بە دوورگەى عەرەبى.

ھەر لەم ئوممە تانە و ھە بوو تووشبوون بە فیتنەى شۆينە و ارەكان پەرى سەند، لە ھەمووشيان سەختەر لە بلا بوونە و ھە زىندو و كۆرۈنۈشى شۆينە و ارەكانى گۆرە كان و بە گەورە زانىنى مردووى نىو گۆرە كان بوو؛ بۆيە بوو ھۆى پىچراندنى يە كرىزى موسلمانە كان بە تاييە تيش بانگخو ازانى بىدعە چىيە تى ئالودەى ئەم فیتنە يە بوون، چ جاي ئەو ھەش كە سانى سادە و ساويلكەش لە خەلكى كەوتنە ژىر باليە و ھە.

يە كەم كۆمە لە يە كيش كە ئەم دەردەى لە نىو ئىسلامە و ھە بلا و كۆرۈنۈشى و پىيە و ھە تا قى كرانە و ھە: رافىضە بوون؛ بىنگومان ئەوان بىنە پە تى سە رھە لدانى ئەم دەرد و بە لايە بوون، ھەر لە وانىشە و ھە چەند پىگايەك لە نىو سوڧىيە كان بلا بوو و ھە.

ھەرە زۆرىنەى لادان دەستە و سەرپىچىيە كانىان پە يو ھەست بوونىان بوو بە شۆينە و ارەكان بىنراو ھە كان، كە دە گە پىتە و ھە بۆ زىدە پىو بى كۆرۈنۈشى شۆينە و ارەكانى فەرموودە رىوايە تىكرانە كان، كە يە كىكە لە ھۆكارە سە رە كىيە كانى لادانىان، پوون و ئاشكرايە ھەر كاتى دلە كان سە رقالى بىدعە بوون پىشت لە سوننە تە كان دە كەن.

بۆیه ئەم فیتنه یه هه موو به نده کانی گرته وه و شار و ناوچه کانیشی داپۆشی،
ئیللا ئەوانه نه بێت که خوای گه و ره و به رز به ویست و فه زلی خو یه وه
هیشتنیه وه له سه ر پوختی ته وحید.

پوختهی بابته:

سه رنجده ر بو حالی سه ریچیکاران ی ریازی پته و و راست بو ی
ده رده که وی ت و ده زانی ت که ئەوان گرنگیان دا وه به شوینه واره بینرا وه کان و
به گه و ره یان زانی وون،

شوینه واری فه رمو وده ری وایه تکراره راست و دروسته کانیشیان په کخستو وه
و فه رامۆشیان کردوون، به راستی جیی سه رسو پرمانه که سیك نکۆلی له
شوینه واری فه رمو وده ری وایه تکراره دلنیاکان بکات و فه رامۆشی بکات،
له گه ل ئە وه شدا شوینه واری بینرا وه گو مانا و ییه کان جیگیر بکات و گرنگیان
پیدات و به گه و ره یان بزانی ت!

هۆکاره کانی سه ریچی بیروباوهر به هۆی زیندوکرندوهی شوینه وارہ کان

خوای پاک و بیگهرد فیتره تی مرؤفه کانی له سه ر ته وحید دامه زران دووه،
ئه و بنچینه یه یه که خه لکی له سه ری بوون، به لام کاتی لادان له م بنچینه
سه ره کییه پرویدا، که وتنه نیو بیدعه و شیرکه وه، بووه هۆی زیندوکرندوهی
شوینه وارہ کان، کومه لیک لادان و سه ریچییه کان له سه رییه وه ریخهران،
هۆکاره کانیشیان ئەمانه ی خواره وه بوون:

۱- نه زانی به حه قیقه ت و ئه و راستیه ی که خوای گه وره پیغه مبه رانی (ﷺ)
بی په وانه کردووه بو به دیهینانی ته وحید و بنپرکردنی شیرک و هۆکاره کانی،
هه روه ها نه زانی به ئە حکامه کانی ئاین و مه به سه ته کانی شه ریعه ت و ریزمانی
زمانی عه ره بی و شیوازه کانیان، بو ئە وه ی چیتر نه زانه کان به ئومیدی بینینی
هاوشیوه یی هاوبه ش بریارده ره کان نه بن.

نه زانیش به شیوازه گشتیه که ی بنه ره تی هه موو سه ریچییه کان و
بناغه که یه تی، جگه له م هۆکاره، ئە وانیتر لقیکن له نه زانی.

۲- شوینکه وتنی هه وا و ئاره زوووه کان و متمانه کردن له سه ر بیروپراکان، که
ئه مه ش بنه ره تی لادان و گوپراییه، بویه هه ر شتیک گونجاو بیت له گه ل
ئاره زوووه کانیان وه ریده گرن، هه ر شتیکیش پیچه وانه ی بیت وازی لیده هیئن،
شوین که وته ی هه وا و ئاره زوووه کان به لگه شه ریعه یه کان ده ستکاری ده که ن
بو ئە وه ی مه به سه ته که ی به ده ست به نیئت، بریاری حوکمیش به گویره ی
ئاره زوووه کانی ئە دات،

که ئە مه ش ئاوه ژۆکردنی بریاره کانی شه رع ی دانراوه، نانه وه و به ریاکردنی
خرابه کاریشه به رامبه ر مه به سه ته کانی شه رع دانهر به هۆی هیئانه وه ی به لگه ی

ده ستکاری کراو، هه روه کو خوای گه وره و به رز فه رموو یه تی: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ

مِمَّنِ اتَّبَعَ هُوَ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ ﴿[القصص: ۵۰].

ههروهها دهست ده گرن به شته گوماناوییه کان بو گونجانندی له گه ل لادانه کانیان، له وهش کهوا خویمان پییه وه نووساندووه هاوشیوهی مالی جالجالوکه یه له بی هیزی و لاوازییه وه، ههروه کو دهرباره ی بی هیزی نه و به لگه یه و تراوه که سه ریچیکار دهستی پیوه گرتووه:

حُجَج تَهَافَت كَالزجاج تخالها حَقًّا وکل کاسر مکسور

۳- فهرمووده هه لبه ستراوه داهینراوه کان له سه ر پیغه مبه ری خوا (ﷺ) که دژ و پیچه وانه ی شهرعن، متمانه یان له سه ر ده که ن و به به لگه ده یان نه پیینه وه.

۴- بانگخوازانی گومرایی هه لدهستن به داهینانی بیدعه و خورافاتیکي زور و برهوی پییده هه ن، بو فریودانی خه لکی و که سانی ساده و ساویلکه، ههروه کو له سه حیچی بوخاریدا هاتووه، که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دهرباره یانه وه فهرموویه تی: « دُعَاةٌ عَلَىٰ اَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ اَجَابَهُمْ قَدَفُوهُ فِيهَا... ».

پالپشتیان بو تیپه راندنی ده فه کان، دلې پر گومان و تیرکردنی ئاره زووه شاراوه کانیان له پله وپایه له وه دا به ردهست ده بوو کاتی که برهویان به بیدعه ده دا.

۵- متمانه کردن به نه حکامه شه رعیه کان له سه ر به سه رهات و چیروکی نه فسانه یی و خه ونه شه یتانییه کان.

۶- که مته رخمی له نه نجامدانی سه ریچییه کان و ته مه لی و خودواخستن له فهرانکردن به چاکه و ریگریکردن له خراپه، بیده نگبونوی هه ندیک له زانا کانیس؛ له بهر نه وه ی خه لکی نه گهر چاویان به زانایي بکه وتایه که نکولی له فهرانیک ناکات گومانی نه وه یان ده برد که نه م کاره له شه رعدا ریگه ی پیدراوه و سه ریچی نییه، بویه هه ر کاتی زانایه ک له سوننت بیده نگ بوو له به رامبه ریدانگخوازی بیدعه ده گه شیته وه؛ هه ر له بهر نه وه یه بیدعه له و ناوچانه زور ده بیټ و په رده سه ینیت که زاناکانی تیدا که مبیټ.

۷- گېران و گواستنه‌وه‌ی بیدعه بو داب و نهریت و عادهت که از لیهینانی زۆر ئەستەم و قورس دەبیت به‌هۆی چاولیکردنیکى کوپرانه.

۸- زیدەپۆیى کردن له عەقل و گەیاندى به پله‌وپایه‌یه‌ك که شایسته‌ی نیه، وه‌کو ئەوه‌ی که بگپردری به شهرع دانهر و له شهرع له پیشتر.

۹- لیکدانه‌وه‌ی هه‌رهمه‌کی بو قورئان و سوننه‌ت به لیکدانه‌وه‌یه‌کی پروپووج و به‌تال، چ به ناتیکه‌یشتن بیت یان ده‌روونی پیس و نیه‌تی خراب، بزانه که وازهینان له ته‌فسیری پیشینه‌ی پیاوچاکان بو ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌ت یه‌کیکه له هۆکاره‌کانی توشبوون و کهوتنه‌نیو سه‌ره‌پچیه‌کان.

۱۰- زیدەپۆیى کردن ده‌ره‌ق به پیاوچاکان، بیگومان له گه‌وره‌ترین هۆکاره‌کانه بو توشبوون و کهوتنه‌نیو سه‌ره‌پچیه‌کانی بیروباوه‌ر، کاتی که هه‌لسان به زیندووکردنه‌وه‌ی شوینه‌واری گۆری پیاوچاکان و به گه‌وره‌یان زانین و زیدەپۆیىان ده‌رباره‌یان‌وه‌ کرد، به‌دلنیا‌یه‌وه‌ نه‌هی و پریگری کردنیکى روون و ئاشکرا له قورئان و سوننه‌تدا هاتوته‌وه‌ ده‌رباره‌ی زیدەپۆیى کردن و ترسناکیه‌که‌ی.

۱۱- ده‌مارگیری بو بیروبوچوون و که‌سایه‌تییه‌کان له‌سه‌ر په‌تکردنه‌وه‌ی حه‌ق و وازهینان له به‌لگه‌کان؛ به بیانوی ئەو پریپه‌وه‌ی که باب و باپیران و شیخه‌کانیان له‌سه‌ری بوون، هه‌روه‌کو خوای گه‌وره و به‌رز ده‌رباره‌یان‌وه‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَآبَاءَنَا﴾ [البقرة: ۱۷۰].

۱۲- خۆچوواندن به بیباوه‌ران و چاولیکردنیان له زۆرینه‌ی کاره‌کانیان، هه‌روه‌کو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هه‌والی داوه و فه‌رموویه‌تی: «لَتَّبِعَنَّ سَنَنْ مَنْ قَبْلَكُمْ شَبْرًا بَشِيرًا، وَذَرَاغًا بَذْرَاعًا، حَتَّى لَوْ سَلَكَوْا جُحْرًا ضَبًّا لَسَلَكَتُمْوهُ»، قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: فَمَنْ «أَخْرَجَهُ الْبَخَارِي فِي صَحِيحِهِ».

ئائەمانە ديارترىن ھۆكارە كان بوون كە بوونە ھۆي تووشبوون و كەوتنە نيو زۆرىك لە سەرىپچىە كانى بيروباوەر و لادان، كە لە سەرووى ھەمووشيانەوہ زىندوو كۆندەوہى شوينە واره كان بوو.

ئەوہى كە گرنگە ئاگادار كۆندەوہىە: بۆ ئەوہى كە ھىچ دەرفە تىك نىە بۆ بەرگىرى كۆند لە ھىچ سەرىپچى و لادان تىك مەگەر بە زانست و زانايان نە يىت، خۆئە گەر زانست و زانايان نە مان، ھەل دەپە خسىت بۆ پەيدا بوونى بىدعە و شىركە كان و بۆ ئەھلى گومپرايىش لە سەر پەرش و بلاو بوونەوہ.

پوختەي بابەت:

بەراستى ديارترىن ھۆكارە كانى سەرىپچىە كانى بيروباوەر كە بەھۆي زىندوو كۆندەوہى شوينە واره كانە: نە زانىيە بە شىوازە گشتىيە كەي و بنەرەتى ھەموو سەرىپچىيە كان و بناغە كەي نە زانىيە، كە ئەمەيان ھۆكارى سەرەكبيە، جگە لەویش لەو ھۆكارانەي وە كۆلق لىي دەرچوون، بەھەمان شىوہ شوينكەوتنى ھەوا و ئارەزووہ كان و متمانە كۆند لەسەر بيروپاكان و دەمارگىرى بۆ كەسايەتبيە كان، پەرش و بلاو كۆندەوہى شوينە وارى فەرموودە ھەلبەستراوہ كان و چىرۆك و بەسەرھاتە داھىنراوہ كان، زىدەرپۆيى كۆند دەرھەق بە پياوچاكان و لە عەقل و دەمارگىرى بۆ بيروبوچوون و كەسايەتبيە كان، خۆچوواندن بە بىياوہ پان و چاولى كۆندىيان، تەمەلى و خۆدواخستن لە فەرمان كۆند بە چاكە و پىگىرى كۆند لە خراپە، تاكو كار گەيشتە ئەوہى بىدعە و خورافات بلاو بووہوہ.

ئو خراپیانہی بهہوی زیندوکردنہوی شوینہوارہکان ئەنجام دەدرین

هەرگیز شەرعدانہری خاوەن حیکمەت قەدەغەیی لەسەر شتیک هەر وێ و لەخۆرا و بەبێ حیکمەت نەداوێ کە بریاری حەرەمکردنی داییت، خۆئەگەر سەرئێج بەدینە زیندوکردنەوی شوینەوارەکانی بپەرستی و نەزانی بە تاییەتی زیندوکردنەوی شوینەواری گۆرەکان و بە گەورە زانیان بە دروستکردنی مزگەوت و شوینگە و گومبەتەکان، لەگەڵ بەرزکردنەوی دار و دیوارەکان و هەلگیرساندنی چرا و تەرخانکردنی مچیور و دانانی سندوق بۆ پیشوازیکردنی نەزرەکان و پینگە خۆشکردن بۆ سوورپانەوێ لە چوارەووری و گۆشەگیر بوون و نوێژ کردن لەلای و بۆی و جگە لەمانەش لەو قەدەغە کراوانەیی کە شەرع بریاری لەسەر قەدەغە کردنی داوێ؛ دەبینین کە بیگومان دەرەنجامی ترسناک تیکەلی دەبیت و شوینەواری گرفتاری و خراپە کاریش دەگریتەوێ کە زۆر قورس دەبیت تەنگی وەبەر بهینریت.

بەراستی ئەمەش فەرمانیکی بەدەرکراوێ لە هەموو ئەو شتانەیی کە شەرع پینگری لێیان کردووی، جا ئەگەر بریاری ئەمەدرا، ئەو کاتە ئەزانین کە ترسناکییە کە زۆر گەورەترە کاتی کە پرسە کە پەیوەست دەبیت بەسنوور بەزاندنی قەدەغە کراویکی شەرعی و تاییەت بە بیروباوەرەوێ؛ هاوشیوێ ئەو سەرپێچیانەیی کە پووینداوێ لەلای شوینەوارەکان، کە ئێمە مەبەستمانە قسە لەسەر ئەم بابەتە و ئەو خراپە کارییانەیی بهہوی زیندوکردنەوی شوینەوار پەیدا دەبیت بکەین.

ټه و خراپيانه ي به هؤي زيندو وکړدنه وه ي شوينه واره کان به گشتي پهيدا دهن:

له هره گرنگترين ټه و خراپه کاريانه ي به هؤي زيندو وکړدنه وه ي شوينه واره کان ټه نجام ده درين:

۱- گه پراندنه وه ي ديارده شيرکيه کان به هؤي دهرخستني بت و سه نه مه کان و نمايش کړدنيان له شوينه گشتيه کان، بيگومان ټه مه ش گه يه نهره به و شيرکيه ي که گه وره تريني تاوانه کان و زولم و سته مه کانه.

هر چؤنيک بيت شيوه کاني شيرک و جوره کاني گه لي زورن، که زوربه ي خه لکي دهرکيان پيوه نابهن و نايزانن، ټه و که سه ي که له لاي ټه و شوينه واره ټه وه ستي هه رچه نده حه قيقه ت و پراستي بن يان گوماناي و بي به لگه بن، ده بيني که چؤن نه زان و گه مژه کان ده ست به سره گله که يدا ده ينن، هه روه ها به سره ټه و دار و دره خت و به ردانه ي که تيايه تي، نويزيش له لايانه وه ټه نجام ټه دات و هاواريش بو ټه و که سه ټه بات که لييه تي به گوماني خويان ټه م کاره يان نيزيکخه ره وه يه له خواي پاک و بيگهرد و به ده سته يناني تکا و شه فاعه ت و کړدنه وه ي دهرووي خيره له دهرد و به لا کان؛ له بهر ټه وه ي نه فسه کان لاواز و دارپژراون له سره خو هه لپه ساردن به وه ي که گومان ده بن سووديان پيده گه يه نيت.

۲- شيواندن و تيکداني دلسوزي و خوشويستن و پاکانه کړدن (الولاء والبراء) له لاي موسلماننه کان، که ټه مه ش له و حالته دا رووده دات کاتي شارستانيه تي نه زاني له بت و سه نه مه کان و فيرعه ونيه ت و بابليه ت و فينيقينيه کان به گه وره ده زانن و پيشي ده خن له سره ئيسلام، ټه وسا عيززه تي ئيسلام له دلي موسلماننه کان کز و لاواز ده بيت و ناگاته ټه ندازه ي ريز و قه دري ميژووي نه زاني و پايه بلندي ي به بوچووني خويان، که واشنييه.

۳- مراندنى سوننەتە كان و زىندو و كۆردنە وەى بىدعە كان.

۴- سوو كايە تىكردن بە ناوبانگى ئايىنى پىرۆزى ئىسلام لە لايەن كە سائىك كە زانستيان نىە بە زانستە پاست و دروستە كەى و پىيازە پتەو و قايمە كەى.

۵- بلاو كۆردنە وەى نەتە وە گەرى و دەمارگىرى لە نىوان موسلمانە كان، لە كاتىكدا ديارترىن نرخ و گرانبەھى ئىسلام و خورە و شتە كانى نە بوونى دەمارگىرى و جىاوازى نە كۆردنە لە نىوان موسلمانە كان، زىندو و كۆردنە وەى شوپنە و ارە كانىش ھۆكارى لە قاندىن و بنپر كۆردنى ئەو نرخە گرانبەھى يە.

۶- تووشبوون و كەوتنە نىو جۆرە كانى درۆ كۆردن:

جۆرى يە كەم: درۆ كۆردن لە سەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ): گومانى تىانيە كە ئەم جۆرە يان لە ھەرە سەختترىنى جۆرە كانە لە درۆ كۆردن، جۆرە كانى درۆ كۆردنىش لە سەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەم شىپو ەيە خوارە وە يە:

أ- درۆ كۆردن لە فەرموودە كانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بو كۆردنە بە لگە لە سەر سەردانى كۆردنى شوپن و شوپنە و ارە كان، لە وانەش:

۱- فەرموودە ھەلبەستراو ە كان لە سەر فەزلى سەردانى كۆرە كەى (ﷺ).

۲- فەرموودە درۆبە كان دەربارەى فەزلى ئەو بەردەى لە قودسە.

ب- درۆ كۆردن لە سەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە دانە پالى شوپنە و ارە جىابو و ە كان لىپە و ە و ئەو ەش كە بەدوا يە و ە داھاتوون: لەو شتانەش كە دراونەتە پالى (ﷺ) و ە كو درۆ و بوختائىك لە شوپنە و ارە ەست پىكراو ە كان و ە كو: تالە موو ە كان و بوردە و ەمامە كەى (ﷺ)، بە ەمان شىپو بانگە شەى مانە و ەى ئاوى دەست نوپژ شۆردنە كەى (ﷺ) و مانە و ەى شوپنە و ارە شوپن پىي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە سەر ەوت بەردى شوپن جىاواز، ئاشكراترىن بە لگەش لە سەر ناراستى شوپن پىيە كان ئەو ەيە لە وپنە و چەشن و ئەندازە ديار و روونن كە ەيچ يە كىكيان ھاوشىپو ەى ئەوانى تر نىن!!

جوړی دووهم له درۆکان: قسه هه لبهستن له سهر هاوه له بهرینه کان و شوین
که وتوانیان په زای خویان لیبیت و ئه وان هس که ریباری ئه وانیان گرتوته بهر له
پیاوچاگان، که ئه م سئ لایه به خووه ده گریت:

۱- درۆکردن له سهریان له روانگهی قسه کانیان، هاوشپوهی ئه وهی که
دراوته پالیان له ریوایه ته درۆکان ده بارهی فه زلی هه ندیک له شوینه کان.

۲- درۆکردن له سهریان له کرداره کان که به هویه وه خیر و بهر که ت
به ده ست ده پینریت له لای گوړی هه ندیکیان.

۳- درۆکردن له سهر دیاریکردنی شوینی شوینه واره که، زوړی ئه م جوړه ش
به تاییه تی له سهر دیاریکردنی شوینی گوړی هه ندیک له پیغه مبه ران و
هاوه له کان و جگه له وانیش له پیاوچاگان، به هه مان شیوه دیاریکردنی شوینی
مزگه وته کان و شوینی له دایکبوونه کان و جگه له مانه ش، به بانگه شه کردنی
بهره که تی هه ندیک له شوینانه به بی بوونی به لگه و سه نه دیک شه رعی.

پوختهی بابه ت:

دیارترین ئه و خراپه کاریبانه ی به هوی زیندوکرده وهی شوینه واره کان
سهر هه لده دا: گه راندنه وهی دیارده شیرکیه کان و شیواندن و تیکدانی
دلسۆزی و خوشویستن و پاكانه کردنه (الولاء والبراء) له لای موسلمانان کان،
سووکایه تی کردن به ناوبانگی ئایینی پیروزی ئیسلام، په رش و بلاوکرده وهی
نه ته وه گه ری و ده مارگیری، تووشبوون و کهوته نیو درۆکردن به هه موو جوړ
و شیوازه کانی، هه روه ها زالبوونی دوژمنانی موسلمانان به سهر خاڅ و ناوچه
ئیسلامیه کان.

ئەو خراپە كارىيانەي بەھۆي زىندو كۆرۈنەھوي شۈينەھواري گۆر و شۈينگە كان ئەنجام دەدرين

۱- پۈژدار كۆرنى ئەم شۈينەھوارانە لەسەر خۆشەويستتەين پارچەي زەوي لەلايەن خۋاي گەورە و بەرز، بەدلنبايەھو مەبەستيان لە ھەندىك لە شۈينەھوارە كان پۈژدار كۆرن و بە گەورە زانين و ملكەچى و سەرشۆر كۆرنە بۆيان، كە ئەم بە گەورە زانينەش موسلمان تۈوشى فېتنە و ئاژاۋە دەكات؛ كە دەبېتە ھۆي دروست كۆرنى تەلار لەسەر گۆرە كان و كاول كۆرنى مزگەوتە كان.

ھەرۈە كۆ ھەندىك لە سەردانىكاران بۆچوونيان وايە كە سەردانى كۆرنى شۈينگە كان ھاوشىۋەي ئەنجامدانى ھەجى مالى خودايە، ھەندىكى تريان سەردانى كۆرنى شۈينگە كان لاي ئەو لە پېشتەر لەسەر ھەج كۆرن، زىدە پۈيىكارانى بىدەچى وادادە نېن كە سەردانى كۆرنى مەزارگەيەك باشترە لە ئەنجامدانى ھەفتا ھەج لە (بیت اللہ الحرام)!

۲- گېرانى بە بۆنە و جەژنە كان، بە كۆبۈنەھو لە لاي و دووبارە كۆرنەھوي سەردانى كۆرنى لە كات و ساتە داھىنراۋە كان.

۳- ئەزىھەت و ئازار دانى مردووي نېو گۆرە كان، بەو كۆردارانەي لە لاي گۆرە كانيان ئەنجام دەدەن، ھەر چەندە لە گۆر نېژراۋ لەسەر ھەرامىتى و نكۆلى كۆرنى ئەم كارە باسى كۆرۈۋە، ھەرۈە كۆ ئەمە پۈودەدات لەسەر گۆرۈ ئىمامى: «أبي حنيفة» لە بەغدا و ئىمامى «شافىعى» لە مىسەر.

۴- خۆچوۋاندن بە بت و سەنەم پەرستان بەو كۆردارانەي ئەنجامى دەدەن بۆ گۆرە كان لە دوو لاۋە:

أ- گېرانيان بە ھۆكارى شىركى: ۋە كۆ رازاندەھوي گۆر بە دروست كۆرنى مزگەوت و گۆمبەت لەسەرى و جگە لەمانەش لە تەلارە بنىاتنراۋە كان، كە روپۈش دە كۆرن بە زىر و زىو و داپۈشراۋ بە بەردى مەر مەر و ھەلان و

هه لگړساندنی چرا و قه ندیل و تهرخان کړدنی مجپور و سندوقی نه زره کان و پړخو شکار یکردن بو سورانه وه و ته و اف له چوارده وری و جگه له مانه ش. ب- کرداره که یان بو شیرکیکی پروون و ناشکرایه: وه کو سورانه وه له چوارده وری گوړ و مانه وه و گو شه گیر بوون له لای و نه زر بو کړدنی و ده ست پیدا هینان و ماچ کړدن و ته به پروک و هانا وه بهر بردن و لپیپارانه وه و نو پړ کړدن و جگه له مانه ش له عیباده ته کان.

۵- بلا و بوونه وه ی دیارده ی گوړه کان له نیو جیهانی ئیسلامی؛ ته نجامه که ی بو نه رم و نیانی و ئاسانکاری کړدنی زوړیک له سهر به زانست ده گه ریته وه ده رباره ی گوړه کان، هه تا کو وای لی هات که هه ژماری دروشمیکی بو بکریت له ئایینی پیروزی ئیسلام؛ وه کو گوړی (تاج محل) له هیندستان، که به به ناوبانگترین مه زارگه گه شتو گو زاریه کان ده ژمیردری له چوارده وری جیهاندا، شتیکی ئه وتوش نییه ته نها گوړیکی قه به یه، یه کیک له سهر کرده کونه کان دروستی کردووه وه کو زیندو و کړدنه وه ی یادی هاوسه ره مردووه که ی.

له هه ره گه و ره ترین فیتنه کان که له ولاته ئیسلامیه کاندا هه ن گوړی « أحمد البدوي » له میسر و گوړی « علي » په زای خوای لی بیټ و گوړی « الحسين » په زای خوای لی بیټ و گوړی « عبد القادری گه یلانی » له عیراق. ئه م شوینگه بیدعیانه زوړ له سهر دانیکاران و حاجیه کان له هه موو ولاتانسه ردانیان ده که ن به مه بهستی داوا لی کړدن و به هانا وه هاتنیان.

زوړ جار شوینی گوړی پیغه مبه ریکی یان وه لیه ک به هو ی خه ون بینینیک دیاری ده که ن، به سهر هاتیکی پر له گومان و خه یالی شی بو کارا ده که ن، گوړه که ش له سهر چهنده تخته و داریک بنیات ده نریت، یان له سهر لاشه ی تازه لی، وه کو هه وال ده یگوازنه وه که نازانری قسه کردووه که ی کییه، یان قسه ی دووزمانیکه (نمام) راستییه که ی نازانری.

پاشان لەسەر ئەمە رېك دەخرى و دەكرىت بە مزگەوت و دەبىتە بتىك و دەپەرسىت لە غەيرى خىواي گەورە و بەرز؛ شىركىكى بنىات نراو لەسەر ھەلبەستراوېك.

خىواي خاوەن عىززەت و جەلالەت لە كىتەبە كەيدا بە يەكەوھە لكاندن و پەيوەستى كىرەوۋە لە نىوان شىرك و درۆ، ھەر وە كو چۆن راستگۆيى و دىلسۆزى

پەيوەست كىرەوۋە بە يەكەوھە، خىواي گەورە و بەرزفەرموويەتى: ﴿فَأَجْتَنِبُوا

الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾ حَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۗ﴾ [الحج].

۶- خۆ بۆ ئامادە كىردن بۆ لاي و حەج كىردن، ھەتاكو فەرمانە كە وای لىكردن ئەم كىتەبە دەربارەيەوھە بنووسن بە ناوى: «مناسك حج المشاهد»؛ وە كو بايەخ و ھاندانىك لەسەر سەردانى كىردن و ئەنجامدانى حەج بۆ لاي و گىرانى بە بت و سەنەم و عىبادەتكردنى لە غەيرى خىواي گەورە و بەرز، ئەم كارەشيان و چوواندىكى شوپنەكانە بە مالى خىواي پاك و بىگەرد، با شاراوھەش نەبىت كە ئەم كارەيان دژايەتى كىردنى خىواي گەورە و بەرز و پىغەمبەرەكەى و جىابوونەوھىيە لە ئايىنى پىرۆزى ئىسلام و چوونە نىو ئايىنى بت و سەنەم پەرسىتى.

۷- مەنە كىردن لەسەر درۆ و ھەلخەلەتاندن بەھۆى بلاوكردنەوھى چىرۆك و بەسەرھاتى ئەفسونەو پىرۆيوچ و بەتال؛ بۆ بەدەستەپىنانى مەبەست لە لاي گۆر و شوپنەكان، لە وەلامدانەوھى پارانەوھەكان و كىردنەوھى دەرووى خىر و دوور خىستەنەوھى ناخۆشەيەكان لە لايەن مجىورە درۆزن و دەججالەكان و برەوپىدەران لە بانگخوازانى گومپراكارى ئەھلى بىدعە و خورافات، بۆ فرىودانى خەلكە لە پىناوى بەدەستەپىنانى مال و سامانىكى حەرام.

ههروه کو په کيک له شېخه کانی ته رېقه تېکی ته سهوف له میسر دانی به وه داناوه که هاوکاریه پیشکesh کراوه کان بوی له لایه ن ده ولته وه، به نه دازه ی ۱۰٪ کوی سندوقه کانی نه زر کړنه له مزگه وته کان، له سهر ئاستی کوماری میسری عه ره بی؛ هه ر له بهر نه مه یه پژد و سوورن له سهر بیرخسته وه ی خه لکی بۆ نه جامدانی یاده کانی له دایکبوون و هاندانیان بۆ چوونه سه ر مه زارگه و شوینه کان بۆ پارانه وه (ته وه سول) و ته به پروک کړدن پیمان.

به هه مان شیوه مجپوریکی مزگه وتی عه لی په زای خوی لیبیت له عیراق رایگه یان دووه و وتو ویه تی: «من ئیستا هه لده ستم به کاری مجپوراتی...؛ موچه یه کی باش له ده ولته و ه رده گرم، به تایبه تی له وه زارته ی نه وقاف، بیگومان خانه واده ی ئیمه (۱۷۰ سال) ده بیت مجپوراتی مزگه وتی ئیامی عه لی به نووسراویکی پاشایی (مه له کی) نه و کات گرتوته نه ستو، به لام ده رباره ی نه و زیو و دینارانه ی که سه ر دانیکاران ده یخه نه نیو قه فه زی گوره کان (مه رقه ده کان)، به دلنیا ییه وه له سه ر ده مانیکی نیزیکی به ر له نه مپرو تایبه ت و ته رخان ده کرا به ته نها بۆ مجپور، هه ر چه نده کریکاریکی زوریش له مزگه وت له ژیر چاودیری نه و کاریان ده کړد، له گه ل نه وه شدا مجپور موچه ی مانگانه شی له ده ولته و ه رده گرت، هه ر بویه ده ولته وای به باش زانی به گویره ی دادپه روه ری کومه لایه تی فه رمانه کان به پړپوه به ریته و نه م ده سته که وته ش که هه موو مانگیک ریژه که ی ده گه یشته نیزیکی په نجا هه زار دینار بۆ تا که که سیک نه بیت، بریاریدا به سه ر چه ند لایه نیک دابه ش بکریته.»

۸- دلای به نده ی زیندووی توانادار هه لواسراو و په یوه ست بوو به مردوویکی بیده سه لاتی نیو گوړیک، نه مه ش به هوی بوونی بیروباوهر که دوعای مردووی نیو گوره کان ناخوشییه کان لاده دات و سه ر خه ریشه به سه ر دوژمنان و بارانیش له ئاسانه کان ده بارنیت و ده رووی خیریش له نه هاهمه ته کان ده کاته وه و پیداو یستییه کانیش جیبه جی ده کات و سته ملیکراویش سه رده خات و په ناده ری که سانی تووشبووشه به ترس و دلپراوکی، بۆ جگه

له مانهش له شته پروپوچ و بیسه و بهره کان که مجیور و بانگخوازانی
گومرایی برهوی پیده دهن.

ئه مهش له هه ره گه وره ترین ئه و مه ترسیانیه به هوی زیندو و کردنه وهی
شوینه واری گوره کان و به مه بهست سهردانیکردنیان و پارانه وه لیان و هاوار
وه بهر بردنیان، بو ئه وهی دل به مردووه په ککه وته که ی نیو گوره که په یوه ست
بیته، کاتی که گو بیستی چیرۆکی خه یالاوی و به سه رهاتی ئه فسوناوی
ده بیته.

هه ره کو پیشتر ره تدا نه وه یه کی پوختی شیخی ئیسلام (ابن تیمیة) م ره حمه تی
خوای لی بیته هی نایه وه له سه ر پروپوچییه تی بانگه شه ی وه لامدانه وهی دو عا
له لای گور و به ده سه ته پنیانی مه به ست به هوی تا قیکرا وه کان.

ئه مانهش دیارترین ئه و خراپه کاریانن به هوی زیندو و کردنه وهی
شوینه واره کان ئه نجام ده درین، که پیویسته له سه ر که سی موسلمان ئا گادار
بیته و خه لکانیش ئا گادار بکاته وه له تو وشبوون و که وتنه نیویه وه، خو شی
به دوور بگریته له وه کارانه ی گه یه نهرن پنیانه وه.

كۆتايى

بە راستى ئوممەتى ئىسلام پېويستى بە زىندو و كۆندە وەى شوئىنە وارە
 گلىيە كان و كۆندە وەى مۆزە خانە بۆ تە ماشا كۆند نىيە، بە لكو زۆر پېويستى
 بە زىندو و كۆندە وەى فەرمو و دە رىوايە تە كرا وە راست و دروستە كان ھەيە، كە
 بە ھۆيانە وە چا كسازى و بە ختە وەرى راستە قىنەى ئوممەت بەدى دە ھىئىرئىت.
 و صلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليمًا كثيرًا
 إلى يوم الدين.

الحمد لله كۆتايى ھات

منيرة بنت عبدالعزيز بن عبد الرحمن المقوشي

رۆزى شەممە رىكە و تى: ۱۴۴۴/۴/۴ كۆچى

ناوہرۆک

- ۹ ((پیـشہ کی))
- ۱۰ ((نامادہ کردن))
- ۱۴ ﴿شونیه وارہ پہ یوہستہ کان بہ پیغہ مہرایہ تیہوہ﴾
- ۴۱ ﴿شونیه واری ٹومہ تہ تیاچوہ کان﴾
- ۴۶ لہ و ٹومہ تانہ ش کہ خوای گہورہ و بہرز لہ ناوی بردن:
- ۶۲ ﴿حوکمی زیندو کردنہ وہی شونیه واری ٹومہ تہ تیاچوہ کان﴾
- ۶۷ ﴿شونیه وارہ کانی بت پهرستی و نہ زانی﴾
- ۸۶ ﴿شونیه واری گۆر و دیارہ کان﴾
- ۱۱۲ سہریچی بیروباوہری پړک و پیککراو لہ سہر زیندو کردنہ وہی شونیه وارہ کان
- ۱۱۵ سہریچی کردنی وشہی تہ وحید
- ۱۲۶ سہریچیہ پہ یوہست و بہستراوہ کان بہ تہ بہرۆک لہ شونیه وارہ کان
- ۱۳۵ ہۆکارہ کانی لادان لہ تہ بہرۆک کردن بہ شونیه وارہ کان
- ۱۴۶ دہرہ نجامی تہ بہرۆک بہ شونیه وارہ کان
- ۱۵۲ سہریچی بہ داوا کردن و نیزیکیبونہ وہ لہ خوای گہورہ بہ شونیه وارہ کان
- ۱۵۹ دہرہ نجامی تہ وہسول کردن بہ شونیه وارہ کان
- ۱۷۰ ہۆکارہ کانی سہریچی بیروباوہر و خراپہ بہ ہۆی زیندو کردنہ وہی شونیه وارہ کان
- ۱۷۲ ہۆکارہ کانی سہریچی بیروباوہر بہ ہۆی زیندو کردنہ وہی شونیه وارہ کان
- ۱۷۶ تہ و خراپانہی بہ ہۆی زیندو کردنہ وہی شونیه وارہ کان تہ نجام دہدرین
- تہ و خراپہ کاریانہی بہ ہۆی زیندو کردنہ وہی شونیه واری گۆر و شونینگہ کان تہ نجام
- ۱۸۰ دہدرین
- ۱۸۵ کۆتایی